SZLANKÓ BÁLINT

Maximum nulla áldozattal

SZLANKÓ BÁLINT

Maximum nulla áldozattal

A Magyar Honvédség afganisztáni háborújának igaz története

Közreműködött: Wagner Péter

ATHENAEUM

Baglan tartomány térképét a szerző dokumentumai alapján Heinz Katalin készítette

A könyvet a szerző és Afganisztánban szolgált magyar katonák fotóival illusztráltuk, kivéve a 79, 89, 214, 237, 239, 245, 248, 253, 277, 289 oldalon található képeket, melyeknek készítője Dévényi Vera – HM Zrínyi Média, www.honvedelem.hu

Kiadta az Athenaeum Kiadó, az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
Felelős kiadó az Athenaeum Kiadó ügyvezetője
1086 Budapest, Dankó u. 4–8.
Telefon: 235-5020
www-athenaeum.hu
http://on.fb.me/athenaeum-facebook
athenaeum@lira.hu

Felelős szerkesztő: Király Levente
Műszaki vezető: Rácz Julianna
Borítóterv és nyomdai előkészítés: 9s Műhely

Készült a Gyomai Kner Nyomdában, 2011-ben
Felelős vezető: Fazekas Péter igazgató

ISBN 978-963-293-132-6

TARTALOM

A SZERZŐ ELŐSZAVA

2008 és 2010 között számos utat tettem Afganisztánba mint újságíró. Ameddig a biztonsági körülmények engedték, egy afgán tolmács társaságában dolgoztam, egy idő után pedig inkább az amerikai katonákkal. Ez izgalmas időtöltés volt, de végeredményben nem több ennél: az amerikaiak erőfeszítéseivel szimpatizáltam ugyan, de nem éreztem őket igazán magaménak, ezért a kockázatot is egyre kevésbé tudtam megindokolni magam előtt. Egy idő után rájöttem, hogy ha már feltétlenül vásárra akarom vinni a bőrömet ebben a nyomorúságos országban, akkor azt valami olyasmiért kell tennem, ami tényleg fontos és érdemes.

A Magyar Honvédség akkor már hosszú évek óta jelen volt Afganisztánban, különböző szerepekben, amelyek először teljesen ártalmatlanok voltak, idővel viszont egyre komolyabbá és veszélyesebbé váltak. Mint szinte mindenki más, én is későn fogtam fel, hogy mennyire. Először 2009-ben szembesültem azzal, hogy már rég nem a megszokott békefenntartó feladatokról van itt szó, amikor teljesen véletlenül belebotlottam egy magyar különleges alakulatba Kelet-Afganisztán hegyei között. Addig azt se tudtam, hogy a Magyar Honvédségnek vannak ilyen képességei. Néhány hónappal később, amikor Phillip Knightley klasszikus monográfiáját olvastam a háborús újságírásról, rájöttem, hogy elmulasztom megtenni azt, ami magyar újságíróként a legfontosabb dolgom volna: beszámolni a magyar olvasóknak arról, hogy mit is csinálnak a katonáik az ő nevükben Afganisztánban.[1] Ez valamikor 2009 őszén volt, amikor két honvédségi alakulatnak már harci feladatokat is el kellett látnia. Erről odahaza gyakorlatilag senki nem tudott. Ennek felderítését már sokkal fontosabb feladatnak gondoltam.

Miután elég sok katonával beszéltem, Afganisztánban és idehaza, az eredeti motivációhoz még egy másik is társult: elmondani az ő történeteiket. Sokuk tényleg komoly, sőt hősies munkát végzett, tényleg az életét kockáztatta, és tényleg segíteni akart. És jó fejek voltak: rengeteget lehetett nevetni velük.

Ez a könyv ezt a két hiányt akarja pótolni. Minél pontosabban rekonstruálni egyes eseményeket, elsősorban az összecsapásokat az ellenséggel, de egyúttal valamiféle széles áttekintést és értékelést is nyújtani. Úgy hiszem, hasonló sem jelent meg még magyarul: igazi, éles magyar háborús történetek napjainkból, és a történelem első vázlata.

A könyv megírásához elengedhetetlen volt a Honvédelmi Minisztérium együttműködése, hiszen az ő hozzájárulásuk nélkül nem tölthettem volna huzamosabb időt a katonákkal Afganisztánban, és itthon sem csinálhattam volna interjút velük. Egy dolgot ez elkerülhetetlenül magával vont: ennek a könyvnek a szövegét megjelenés előtt be kellett mutatnom a Honvéd Vezérkarnak és a minisztériumnak. Ők ragaszkodtak hozzá, hogy a katonák és a misszió biztonsága érdekében elolvashassák, és javasolhassanak bizonyos módosításokat. Ezt el kellett fogadnom, még ha a szokásos újságírói gyakorlattal homlokegyenest ellenkezik is, különösen ilyen – potenciálisan érzékeny – történetek esetében. De a végeredmény kedvező: gyakorlatilag minden kérésük technikai pontosításra, egyes nyilatkozatok stilisztikai kifésülésére vagy tényszerű helyesbítésre vonatkozott. A könyvben megfogalmazott kritikákat sem kifogásolták vagy vitatták különösebben (ez a szövegből is kiderül). Kéréseik döntő többségét – noha nem mindet – ezért elfogadtam. Meggyőződésem, hogy a könyv tartalmi szempontból a legkisebb csorbát sem szenvedte: ez valóban az afganisztáni misszió igaz története.

*

A könyv első fele a 3. műveleti támogató és összekötő csoport megpróbáltatásairól szól, 2010 tavaszán és nyarán; ők igencsak kaptak a jóból, de történetük eddig még egyáltalán nem érte el a magyar nyilvánosságot, holott több harci cselekményben vettek részt, mint bármilyen magyar katonai alakulat az elmúlt ötven évben. A könyv második fele pedig időrendi sorrendben tekinti át az afganisztáni magyar szerepvállalás történetét és különböző oldalait a 2004-es könnyű gyalogszázadtól a tartományi újjáépítési csoporton keresztül a különleges műveleti csoportig, kitérve részvételünk hazai és nemzetközi politikai hátterére is.

Ami a módszert illeti: próbáltam minden eseményt olyan pontosan és hitelesen rekonstruálni, amennyire csak lehetséges. A könyv első felében leírt történetek mindegyike legalább három vagy több forráson alapszik, és minden katonát többször és egymástól független interjúvoltam meg. Ez elkerülhetetlenül kisebb ellentmondásokhoz és inkonzisztenciákhoz vezetett. Ezeket próbáltam kiszűrni, amennyire lehetséges, de ezzel együtt elképzelhető, hogy a rekonstrukciók tartalmaznak pontatlanságokat: egyes események és az interjúk között hónapok teltek el. A tavaszi hadműveletek egyikén nekem is alkalmam volt részt venni, illetve a helyszínek nagy részén is jártam, az események előtt vagy után. Hozzáférést kaptam a katonák által készített videókhoz és fényképekhez is. Baglan tartományt, az események helyszínét, többször is felkerestem, a katonáktól függetlenül is. A forrásokat mind lábjegyzeteltem, ahol pedig nem, ott a saját interjúimról van szó, és a szövegből kiderül, hogy ki mondott mit.

Az afgán kormányt támogató nemzetközi erők neve hivatalosan *International Security Assistance Force.* Az ISAF nagyját a NATO tagállamai adják ki, a szervezet a NATO irányítása alatt áll. Az egyszerűség kedvéért a könyvben végig NATO-t írok.

Nem törekedtem arra, hogy mindenről beszámoljak és minden történetet elmondjak, hiszen ez nem is lett volna lehetséges. Így kimaradt a könyvből a 2002 óta jelen lévő magyar orvosok hősies munkája, aminek rengetegen köszönhetik az életüket; a kabuli repteret kétszer fél évig irányító magyar katonák, a légimentorok és a logisztikusok története; és nagyrészt a sok civil segélyszervezet is, amelyek mindent elkövettek, hogy sokszor lehetetlen körülmények között is megpróbáljanak segíteni az afgánokon. Valamennyiükről külön könyvet lehetne írni. És persze a történetnek messze nincsen vége.

Annak, aki elsősorban az afgánokról akar hallani, ez a könyv egyoldalúnak tűnhet. Afganisztáni útjaimon még a gyorsan romló biztonsági körülmények között is mindig mindent elkövettem, hogy minél több helyi emberrel tudjak beszélni, megérteni, hogy mi mozgatja őket, mit gondolnak a katonákról, az ellenállókról, milyenek a mindennapjaik. Néhány történet ebbe a könyvbe is belekerült. De ez a történet nem róluk szól, hanem a magyar katonákról, ők a könyv főszereplői. Aktív tálib ellenállókkal nem csináltam interjút: a

biztonsági kockázat egyszerűen nem volt arányos az így megszerezhető, megítélésem szerint minimális új információval. Az afgán fegyveres ellenállás okait más kutatók részletesen felderítették és dokumentálták, itt az ő munkáikra, vagy afgán civilekkel és szövetséges felderítőtisztekkel készített interjúkra támaszkodom elsősorban.

A könyv megírásához rengeteg ember segítségét vettem igénybe. Nem tudom mindenkinek a nevét felsorolni, mert a végeredmény csaknem kétszáz interjú eredménye, Afganisztánban és itthon. Az interjúalanyok egy részének neve megjelenik a könyv lapjain, de voltak olyanok is, akik kérték, hadd őrizzék meg anonimitásukat. Mindegyiküknek nagyon hálás vagyok. Magyarok és afgánok, katonák és civilek egyaránt rengetegen segítettek, hogy ezek a történetek megjelenhessenek, és Magyarországon az emberek kicsit többet tudjanak arról, mit is csinálnak a katonáik – a mi katonáink – Afganisztánban.

Nagy hálával tartozom a 3. műveleti támogató és összekötő csoport katonáinak, akikről ennek a könyvnek a nagy része szól. Amikor velük voltam Afganisztánban, türelmesen válaszolgattak kérdéseimre, még akkor is, amikor esetleg már ötödször ismételtem meg őket. Közülük is kiemelném a Bravo mentorcsoport tagjait, akikkel egy műveletre is elmehettem, és akik mindent elkövettek, hogy ne essen bajom és ne szenvedjek semmiben hiányt, amennyire ez lehetséges volt. Mindig kedvesek és segítőkészek voltak, ahogy utódaik is a 4. csoportban. Remélem, nem voltam túlságosan a terhükre.

A 3. műveleti támogató csoport magyar tagjainak nevét kérésükre és a saját biztonságuk érdekében megváltoztattam. Minden más nyilatkozó neve valódi.

Wagner Péter, a Magyar Külügyi Intézet Afganisztán-szakértője a magyar katonai és polgári fejlesztésekkel foglalkozó fejezetet írta, illetve ötleteivel, kapcsolataival és ismeretanyagával a könyv megírásának minden lépéséhez pótolhatatlan segítséget nyújtott. Blogja, a *Biztonságpolitika és terrorizmus* (wagnerpeter.blogspot.com) a legjobb magyar nyelvű Afganisztán-forrás az interneten.

Szintén hálás vagyok a Honvédelmi Minisztériumnak és a Honvéd Vezérkarnak, amiért kiadták a megfelelő engedélyeket, megszervezték két utamat, és vendégül láttak az afganisztáni magyar táborokban. Mindig rendkívül segítőkészek és kedvesek voltak. Külön köszönet Sajner Gyula ezredesnek, akire a tehernek talán a legnagyobb része hárult, és aki mindig jó humorral viselte követelőzéseimet és piszkálódásaimat. Köszönet Szenes Zoltán ny. vezérezredesnek is, aki türelmesen oktatgatott a Magyar Honvédség körülményeiről és problémáiról.

Many thanks also to my Afghan colleagues, principally to Hashim M. Shukoor and A. Walid Fazly („The million-dollar man"). Without their organisation, contacts, advice, and tireless interpretation my travels around Afghanistan would have been impossible. They were nothing short of wonderful and thought nothing of occasionally taking risks with me.

Nagyon sokat segített Krausz Gábor az Union Plus Kft.-től, aki többször is rendelkezésemre bocsátotta nélkülözhetetlen és meglepően kényelmes repeszálló mellényeit.

A könyv elkészülését egy repülőjegy erejéig támogatta az Egyesült Államok budapesti nagykövetsége, ezért nagyon hálás vagyok.

És köszönöm Zsófinak, aki nemcsak a legnagyobb támogatómnak, de a legeslegjobb szerkesztőmnek is bizonyult.

De köszönöm leginkább a sok magyar katonának, aki elmesélte nekem az élményeit. Ez az ő történetük.

Az Afganisztánban elesett magyar katonák emlékére

BEVEZETŐ

Katub, Baglan tartomány, Észak-Afganisztán, 2010. április 11.

Valami nem volt rendjén abban a faluban.

Bognár Gergely főtörzsőrmester végignézett az induláshoz készülődő afgán katonák kissé szedett-vedett seregén, amint éppen tápászkodtak fel a földről, emelgették cuccaikat és a vállukra dobták fegyvereiket. Túl nyugodt volt minden. A házak között még mindig embereket lehetett látni, afgán parasztokat, ide-oda szökellő gyerekeket. Pedig már percekkel ezelőtt meghallották a figyelmeztetést, hogy valami készül. Ilyenkor el szoktak tűnni, nem? Bognár, egy nagydarab, világosbarna és gyér szakállú, hidegvérű ember, aki a tatai 25. lövészdandártól jelentkezett Afganisztánba, és akit a többiek csak Boginak neveztek, most meggondolta magát, és újra csőre töltötte az egy perccel korábban ürített karabélyát. Valami tutira nem stimmel – gondolta, ahogy a magyarok, amerikaiak és afgánok vegyes csapata elindult kifelé a faluból, vissza a főút felé.

Bordás István törzsőrmesternek is rossz érzése volt. Nézte a Humvee tornyából az egymás mellett álló kis afgán házakat a faluban, és látta, ahogy valaki egy pillanatra kilép két ház közül, majd rögtön visszaugrik, ahogy meglátja őt. Akkor nem gondolt semmi rosszra. De miután szóltak az afgánok, hogy baj lehet, megint eszébe jutott az az alak. Aztán valaki elsuhant egy ajtó mögött a házak mellett álló kis emlékhely másik oldalán. Csak egy villanásnyira lehetett látni. Lehet, hogy ellenség volt az? – futott át az agyán, ahogy a négy páncélozott terepjáróból álló konvoj elkezdett kifelé vánszorogni a házak közül, köztük az amerikai és afgán katonákkal.

Akkor már határozottan mutogattak az afgánok előre, az úton lejjebb fekvő vályogkerítésen túlra. Dusman, dusman, mondogatták. Ellenség, ellenség. Szabó Tamás törzsőrmesterhez – Neóhoz – annyi jutott el az afgánoktól, hogy tíz-tizenöt tálib van ott valahol elöl, és hogy meg akarják őket támad-

ni. Naszim hadnagy, az egyik szakaszparancsnok kapott egy telefonhívást a faluban, amíg Dean alezredes a vénekkel tárgyalt. Neót, egy nyúlánk, vékony legényt, aki hajlamos volt mindenen automatikusan röhögni, most elfogta a bizonytalanság. Az afgán katonák tudták, hogy mit beszélnek, és bár a számokkal kicsit hadilábon álltak, most nem mondtak olyan irreális számot, mint néha szoktak. És Neó a feszültséget is érezte rajtuk, látta, hogy nagyon figyelnek. Pedig nagyon el tudták lazázni néha.

Bogi a Humvee bal oldalán lépkedett, ahogy a konvoj haladt kifelé a poros földúton, és idegesen nézett maga elé a hőségben. Az afgánokon már nem lepődött meg, azokra nem nagyon ragadt semmi, csak a kosz, de az amerikaiak miért haladtak egy csomóban együtt? Dean, France, Five Mike, mind együtt, mint valami lakodalmas menet, mintha nem is totál ellenséges területen volnának… Pedig mekkora májernek képzelték magukat. Reccsent a rádió és Dean szólt bele. „Vigyázni, lehet, hogy lesz egy kis *goodbye-shooting*!" De akkor miért haladnak egy csomóban? – gondolta megint a főtörzsőrmester.

Az út elkanyarodott balra, kifelé, a főút irányába, ahonnan úgy egy órával ezelőtt bejöttek ide ebbe a dzsumbujba. A sarkon egy ház állt baloldalt, jobb oldalon meg egy vályogkerítés húzódott az út mentén. Az úton túl mindkét irányban kis facsoportok álltak elszórtan a termőföldeken, ugyanaz a szemét terep, mint mindenütt, és amit olyan jól használtak a tálibok, hogy szinte soha nem lehetett látni őket.

A rendőrök mentek legelöl, nyomukban az afgán katonák, aztán az amerikaiak a négy Humvee előtt. Az épületek és vályogfalak lassan elfogytak mellőlük, és kiértek a nyílt terepre, ahol csak vékony törzsű ecetfák fedték az utat a mezőtől és a rizsföldektől. Reed kiszállt a kocsiból, hogy előremenjen a többi amerikaihoz. „Feleslegesen gyalogolsz, csak elfáradsz, üljél vissza a kocsiba" – szólt le neki Tárnok Péter főtörzsőrmester a toronyból. De Reed, a kocsi parancsnoka, mégiscsak elindult, majd három méter után visszafordult, mert otthagyta a gránátjait a jobb első ülésen. Összeszedte őket, majd újra elkezdett gyalogolni előre, a kocsik mellett.

Bordás, aki az utolsó kocsiból biztosított hátrafelé a géppuskával, egy öregembert és egy gyereket pillantott meg az út mellett, aztán még néhány gyereket egy kicsit feljebb az úton. Integetni kezdett nekik, hogy menjenek le az útról, nyomás, nyomás! Ekkor olyan ötszáz méterre lehettek a falutól, félúton a főút felé, a legkiszolgáltatottabb helyzetben, a katonák nagy része gyalog, lépésben haladva előre, rendes fedezék nélkül, sokan egy csomóban, egyértelműen ellenséges területen.

A törzsőrmester visszafordult a maguk mögött hagyott kanyar felé, és így még pont látta a villanást, ahogy a kerítés mögül kiugró tálib lövész elereszti az első páncéltörő gránátot.

*

Egy órával korábban

Valami égett a főúton.

Már messziről lehetett látni, hogy feketén gomolyog a füstje, ott elöl, a kanyaron túl, amerre a Humveek siettek, vissza Pul-i Khumri felé. Egy tréler volt az, egy nagy teherautó, néhány perccel később meglátták, bénán, kilőve feküdt az út bal oldalán, és égett, de mocskosul, szóval ez volt az a nagy robbanás, amit hallottak.

Reggel indultak el a táborból, ki tudja miért, holott Kápolnai alezredes világosan megmondta Deannek a telefonban, hogy ne menjen sehova, ez nem az ő dolguk, nem kell minden helyi viszályba beavatkozni. Elindult a főúton a hadoszlop, és még el se hagyták a várost, már füstölt az úton minden, égtek a nagy gumiblokádok, meg gyülekeztek a helyiek, valami nagy fesztivál lehetett, persze megint nem mondtak el semmit az amerikaiak, hogy mi ez meg hova mennek. Megálltak a blokádnál, Dean kiszállt, ott volt a rendőrfőnök meg más fejesek is, nekiálltak tárgyalni a tüntetők szószólóival.

Végül eljutottak Puzei Sánig, úgy látszik, Deanék jól csűrték-csavarták a szót, az útakadályokat maguk a helyiek takarították el, aztán lenyomták simán azt a tíz kilométert a helyőrségig, ki a repeszállóból, hogy akkor eszünk, na, akkor jött az a picsanagy robbanás. Az amerikaiak számítógépén

nem látszott semmi, akkor nem saját, de Dean kitalálta, hogy csak vissza kéne menni a főúton, megnézni, hogy mi történt. „Csak lassan, lassan" – reccsent bele a rádióba az alezredes.

Az égő trélert a Humveek jobbról kerülték meg, úgy dőlt belőle a füst, keresztül az úton, hogy abba nem lehetett volna belemenni, egy teljesen tömör, gomolygó füstoszlop, ami talán megmagyarázza, mi a halálra gondolhattak az afgán rendőrök, amikor keresztülküldték azt az RPG-t az úton, pont amikor a második Humvee megkerülte a trélert, és bumm, óriási sivítással vágódott keresztül az oszlopon.

A kurva anyád!

Mire a Humveek megálltak az út szélén, az afgán rendőrök abbahagyták a lövöldözést; azt mondták, a tálibok az út túloldaláról lőtték ki a trélert, aztán elszeleltek. Dean megint kiszállt és egyeztetni kezdett a rendőrökkel. Az afgán katonákra fél órát kellett várni, mert elakadtak valahol a főúton a dugóban. A forgalom az égő tréler miatt fölgyűlt, ameddig a szem ellátott, csak nőtt a káosz, és mindenki tiszta ideg volt. *Na mi lesz, mi lesz már…*

Az lett, hogy bementek a tálibok után a főút menti ellenséges falvakba.

Katub olyan kilométerre lehetett a főúttól nyugatra. Dean háromnegyed órát beszélgetett a falu vezetőivel. Vagy tíz faluvén ült ott vele, egy épület tornácán. Az afgán katonák leheveredtek a Humveek körül, spanglira gyújtottak, teát kértek a helyiektől, elengedték magukat. A rendőrök röhögve mutogatták a magyaroknak a gyerekeket, nézzétek, így néznek ki a tálibok, ezeket kell kinyírni, haha…

Akkor kapta a telefont az afgán szakaszparancsnok, hogy támadás készül, és talán ideje elhúzni innen a francba.

*

Az első RPG-t még két másik követte gyors egymásutánban az út elejéről, óriási sivítással repültek végig párhuzamosan az úttal és a Humveek oszlopával. Se Bordás, se Neó nem tudta követni az ívüket, azt sem látták, hol csapódnak be, de valahol rajtuk túl. Aztán elkezdtek lőni mindennel a tálibok, hátulról a falu felől, és az út bal oldaláról is, a katonák meg ugráltak be az

árokba az út két szélén. France századost, aki nem messze állt Reedtől az első és a második Humvee között, teljesen a talajhoz szorították a lövések, vagy öt lövedék csapódott be a fejétől egy méteren belül a porba. France az út közepén álló Reedre ordított, hogy ugorjon át a vízelvezető csatornán és vegyen fel tüzelőállást az út melletti kis emelkedőn, a fák és bokrok sűrűje mögött, ahol legalább némileg takarásban van. Reed visszakiabált, hogy fél átugrani a csatornán, mert az emelkedő nagyon keskeny, és könnyen belezuhanhat az árokba.

France visszafordult az út bal széle felé, és érezte, ahogy több lövedék is elrepül a feje felett. Visszapillantott Reedre, és látta, ahogy a zászlóst eltalálja egy rakétameghajtású gránát, amit a falu felől röpítettek el. Vér spriccelt szanaszéjjel, Reed a földre zuhant, a gránát pedig lepattant a mezőre, ahol felrobbant. France elborzadva látta, hogy az oldalán fekvő társának kinyílt a fél arca, mint egy gerezdenként szétszedett narancs. „Felcseeeeeeeeer!!!!" – üvöltötte kétszer egymás után, de olyan hangosan ropogtak a fegyverek, hogy a saját hangját is alig hallotta. Újra elbődült, és végre Henery odaszaladt az út másik oldaláról, hogy megnézze Reedet. „Nem fogja túlélni" – mondta egy perc után, miközben France elkezdett tüzelni a bokrok fedezékéből. Néhányan felrakták a sérültet az egyik Humvee motorháztetőjére, a kocsi pedig elindult a főút felé, miközben France a következő Humvee mögött keresett menedéket.

A sor végén a magyar toronylövészek gyorsan reagáltak. Tárnok elkezdett a könnyű szovjet géppuskával veretni az útra merőlegesen, de nem látott semmit, csak a hang irányába lőtt. Bordás is folyamatosan tüzelt balra az amerikai géppuskával. A gránátvetőkhöz senki nem mert nyúlni, mert percekkel korábban még tele volt gyerekekkel az út, meg az út mellett sűrűn álló fák törzsében amúgy is csak megakadtak volna a gránátok.

Amint feltették a törzszászlóst a motorháztetőre, Neó alatt megindult a kocsi előre, de csak lassan, mert még mindig tele volt afgán katonákkal az út. Hatos sorozatokat lőtt az ötvenkaliberessel, de az amerikai géppuska folyton elakadt, és mindig pöccinteni kellett egyet a záron, hogy újra meginduljon. A sorozatok vágták ki a vékony törzsű ecetfákat az út mentén, repkedtek a forgácsok, és senki nem hallott semmit az óriási hangzavarban.

A hátsó két kocsi tornyában lévő géppuskások elveszítették az időérzéküket. Bordás majd' félezer lőszert lőtt el, aztán átváltott a Mark 19-esre, ami 40 mm-es gránátokat lő ki sorozatban, lassan ürítve rakaszt rakasz után, negyvenesével. Tárnok, aki az utolsó kocsiban ült, szintén gránátvetőre váltott. „Bogi, látsz valamit?" – üvöltött le a főtörzsőrmesternek, aki közben beszállt a kocsiba. „Lőj száznyolcvan fokban!" – kiáltott vissza a főtörzsőrmester. Széles ívben szórni kezdte hátrafelé, látta, ahogy dőlnek a fák és robbannak a gránátok a maguk mögött hagyott házon – azt nem tudja, hogy ordított-e vagy csak a fejében küldte: *a kurva anyátokat, egyétek!* Szétterjedt benne az adrenalin, már nem is félt, csak lőtt. Bordás pajzsát eltalálta egy lövedék, de lepattant róla, a kocsik lassan zötykölődtek előre, miközben a tálibok szünet nélkül tüzeltek a fák mögül és az út elejéről, három irányból összesen.

Az afgán katonák kocsi híján inkább csak feltartották a menetet, lassan araszoltak előre az árokban, alig-alig lőttek, bár az egyik elengedett egy RPG-t valamerre. A magyar lövészek folyamatosan lőttek, de olyan lassan haladt kifelé a konvoj, hogy kezdett elfogyni a lőszer. A tüzelés csak akkor maradt abba, amikor visszaértek a főútra. Az afgánok sápadtan, zihálva kapaszkodtak fel a kocsijaikra.

Tárnokból akkorra kezdett kimenni az ideg, amikor visszaértek a táborba. Ahogy a tolmács kinyitotta a kocsi ajtaját, dőlni-borulni kezdett kifelé a sok elhasznált töltényhüvely a földre, ami halmokban állt a kocsiban. Neó kocsijának a motorháztetőjéről akkorra már lemosták a vért, noha nem ment könnyen. Egy része ráalvadt, ráégett a felmelegedett anyagra. A törzszászlóst bevitték a sebészekhez. Tárnok nézte Deant: az alezredes mereven bámult maga elé. Mire gondolhatott? Csoda, hogy csak egy sérültjük van, és nem több halottjuk, ezután a pokoli össztűz után.

Tárnok éppen azon merengett, hogy nem talált-e el véletlenül valami ott kóválygó civilt, amikor odajött az egyik afgán tolmács. Láthatóan sokkban volt még ő is.

„Tudod, mit csinálnék?" – kérdezte rámeredve. „Ha tehetném, én visszamennék. Visszamennék *és kiirtanám mindet.* Megölnék mindenkit. Mert ott *mindenki tálib.*"

Tárnok csak nézett rá. Nem tudta, mit mondjon.

*

Ez a könyv egy lehetetlen misszióról szól.

Arról, hogy hogyan vállalt el a Magyar Honvédség egy békefenntartó feladatot Afganisztánban, és hogyan találta magát aztán néhány év leforgása alatt egy igazi háború kellős közepén. Hogyan fejlődött az első idők kis járőrszázada bonyolult békefenntartó alakulattá hihetetlenül nehéz és idegen körülmények között, hogyan követték ezt kiképző-támogató alakulatok, amelyek – először a második világháború óta – már harci feladatra is vállalkoznak, és különleges műveleti csoportok, amelyek a legveszélyesebb feladatokat látják el Kelet-Afganisztán több ezer méter magas hegyei között.

A könyv arról is szól, hogy milyen politikai és diplomáciai körülmények és döntések vitték egyáltalán az országot Afganisztánba; hogy az államigazgatás és a katonai bürokrácia hogyan tudott megbirkózni ezekkel a radikálisan új kihívásokkal; és végül arról, hogy hogyan kerülhette el ez az egész szinte teljes egészében a magyar közvélemény figyelmét.

De előbb arról, hogy mi folyik egyáltalán Afganisztánban.

ELSŐ RÉSZ – **HÁBORÚ**

„Kérdezték, hogy milyen volt.
Hát milyen volt… lőttünk, mint a berberek.”

(Afganisztánban szolgált magyar katona)

INKÁBB EGY SZAJHÁNAK, MINT EGY AFGÁNNAK

A hegyek tehettek mindenről.

Afganisztánt, talán még jobban, mint a legtöbb országot, meghatározza a földrajza; törzsekre osztja népét, darabossá és erőszakossá formálja társadalmát. Az Arab-tenger és az Indus völgye felől fokozatosan emelkedő vidék a Hindukus hegység csúcsaiig szalad fel, amelyek az ország nagy részét lefedik. A jobbára kopár, sziklás, holdbéli táj délen üres por- és kősivatagokban, keleten torz, szikár hegyekben nyúlik tovább Pakisztánig. Északkeleten a hegyek emelkednek tovább Kína felé, nyúlnak egyre feljebb, hogy végül a több mint hétezer méter magas afgán Pamírban nézzenek szembe a Himalájával. Az alig-alig járható, ellenséges hegyek megnehezítik a közlekedést, egymástól szinte elzárt völgyekre tördelik a vidéket. A táj majdnem lehetetlenné teszi a külső hódítást, keménnyé formálja az itt élőket, elszigeteli őket egymástól és harciassá teszi őket. A rendkívül nehéz életkörülmények némi kegyetlenséget oltanak a társadalmi erkölcsökbe, az együttélés szabályaiba. A déli és keleti népek, a pastuk viselkedéskódexe, a zord *pastunvali* egy olyan nép törvénye, amely számára az egyéni szabadság luxus, és amely napi szinten küzd a túlélésért az elemek vagy a szomszédos törzsek ellen. És néha az ország többi népcsoportja ellen; a Hindukus alsó nyúlványain túl, északra más népek élnek: széles arccsontú tádzsikok, törökös üzbégek, mongol vonású hazarák. A pastukkal, a hagyományosan domináns népcsoporttal együtt ők alkotják az afgán népet.

Churchill, aki ifjú katonaként ezen a vidéken látott először háborút, ezt írta: „Az indiai határon hadat viselni egyedülálló tapasztalat. Sem a tájat, sem a népet nem lehet semmihez hasonlítani. A völgyek falai meredeken szöknek az égbe öt-hatezer láb magasságban mindkét oldalon. A hadoszlopok gigászi folyosók labirintusán kúsznak át, ahol vad, a havasok táplálta zuhatagok habzanak a bronzszínű ég alatt. Ebben a vad tájban él egy nép,

amelynek tulajdonságai egyeznek a környezetével. Leszámítva az aratás idejét, amikor a létfenntartás ideiglenes tűzszünetet kényszerít rájuk, a pastu törzsek mindig háborúznak. Minden férfi harcos, politikus és hittudós. Minden nagy ház egy igazi feudális erőd, amelyet ugyan vályogból építettek, de lőrésekkel, tornyokkal, kémlelőnyílásokkal, bástyákkal, felvonható hidakkal rendelkezik. Minden falunak védelmi rendszere van. Minden család őrizget valamilyen vérbosszút; minden klán egy viszályt. A sok törzsnek és törzsszövetségnek mind van valamilyen elintéznivalója egymással. Semmit nem felejtenek el, és kevés tartozás marad kiegyenlítetlenül."[2]

Az összefüggő hegyek révén Afganisztánt és Pakisztánt nem lehet egymástól élesen elválasztani. A határ a brit gyarmatosítók által többé-kevésbé találomra meghúzott vonal. A britek soha nem tudták igazán ellenőrzésük alá vonni a vidéket, ami már a 19. században is a civilizáció végső határát jelentette Indiától északnyugatra. A határon túl kiskirályok, barbár fejedelmek, törzsi szövetségek jelentették a hatalmat; őket hol Anglia, hol a cári Oroszország próbálta a saját maga oldalára állítani a Közép-Ázsia ellenőrzéséért folyó, soha véget nem érő Nagy Játszmában. Innen származik Kipling hőse, a lókereskedő Mahbúb Ali, valójában az angol titkosszolgálat embere, akiről kis társa, Kim, keserűen és szemrehányóan (bár, mint később kiderül, részben igaztalanul) azt mondja egyszer: „Inkább higgyél egy bráhminnak, mint egy kígyónak, inkább egy kígyónak, mint egy szajhának, és inkább egy szajhának, mint egy afgánnak, Mahbúb Ali!"

Ezen a vidéken nem sok változott: a mai napig nem létezik effektív állam, se a pakisztáni, se az afgán oldalon. A keleti oldalon fekszenek Észak- és Dél-Waziriszthán, Orakzaj, Kurram, Khiber, Mohmand, Badzsaur kaotikus törzsi vidékei, amelyek még formailag is csak lazán kapcsolódnak Pakisztánhoz. Tovább nyugatra, a törzsi területeken túl, a barátságtalan, járhatatlan afgán hegyek szinte lehetetlenné teszik a normális, központosított állam kialakulását. Az afgán állam, amennyire értelmezhető egyáltalán, mindig is többnyire korlátozott fennhatóságú volt történelme során. A valódi hatalmat jellemzően a törzsek és más helyi hatalmasságok jelentették. Mára a törzseknek is részben leáldozott: a szovjetek elleni évtizedes háború, amelyben több mint egymillió afgán halt meg, felmorzsolta az ország hagyományos társadalmát, darabokra törte törzsi struktúráját, felforgatta viszonylag mérsékelt vallási szokásait. Ma a pakisztáni Pesavartól nyugatra anarchikus vidékek fekszenek, ahol a hagyományos törzsi rend és a gyenge államiság helyébe gengszterek, hadurak, fegyver- és kábítószercsempészek, vallási fanatikusok léptek. Ilyen-olyan milíciák, magánhadseregek uralkodnak, az állam szinte csak a városokban van jelen, korlátozott és elszigetelt hatalmával. A határ értelmezhetetlen. A káoszban állandóan kavargat a pakisztáni állam, amely Indiával folytatott évtizedes viszálya miatt nem engedheti meg magának, hogy védtelenül hagyja saját hátát.

Ez a káosz szülte a tálibokat. Mozgalmuk a nagy pakisztáni afgán menekülttáborokból ered, ahol a fiatal pastuk az ottani madrasszákban, vallási iskolákban tanulták az iszlám deobandi és vahabi ágának ultrapuritán értelmezéseit (a *taleb* szó arabul diákot jelent). Afganisztánt a kilencvenes évekre kimerítette és csaknem elpusztította nemcsak a szovjetekkel szembeni ellenállás, de az azt követő hosszú polgárháború is, amit a kommunistákat elűző mudzsahed hadurak egymás ellen vívtak. Ezért sokan örömmel fogadták a rendet és tiszta erkölcsöket ígérő tálibokat. Akik pedig nem – és ők is sokan voltak –, azokat annak rendje és módja szerint leigázták. Fanatizmusuk, a menekülttáborok kimeríthetetlen utánpótlása, valamint a pakisztáni és szaúdi titkosszolgálatok támogatása a kilencvenes évek közepére jelentős erővé, aztán csaknem teljes Afganisztán uraivá tette őket.

A káosznak és korrupciónak a tálibok részben valóban véget is vetettek. De kormányzásuk rövidesen elmebeteg rémuralommá vált: a gyakran írástudatlan, az iszlámot valójában alig-alig ismerő fanatikusok vallási terrort vezettek be. A bűn és erény minisztériumának felfegyverzett erkölcscsőszei gondoskodtak róla, hogy a hagyományosan sokszínű és meglehetősen toleráns afgán társadalom visszatérjen az „erény" útjára. Pedig Afganisztán hagyományos iszlámhite nem volt se ilyen szigorú, se ennyire intoleráns. „Az iszlám mindig is az egyszerű afgánok életének középpontjában állt" – írta a tálibokról szóló alapművében Ahmed Rashid pakisztáni újságíró, az afgán polgárháború talán legnagyobb szakértője. „De egyetlen afgán sem kényszeríthet egy másik muszlimot arra, hogy vele imádkozzék. Afganisztán hagyományos iszlámhite rendkívül toleráns volt a hit különböző ágai, más

vallások és a modern életvitel iránt. […] A tálibok által képviselt *sária* – a szélsőséges pakisztáni iszlámista tanok és a *pastunvali* egy eltorzult változata – és annak szigorú alkalmazása teljesen idegen volt az afgán kultúrától és hagyománytól."[3]

A tálibok megpróbáltak véget vetni ennek a hagyománynak. A mozit és a tévét betiltották, ahogy a zenehallgatást és az afgánok egyik kedvenc játékát, a sárkányeregetést is. A férfiaknak kötelezően szakállt kellett hordaniuk, a nőknek pedig a teljes testet eltakaró burkát. Utóbbiaknak megtiltották, hogy iskolába járjanak vagy dolgozzanak, illetve 1998 után Kabulban még azt is, hogy elhagyják a házukat.[4] Ez a tiltás romba döntötte még azt is, amit az afgán egészségügyből és oktatásból a sok háború meghagyott. Bevezették a kézlevágást és a megkövezést. Népirtó terrort indítottak az iszlám egy másik ágát, a síizmust követő hazarák ellen. Még a Hindukus hegység egy eldugott völgyében álló, hatodik századi Buddha-szobrokat is felrobbantották, arra hivatkozva, hogy az iszlám tiltja az emberábrázolást. Uralmuk nyomasztó jelképévé a nemzetközi adományokból épült kabuli futballstadion vált, ahol nyilvános amputálásokat hajtottak végre, az elítélteket a tizenhatoson végezték ki egy puskalövéssel, vagy pedig felakasztották a felső kapufára. Amikor egyszer egy külföldi újságíró ezt felrótta a tálib külügyminiszternek, Wahil Ahmad Mutawakilnak, ő azt válaszolta: talán a nemzetközi közösség építhetne egy rendes börtönt is Kabulban, ahol a kivégzéseket le lehet bonyolítani, és akkor a stadiont ismét rendeltetésszerűen használhatnák.[5] 2001-ben, mikor rémuralmukat elsöpörte az amerikaiak és az észak-afganisztáni ellenállók szövetsége, már szinte mindenki utálta őket.

A 2001-es háború eredetileg egyszerű büntetőhadjáratnak indult, amit Amerika a szeptember 11-ei merényletekre válaszul indított az al-Kaidának otthont adó tálib rezsim ellen. Az al-Kaida azt követően ütötte fel a székhelyét Afganisztánban, hogy 1996-ban a szudáni kormány amerikai nyomásra kihajította őket az országból, ahol korábban volt a bázisuk.[6] A tálibok jól megértették egymást Oszama bin Laden szervezetével, szimpatizáltak annak apokaliptikus ideológiájával, még ha globális ambícióit nem is osztották. Ez az ideológia, a politikai iszlám legszélsőségesebb változata a vallást – illetve annak egy intoleráns, végletekig kifacsart válfaját – nem magánügynek tekintette, hanem az élet, a társadalom és a politika középpontjába helyezte. A tálibok nézeteihez hasonlóan erőszakkal elutasított mindent, amit ettől idegennek tekintett: nem csak a Nyugatot és a világi államot, de az iszlám békésebb, toleránsabb olvasatait is.

A tálibok nem sokáig vártak a visszatéréssel. 2001 után Amerika még csak kísérletet se tett rá, hogy az ország egészét ellenőrzése alá vonja. Nem akart Afganisztán helyreállításával bajlódni, csak az al-Kaida érdekelte. Hamarosan pedig elterelte a figyelmét az iraki háború is. Így a megvert tálibok már 2003-ban elkezdtek visszaszivárogni a déli tartományokba hátországukból, a határ másik oldalán lévő pakisztáni területekről, ahol addig meghúzták magukat. A húsz év háborúzásban tönkrement ország újjáépítése közben nem haladt. Az új afgán elnök, a Nyugat által támogatott Hamid Karzai csak szerény hatalmi bázissal rendelkezett, és a kormány fennhatósága alig terjedt túl Kabulon. A kormány pénz és rendes hadsereg híján nem tudta az egész országot ellenőrizni, így hamarosan haramiák kezdtek garázdálkodni mindenhol. A korrupció újra felütötte a fejét, a volt milicistákból verbuvált, rosszul vagy alig megfizetett rendőrök jelentős része csempészetből, emberrablásból és útonállásból tartotta fenn magát.

A kilencvenes évek hadurai, akik egymás elleni háborúskodásukkal szétrombolták az országot, újra szerepet kaptak: Amerika rajtuk keresztül képzelte az al-Kaida elleni harcot és az ország stabilizálását, az állam megerősítése helyett. Már a tálibok 2001-es megbuktatásában is közreműködtek: amerikai ügynökök nagy táskákban hozták az országba a pénzt és vásárolták meg a különböző magánhadseregek vezetőit.[7] A hadurak azonban hamarosan terrorizálni kezdték az embereket, és kisebb-nagyobb konfliktusokba keveredtek egymással, elsősorban az ópiumtermelés és -kereskedelem ellenőrzése miatt. A 2006-os szárazság parasztok ezreit tette tönkre, és kiváló verbuválási lehetőséget biztosított a táliboknak. Ők időközben rátették a kezüket az óriási afgán ópiumbiznisz jelentős részére, és ezért volt pénzük bőven.[8] A káosz, az ország helyreállításának akadozása, a korrupció persze mind a táliboknak kedvezett, akik egyre több támadást hajtottak végre a

kormány és a nemzetközi erők ellen. A világ csak 2007-ben kapcsolt, hogy Afganisztán ismét az összeomlás szélére került*.

A NATO segítségével ekkortól fokozatosan növelték a nyugati csapatok létszámát az országban. De ez sokszor csak olaj volt a tűzre. 2007-re az egymástól jobbára elszigetelten dolgozó NATO-kontingensek már-már élet-halálharcot folytattak a különböző ellenálló és bűnözői csoportokkal Dél- és Kelet-Afganisztán hegyeiben és sivatagjaiban. Sőt, az ellenállás kezdett átterjedni a békésebb északi vidékekre is. A különböző tartományokban és vidékeken újabb és újabb ellenálló csoportok, maffiák, ilyen-olyan milíciák kezdtek el mozgolódni, olyan sokan és sokfélék, hogy a tálib szó lassan elveszítette értelmét, és már szinte senki sem tudta pontosan, hogy ki ki ellen is harcol igazából. Frontvonalak szinte sehol nem voltak, az ellenálló felek pedig mindenhol különböző érdekcsoportok bonyolult és állandóan változó hálózatából álltak, bizonytalan hűséggel és még bizonytalanabb célokkal. Ahogy Anthony Loyd, a Times tudósítója írta: „A legtöbb afgán harcos számára a háború olyan volt, mint egy csónak, aminek a legfontosabb tulajdonsága, hogy a felszínen marad, nem az, hogy merre megy. Nem volt szégyen a köpönyegforgatás.”[9]

Egységes tálib mozgalomról alig lehetett beszélni, a szó inkább az al-Kaidához hasonlatos branddé vált. Sokuk megélhetési ellenálló volt, akit a nyomor hajtott a tálibok karjaiba. Mások ideológiai meggyőződésből harcoltak, megint mások pedig egyszerű haramiák voltak. Ezek a csoportok annyira megerősödtek, hogy egyes vidékeken párhuzamos államszervezetet hoztak létre: kormányzót, bíróságokat, saját rendfenntartó szerveket. Közben Pakisztán, az afgán politika egyik legfontosabb szereplője egyre mélyebb válságba süllyedt, és jelentős erőre tettek szert az ottani tálibok is. Feltehetően köztük rejtőznek az al-Kaida Afganisztánból elmenekült vezetői is. A pakisztáni törzsi területek ráadásul kiváló hátországul szolgáltak az

* Afganisztán a világ 182 országa közül a 170. az egy főre jutó éves GDP-t tekintve. A születéskor várható élettartam 45 év, a csecsemőhalandóság a második legmagasabb a világon. A teljes lakosság 72 százaléka analfabéta. A lakosság kevesebb mint negyede jut ivóvízhez, kétharmaduk élelmiszer-ellátása bizonytalan. Forrás: IMF, CIA, ENSZ

afganisztáni ellenállóknak, akik innen szereztek pénzt, fegyvert és embereket. A tálibok a pakisztáni katonaság és titkosszolgálat egyes elemeinek támogatását is élvezték.[10]

A pakisztániak csak tessék-lássék segítik a NATO rendezési erőfeszítéseit Afganisztánban. A pakisztáni biztonsági erőket áthatja az iszlám fundamentalisták iránti szimpátia. A pakisztáni titkosszolgálat, az Inter-Services Intelligence (ISI) évtizedeken keresztül támogatott ilyen szervezeteket, hogy saját, India- és kommunistaellenes céljaira felhasználja őket. De a szörny, amit segítettek létrehozni és életben tartani, a kétezres évek elejére túl nagyra nőtt, elkezdte őket is felzabálni. Másrészt Pakisztán mindig is próbálta befolyása alatt tartani Afganisztánt, hogy fő ellenségével, Indiával szemben biztonságban tudja saját hátát. Ehhez a legfőbb eszközt a tálibokban és más iszlámista mozgalmakban látták.

Afganisztán a káoszban is gyönyörű maradt. Hegyláncok, idillien zöldellő völgyek, üres és néma sivatagok váltogatják egymást, tompán, érdektelenül bámulva a pitiáner emberi tragikomédiát. De a végtelen háborúk szörnyű károkat hagytak maguk után, sebeket ütöttek még a környezeten is. Az iparosodás előtti, egyszerű afgán világ és a gépesített erőszak találkozása groteszk torzulásokat okozott: mindenhol fegyverek, sok helyet aknamezők, rothadó harckocsik és ipari hulladék borított el, a városokat katonai ellenőrzőpontok, fémkonténerek, homokzsákok és drótkerítések szabdalták fel, az emberek arcán és szemében pedig kitörölhetetlen nyomokat hagytak az átélt szörnyűségek. A legérintetlenebb részeket nem számítva az ország fullasztó volt, ellenséges és ijesztő: a por, a kiégett autóroncsok, az útakadályok, a golyósebezte épületek és az azonosíthatatlan fegyveresek világa. Ennek ellenére az afgánok maguk meglepően könnyedek maradtak: játékosak, könnyen mosolyogtak és gyerekes kíváncsisággal bámultak a külföldire. De még a számunkra legjelentéktelenebbnek tűnő konfliktus is könnyen vált fegyveres összetűzéssé, mintha már nem is ismernék a nézeteltérések rendezésének más módját, mint az erőszakot.

Ahogy Loyd írta, „Afganisztán testesítette meg a totális összeomlás legkopárabb, legteljesebb vízióját. […] A háború sokkal öregebbnek tűnt, mint negyedszázadosnak. A masszív, csipkézett hegyláncokon keresztül,

a Hindukus legmagasabb csúcsaitól a déli sivatagok legmélyebb pontjáig összedőlt erődítések romjain és ősi hódítók megtört álmain keresztül üvöltött a történelem. […] Bőbeszédűek és titokzatosak, büszkék és szerények, nevetségesen túlérzékenyek és makacsul kitartóak, az afgánok elképesztő nyomorúságuk ellenére is tele voltak spiritusszal és ellentmondásokkal. Bátorságuk egy része hitükből származott: az iszlám mindent áthatott, életük legkisebb részét is szabályozta, a szociális és családi érintkezéstől a törvényekig; ugyanúgy érintette a fiatalokat és az időseket. A Koránt fejből tudták a hegyek aszott, analfabéta vénei, mert bemagolták az egészet szóról szóra. És az ország néhány megmaradt kórházában még a legkisebb gyermekek is, akiknek a testét aknák roncsolták össze, Allahhoz kiáltottak erőért, nem a saját anyjukhoz, amikor eljött a kötés cseréjének gyötrelmes ideje. Az afgánok Isten kezébe helyezték sorsukat, és nem vártak könyörületet."

A KÉTFEJŰ KUTYA

A műveleti tanácsadó és összekötő csoportok – bevett angol rövidítéssel OMLT-k – 2008 körül kezdtek a NATO afganisztáni stratégiájának népszerű elemeivé lenni. Mint a nevükben is benne van, tanácsadó csoportok voltak, amelyek azonban együtt éltek és mozogtak az általuk támogatott – „mentorált" – afgán zászlóaljakkal, sőt, ha kellett, együtt harcoltak velük a lázadók ellen. Azt a filozófiát testesítették meg, hogy a háborút az afgánoknak maguknak kell megnyerniük, a NATO inkább csak segíteni, támogatni tudja őket, örökké nem harcolhat helyettük. Az OMLT-program lehetővé tette továbbá azoknak az országoknak is a részvételt a küzdelemben, amelyek nem tudtak primer harcoló alakulatokat küldeni Afganisztánba. Akár mert erre nem volt igazán alkalmas a hadseregük, vagy éppen mert nem volt meg hozzá a kellő elszántságuk. Magyarország esetében mind a kettő igaz volt.

A magyar OMLT 2009 elején települt Afganisztánba. Az ötlet 2007 óta érett. Ekkor már látszott, hogy nem lehet elkerülni, hogy Magyarország kicsit komolyabban is részt vegyen a háborúban. Az a fajta, békefenntartó jellegű szerepvállalás – járőrözés, kisebb fejlesztési programok –, amivel a honvédség 2004 óta próbálkozott (és amivel a könyv második fele foglalkozik), ekkor már nem volt elég. A konfliktus egyre nagyobbra nőtt, egyre jobban beszívta a NATO-t. És mivel sosem volt elég katona, a kisebb országoknak is többet kellett nyújtaniuk.

Először az amerikaiak kezdték el forszírozni, hogy a magyarok csináljanak egy műveleti támogató csoportot, méghozzá velük közösen. Aztán a hollandok is előálltak azzal, hogy valaki csatlakozzon hozzájuk a déli Oruzgan tartományban. A magyar vezetés mutatott is volna némi hajlandóságot, de a terv végül meghiúsult, mert a HM úgy érezte, ez egy kicsit sok lesz. Szekeres Imre honvédelmi miniszter és Havril András vezérkari főnök elmentek Oruzganba a hollandokhoz körülnézni, és úgy jöttek vissza,

hogy na, ezt nem. Oruzgan szörnyű hely volt, ahol komoly harcok folytak a szövetségesek és a felkelők között. A meghátrálást a magyar fél azzal próbálta álcázni, hogy azt mondta, csak lövészalakulatot tud felajánlani, miközben a helyi afgán zászlóaljnak igazából műszaki mentorokra volt szüksége. Ez történetesen tényleg így volt, de a kifogás ettől még kifogás maradt, amibe a Balaton utcában azért kapaszkodtak bele, hogy ne legyen annyira kellemetlen a meghátrálás. De az affér így is némi feszültséget okozott a holland–magyar katonai kapcsolatokban. Különösen azért, mert a tényleges magyar döntést követően egy ideig még folytak tárgyalások a hollandokkal, amelyekre a HM azzal tett véglegesen pontot, hogy kitalált egy újabb kifogást valami közbeszerzési kötelezettségről, aminek ők egy darabig még nem fognak tudni megfelelni. Oruzganból így nem lett semmi, bár ezt a hollandokon kívül igazából nem sajnálta senki.

Ennek ellenére az OMLT-program folytatódott, közösen az amerikaiakkal. A csoportot végül Baglanba, ugyanabba az északi tartományba telepítették, ahol a fő magyar alakulat, az akkor már két és fél éve tevékenykedő tartományi újjáépítési csoport (PRT) – egy békefenntartó erő – volt, habár egy másik táborba került. Ez logisztikai szempontból is előnyösebb volt, hiszen nem voltak annyira elszórva a csapatok a hatalmas országban. Az OMLT-nek a Baglanban állomásozó afgán zászlóaljat, a 209. hadtest 2. dandárjának 3. lövészzászlóalját (kandakját) kellett képeznie és támogatnia, a tartományi fővárostól, Pul-i Khumritól nem messze fekvő khilagayi katonai bázison. Az 56 fős alakulat fele magyar volt, fele pedig amerikai, de magyar parancsnokság alatt. Három fő mentorcsoportra – Alpha, Bravo, Charlie – oszlott, mindegyik mellé egy afgán századot rendeltek: az Alpha mellé az 1. századot, a Bravo mellé a 2. századot, és így tovább. A csoportok vegyes összetételűek voltak, amerikaiak és magyarok együtt. Az amerikaiak az Ohioi Nemzeti Gárda soraiból kerültek ki, vagyis tartalékosok voltak. A kétnemzetiségű megoldás miatt nevezték el az alakulatot Orthosznak, a görög mitológia kétfejű kutyája után, akinek feladata Gerüón marháinak őrzése volt, Erütheia távoli szigetén*. A katonákat félévente váltották.

* Orthos rossz véget ért: Héraklész végzett vele

Baglan tartomány egészen 2009-ig viszonylag nyugodt környéknek számított: a biztonsági problémákat inkább bűnözők és haramiák okozták, illetve a kábítószer-termeléssel és kábítószer-kereskedelemmel foglalkozó tádzsik hadurak, akiknek nem voltak elvi nézeteltéréseik sem a NATO-val, sem az új afgán renddel – legalábbis amíg békén hagyták őket. Szervezett politikai ellenállásról nemigen lehetett beszélni. 2009-ben azonban megromlott a biztonsági helyzet, és jelentősen megerősödtek a lázadók. A hivatalos szervek inkompetenciája és korrupciója, a rendőri erőszak, a nyomor, az újjáépítés egyre látványosabb csődje sok embert a lázadók karjai közé lökött. Ráadásul a délen zajló nagy NATO-műveletek északra toltak egy csomó felkelőt, akik egy új front megnyitásával akarták csökkenteni a rájuk nehezedő nyomást. Időnkénti tisztogató műveletekkel megpróbálkoztak ugyan ellenük, de sem az afgánok, sem az offenzív műveletektől a magyar kormány által eltiltott PRT, sem a NATO egésze nem vállalkozott egy átfogó támadásra. Erre erő sem lett volna elég, hiszen az egész tartományban egyetlen zászlóaljnyi afgán katona volt. Nemzetközi erőt csak a PRT jelentett, valamint egy amerikai különleges alakulat. A háború fókusza egyébként is délen és keleten volt. Csak 2009 körül kezdte fölfogni a NATO, hogy az addig békésnek tekinthető északon is baj van.

Az OMLT első váltása, ami 2009 tavaszán érkezett Baglanba, ideje nagyobb részét az afgánok kiképzésével töltötte, eltekintve egy-két összecsapástól, amelyek között volt egy többórás ütközet is: ennek híre szokatlan módon még Magyarországra is eljutott. A második váltás már több akcióban vett részt. Fegyvereket, ellenállókat kerestek az afgán katonákkal és rendőrökkel együtt, de még saját bevallásuk szerint sem voltak túl sikeresek. Sőt, kénytelenek voltak feladni a Baglan folyó nyugati oldalát és a rajta átívelő három stratégiai fontosságú hidat, ami onnantól teljesen az ellenség ellenőrzése alá került.

Az afgán vezetés végül 2010 márciusában szánta rá magát, hogy nekiálljon felszámolni az ellenséges erőket Baglanban. A cél az volt, hogy biztonságossá tegyék a tartomány középső-északi részét, amelyet a tálibok és a Hizb-i Iszlámi, egy másik szélsőséges iszlámista szervezet tartott ellenőrzése alatt, és biztosítsák a tartományon északról délre áthaladó főútvonal járhatóságát. Az út biztonsága mindennél fontosabb volt: mivel a Pakisztán felől vezető

útvonalakat a tálibok 2009 óta rendszeresen támadták, a NATO-csapatok ellátása szempontjából kulcsfontosságúvá vált az északi útvonal. A Mazar-i Saríf felé északnyugatra vezető út (NATO-kódban: az Uranus), a Kunduz felé északkeletre vezető út (a Pluto) és a dél felé haladó út (a Zodiac) – pont Pul-i Khumrinál, Baglan tartományi fővárosánál találkozott. Ahogy Kápolnai István alezredes, a 3. műveleti tanácsadó és összekötő csoport (OMLT-3) parancsnoka fogalmazott: Pul-i Khumri volt a paraszttelosztó.

A megtisztítandó terület nem volt teljesen afgán és szövetséges jelenlét nélkül: a főút mentén körülbelül egy tucat rendőrségi ellenőrző pont volt Pul-i Khumri és a kunduzi tartományi határ között. Ezek azonban nem tudták biztosítani a főutat, hát még a tőle nyugatra fekvő lakott részeket! Hetente-kéthetente megtámadták őket az ellenállók, nem egyszer komoly veszteségeket okozva. Megbízhatóságuk is kétséges volt: a rendőrök állítólag nem egyszer saját állásaikra zúdítottak tüzet, hogy ezzel mutassák, milyen keményen harcolnak, illetve így támasszák alá újabb és újabb igényeiket fegyverekre és ellátásra. Akárhogy is, a főúttól nyugatra, a Baglan folyón túl ellenséges vidék feküdt, ahova szövetséges erők alig-alig tették be a lábukat. A tálibok ismételten figyelmeztették az afgán kormányt és a NATO-t: minden konvojt, ami nyugatra elhagyja a Plutót, automatikusan megtámadnak. 2009 végére az OMLT és az afgánok a középső, Kuk Csenárnál fekvő hídnál a folyóig sem tudtak eljutni, mert azonnal ellenséges lesállásba futottak a harckocsiárkokkal szabdalt úton.

Az afgánok végül azzal a tervvel álltak elő, hogy a szövetséges erők keljenek át a folyón, a hidakat vegyék ellenőrzésük alá, és létesítsenek harci támaszpontokat. Ezek a támaszpontok biztosítanák a környéket, megakadályozva, hogy a lázadók akadály nélkül jöjjenek-menjenek a folyó két oldala között. A NATO igent mondott, bár a magyar parancsnok magánvéleménye az volt, hogy a támaszpontok rossz helyen lesznek ott, mert az ellenség lőtávolságán belülre esnek, arra pedig senkinek nem lesz elég embere, hogy a nyugatabbra fekvő hegyek aljában lévő, a tálibok által ellenőrzött településeket is megszállja. Kápolnai alezredes attól tartott, hogy a végén nekik kell majd folyton felrohangálniuk a táborukból, hogy a kis bázisokba szorult afgánokat megvédjék.

A műveletben a főszerepet az afgán hadsereg játszotta, Murad Ali Murad tábornok vezetésével. Őket kiegészítették német, magyar és belga műveleti támogató csoportokkal, és egy amerikai különleges műveleti csoporttal. A művelet összesen mintegy 1200 katonát vett igénybe. Szemben a déli tartományokban folyó harcokkal, ahol az amerikaiak 2010-ben plusz harmincezer katonát vetettek be a tálibok ellen, itt valóban az afgánok adták az erők nagyját.

A körülmények a szövetségeseknek kedveztek. Kápolnai becslése szerint a tálib erő legfeljebb pár száz főt számlálhatott a tartományban, bár a gerillaellenállás természeténél fogva rendkívül nehéz felmérni az ellenség létszámát, hiszen állandóan változik. De ez a pár száz fő szinte biztosan elmaradt attól az erőtől, amit az ellenállók 2009-ben képviseltek: a tálibok és a Hizb-i Iszlámi az év elején ölre mentek egymással, a harcokban pedig több tucat ellenálló halt meg. A háborúból az addig erősebbnek tekintett

Hizb került ki vesztesen, a maradék pedig megadta magát a kormánynak. A tálibok is meggyengültek, és persze a nagy lövöldözésben elhasználtak egy csomó lőszert. Tartalékaikat a hosszú tél is felemésztette.

Akárhogy is, 2010 tavaszán már nem sok idő jutott kiképzésre. Az OMLT-3 katonáit, akiknek többsége a tatai 25. Klapka György lövészdandárból és a szolnoki 88. Könnyű Vegyes zászlóaljból került ki, némi meglepetésként érte, hogy milyen mély vízbe dobták őket. Azt hitték, viszonylag könnyű dolguk lesz. „Amikor megjöttünk, az előző váltás megkérdezte, hogy hoztunk-e magunkkal laptopot, mert elég sok szabadidőnk lesz" – emlékezett vissza Gróf Gergely százados, aki a Bravo mentorcsoportot vezette.

Gróf nagydarab, katonásan magabiztos, de szelíd és érdeklődő tekintetű fiatalember a harmincas évei elején. Bár következetes távolságtartással magázta beosztottait, valójában igen könnyed alkat volt, aki soha nem rejtette véka alá a véleményét az őket körülvevő abszurd helyzettel kapcsolatban. Néha még bajba is került emiatt. Szinte véletlenül keveredett a seregbe: általános iskola után jobb ötlet híján katonai kollégiumba jelentkezett, és útközben rájött, hogy ez nagyon neki való. Hogy mit szeret a legjobban a katonaságban? „A gépeket" – mondja gondolkodás nélkül. „Ahogy lőnek és dübörögnek és nagyok és erőt adnak. Ahogy megcsillan a fény egy BMP-oszlop tetején hajnalban, annál nem sok szebb dolog van a világon. Ezért mentem gépesített lövésznek, nem logisztikusnak."

Ami a laptopot illeti: hoztak, de hamar kiderült, hogy szó nem lesz lustálkodásról.

A HÍD TÚL MESSZE VAN

A 3. műveleti tanácsadó és összekötő csoport március 9-én esett át a tűzkeresztségen, amikor afgán, amerikai, német és magyar erők indultak meg a Sar-i Kunánál fekvő híd ellen. Sar-i Kuna a tartományi fővárostól vagy 25 kilométerre északra feküdt az észak–déli főúton – a Plutón –, a jórészt az ellenség által ellenőrzött Baglani Dzsadíd járás kellős közepén.

Akkor már néhányszor megszívatták őket. Februárban az amerikai különlegesek azzal nyitottak, hogy elmentek egy műveletre a fővárostól északra, de a kocsijaik beleragadtak a sárba, a tálibok meg elkezdték őket lőni. Az OMLT-nek kellett kimennie menteni, de nem tudták őket elérni kocsikkal a sár miatt. Nekiindultak hát gyalog. Végül mindenki beleragadt a sárba, sötét lett, a hó is elkezdett esni, és utoljára az afgánoknak kellett kihúzniuk az egész társaságot a dzsuvából. „A végére az ideg szétütött. Kóvályogtunk ott még egy kicsit a sötétben, aztán mindenki bement a táborba és vége lett az akciónak" – emlékszik vissza Ladányi Botond főhadnagy, az Alpha parancsnokhelyettese. Ladányi magas, kopasz, hatalmas szakállú ember, aki kicsit úgy nézett volna ki, mint a Mikulás, ha nem lett volna benne valami módszeres hidegvérűség, ami foglalkozását tekintve kissé nyugtalanítóan hatott. Mint sokan mások a csapatban, ő is egész kisgyerek kora óta katona akart lenni. Már a nagyapja is az volt, egy szakaszt vezetett a világháborúban, és Ladányi jól emlékezett a történeteire.

Március elején szintén a különlegesekkel kellett végrehajtani egy akciót, a legelső híd ellen. A műveletnek már a mérete is előrevetítette, hogy milyen misszió is lesz ez. „Villogott a beszarásjelző" – emlékszik Gyuricza Gergely törzsőrmester, az egyik toronylövész. „Azokon a szűk utakon, a magas falak mellettünk, a rengeteg technika az úton… Akkor átfutott a fejemen, hogy mi lesz. Pláne, hogy a különlegesekkel mentünk, és azokkal majdnem mindig van matek." De végül nem lett semmi gond, sőt, a művelet olyan jól sikerült, hogy felbátorította az afgánokat. Így került képbe a Sar-i Kuna-i híd, északabbra a folyón.

A hely Baglan egyik leglátványosabb környéke. Az út kikanyarodik egy kis vályogházakból álló faluhoz, amely hirtelen egy szakadék széléről bámul le az alatta fekvő rizsföldekre. A szakadék fala bizonytalanul egyensúlyozik a lapos táj felett, darabjai az erózió hatására már kifelé dőlnek; egy ponton mesterséges vízesés ömlik le a síkra, a rizsföldeken túl pedig a Baglan folyó kanyarog, felette a híddal. A folyón túl kis facsoportok vannak, azokon is túl pedig hirtelen emelkednek a vidék fölé a Hindukus alacsonyabban fekvő vonulatai. A szakadék egyik szélén egy ház állt, rajta a tálibok fehér zászlaja.

Az úton végig páncélozott gépkocsik álltak, amerikaiak, németek, afgánok, magyarok, hosszú oszlopban, készen arra, hogy meginduljanak a két kilométerre lévő híd felé. De a kocsisor nem tudott továbbhaladni, mert a tálibok árkokat ástak az útra merőlegesen, és elástak több robbanószerkezetet is, hogy lelassítsák a szövetségeseket. A magyar katonák mondogatták is egymás között, hogy bizony úgy látszik, „a híd túl messze van". A bombákat egy német tűzszerészcsoport próbálta feltakarítani.

Bire János főtörzsőrmester, aki négyszáz méterrel lejjebb állt az úton a 3. századdal mint tiszthelyettesi mentor, úgy emlékszik, hogy a tálibok dél körül kezdték el lőni a szövetséges oszlopot a folyó másik oldaláról géppuskával. „Az első lövedékek még a rizsföldeken csapódtak be odalent, aztán a fejünk felett, aztán meg már mellettünk pattogtak el 15 méterre. Mindenki lement biztosításba, az afgánok vissza akartak lőni, de mondtam nekik, hogy ne lőjenek, mert nem volt mire: nem volt torkolattűz, nem lehetett látni, hogy honnan lőnek." Hamar kiderült, hogy ez állandó probléma, mert a tálibok igen ügyesen használták a tereptárgyakat. Elbújtak a házak között, a fák mögött és a kis árkokban, és alig-alig lehetett csak őket megpillantani. A géppuskatűz végül abbamaradt.

Temesvári István törzsőrmester, aki szintén a 3. század mellé volt rendelve mint toronylövész, így emlékszik vissza arra, ami ezután történt: „Csak annyit tudtam, hogy a németek elkezdték felszedni a pokolgépeket az úton. Egyet-kettőt fel is robbantottak. Álltunk ott az úton délután, de már reggel óta, jól tele is a hócipő, amikor egyszer csak ránk küldtek egy rakétát a híd másik oldaláról, pont az erdő széléről. Körülbelül 30 méterre csapódott be tőlem, óriásit szólt, hallottam a fütyülést, meg azt, ahogy hatalmasat

Sar-i Kuna

robban. Jól meg is ijedtem" – idézi fel a homlokát ráncolva Temesvári. Később mindenki úgy emlékezett, helyzetétől függetlenül, hogy tőle 30 méterre robbant a rakéta, ami valójában a hadoszlop mögötti rizsföldbe csapódott, de hogy túl közel ahhoz, hogy az ember csak legyintsen rá egyet, az biztos. Az volt a szerencse, hogy a rizsföld elnyelte, fölfogta a robbanás erejének egy részét. A rakétákat, több mint húsz darabot, Junosz molla, a helyi tálibok egyik parancsnoka állítólag személyesen hozta magával Pakisztánból, amikor hosszabb ott-tartózkodás után visszaérkezett Baglanba pár hónappal korábban.

A törzsőrmesternek nemigen volt ideje aggodalmaskodni, mert Samuel Dean alezredes, az amerikai tiszt, aki az alakulatot irányította a helyszínen, elkezdett ordítani, hogy mozogjanak előre a Humveek, a tornyukban a Mark 19-es gránátvetőkkel. A kocsik meg is mozdultak, de olyan hirtelen, hogy elütötték az egyik tolmácsot, aki óvatlanul beállt két várakozó Humvee közé. Miután az afgánt pár törött bordával kihalászták a kocsik közül, a Humveek előregurultak majdnem a szakadék széléig. Temesvári távcsővel nézte, hogy honnan lőnek, de nem látott semmit, csak egy fehér ruhás embert

az erdőszélen, ahonnan a rakéta jött, de rakétaindítót nem. Így nem akart lőni, hiszen nem tudta azonosítani a célt.

Közben kigyulladt valami az erdő szélén, feltehetőleg a rakéta indítása gyújtotta fel az aljnövényzetet. A Temesváritól nem messze álló amerikai különlegesek elkezdték lőni a célt géppuskával, és a törzsőrmester is parancsot kapott a tüzelésre az amerikai járműparancsnoktól. „Elkezdtem veretni a Mark 19-cel" – mondja Temesvári. „Ellőttem vagy négy rakaszt [160 gránátot], de igen messze volt, vagy 1500-1600 méterre, és mivel eltört a távmérőm, sima csőirányzékkal kellett lőni. Ezért az első hatvan lövés arra ment el, hogy megtaláljam a célt. Nagyon nehéz volt, nem is tudom, hogy eltaláltam-e." Tüzet nyitottak a másik afgán század mellé rendelt magyar toronylövészek is. Közben bedöglött a gránátvető, Temesvári olyan ideges volt, hogy ököllel verte a tokfedelet, az alezredes meg ordított, hogy lőjél má', lőjél má'! De akkorra már mindegy volt, mert vagy valamelyik Mark 19-es, vagy valamelyik másik lövész eltalálhatta a célt. Egyesek még arra is emlékezni vélnek, hogy az amerikaiak légicsapást hívtak a rakétakilövőre, és az intézte el.

Arról nemigen beszél Temesvári, aki ezelőtt még soha nem lőtt emberre, hogy mire gondolt közben és utána. „Nem tudom, hogy eltaláltam-e. De úgysem mondanám el. Mert az nem érdem, emberre lőni. De nem bántam volna, ha eltalálom, mert olyan rakétát küldött ránk, hogy mind ottmaradhattunk volna." A törzsőrmester 28 éves, kölyökképű, de komoly, csöndes fiatalember kis bajusszal; szinte folyton elmerül valami feladatban a gépkocsi körül. Enyhe somogyi tájszólással beszél, és szemei mindig kissé dacosan merednek maga elé. Ő is azért ment katonának, mint annyi más társa: gyerekkora óta vonzották az egyenruhák, a katonás rend, a fegyverek.

A rakétakilövőre Bire is rálőtt, a karabélyával. Utána a többiek hetekig röhögtek rajta, hogy miért lőtt olyan messzire feleslegesen, még azt is kitalálták, hogy 3500 méternyire, ami valóban abszurd távolság. Valójában kb. másfél kilométerre volt a cél, persze így is kívül az AK hatótávolságán, de azért ő együtt nevetett velük. „Más nem is lőtt ott percekig, ezért is kezdtem el pergetni, nem kerül nekem az pénzbe, gondoltam, legalább rájuk ijesztek. Ha egy százalék, hogy eltalálom, az is jó" – mesélte később kedélyesen.

A főtörzsőrmester derűs fiatalember, nagy, barna szakállal és meglepően értelmiségi arckifejezéssel. Halálra idegesítette a társaság többi tagját „autista" (valójában csak kissé tenyérbe mászó) humorával és vég nélküli locsogásával, és egészen hihetetlen türelemmel és széles vigyorral tűrte, ahogy a többiek szívatják. Finommechanikai műszerészként végzett a szakközépiskolában, a tatai lövészzászlóaljnál pedig rajparancsnokként szolgált. Azért ment katonának, mert saját bevallása szerint is fegyverbuzi. Kilencéves korában kapta meg első pisztolyát, és otthoni szobája úgy néz ki, mint egy libanoni gengszter fegyverszobája: Kalasnyikovok, régebbi orosz és magyar puskák lógnak a falon, a szekrény tetejéről pedig egy PKM géppuska néz le, borzalmas hevederekkel. Óriási energia áradt belőle: a legapróbb részletekbe menően és órákon keresztül tudta felidézni katonaélményeit, a beszámoló közben a lelkesedéstől fel-felnevetve. Szabadidejében motoron száguldozott vagy snowboardozott, és úgy vezetett, mint a meszes.

Másnap kiderült, hogy a híd valóban túl messze van: még mindig túl sok volt az elásott robbanószerkezet az úton, a német tűzszerészek nem bírták mindet felszedni. Viszont maradni sem akartak, mert hírek érkeztek, hogy „rengeteg" tálib gyülekezik a folyó másik oldalán, Mangal faluban. Ez az ellenség egyik főhadiszállása volt, néhány kilométernyire nyugatra. Végül úgy döntöttek, hogy nem várják be a tálib ellentámadást, és inkább visszavonulnak. A visszavonulásnak némi méltóságot kölcsönzött, hogy az utolsó percben két F-16-os vadászgép húzott el a falu felett erődemonstrációként, de olyan alacsonyan, hogy szinte látni lehetett a pilóták arcát lentről.

Russell Galeti főhadnagy, az egyik amerikai tiszt ekkor kitalálta, hogy hátrahagyja Birét 15-20 afgán katonával, hogy biztosítsák a visszavonulást. Bire, aki őrültségnek és felelőtlenségnek találta, hogy ottmaradjon a támadás alatt húsz, gyakorlatilag ismeretlen helyi katonával, ezt elszabotálta. „Galeti kábé ki akart nyírni ezzel" – mondja. „Ez volt az első művelet, akkor még nem bíztam annyira az afgánokban. A többiek is mondták, hogy el ne menjek. Aztán mindenki bevágódott a kocsiba és elhúzott. Galeti azt hitte, hogy én meg még ott vagyok [az afgánokkal], szóval szépen ott is felejtett volna."

Az amerikaiakkal nem ez volt az első összeütközés. Február 13-án Birét kizavarták két kocsival a Puzei Sán-i előretolt helyőrségről, hogy eredjen

az amerikai parancsnokhelyettes után. Dean alezredest el lehetett volna érni műholdas telefonon is, csak valami miatt éppen nem működött az Iridium műholdas telefon. A sima mobiltelefonok nem működtek, úgyhogy nem volt mit tenni, el kellett indulni. Csak éppen két autóval nem szabad közlekedni, pláne nem a Puzei Sántól északra fekvő ellenséges területeken, a biztonságos mozgáshoz legalább három kocsi kell.

Bire így emlékszik vissza: „Szóval menni kellett volna a két Humveeval, és jött az amerikai őrmester – akit csak Laci néninek hívtunk*, és egyébként egyetemi tanár civilben –, hogy ott áll lejjebb az úton egy német konvoj, akik ugyanoda mennek és ahhoz csatlakozzunk, mert hogy ő azt elintézte. Mondom, és ez meg van velük beszélve? Azt mondja, hogy igen. Én meg mondom, jó, és mi a rádiófrekvencia? Azt mondja, amiatt én ne aggódjak. Mondom az nem úgy van, mi a frekvencia? Mert ugye minden konvojnak van egy saját rádiófrekvenciája, amit tudni kell, például segélykéréshez. Mert ha mi leszakadunk a konvojról, és körülvesznek bennünket, akkor bármi megtörténhet. Azt mondja, ezzel én ne foglalkozzak, minden el van intézve. De mondom, *mi a frekvencia?* Ettől elég ideges lett, úgyhogy odamentünk az úton lejjebb álló német járművekhez és mondtuk nekik, hogy mi vagyunk a magyarok és majd ezzel a két járművel be fogunk csatlakozni a konvojhoz. De azok nem tudtak semmit az egészről. Úgyhogy visszamentem a Laci nénihez, hogy ezt elmondjam neki. Na, erre begurult és elkezdett ordibálni, hogy én itt megtagadom a parancsot. Én meg mondtam neki, hogy az én felelősségem, hogy ezeket az embereket biztonságban hazavigyem. És akkor ahogy ott ordibálunk egymással, egyszer csak húz kifelé egy *másik* német konvoj. Ő valószínűleg azzal beszélte meg a dolgokat" – nevetett Bire.

* Laci nénit azért hívták így, mert volt régebben a tatai dandárnál egy Kőműves László nevű zászlós, akinek ez volt a beceneve. Az amerikait meg úgy hívták, hogy Mason, vagyis kőműves.

NEM LÁTOM, HOGY HONNAN LŐNEK!

Két héttel később, március 23-án a táliboké volt a kezdeményezés. A zászlóalj 2. százada és a Bravo mentorcsoport Pul-i Khumritól mintegy tíz kilométerre északra járőrözött, félig-meddig ellenséges területen. Nem messze onnan, ahol egy iskolában a magyar tartományi fejlesztési csoport pár nappal korábban segélycsomagokat osztott, „hogy akkor majd jól megkedveltetjük magunkat", ahogy egy katona utóbb fogalmazott, a későbbi események fényében némileg érthető cinizmussal. A helyi gyerekek azt állították, hogy a faluban tegnap és aznap is voltak tálibok, sőt, éppen úton van oda egy tízes tálib csoport.

A konvoj elindult visszafelé, a Puzei Sán-i helyőrségre, ahonnan a század aznap reggel elindult. Az utat mindkét oldalon egy-egy árok és fasor övezte, a fák ágai befelé hajoltak, szinte boltozatot képezve az út felett. Túl a fasoron cserjések és facsoportok álltak. A konvoj elején Michael Burress főtörzsőrmester haladt Humveejában, utána afgán Ford Rangerek kilenc katonával, majd Gróf Gergely főhadnagy kocsija, és a végén a többiek. Mintegy négyszáz méterrel az elágazás előtt az afgán tolmács pukkanásokat hallott – „mintha rózsapatronok lettek volna" – és felkiáltott, hogy lőnek. De a járművek zaja olyan erős volt, hogy a bent ülők többsége nem hallott semmit, különösen, hogy mindenkinek a fején volt a fejhallgató. „A tolmács szólt, hogy lőnek" – emlékszik vissza Gróf. „Én meg visszanéztem rá, hogy lőnek? Dehogy lőnek! De a tolmács csak mondta, hogy lőnek. Felnéztem a Tibire [Boross Tibor törzsőrmester], aki a toronyban ült, hogy lőnek? Dehogy lőnek, azt mondja. Na, akkor jött az RPG."

A páncéltörő gránát, amit az út jobb oldaláról lőttek ki, és telitalálat esetén könnyen megölhetett volna mindenkit a Humveeban, valahol az út előtti cserjésben robbant fel, óriási dörrenéssel. Annyira közel volt, hogy lehetett hallani a hajtómű sivítását. Az afgán katonák leugráltak a járműveikről, és a hadoszlop két oldalán kezdtek el előre oldalazni, vagy lent az árokban, az

út mentén, jobb fedezéket keresve, üvöltözés közepette. A másik kocsiban Kenessey-Tímár Ádám főhadnagy először nem is értette, mi van, mert nem hallotta a lövéseket, és nem is látott semmit. Kenessey távcsővel kezdte pásztázni a jobboldalt fekvő fasort, ami 100–150 méternyire volt az úttól, és ahonnan feltehetőleg a lövések érkeztek, de hiába.

A csetepatéról készült videó lenyűgöző: a kocsik méterről méterre araszolnak előre, mellettük a katonák. Rendszertelen időközönként fel-felropog egy géppuska, a háttérben magyarul üvöltöznek. Az egyik toronygéppuskás, Gyuricza Gergely törzsőrmester először nem akar lőni, mert nem látni a célt. Kenessey azt mondja neki, lője végig a fák vonalát, hogy legalább zavarják az ellenséget. Végül elkezdenek lőni a nehézgéppuskákkal, végig a cserjésen, ahonnan a lövések érkeznek. Az ötvenkaliberesek veszedelmesen dübörögnek a felfordulásban. „Nem látok semmit, bazmeg! A hang irányába próbálok lőni!” – ordítja Gyuricza a toronyban. „Hallani, hogy közelről lőnek!” – ordít vissza Kenessey. „Menjünk, menjünk, menjünk!” – kiabál valaki. „De itt fekszik az árokban egy afgán! Gyere, gyere, gyere!” Páran a kocsik fedezékéből próbálnak kilőni kézifegyverrel. Az ellenséget nem látni, de még a torkolattüzet sem. Az oszlop kínos lassúsággal éri el a kereszteződést, ahol némi kavarodás után balra fordul, és elindul a főút irányába. Ott a házak között újra rájuk lőnek, amire az afgánok válaszul kilőnek pár gránátot. A kocsik végül kijutnak a dzsumbujból. A tálibok ezután előrenyomulnak egészen a főútig, ahol vad lövöldözésbe keverednek az afgán rendőrökkel, majd körülbelül húsz perc után visszavonulnak.

A Humveekat megvizsgálva kiderült, hogy szerencséjük volt. Az egyik motorháztetőjén két golyó ütötte nyom is volt, és a zavaróberendezést is eltalálta egy golyó, méghozzá szemből – vagyis nem csak az út jobb oldalán voltak tálibok, hanem szemben is. Ahhoz, hogy a zavaróberendezést eltalálja egy lövedék, közvetlenül a géppuskás feje mellett kellett elhaladnia.

„Másnap jöttek az amerikai különlegesek és mondták, hogy nagy dicsőség ért bennünket, mert maga Junosz molla vezette a támadást” – mondja Bire. A különlegesek szerint nagy mázlijuk volt, mert harminc tálib vett részt a támadásban, csak éppen korábban ért oda a konvoj a tervezettnél, és ezért még nem voltak teljesen felkészülve.

Afgán–magyar oszlop

A rajtaütés vegyes érzelmeket váltott ki az emberekben. „Nagyon jó volt” – mondta utóbb leplezetlen boldogsággal Gróf. „Nem volt pánik. És csak ezután jött az, hogy húúú, túléltük, hogy átestünk a tűzkeresztségen. És ez nagyon jó érzés… Végül is erre képeztek ki minket, katonaként egész életedben erre készülsz. És hogy te elmondhatod magadról, amit a honvédségben nem sokan… Készülsz évekig valamire, aztán nyugdíjba mész és elmész pecázni, és amire készültél, arról soha nem tudod meg, hogy működik-e, és meg tudod-e csinálni. Nekünk meg lehetőségünk adódott rá, hogy bebizonyítsuk magunknak és a többieknek, hogy ez igenis működik és nem csak az ablakon kidobott idő volt. De az igaz, hogy ezután kezdtünk el tartani attól, hogy ki kell mennünk a táborból.”

Kenesseyn először majdnem úrrá lett a pánik a kocsiban, de azután öszszekapta magát. „Amikor a kereszteződésnél kiszálltam a kocsiból, akkor [megint] átfutott a fejemen, hogy baszki, itt lelőhetnek, de aztán ez elmúlt. Csináltam, amit begyakoroltunk, kerestem a fedezéket, nem volt semmi gond. Utána pedig: de kurva jó. A legfontosabb az volt, hogy nem pánikolt

be senki. Ez a legfontosabb teszt, hogy hogyan bírod, hogy meg tudod-e csinálni, amire betanítottak, hogy meg tudod-e oldani. Aztán megláttuk az autó sérüléseit, és hogy baszki, ott bujkáltunk mögötte!" – mondja. Gyuricza szintén feltűnő boldogsággal mosolygott a Humvee tornyában, de az neki is átfutott a fején, hogy a lövedék, ami széttörte a zavaróberendezést, nem sokkal ment el a feje mellett. „De nem volt pánik. Annyi, hogy kábé egy tizedmásodperc alatt cseréltem ki a baseballsapkát a sisakra. Mindenki tudta, hogy mit kell csinálni, és ez egyértelműen a sok gyakorlásnak köszönhető, meg annak, hogy mindenki több éve katona. Én szabályosan jól éreztem magam" – mondta utóbb széles mosollyal.

A lesállás hordozott magában néhány olyan tanulságot, ami eddig, a gyakorlótéren nem derült ki. Az egyik, hogy nem látni az ellenséget, de még a torkolattüzet sem. Így viszont elég nehéz a tüzet viszonozni, mert nincs mire lőni. Néha kénytelen az ember azzal megelégedni, hogy a hang irányába tüzel. A másik, hogy a sztenderd tervek arra, hogy lesállásra hogyan kell válaszolni – egy csoport lefogótüzet lő, egy másik meg megkerüli és oldalba kapja az ellenséget – nem mindig tűnnek annyira végrehajthatónak a valóságban. „A faszom aki ott kiszáll a kocsiból meg manőverezik…" – mondta sommásan Bognár Gergely, miután maga is bekapott egy csúnya lesállást. „Hát az öngyilkosság. Onnan kijutottunk, aztán kész, heppi volt mindenki, érted…"

Szabó Sándornak – vagy ahogy mindenki hívta, a Kígyónak – nagyon a bögyében maradtak a tálibok. „Rám lőttél RPG-vel? Legközelebb viszszalövök, oszt' érezd, hogy milyen, buzigyerek…" – fogadkozott magában. Onnantól ő is, meg Temesvári is egy gránátvetőt tartott közvetlenül a keze ügyében a kocsiban, és ha úgy látszott, hogy balhé lesz, már álltak is neki összecsavarozni a gránátokat.

EGY CSOMÓ FICKÓ STRANDPAPUCSBAN

De ki az ellenség?

A kormánnyal szembehelyezkedő fegyveres csoportok nem egyszerű felkelők voltak, akik szimpla hazafias vagy vallási okokból harcoltak a NATO és az afgán kormány ellen. Rengeteg különböző csoport, szakadár szervezet volt, és különböző indokok vezérelték őket, például az a meggyőződés is, hogy Amerika és szövetségesei azért vannak itt, hogy meghódítsák országukat és elvegyék vallási szokásaikat. Az ideológia szerepe nem volt elhanyagolható. De az ellenállók közt volt mindenféle ember, akiket nem ilyen tiszta (bár megítélésünk szerint kissé eltájolt) célok vezettek. Voltak köztük munkanélküliek, akik pénzért szegődtek el harcolni, és voltak olyanok, akiket kényszerből soroztak be. Voltak, aki nemigen ismertek másfajta létet, mint a fegyveres milicista hivatásos katonaéletét, és azért harcoltak, mert mindig is harcoltak valaki ellen. Sokszor az adott környék politikai és gazdasági belharcaiban vettek részt: nem iszlámista lázadók voltak, csak ilyen vagy olyan politikai, gazdasági, esetleg törzsi-családi hovatartozás miatt találták magukat a kormánnyal szembeni oldalon. És voltak, akik igazából nem is politikai ellenállók voltak, csak egyszerű bűnözők, akik remekül érezték magukat a diszfunkcionális afgán állam által üresen hagyott térben, a háború káoszában.

Idejük jelentős részét az egymás elleni küzdelem töltötte ki, és gyakran semmi sem különböztette meg őket az egyszerű bűnbandáktól, amelyek a lakosságot terrorizálták. Nem volt egyértelmű határ a tisztán politikai ellenállók és a haramiák között. Elszaporodásukat elsősorban az tette lehetővé, hogy az afgán állam egyszerűen nem volt elég erős ahhoz, hogy kiterjessze uralmát az egész tartományra, a biztonsági vákuumot pedig ők töltötték ki. „A baglani ellenállás a kormányzat gyengeségét tükrözi" – mondta Harún Mír kabuli politikai elemző 2010 elején. „10-15 fős csoportokról beszélünk,

akik egymástól függetlenül cselekednek. Valakit felbérelnek a tálibok, kap egy kis pénzt, hogy menjen Baglanba, vegyen fel egy pár munkanélkülit, aztán, mondjuk, elrabolnak valakit."*

Az egész hihetetlenül bonyolult volt. A lázadók kilétét megtudni, indokaikat pontosan megérteni kicsit olyan, mint szellemeket üldözni. Túl sok különbözőfajta ellenálló csoport létezett, különböző indokokkal. A „tálib" szó, amit mindenki olyan könnyedén használt, valójában már rég nem jelentett szinte semmit. Még az afgánok is hajlamosak voltak rá, hogy legyintgessenek, összevissza beszéljenek vagy a legnagyobb közhelyeket pufogtassák az ellenállókkal kapcsolatban. Az igazság az, hogy az általánosságokon túl senki nem tudta pontosan, kik is ezek az emberek és mit akarnak.

*

Baglan legjelentősebb kormányellenes csoportját a Hizb-i Iszlámi nevű szervezet, annak is egy bizonyos szárnya, az úgynevezett radikális Gülbuddin-frakció adta egészen 2010-ig. A Hizb különböző inkarnációi sok szállal kötődtek a baglani politikai elithez, elsősorban a pastu politikusokhoz és üzletemberekhez, a frakció pedig politikai és gazdasági ambícióik egyik fontos eszköze volt. Vezetője, Gülbuddin Hekmatyar régi motoros. Napjainkban feltehetőleg a határ pakisztáni oldalán rejtőzik, valószínűleg a minden lében kanál pakisztáni titkosszolgálat, az Inter-Services Intelligence (ISI) támogatásával. A nyolcvanas évek legrosszabb emlékű afgán hadurai közé tartozik, akinek egészen vérfagyasztó rémtettek fűződnek a nevéhez. 2008-ra ismét a három legjelentősebb ellenálló csoport egyikének vezetőjévé nőtte ki magát, legalábbis elméletben. Azt nem tudni, hogy a Baglanban folyó eseményekre pontosa mekkora befolyása volt, hiszen a legtöbb ellenálló

* Érdekes módon ez a legtöbb polgárháborús ország fegyveres csoportjait jellemzi. Az északír és libanoni milicisták egy idő után mind egyszerű maffiaszervezetekké váltak, ahogy a káoszban megjelentek a megélhetési bűnözők, és a háborúzás kolosszális költségei miatt kénytelenek voltak mind gátlástalanabb pénzkereseti lehetőségekhez, kábítószer- és fegyvercsempészethez, rabláshoz, emberrabláshoz folyamodni.

A Hizb-i Iszlámi tagjai Kuk Csenár mellett

szervezet nagyon laza, decentralizált valami, a háborút a helyi parancsnokok a saját szájuk íze szerint vívják.

A baglani Hizb fő vezetője ebben az időszakban egy Mirvaisz néven ismert ember volt. A negyvenes férfi története bohózatba illő. 2008-ig komoly bizniszeket bonyolított le. Autókat importált Európából, és építési vállalata is volt. Egy alkalommal optikai kábelek lefektetését vállalta el a kormány megbízásából. A tendert egy kínai vállalat nyerte meg, Mirvaisz alvállalkozóként azért volt felelős, hogy a Szalang-hágón és a szamangani határon (Baglantól északnyugatra) lefektesse a drótot. A szerződés 450 ezer dollárról szólt, de amikor befejezték a munkát, Mirvaisz a pénznek csak egy részét kapta meg. Mindenhova elment panaszkodni: a minisztériumba, a kínaiakhoz, de semmit nem ért el. Mivel pedig több mint százezer dollár adóssága volt, a vállalata tönkrement, és el kellett adnia az irodáját, a kocsiját, mindent, csak hogy ki tudja fizetni a munkásait.

Végül annyira ideges lett, hogy felbérelt néhány fegyverest, és elrabolta a másik alvállalkozó főmérnökét. Így próbálta megzsarolni a kínaiakat. De a

terv nem vált be, mert a kínaiak értésére adták: egyáltalán nem érdekli őket, hogy a főmérnök él-e vagy hal-e. „Kérleltem, hogy ne csinálja ezt, nem a mérnök a főnök, de ő csak mondogatta, hogy nincs más választása, mert betemetik az adósságai, és ha nem fizeti ki az hitelezőit, akkor el fogják kapni" – mesélte nevetve másfél évvel később Mohammed Asszim, a baglani parlamenti képviselő, aki 2008-ban a kommunikációs minisztériumban dolgozott, és így érintett volt az ügyben. Mirvaisz végül elengedte a mérnököt, ő maga pedig régi hizbes kapcsolatait felhasználva felcsapott bandavezérnek. „Úgyhogy most jól keres azon, hogy a baglaniakat sanyargatja" – nevetett a képviselő, egyúttal demonstrálva a fekete afgán humort is.

A Baglanban és a szomszédos Kunduzban operáló Hizb életébe lenyűgöző betekintést enged az afgán újságíró, Najibulla Quraishi dokumentumfilmje, amit 2010 elején mutattak be egy brit tévécsatornán.[11] Quraishi filmje olyan nagyszerű munka, amelynek elkészítésére nyugati újságírónak ma már esélye sem lehet, a harcosok és a megfigyelők közötti határvonal elmosódása, a nyugatiak célponttá válása miatt. Quraishi majdnem két hetet töltött Mirvaisszal és embereivel, ahogy Baglan falvait járják, törvényt ülnek a helyiek felett, támadásokat készítenek elő és hajtanak végre a szövetségesek ellen, vagy az ellenállás fáradalmait pihenik ki kis hegyi patakok mellett, fent a Hindukusban.

A filmben Mirvaisz értelmes, nyílt tekintetű férfiként jelenik meg. Arról beszél Quraishinek, hogy a dzsihád minden afgán kötelessége, mert a hitetlenek megtámadták az országot, hogy megfosszák kulturális értékeitől, hogy rájuk erőltessék „obszcén értékeiket", köztük a demokráciát. Más csoportok vezetőivel is találkozunk, köztük Kalakubbal, egy idősebb, nagy, csomós fekete szakállú férfival, aki azt mondja, 14 éves korában jött el otthonról, hogy harcoljon az orosz megszállók ellen. Harcosai állítólag a legkülönbözőbb helyekről jönnek: Csecsenföldről, Üzbegisztánból, Kazahsztánból, Tádzsikisztánból, de vannak köztük arabok is: Szaúd-Arábiából, Jemenből. Egy arabul beszélő, arcát eltakaró férfi arról beszél, hogy azért jött Afganisztánba, hogy megvédje a muszlimokat, és addig harcoljon a hitetlenekkel, amíg el nem hagyják az országot, vagy amíg mártírhalált nem hal. Egy magát Arífnak nevező férfi a Koránt tanítja társainak arabul, és szigorúan

lekever nekik egyet, ha elrontják a kiejtést. Egyikük – akit mindenki csak „őrültnek" becéz – tíz évig egy pesavári madrasszában, vallási iskolában tanult. Sokuk – például a bombafelelős – szinte csak kölyök még; bizonytalan mosollyal bámulnak bele Quraishi kamerájába, és ismételgetik kissé kiszámítható motivációikat: hitetlenek, iszlám erkölcs, dzsihád, Amerika.

Quraishi bevetésre indul vendéglátóival. A terv: távirányítású bombával felrobbantani egy amerikai „tankot" a főúton (a tálibok minden nagy harci járművet tanknak neveznek, pedig valójában ilyeneket alig-alig használ a NATO). A hajnali rajtaütés olyan, mint egy vicc. Az első konvojról lemaradnak, mert a figyelők későn kapcsolnak. A másodikat azért bukják el, mert nem látnak jól a sűrű ködben. A harmadikra időben mozdulnak, de akkor meg a bomba nem robban fel, mert véletlenül rossz távirányítót hoztak magukkal. A távolodó rendőrautóra kilőtt gránát eltéveszti a célját, a mudzsahedek pedig menekülőre fogják, mert az afgán rendőrök visszalőnek. Az elbénázott rajtaütést kölcsönös vádaskodás és sopánkodás követi („használhatatlanok ezek a bombák, folyton nyomkodjuk a gombot és sose működik!"), majd pedig visszamennek a bázisra, ahol azt hazudják Mirvaisznak, hogy az akció sikeres volt és több rendőrt is megöltek. Mirvaisz, úgy tűnik, elhiszi minden szavukat, mert később magabiztosan nyilatkozik az eredményekről Quraishinek. Amellett, hogy láthatóan amatőrök, az egész társaság lazának és derűsnek tűnik, mintha a világ legtermészetesebb dolga volna állig felfegyverkezve rohangálni a falvak között, időnként pedig bombát tenni az útra. Az ügyetlenkedést azért persze ellenpontozza, hogy a bombák időről időre felrobbantak, és összességében a Hizb nem elhanyagolható veszteségeket tudott okozni a kormányerőknek és a NATO-nak is.

Komolyabb a film azon része, ami a felkelők és a helyiek kapcsolatát ábrázolja. Szinte mindenki támogatóan nyilatkozik a felkelőkről, de arcukon és hangjukon látható az óvatosság, egyszer-kétszer talán még a félelem is. Sok gyerek azt mondja, ha felnő, ő is mudzsahed akar lenni – de a háttérből hallani, ahogy a felnőttek biztatják őket. Inkább csak zavarban lévő gyerekeknek tűnnek, mint elszánt gyermek-harcosoknak. A filmből az is kiderül, hogy a mudzsahedek adót szednek, és a helyiek ellátják őket ennivalóval. Nyíltan nem bántanak senkit. („Eddig nem" – mondja óvatosan egy idősebb afgán

lakos.) Péntekenként törvényt ülnek, ahol az értelmezésük szerinti iszlám jog alapján hoznak döntéseket polgári vagy büntetőügyekben. Két embert lopás miatt tartanak fogva. Egyet kábítószer-kereskedelem miatt fognak le, ami érdekes, hiszen több ellenálló csoport számára éppen az ópiumexport megadóztatása jelenti a fő pénzforrást. A bebörtönzöttek ijedtnek tűnnek – okkal, egyiküket ugyanis lefejezni készülnek. További sorsáról nem tudunk meg semmit, mert Quraishi lába alatt forróvá válik a talaj, és menekülnie kell. A lefejezést amúgy is szeretik a harcosok, azt állítják, hogy 2-3 külföldi foglyot is ejtettek és lefejezték őket. Ez feltehetőleg csak mese: nincs semmilyen információ fogságba esett és lefejezett szövetséges katonáról vagy civilről ezen a környéken, és az ellenállók egyébként is hajlamosak eltúlozni sikereiket.*

*

A képet, amit a felkelők magukról próbálnak mutatni, érdemes egészséges gyanakvással kezelnünk. Az igazságig nehéz eljutni, hiszen igazából senki nem tudott semmit, de legalábbis mindenki mást mondott, és a helyiekkel kötetlenül beszélgetni még a nyugalmasabb időszakokban sem volt mindig könnyű európai újságíróként, és ahogy a biztonsági körülmények romlottak, még nehezebbé vált. Utoljára 2010 februárjában voltam egyedül Baglanban, és akkor már annyira rozoga volt minden, hogy úgy döntöttem, azon túl már csak a katonasággal mozgok. Katonákkal körülvéve pedig az afgánok szinte elérhetetlenné váltak. A tálibokkal ekkor már túl nagy biztonsági kockázatot jelentett interjút csinálni: a nyugati újságírók többségét, aki megpróbálta, egyszerűen nem engedték elmenni, amíg nem fizettek értük nagy váltságdíjat.

De azért mindig voltak módszerek. Például az amerikai hadsereg jelentős erőforrásokat fordított arra, hogy megértse az ellenállás pontos okait, az afgán lakosság és a lázadók közötti kapcsolatot. Az egyik ilyen eszköz az

* Tény, hogy sok NATO-szóvivő is megérte a pénzét. Ha csak rájuk hallgatott az ember, azt hihette, a háború szuperül halad.

úgynevezett. atmoszféracsoport volt, tulajdonképpen nem más, mint egy kis civil hírszerzősejt. A sejteket az AECOM Corporation működtette, ami szerződéses viszonyban állt a hadsereggel. Az atmoszféracsoportok hosszú időt töltöttek el egy adott tartományban, és nem csináltak mást, mint figyeltek. Beszélgettek az emberekkel, hallgatták a pletykáikat, problémáikat, félelmeiket, reményeiket, hogy mi foglalkoztatta őket éppen, az élelmiszeráraktól kezdve az időjáráson keresztül a politikáig. A baglani sejt egy amerikai fickóból (a különleges erők volt tagjából) és egy afgán kutatóból állt. Amikor 2010 őszén megkerestem őket Pul-i Khumriban, már kilenc hónapja voltak a tartományban, szakállasan üldögéltek a magyar tábor egyik félreeső zugában, és jelentéseiket kalapálták egy laptopba.*

„Sokan azt mondják, hogy akikkel harcolunk, csak egy csomó fickó strandpapucsban" – kezdett bele Kevin Working, az atmoszféracsoport főnöke. (Sok ellenállónak, ahogy rengeteg afgánnak általában, nincs pénze rendes cipőre, ezért papucsban rohangál a hegyek között.) „És ez így is van. Ez nem egy igazi, szervezett katonai ellenállás. Az akciók, amiket szerveznek, sokszor komikusak. De időnként persze vannak sikereik." Working osztotta azt a vélekedést, hogy az ellenállók többsége valójában helyi. „A szöveg, amit az afgánoktól hallasz, csak rizsa" – mondja Working. „Van köztük egy-egy külföldi, főleg a parancsnokok, de ez a ritkább. A többség helyi – éppen ez a sikerük kulcsa. Ismerik a terepet és könnyen be tudnak olvadni a környezetbe. Egy hónappal ezelőtt egy német katonai teherautó elakadt az út mellett. A tálibok folyton keresik a módját, hogy hogyan juthatnak fegyverekhez, lőszerhez, ennivalóhoz. Meg is jelentek, de a németek elég gyorsan reagáltak, és egy nagy csata lett az egészből. De a sztori lényege az, hogy amikor meglátták ezt az elakadt kocsit, az ellenállók azonnal megjelentek. Mintha a semmiből tűntek volna elő. És ez azért van, mert

* Amikor az amerikaiak bekopogtattak a PRT-be, a magyarok nemhogy nem tudtak velük mit kezdeni, de meglehetős gyanakvással fogadták őket. A katonai vezetés attól tartott, hogy az atmoszféracsoport elszipkázza a PRT saját hírforrásait – aminél ékesebb példáját a NATO-n belüli együttműködés nehézségeinek keresve is nehezebb volna találni. Vagy az is lehet, hogy attól féltek, az amerikaiak igazából kémkedni vannak ott.

a tálibok itt élnek és dolgoznak közöttünk. Ők azok a fickók, akiket a kocsidból látsz az út szélén.”

A legtöbb szkepszissel a lázadók és a lakosság közti baráti kapcsolatot kell kezelnünk. A biztonsági helyzet romlásának, amit az ellenállók megerősödése vont magával, senki nem örült. Egy 26 éves földműves arra panaszkodott Workingéknek, hogy a tálibok bombákat pakolnak mindenhova, és ezek válogatás nélkül felrobbanthatnak mindenkit. Arról nincs megbízható információ, hogy az ellenállók széles körben terrorizálták volna a baglani lakosságot, bár legalább egy állami tisztviselőt felakasztottak 2009-ben, egy embert pedig lelőttek, miközben megpróbált elmenekülni előlük.[12] (Az ország más részein voltak sokkal brutálisabb csoportok is, akik időnként kézigránátot dobtak a szerintük túlságosan lelkesen bulizó lakodalmasok közé, és egész falvakat néptelenítettek el.) Voltak olyan helyek, ahol kijárási tilalmat vezettek be este nyolc után, illegális ellenőrző pontokat hoztak létre a főutakon, ahol rendszeresen kirabolták az embereket, sőt még arra is volt példa, hogy civil autókra nyitottak tüzet.[13] Rózsa Tibor ezredes, a PRT-3 parancsnoka azt mondja, hogy volt olyan iskola, amit a magyarok építettek, és időnként kénytelen volt bezárni, mert a tálibok nem engedték, hogy az emberek a leányaikat odaküldjék. Emellett adót vetettek ki: ez a tanárok esetében 500-1000 afgáni (10-20 dollár), a parasztoknál a jövedelem tíz százaléka volt, mint azt különböző helyiektől Baglanban megtudtuk. „Van, akit kényszerítenek, hogy főzzön rájuk, vagy hogy vegyen egy puskát, és álljon be közéjük harcolni” – hallottuk 2010 februárjában egy Nurulla nevű tanártól, aki az ellenállás szívében, Baglani Dzsadíd járásban tanított. A kényszersorozás katonai illetékesek szerint később nagyobb méreteket öltött, hiszen a harcokban elesett embereket pótolni kellett. A helyzet egyes környékeken annyira elviselhetetlenné vált, hogy voltak, akik összecsomagoltak és felköltöztek Pul-i Khumriba.

A lázadók jövedelmüket emberrablással egészítették ki. Baglanban még a főutakon is voltak illegális ellenőrző pontok, ahol időnként begyűjtötték a módosabb polgárokat, váltságdíjat remélve. Több segélyszervezet munkatársát és öt helyi ENSZ-munkatársat is elraboltak. Mohammed Asszim parlamenti képviselő szerint védelmi pénzt is szedtek. Időnként eltérítették az üzemanyag-szállító teherautókat.[14] A tálibok kolosszális profitra, egyes becslések szerint évi több százmillió dollárra tesznek szert a kábítószer-termelés és -kereskedelem megadóztatásából. Egyes csoportok maguk is beszálltak a bizniszbe, hogy gyakran nem lehetett megállapítani, hol végződik a politikai ellenállás, és hol kezdődik a drogmaffia. Azt nem tudjuk, hogy a baglani ellenállók profitáltak-e a kábítószerből, és ha igen, mennyire. Bizonyos csoportok feltehetőleg kaptak valamennyi segítséget a pakisztáni titkosszolgálattól, az ISI-től is: elsősorban biztonságos hátországot, de talán pénzt és fegyvert is. De legalábbis az ISI elfordította a szemét, amikor ezek a fickók pakisztáni testvérszervezeteikhez fordultak támogatásért.

„Hogy milyen a viszony a helyiek és a lázadók között? Az életük részei” – mondja Szulejmán Kohisztáni, Working afgán kollégája. „A legtöbb ember számára állandó aggodalom forrását jelentik. Sok ember kettős életet él: a normális életet a városokban és a tálibok diktálta életet kint a falvakban. Gyakran nem hagyhatják el például a házukat este nyolc után, mert a tálibok kijárási tilalmat vezetnek be. Vannak falvak, ahol a nők nem hagyhatják el a házat férfikíséret nélkül, vagy este nyolc után sehogyan se. Ezt részben maguk is választják, hogy ne kerüljenek bajba, és persze a városokon kívül egyébként is korlátozott a nők mozgásszabadsága. De tény, hogy ez a táliboknak is betudható, mert az emberek nem mernek gondtalanul mozogni azokon a részeken, ahol nagyobb a befolyásuk. A tálibok számára ez egyfajta kontroll: viselkedési szabályokat hoznak létre, aki pedig nem tartja be őket, megbüntetik. Így mutatják, hogy ők a főnökök. A büntetés gyakran pénzbüntetés, de lehet, hogy élelemben, lisztben, rizsben kell fizetni. A társasági életet is szabályozzák: vannak helyek, ahol megtiltják a zenét az esküvőkön, mert szerintük az ellentétes az iszlámmal. Tény, hogy vidéken sok ember konzervatív, de a többség készen áll a változásra. Akarják, hogy a lányaik iskolába járjanak. Van egy leányiskola Bage Samalban, és tele van, nincs elég hely a gyerekeknek. Az emberek akarják, hogy épüljenek kórházak és egyéb fejlesztések, mint a városokban. Csak éppen félnek a kormányhoz vagy a PRT-hez fordulni, kérni őket, mert a tálibok megfenyítik őket.”

Az ellenállók zaklatták a külföldiekkel együttműködő afgánokat is. Egy Hadzsi Tadzsala nevű építész vállalkozónak Mazarba, majd Kabulba kellett

menekülnie a fenyegetések miatt. „Tudom, hogy keresnek, de nem érdekel, még ha maga Omár molla is jön utánam!” – mondta 2010 elején viccelődve. „Telefonon fenyegettek meg, hogy kollaboráns vagyok, de megmondtam nekik, hogy én nem csinálok semmi rosszat, a saját országomat építem” – mondta. A férfi egyik helyről a másikra költözött, soha nem maradt sehol túl sokáig, de így sem úszta meg: a háza néhány hónappal később leégett, egyik kislánya odaveszett a tűzben. A rendőrség szerint gázrobbanás volt, de erős a gyanú, hogy valójában a tálibok gyújtogattak. Akkor már hónapok óta próbált magának magyar vízumot szerezni. Remek figura volt: azt mondta, jobban szereti a magyarokat, mint a többi külföldi katonát, „mert mindig mosolyognak”. Egy másik afgán, Ali Azimi, aki fejlesztési tanácsadóként dolgozott a PRT-ben, felmondott, mert féltette a családját a lázadók bosszújától. Azimi amúgy is csak korlátozottan tudta elvégezni a munkáját, mert félt elhagyni a tábort. Az informátorokra pedig egészen elborzasztó vég várt, ha a tálibok kezére kerültek. De sok helyen simán engedtek a tálibok követeléseinek, mert hírük már megelőzte őket, és tudták, hogy nem sok jóra számíthatnak, ha nagyon kapálóznak.

Néhányan így is megpróbáltak ellenállni. A tartományszerte aktív fegyveres csoportok egy része azzal a céllal alakult, hogy a táliboktól megvédjen egy területet. Az Andarab-völgy tádzsik milíciái mindig is ellenszenvvel nézték a pastuk szervezkedését, és voltak üzbég önvédelmi milíciák is. Időnként lehetett hallani, hogy a helyi vének kiszorították a tálibokat egy-egy településről. Egy NATO-parancsnoktól olyan történetet is hallottam, hogy egy faluban a helyiek elkaptak egy ellenállót, és levágták a kezét, mert pokolgépet fektetett éppen az út mellett. Főleg a külföldi dzsihádisták idegesítették az afgánokat; őket nem érdekelte senki és semmi, csak harcolni akartak a keresztesek ellen, járjon az bármilyen következménnyel is.

De azért sokan támogatták is őket, legalább passzívan. „Kétségtelenül támogatják őket, de fogalmunk sincs, hogy mennyien. Az is lehet, hogy tíz százalék, az is lehet, hogy ötven” – mondja Kohisztáni. „De a támogatás nem mindig szívből jövő. Ott van például a pastunvali, a pastuk normakódexe. Erkölcsi és társadalmi kötelesség vendégül látni azt, aki rászorul, aki kéri. És ugye, ezeknek az embereknek egy jelentős része helyi… Szóval, ha szállást kérnek, akkor általában megkapják, függetlenül attól, hogy a házigazda esetleg nem osztja a nézeteiket. A támogatás, amit kapnak, alapulhat máson is: etnikai szálakon vagy akár családi kapcsolatokon is.”

Az új afgán rend súlyos problémái olyan hangulatot teremtenek, amiben sokan szimpatizálnak a lázadók céljaival. „Nagyon fontos ok a mindent átszövő kormányzati korrupció. Hogy az állam egyszerűen nem foglalkozik az emberekkel” – mondja Working. „Vannak, akik azt mondják, hogy a tálibok rosszak voltak, de legalább nem loptak. Az igazságszolgáltatás óriási probléma. A sária, az iszlám jog nagyon régóta működik itt, de az állami rendszer egy vicc. A bíróság lényegében annak ad igazat, akinek több pénze van. Ezért sokan a tálibokhoz fordulnak, hogy igazságot szolgáltassanak nekik. Öt hónappal ezelőtt volt egy hadművelet Baglani Dzsadíd járásban. Amikor a rendőrök bementek, végigmentek a falvakon és kirabolták őket. Elvitték még a csirkéket is, mindent. Az egyik helyi tanár, aki ennek tanúja volt, eljött a rendőr-főkapitányságra és elpanaszolta, hogy ez és ez történt, és ezek és ezek az emberek követték el. Aztán hazament. Az érintett rendőrfőnök visszament az embereivel a faluba, és jól összeverték ezt a fickót a falusiak előtt. Ezzel vége is lett a történetnek. A közigazgatás is rémes: egy csomó ember feljön az állami hivatalokba, és egyszerűen semmit nem tud elintézni, mert még azért is fizetned kell, hogy egyáltalán meghallgassanak. A rendőrök pénzt szednek a taxisoktól a parkolóhelyért. Amit csak el tudsz képzelni. Az egész rendszer borzalmas, rothadt a legalsó szinttől a legfelsőig, és az embereknek teljesen elegük van az egészből, a korrupcióból, a kormányból.”

Annak persze sok afgán örül, hogy az ötévente megrendezett választáson el lehet küldeni életük fő megkeserítőit, a politikusokat (igaz, pont a tartományi kormányzót nem, mert őt az államelnök jelöli ki). De azért ez sem töltött el mindenkit túl nagy lelkesedéssel, ami sok képviselőt elnézve nem is csoda. Egy Pul-i Khumri-i lakos 2009 nyarán arra panaszkodott, hogy a képviselőkről semmit sem lehet tudni, mert a választási vitanapon nem beszéltek a programjukról, csak egymás etnikumát szidták, a testőreik meg ökölharcba keveredtek egymással. Nem mintha nem volna teljesen mindegy, mert a szavazó szerint a legtöbben úgyis arra szavaznak, aki többet fizet

érte. „Az összes képviselőjelölt gengszter, bűnöző vagy az elnök embere” – legyintett. Ha egy közepesen fejlett európai országban, mint például Magyarország, az ember csalódik a mainstream demokratikus pártokban, akkor valami szélsőségesebbre szavaz, esetleg otthon marad. Sok afgán viszont fegyvert fog.

Az ellenálló csoportokhoz való hozzáállást a helyi mollák, vallási személyek is befolyásolják. A mollák sokfélék, de elég sok volt köztük – talán a többség –, aki gyanakvással szemlélte nemcsak a külföldi katonákat, de az afgán kormányt is, viszont szimpatizált a tálibokkal. „Rengeteg olyan történetet hallunk, hogy a mollák megpróbálják a NATO ellen fordítani az embereket” – mondja Kohisztáni. „Belekapaszkodnak egyes sztorikba, mint például a Korán-égetés volt.* Felhasználják ezeket a dolgokat arra, hogy izgalomba hozzák az embereket. Bármi, ami sérti a vallásukat, felhasználható így. Sok politikus mondja Baglanban, hogy a mollák jelentik az egyik fő problémát. Sokuk teljesen tanulatlan. Vagy elmennek a pakisztáni madrasszákba, és onnan hozzák magukkal ezeket a dolgokat.** Kérdés persze, mekkora jelentőségük van ezeknek a prédikációknak. A legtöbb ember már megszokta ezt a dumát. Nem sokan fognak fegyverhez nyúlni csak azért, mert a molla azt mondja nekik.”

Ki tudja? Őrültek mindenhol vannak. Egyszer a baglani kormányzónál voltam, hogy interjút csináljak vele. Az egyik férfi, akit a kormányzó előttem fogadott, felállt és közölte, hogy álmot látott, amelyben Mohamed próféta felszólította: hirdesse az igét, hogy a külföldi katonák az afgánok ellenségei, és az igazhitűek mind csatlakozzanak a tálibokhoz. A kormányzó rendreutasította, és közölte vele, hogy a tálibok terroristák. Úgy tűnt, a fickó ezt tudomásul veszi. De a mollák prédikálása biztosan elgondolkodtatott néhány embert, még ha nem is kezdett el mindenki azonnal pokolgépet összeszerelni a pajtában. „Ez kétségtelenül ott van a háttérben, növeli az ellenállók üzenetének elfogadottságát, megkönnyíti a tálibok harcát, a velük szembeni toleranciát. Semmi esetre sem segít” – mondja Kohisztáni.

Hát igen. Valószínűleg az sem segített, hogy az afgánok feje tele volt a leghihetetlenebb összeesküvés-elméletekkel. Ezeknek nagy része – Amerikáról, a NATO-ról és általában a világról – sötét teória, de gyakran békésen megfért a jóindulattal, amit a külföldiek iránt amúgy sokan tápláltak. Ott kezdődött, hogy nem értették, a NATO miért nem bírja legyőzni a tálibokat, holott a világ legerősebb, legjobban felszerelt, legjobban kiképzett hadseregeit vonultatja fel. Ráadásul – úgymond – Amerika egyszer már legyőzte a tálibokat 2001-ben, hogyan lehetséges hát, hogy most mégsem sikerül neki? Mivel pedig meg voltak róla győződve, hogy a NATO simán elintézné a lázadókat, ha akarná, de mégsem ez történik, ebből egyenesen következik, hogy akkor bizonyára nem is akar győzni – sőt, tulajdonképpen ő maga támogatja a tálibokat. A leghihetetlenebb történeteket mesélték az éjszaka közepén érkező amerikai helikopterekről, amelyek fegyvereket hoznak a táliboknak, vagy éppen kimenekítik vezetőiket, mielőtt megindulna ellenük a támadás. Ezeknek a teóriáknak még Hamid Karzai elnök is hangot adott.

Hogy miért volt szükség minderre? Nyilván azért, hogy okot teremtsenek az országban maradásra. Hogy miért kellene bárkinek ez a szerencsétlen, világvégi ország, amivel csak a baj van, azt az afgánok a legeszelősebb spekulációkkal magyarázták: a NATO el akarja lopni ásványkincseiket; a NATO valójában Iránt akarja megtámadni, és itt csak bázisokat akar; a NATO valójában Oroszországot akarja megtámadni, de legalábbis sakkban tartani, a „bázisok” pedig ahhoz kellenek. „A külföldi katonák mindenre készen állnak, hogy destabilizálják az országot” – mondja Rahim Rahimi, egy professzor a Balkhi Egyetemen Mazar-i Sarífban. „Ez jó kifogást nyújt nekik, hogy megerősítsék jelenlétüket, és megszerezzék Közép-Ázsia olaját és földgázát.”[15] Vagy egyszerűen csak úgy gondolták, hogy velük ki akar szúrni a világ és kész. „Azt akarják, hogy nyomorban éljünk” – hallottuk egy baglani tartományi képviselőtől, aki keserűen bólogatott, miközben elmagyarázta, mi van valójában a háttérben. Persze nem volt meglepő: az afgánokkal tényleg elég rendesen kiszúrt mindenki az elmúlt harminc évben.

* 2010 szeptemberében egy floridai lelkész óriási felzúdulást váltott ki muszlim országokban azzal, hogy kilátásba helyezte, hogy nagy Korán-égetést tart a templomában a szeptember 11-i terrorista támadások kilencedik évfordulóján. A lelkész végül meggondolta magát, de az ügy mégis zavargásokat váltott ki Afganisztánban.

** Sok pakisztáni vallási iskola híres arról, hogy az iszlám xenofób, intoleráns értelmezéseit oktatja hallgatóinak

Az elméletek kacskaringósságukkal és paranoiájukkal az összeesküvés-elméletek minden klasszikus követelményének megfeleltek, és tökéletesen ellenállónak bizonyultak a józan ellenvetésekre. Mint például hogy 2001-ben a tálibokat egyáltalán nem győzték le: többségük átállt a szövetségesek oldalára, amint megérezte, hogy ellene fordult a sors, vagy visszahúzódott a hegyekbe, Pakisztánba, hogy kivárja a megfelelő pillanatot az ellentámadásra.[16] Vagy hogy a közhiedelemmel ellentétben Amerika egyáltalán nem mindenható, és a polgári lakosság között vagy a szinte járhatatlan hegyekben rejtőző, rendkívül mozgékony, motivált és gyakran évtizedes harci tapasztalattal rendelkező gerillák ellenállását tényleg nehéz legyűrni. Hát még a harminc éve háborúzó, darabokra hullott, etnikailag, vallásilag és politikailag megosztott, önmagával meghasonlott, teljesen lehetetlen földrajzi viszonyokkal megvert, infrastruktúrával nem rendelkező országban rendet teremteni! Különösen miközben a korrupt és inkompetens afgán állam és a rajta élősködő bűnszövetkezetek mindent elkövetnek azért, hogy még azokat az embereket is elidegenítsék, akik egyébként nem szeretik a tálibokat. Miközben Amerikát ezeknek az éveknek a nagy részében lekötötte Irak, és valójában csak 2009-től kezdett el jelentősebb energiát fordítani arra, hogy Afganisztánban is jusson valamire.

Az afgánok azt sem értették még, hogy nincs az az ásványkincs vagy bizonytalan geostratégiai előny, sem az az egy-két új lítium- és rézbánya vagy bázis a messzi sivatagban (miért akarná Amerika „körbevenni" Oroszországot, amikor olyan tengerészettel és légierővel rendelkezik, amellyel hadserege napokon belül bevethető a világ bármelyik pontján?), ami miatt az Egyesült Államoknak az amerikai szavazók egyre fokozódó ellenállása mellett, az elmúlt 80 év legnagyobb gazdasági válságának kellős közepén megérné százezer katonát állomásoztatni egy leszakadt, polgárháborús ázsiai országban, ahol még saját katonai vezetői szerint sincs valódi esély a győzelemre – a csúnya vereségre és a katasztrofális imázsvesztésre viszont annál inkább. Nem is beszélve a pacifista, az expedíciós hadviselésre, pláne lázadások leverésére katonailag és lelkileg is teljesen alkalmatlan európai országokról, ahol nem egy kormány gyakran a bukás szélén egyensúlyoz a

szavazók számára sokszor teljesen érthetetlen és ellenszenves beavatkozás miatt.

Az afgánok ezt nem értették: intrikában és erőszakban szocializálódtak, nem is tudtak elképzelni mást. Az a magyarázat, hogy a NATO viszonylagos rendet és egy mérsékelt kormányt akar maga után hagyni, hogy ne kelljen többé tartania Afganisztántól mint a globális terrorizmus fő kiképzőtáborától, egyszerűen nem hangzott elég hihetően.*

Sok afgán ráadásul meglehetősen nacionalista volt: szerették büszkén hangoztatni, hogy elődeik elintézték a szovjeteket és előttük a briteket. Ehhez a listához sokan az amerikaiakat is azonnal hozzácsapták. Meglepő módon néha még azok is, akik egyébként utálták a tálibokat, és nemhogy semmi különösebb bajuk nem volt a külföldiekkel, de óriási lelkesedéssel vetették magukat a nyugati kultúra termékeire, a farmernadrágtól kezdve az elektronikus zenén keresztül a szirupos hollywoodi filmeken át egészen a testépítésig.** Mindez persze nem jelentette azt, hogy automatikusan fegyverért kaptak, ha egy amerikai katonai terepjáró forgalmi dugót okozott a házuk előtt az utcán, és ezért nem tudtak kihajtani egy óráig. De ahogy Kohisztáni mondja, semmi esetre sem segítettek. Az apróságok is hozzátesznek a közhangulathoz. És ebben persze vastagon benne voltak az amerikaiak és szövetségeseik is az arroganciájukkal, buta hibáikkal és a sok civil áldozattal, akik közül sokan azért haltak meg, mert egy NATO-tűzirányító véletlenül rossz helyre kérte a légicsapást.

*

* Tény, hogy ezzel nem voltak egyedül. Teljesen tudománytalan és nem reprezentatív kutatásaim szerint ezt a magyarázatot a hazai közvélemény sem hitte el, sőt, a többség gúnyos nevetéssel reagált rá. De persze Magyarország ugyanúgy hazája az összeesküvés-elméleteknek, mint Afganisztán.

** Afganisztán nemzeti sportja a testépítés. Kabul tele van konditermekkel és schwarzeneggeri izomzatú, elégedett vigyorral feszítő fickókról készült plakátokkal. Rendszeresen alkalmazott fixereim közül kettő is keményen gyúrt, egyikük még díjakat is nyert izmaival.

A Hizb mellett a fő kormányellenes csoportot a tálibok jelentették, akik elvileg a bukott tálib rezsim vezetőjének, Mohammed Omár mollának engedelmeskedtek. Omár ebben az időszakban feltehetőleg a pakisztáni Kvettában rejtőzött, közvetlenül a pakisztáni titkosszolgálat orra előtt, és onnan irányította az ellenállást. Ezt a csoportot sokan úgy hívták, hogy a kvettai tálibok: ők jelentették a régi rezsim maradékát és a hozzájuk csatlakozottakat. A tartománynak volt egy tálib árnyékkormányzója, de nem biztos, hogy ez a pozíció jelent-e valójában valamit. Valószínűleg a tálibok is több, egymástól többé-kevésbé független csoportra oszlottak.

Az egyik legfontosabb parancsnok 2008–2010-ben egy Junosz molla néven ismert férfi volt. Feltehetőleg baglani születésű, negyvenvalahány éves, pakisztáni madrasszákban tanult, a tálib rezsim alatt rendőrfőnök és adószedő volt Pul-i Khumriban. Az új rend alatt elég hamar aktivizálta magát, már 2004-ben tüntetéseket szervezett a külföldi katonák jelenléte ellen. Az ISAF jelentős ellenfélnek tartotta, aki nemcsak katonai erővel, de komoly propagandaerővel is bír, és jelentős tömegek megmozgatására képes.

A Hizb és a tálibok egy ideig együttműködtek egymással, egészen 2010 tavaszáig, amikor feltehetőleg a lakosságra kivetett sarcon csúnyán összekaptak. A harcokban a Hizb jórészt felőrlődött, a megmaradt Hizb-harcosok pedig megadták magukat a kormánynak. Onnantól a tálibok jelentették a fő lázadó erőt Baglanban.

A tartomány otthont adott még néhány Rejtő Jenő-i figurának. Ott volt Alam molla, aki elvileg egy kormánypárti milíciát – arbakait – működtetett, és némi fizetségért kiállt a helyi tálibok ellen. De a valóságban senki nem tudta róla pontosan, hogy kivel van. Ha róla kérdezett az ember, a baglaniak mind az orruk oldalát ütögették és konspiratíve suttogtak, hogy Alam molla nappal a kormánnyal, éjjel a tálibokkal van. A férfiról magáról keveset lehetett tudni. Az ötvenes éveiben járt, állítólag a szovjetek elleni háborúban mudzsahed volt, bár ahogy egy NATO-tiszt fogalmazott, itt mindenki ezt mondja. A kilencvenes években tálib parancsnok volt. Vagy ott volt a bizalomgerjesztő nevű Abdul Afgan Kus („afgánölő”), egy üzbég milíciavezér, aki Baglani Dzsadíd tádzsik és üzbég területeit tartotta ellenőrzés alatt, és időnként harcba keveredett a pastu fegyveres csoportokkal. És ott voltak a senki által számon nem tartott, tíz-húsz fős kis fegyveres bandák, amelyek különböző területeket fogtak, leginkább rablásból és sarcolásból tartották fenn magukat, és gyakran egymással is összecsaptak.

„Az arbakai ennivalót, pénzt szed el az emberektől. A rokonaim többször is panaszkodtak a hatóságoknál. Amikor az arbakai megtudta, megverték őket. Úgyhogy a rokonaim végül beálltak a tálibokhoz, hogy megvédjék a becsületüket, és most a kormány ellen harcolnak” – mondja Mohammad Gülam, a Baglani Dzsadíd-i mezőgazdasági főiskola igazgatóhelyettese, tökéletesen illusztrálva a különböző felek közötti állandó, bonyolult egyensúlyozást.[17]

CHARLES BRONSON ÉS A DROGOK KIRÁLYA

Az Alpha mentorcsoportot, aminek az 1. század mentorálása volt a feladata, április 5-én támadták meg először. A feladatuk az volt, hogy kísérjék el a katonákat és egy század rendőrt – összesen vagy százhatvan afgánt – a Puzei Sán-i helyőrségtől le délre egészen a tartományi főváros, Pul-i Khumri északi kapujáig, jelenléti járőrön, egy körülbelül tíz kilométeres úton. Az amerikai parancsnokhelyettes, Dean alezredes azt találta ki, hogy kocsik nélkül menjenek le. Ennek az egyik oka az volt, hogy csak egy rossz út vezetett keresztül a határon, és alapos átfésülést nem is igen lehetett máshogy elvégezni, mint gyalog. Belejátszott feltehetőleg az ekkoriban domináns amerikai katonai meggyőződés is, miszerint páncélozott hadoszlopokkal nem lehet egy rongyos ellenállást megverni, ahhoz az emberek bizalmát kell megnyerni, minél közelebb kell hozzájuk kerülni – ehhez páncélozott konvoj nem jó, gyalogosjárőr jó. A katonák nem voltak elragadtatva attól a kilátástól, hogy mindenfajta nehézfegyverzet és kocsik nélkül kell átvágniuk a lényegében ellenséges területen. De mit volt mit tenni, kénytelenek voltak elindulni gyalog, szépen egymás után a három afgán szakasz, meg a mentorok.

A csapat tele volt színes karakterekkel. Az egyik rendőrparancsnok, egy Szulejmán nevű afgán egy RPG gránátvetővel a vállán mászkált emberei között. Talán százados volt, de nem lehetett látni a rendfokozatát, mert vagy atlétatrikóban mászkált, vagy izompólóban. Egy rendőr alezredes kollégája, akit a magyarok csak Charles Bronsonnak hívtak, egyenesen egy SZPG-9-essel, egy brutális külsejű, 73 mm-es, hátrasiklás nélküli gránátvetővel vett részt a műveletben. „A parancsnokok mindig ekkora fegyverrel dolgoztak, hogy mutassák, milyen erősek meg mekkora harcosok. Itt ez a lényeg” – nevet Ladányi Botond. „Az SZPG gyakorlatilag egy ágyú, amit három személynek kellene kezelnie. Ő meg a vállán vitte, papucsban sétálva, mögötte meg mentek a sameszei és vitték utána a lőszert. Néha

Afgán katonák a 3. zászlóaljból.

előrementek, betöltötték az ágyút, ő meg bumm, elsütötte. Persze soha nem talált el semmit, de mégis mindenki hatalmas arcnak tartotta, ahogy ott vitte azt a kályhacsövet. Csak a lőszer vagy tíz kiló, ő meg ott botorkált vele a vállán, papucsban.” Bronson kifogyhatatlan forrása volt a poénoknak. Egy, a magyar katonák által készített videón a rendőr és emberei perceken keresztül próbálnak tüzet nyitni az SZPG-vel, de csak korlátozott sikerrel. A háttérben Kápolnai alezredes fojtott hangját hallani, ahogy nevetését csak nehezen visszafogva kommentálja a kabarét. Vagy ott volt Lajek, a drogok királya, az egyik afgán tiszthelyettes, akit azért hívtak így, mert mindenféle kábítószert előszeretettel használt, és készségesen mutogatta mindenkinek, hogyan kell spanglit csavarni. Esténként leült középre és elkezdett tekerni.

Délutánra került kocsi: váratlanul megjelent az úton Kápolnai egy darab Humveeval. Az alezredest nem hagyta nyugodni, hogy kint van a század kocsik nélkül. „Nem akartam egyedül hagyni a Botondékat, azt akartam, hogy lássák, nem csak Puzei Sánban hesszelek” – mondja. Nem is tudta,

milyen jókor érkezett. Egy afgán tiszt nem sokkal később mondta, hogy a faluba bevezető úton lesállásra készültek a tálibok, de végül leléptek, feltehetőleg azért, mert meglátták a Humveet, és azt hitték, egy egész hadoszlop jön. „Ott elfeküdtünk volna, hallod?" – elmélkedtek a katonák, elnézve a nyílegyenes utat a faluba, ami mellett kétoldalt fasor állt, és amire már éppen kanyarodtak volna rá gyalog, amikor megjött az alezredes.

Kápolnai érdekes karakter volt, furcsa keveréke a Néphadseregben felnőtt, üvöltözésre hajlamos főtisztnek, aki számon kéri a beosztottjain a nadrágba rendesen betűrt felsőt, és a könnyed, jó humorú katonának, aki műveleten nem piszkálja felesleges hülyeségekkel a beosztottait. Ezért a legtöbb katonája bírta is. Zalai munkáscsaládból származik, Zalaegerszegen volt harckocsizó századparancsnok, amíg az alakulatot a kilencvenes évek elején meg nem szüntették. Meghatározó katonai élménye a hidegháború. „Egyórás készenlét volt, vártuk az olasz támadást" – emlékszik vissza. Zalaegerszegről került Tatára, az ottani harckocsizó zászlóaljhoz, majd amikor a nehéztechnika nagyját ott is kivonták a hadrendből, át a lövészzászlóaljhoz. Az OMLT a sokadik missziója volt: kétszer volt Koszovóban, egyszer az afganisztáni tartományi újjáépítési csoportban mint hadműveleti főnök, egyszer pedig Kabulban mint NATO-összekötő. Alacsony termetét látványosan magabiztos fellépéssel ellensúlyozta, és folyton olyan kifejezéseket használt, mint „kőkemény" vagy „félelmetes". De ugyanakkor közvetlen figura volt, akiből dőlt a szó, biciklivel járt be a laktanyába, és szabadidejében mp3-akat töltögetett az internetről. Barátságos, kissé gyermeki arckifejezéssel bírt, amire sűrűn kiült az aggodalom. A legtöbb magyar főtiszthez hasonlóan darabosan és erős akcentussal beszélt angolul.

Később hoztak még kocsikat, úgyhogy kicsit magabiztosabban haladt tovább a menet. Kunduz Tapát – ugyanazt a falut, ahol a Bravót megtámadták két héttel korábban – valamikor délután érték el. Kunduz Tapa olyan, mint az összes többi afgán falu: kis sárga vályogházak szanaszét szórva az út két oldalán, kis öntözőcsatornák, ecetfák, minden elég zöld. De ott, ahol véget érnek a csatornák és már nem jut a vízből, hirtelen elsárgul minden, a száraz sivatag a lakott részek küszöbéig nyúlik. Kíváncsian bámuló afgán parasztok mindenütt. Általában hoztak teát, szőnyeget, ahova le lehetett

ülni beszélgetni. Az afgán katonák sok helyit ismertek személyesen is. De ezúttal máshogy alakultak a dolgok. Rögtön az elején belekeveredtek egy forgalmi dugóba a falu fő kereszteződésénél, amit majd' fél óráig tartott feloszlatni. Ebben Matthew France százados (magyar kódban: „a francia") teljesen kimerült. A francia normális arc volt, csak nem voltak túl jók az idegei. „Vele nagyon nehéz volt együtt dolgozni. Gyerektáborokat vezetett otthon, soha nem volt parancsnok, borzadály volt egyszerűen, folyton kiborult, nem bírták az idegei az egészet" – mondja egy magyar katona. „Estére mindig készen lett, állandóan káromkodott, teljesen kiégett. Úgy is hívtak minket, hogy a kétnapos század, mert a francia maximum addig bírta."

Pedig a tánc még csak ekkor kezdődött. Kunduz Tapa szélén volt egy mobiltelefon-átjátszóállomás, ahol a tálibok állítólag sarcot szedtek. Ladányi és France úgy döntöttek, hogy ott megalszanak. Annak ellenére, hogy már akkor tudták, baj lehet, mert a Lajek, az egyik afgán tiszthelyettes egy barátja, aki ott lakott, telefonált, hogy ott vannak a tálibok és meg fogják őket támadni.

Nem sokkal a telefonhívás után el is kezdtek lőni géppuskával egy házcsoportból, ami a fő kereszteződéstől mintegy 300 méterre feküdt délnyugatra, egy nyílt területen túl. Egy páncéltörő gránát is elrepült, de olyan közel Tárnok Péterék kocsijához, hogy lehetett érezni a huzatát. Aztán délről is lőni kezdtek, párhuzamosan az úttal. A katonák beugrottak a házak mögé és onnan próbálták viszonozni a tüzet. Egy afgán rendőr felállt az állásából a vállán egy RPG-vel, amire az összes amerikai visszaugrott a ház mögé, nehogy az indítótöltet tüze megégesse őket. Onnan aztán nem is akartak többet kijönni, hiába ordibált velük Ladányi. Ő ugyanis odébb állt, és nem látta, hogy a rendőrök küldözgetik az RPG-ket a tálibok felé, és emiatt nem lehet rámenni a mögöttük lévő útra – azt meg nem hallotta, hogy az amerikaiak mit üvöltenek vissza a nagy hangzavarban. „Először azt hittem, hogy fosnak. De még szerencse, hogy nem engedelmeskedtek a parancsnak" – mondja a főhadnagy, aki lassan rájött, miért lapítanak a szürkekabátosok a házak között.

Mivel a századparancsnok közben eltűnt valahova, Ladányi szólt Ajjúbnak, a századparancsnok-helyettesnek, hogy küldjön le az úton délre egy autónyi

embert, és kapják oldalba a tálibokat. Ajjúb visszaszaladt a kereszteződés északi oldalára, ahol közben egy házban egy csomó afgán katona berendezkedett aludni. Nagy nehezen elindultak délre, le az úton, kb. 15 emberrel, és elfoglaltak egy tüzelőállást. Közben Tárnok a kereszteződéstől elkezdte lőni a házcsoportot, ahonnan a tálibok tüzeltek. A katonák látták becsapódni a gránátokat, de nem látszott, hogy eltaláltak volna bárkit is. Amint a tálibok felfogták, hogy az úton az oldalukba kerültek, nem vállalták tovább a harcot és elinaltak. Ez volt az első alkalom, hogy a magyarok megpillantották az ellenséget: Hajnóczi Csaba felcser látott elszaladni három fegyverest a házak között. Azok a tálibok, akik déli irányból tüzeltek, szintén nyom nélkül eltűntek.

A harc hat és hét óra között, naplementekor kezdődött újra, a falu keleti oldalán. Bognár Gergelyék kocsija a keleti utat biztosította. A katonák éppen a Humveek motorháztetőjén üldögéltek és vacsorázgattak, amikor a főút felé meginduló afgán konvojt rettentő tűz alá vették a tálibok. Úgy ropogtak a fegyverek, hogy Bognár biztos volt benne, ott senki nem maradt életben. Nasszim, az afgán szakaszparancsnok mobilon próbálta elérni a konvojt, és amikor senki nem vette fel a telefont, pánikba esett. Kérlelni kezdte a magyarokat, hogy pörköljenek oda. Bognár hümmögött, hogy ő nem lát célt, csak sorban a fákat, ahogy elnyúlnak az út mellett, meg hallja a fegyverropogást abból az irányból, valahonnan az első kanyaron túlról. És hogy csak úgy lőni nem lehet. De Nasszim csak erősködött, hogy lőjenek, mert különben a konvojból mindenki ottmarad.

A magyar csoport ekkor szembesült először a gerillaháborúk klasszikus dilemmájával: hogyan lehet felvenni a harcot egy gyakorlatilag láthatatlan ellenséggel olyan környéken, ami potenciálisan tele van civilekkel. Ott folyt Bognár előtt a harc, és nemhogy nem tudta egyértelműen azonosítani az ellenséget, ami a célzott lövés leadásának feltétele volna, de egyáltalán semmit sem látott. Az afgán katonákat se, meg azt se, hogy valaki más van-e ott a fák között. Mondjuk, egy afgán paraszt.

„Otthon is megkérdezték, hogy mi úgy lövünk, hogy nem látjuk a célt?" – mondja Bognár. „De hát nem látod őket. Odahaza úgy gondolják, hogy ez olyan, mint a gyakorlótéren, hogy feljönnek a célok és kiadom a tűzpa-

Afgán rendőrök

rancsot, hogy háromszáz méteren rohamozó gyalogság, össztűz. Hát ilyen az életbe' nincs. Olyan van, hogy oda lőj a facsoportra, mert erre van idő meg ennyit látsz. Nem látsz semmit a fáktól, de valahonnan lőnek, mert lőnek. És hát ilyenkor nehéz. Mert abba is bele kell gondolni, hogy te most ott mentorálod az afgánokat. És ha látják, hogy te nem akarsz csinálni semmit, nem segítesz, akkor ott vége van. Valamit csinálni kell. Igen, benne van a pakliban, hogy eltalálunk valakit [egy civilt]. De ha meg nem csinálunk semmit, akkor ott vége van az együttműködésnek. És ha utána jönnek vissza, és mondjuk, meghalt hat afgán katona, te meg ott voltál és nem lőttél, pedig megtehetted volna… Hát ez ilyen. Gondolkodni kell egy kicsit, mérlegelni kell." Bognár végül arra jutott, hogy mivel sötét van, és már a lövöldözés is megkezdődött egy ideje, biztosan nincsen senki a földeken, és parancsot adott az amerikai toronylövésznek, hogy lőjön oda egyet mutatóba a Mark 19-cel.

Bognár hidegvérű, türelmes fickó, aki már-már természetellenes kiegyensúlyozottsággal szemlélte a körülötte folyó agybajt, és derűs nyugalommal tudta felidézni a legmorbidabb eseményeket is. Ajkai bányászcsaládból

származik, és gyerekkora óta katona akart lenni. „Szeretem a tankokat meg a láncos harcjárműveket. De nem vagyok olyan fegyverbuzi, mint a Bire. Közepes vagyok. Nem úgy értem, hogy középszerű, hanem úgy, hogy semmi szélsőség. Próbálok középutat járni mindenben. Semmi extrém. Kajában is, piában is. Mindenben. Nem megyek el tüntetni, nem vagyok rasszista, nem utálok senkit" – mondja stabil hanghordozással. Ajkáról járt be Tatára dolgozni, ahol szakaszparancsnok volt a lövészzászlóaljnál, szabadidejében pedig az angol nyelvvizsgájára készült, kocogott és súlyokat emelgetett a konditeremben.

Bognár ezúttal jól számított, és szerencséje is volt. Az afgánok nem veszítettek embert, és senki más sem sérült meg. De a taktika annyiban nem vált be, hogy az egyik afgán tiszthelyettes még így is reklamálni kezdett, hogy a magyarok használhatatlanok, mert nem lőnek eleget. „Elkezdett ott magyarázni, hogy ő Kandahárban dolgozott egy amerikai különleges alakulattal, és hogy azok mennyit lőnek" – mondja Bognár. „Jól le is teremtettem."

*

A rendőrség az összes afgán állami szerv közül a legproblémásabb. Tagjai gyakran volt milicisták, akik ilyen-olyan hadurakat szolgáltak korábban. Lojalitásuk kétséges. Sokan drogoznak, gyakran különböző illegális bizniszekben is benne van a kezük, többségük használhatatlan mint harcos, viszont hajlamosak ész nélkül lövöldözni összevissza. Ezen a műveleten sem voltak jobbak. Gyakran megálltak például kávézni, és figyelmen kívül hagyták a parancsot az indulásra. Sokan utálták a külföldi katonákat. Ladányi emlékszik, hogy egy alkalommal sötétedés után odament a rendőrökhöz, hogy adjon nekik infrachemlightot. Ez egy infrafényt kibocsátó test, ami a szövetséges repülőgépeknek jelzi, hol vannak a baráti erők, hogy véletlenül se keverjék őket össze az ellenséggel. „Nagyon ellenségesek voltak. De annyira, hogy a tolmács meg is volt ijedve. Mert hogy a rendőrök azt mondták neki, hogy miért hoztad ide ezt a fehér embert, ezt a hitetlent, és hogy takarodjatok innét. Egy kicsit én is meg voltam illetődve. Aztán mondtam nekik, hogy az én felelősségem az, hogy ti életben maradjatok, és ezért hoztam ide ezt az infrachemet. Erre aztán elhallgattak" – meséli Ladányi.

Ladányi jól tette, hogy óvatos volt. 2009 novemberében egy afgán rendőr öt brit katonát megölt és hatot megsebesített a bázison belül. 2010 júliusában három brit halt meg, amikor egy afgán katona egyszer csak tüzet nyitott rájuk. Az ilyen incidensek, ha mégoly ritkák is voltak, nyilván elvették az ember kedvét attól, hogy az afgánokkal vesződjön, és aláásta a bizalmat is, ami nélkül elég nehéz együtt harcolni. Egy magyar különleges műveleti csoport 2009-ben odáig jutott, hogy bevetés előtt elvették az afgán rendőrjeiktől a mobiltelefonokat, mert egyszer az egyikük művelet közben lebukott, hogy a tálibokkal sms-ezik.

A rendőrök gyakran úgy viselkedtek, mint a középkori haramiák. Úgy is néztek ki: sokuk nem egyenruhában volt, hanem trikóban vagy izompólóban, vállukra vetve hordták a puskájukat, maguk köré csavarva a lőszert, a fejükön fejkendőt, időnként símaszkot viseltek. Mivel pedig nem kaptak rendes ellátást a műveletek alatt, kifosztották a helyieket. Menet közben bementek a házakba és kirabolták őket. Elhozták a hasist, a szőnyegeket, a motort, a kocsit, de még a kiskutyákat is. Vagy kiszolgáltatták magukat a helyiekkel, csicskáztatták őket. Az egyik faluban még egy kocsit is elloptak. „Hoztak ott egy Toyotát, de ültek benne vagy hatan. Aztán kérdezte a Botond, hogy hát ti meg kocsival vagytok? És mondta a csávó, hogy egy ismerőse adta kölcsön… Simán látszott, hogy mi van" – mondja Bognár Gergely.

A rendőrök viselkedése ráadásul rossz fényt vethetett a mentorokra is. „Egyszer éjjel kint voltunk néhány katonával ellenőrző pontot csinálni" – meséli az egyik katona. „Reggel fölkeltünk, odajöttek a rendőrök, dumáltunk meg minden, aztán kérdezték, hogy kérünk-e reggelit vagy teát. Mondtuk, hogy nem, kösz. De pont jött arra egy csapat ember ilyen nagy bevásárlószatyrokkal. A rendőrök meg megállították őket, elvettek tőlük valamennyi ennivalót, és odaadták nekünk, hogy akkor megvan a reggeli. Hú, de csúnyán néztek ránk. Úgy nézett ki a dolog, mintha mi küldtük volna oda a rendőröket, hogy szerezzenek nekünk kaját."

„Már a katonák érezték magukat rosszul miattuk, mert ők, ugye, együtt

mennek" – mondja Bognár. „Ezeknek a keresés-kutatás műveleteknek az volt a lényege, hogy mi csináltunk egy külső kordont több ház körül, és a rendőrök mentek be keresni, ellenállókat meg fegyvereket. De a rendőrök nem ezt csinálták, hanem azt nézték, hogy mit lehet lenyúlni. A katonáknak már az volt a bevett szokásuk, hogy kísérgették a rendőröket a házba, hogy próbálják visszafogni őket, ne vegyenek el semmit. A helyiek meg mentek panaszkodni a katonákhoz, azok meg hozzánk, hogy csináljunk valamit. Mondtuk, hogy mi nem csinálhatunk semmit… De a katonák próbálkoztak. Elküldték a rendőröket a francba, megmondták nekik, hogy ha még egyszer ilyet csinálnak, baj lesz. Utálták is egymást." A katonák fizettek a falvakban rekvirált ennivalóért, bár a lakhatásért nem.

Sok katona is tartott egy kicsit a rendőröktől. „Még a századparancsnok is azt mondta, hogy csak tíz emberrel mer bemenni a rendőrök közé, mert nagyon veszélyesek" – mondja Ladányi. Az 1. század parancsnoka, Nagibulla százados megmondta nyíltan: „Nem bízunk a rendőrökben. Bent maradnak az őrsön, még az is lehet, hogy a táliboknak dolgoznak. Ha megyünk valahova, középre vagy előre kell őket tenni, soha nem hátra." Nagibulla okkal vigyázott a hátára: a két szervezet között annyira rossz volt a viszony, hogy az OMLT-3 ideje alatt két alkalommal konkrétan tűzharcba keveredtek egymással.

MINT EGY ZSÁK BOLHÁT

A műveleti tanácsadó csoportok (OMLT-k) célja elvileg az, hogy a magyar és amerikai katonák – a mentorok – képzést és művelet közben szakmai és harci támogatást nyújtsanak a melléjük rendelt afgán zászlóaljnak (kandaknak), hogy az egy idő után egyedül is képes legyen felvenni a harcot az ellenállókkal. A baglani magyar–amerikai OMLT történetünk idején ezt a tervet csak korlátozottan tudta megvalósítani. Egyrészt a biztonsági helyzet romlása nem adott időt és alkalmat a képzésre, hiszen az afgánok és mentoraik idejük nagy részét műveleteken töltötték. Másrészt az afgánok nem mutatkoztak túl fogékonynak arra, hogy a nyugati hadseregek módszereit elsajátítsák. Az OMLT 2009 közepétől így nagyrészt egy harcoló-harctámogató alakulat szerepét töltötte be: jobb ellátásával, magasabb kiképzettségével és fegyelmezettségével, illetve fegyverzeti-technológiai fölényével vált elsősorban az afgánok hasznára, kint a harctéren. Hogy mennyi olyan tudást tudott átadni az afgán hadseregnek, amit az hosszú távon is és egyedül is tud hasznosítani, erősen kérdéses.

„Fegyvertársak lettünk meg haverok, de kiképzésben szinte semmit nem jutottunk előre" – mondja Gróf Gergely százados, a Bravo mentorcsoport vezetője, aki a 2. afgán századért volt felelős. „Annyira le voltunk terhelve műveletekkel, hogy nem jutott rá idő. A tiszteknek meg tudtam mutatni a térképolvasást a végére, ha nem felejtik el, akkor azt talán tudják hasznosítani. Lehet látni a hiányosságokat és ki is lehetne őket javítani, csak ahhoz idő kellene, úgy, hogy nincs közben művelet, csak kiképzés."

A katonák többsége felkészületlen volt. Sokuk még lőni sem tudott rendesen. A tüzérek képzésénél alapvető gondot jelentett, hogy az afgánok jelentős része nem tud írni-olvasni vagy számolni. Amikor lehetett látni a célt, nem voltak rosszak. De amikor, mondjuk, egy domb eltakarja, akkor már nem elég a lelkesedés meg az aknavető irányba állítása (amit szemmel is meg lehet csinálni). Ahhoz térképet, iránytűt, bonyolultabb mérőeszközöket használni, számolni is tudni kell, és az már nem nagyon ment.

Az afgánok többségét egyszerűen nem kötötte le az oktatás. Olyanok voltak, mint a gyerekek. Nemcsak az elméletre, de a gyakorlati foglalkozásokra is hamar ráuntak. „Csináltathatsz velük bármit, mondjuk, egy úti ellenőrző pontot. Megunják két óra után. Ha meg erőlteted, akkor megsértődnek. Maximum három órát lehet velük foglalkozni egy nap" – mondja Gróf. „Nem hülyék, csak hanyagok. Mondom neki, hogy biztosítsál. És öt percig ott áll, aztán megunja, hátat fordít és elszív egy cigit. Meg háton fekszik és nem hason, mert úgy kényelmesebb. És nem tudod meggyőzni. Elkezded cseszegetni, ő meg, hogy mit dumálok itt bele ezekbe a dolgokba, amikor neki tök jó ott hanyatt feküdni" – mondja Bognár Gergely.

Persze érthető, hogy a képzés nem ment olyan gyorsan. „Az afgánok büszkék. Végül is nem hódoltak be soha senkinek. És akkor jövök én, és elkezdem nekik mondani, hogy így csináld meg úgy csináld? Persze, hogy nem fogják csak úgy elfogadni, amit mondok" – mondja Kenessey-Tímár Ádám főhadnagy, a tüzérmentor. Parancsolni pedig nem lehetett nekik, mert az OMLT csak tanácsot adhat. „Nehéz úgy kiképezni, hogy 15 perc után nem érdekli, amit mondasz neki, meg nem beszéled a nyelvet, meg arra hivatkozik, hogy ez egy másik kultúra. Volt olyan, hogy beraktak egy aknavetőt egy kert közepébe, hogy majd ők onnan lőnek. De nem lehetett kilátni a faltól. Mondom, innen hogy fogtok lőni? Óóó, hogy hát ők tudnak" – mondja Kenessey.

A főhadnagy mindezek ellenére úgy érzi, végül sikerült valamennyi elismerést kicsikarnia magának – „akkor fogadtak el, amikor lerajzoltam és elmagyaráztam nekik, hogyan működik a 122 mm-es tarackjuk" –, de ahhoz nem jutott közelebb, hogy valódi tüzért faragjon az embereiből. Végül az OMLT negyedik váltásának vezetése közölte a kandakparancsnokkal, hogy ha nem teszi lehetővé a tüzérek oktatását, akkor bepanaszolják a regionális NATO-főparancsnokságon, ahol majd elintézik, hogy egy együttműködőbb tisztet nevezzenek ki a zászlóalj élére. Ez hatott valamennyit: a tüzéreknek egyhetes, állítólag eredményes intenzív tanfolyamot tartottak Puzei Sánban.

„Ha nem jó a személyes kapcsolat, nem megy az egész" – mondja Gróf. A 2. század parancsnokával, Szajíd Masszúddal például óvatosan kellett bánni, „mert elég öntudatos és nagyon tapasztalt. Végül kötöttem vele egy

Afgán katonák műveleten

megállapodást, hogy ajándékba nekiadom a GPS-emet, de cserébe meg kell tanulnia térképet olvasni. Így megy ez, fizetni kell nekik" – mondja Gróf. Az afgánoknak imponált a bátorság, a belevalóság is. Sokkal szívesebben működtek együtt azokkal a külföldi katonákkal, akik kint voltak velük, és nem féltek a harctól, ha arra került sor.

Az afgánokkal általában nem nehéz összebarátkozni, mert nagyon kedvesek, vendégszeretőek, és kíváncsiak a külföldiekre. „Átjártunk teázni, beszélgetni, mi a helyzet, tudnak-e valamit a műveletekről, milyen volt a szabadság, kell-e valami orvosi segítség, milyen az időjárás, lesz-e kiképzés, félóra-húszpercet mindennap, bár a vége felé már inkább csak 2-3 naponta" – mondja Gróf. „Szerintem bírtak bennünket. Örültek nekünk, amikor mentünk, azonnal tea, édesség, ajándék. Szerintem őszintén normálisak voltak, azért azt lehet látni, ha valaki kényszerből vigyorog."

Az afgánokon tényleg látszott a hála: azon, ahogy mosolyogtak, ahogy intettek, ahogy odajöttek dumálni. Széles mosollyal ecsetelték, hogy milyen sokat köszönhetnek a magyar katonáknak. „Többek vagyunk, mint testvérek, olyanok vagyunk, mint egy szerv, mindent együtt csinálunk" – mondta

Allah Szafi alezredes, a kandakparancsnok. Szafi persze nagy diplomata volt, aki tudta, hogy nem árt hízelegni egy kicsit. De a hála valódi: ekkorra a zászlóalj és a mentorok már nagyon sok közös műveleten voltak túl, és az afgánok pontosan tudták, hogy nem jutottak volna messzire az OMLT meg a többi NATO-erő nélkül. „A leghálásabbak Istennek vagyunk. De sokat köszönhetünk a magyaroknak. Mindent megtettek, bátran harcoltak, és a mieinket is felbátorították, mert láttuk, hogy külföldi katonák a mi országunkért küzdenek" – mondta Nurulla főhadnagy, a 2. század egyik szakaszparancsnoka fél évvel történetünk után, nem sokkal azt követően, hogy a tálibok beszorították őket és a Bravo mentorcsoportot egy iskolaépületbe, és egy napig ostromolták őket.[18]

Pedig nem mindig volt velük könnyű. Különösen az 1. század és az Alpha kapcsolata indult nehezen. Először Bogi balhézott össze az egyik szakasztiszthelyettessel. Egy másik alkalommal, május elején Nagibulla századosnak, az 1. század parancsnokának volt rossz napja. „Ott aludt a kocsiban, reggel felkelt, és az ablakon kifelé kezdett el lövöldözni, csak úgy, rá a házfalra" – meséli a homlokát ráncolva Ladányi. „Kicsit össze is kaptunk. Jöttünk vele vissza a legelső vonalból, de gyalog, mert életveszélyesen vezetett, és nem voltunk hajlandók mellé beszállni a kocsiba, a Bogi meg én. Ő meg ránk húzta a kocsit hátulról, poénból. Az jól felhúzott. Aztán meg mutatta messziről, hogy küldjünk neki vizet, amit én oda is küldtem a tolmáccsal. Erre mutatta a kezével, hogy majd jól elvágja a torkomat. Mutattam neki vissza, hogy ezt ne. De csak mutatta megint. Na, erre betöltöttük a pisztolyt a Bogival, és odamentünk hozzá, hogy már nem mi vagyunk az ő mentorai, és minden segítség, amit tőlünk kap, az a barátságunk miatt van, és ez az egész így nem jó. Erre megnyugodott és bocsánatot kért, hogy ő szokott viccelni, és ezek néha rossz viccek, és hogy ne haragudjunk. És hogy ő ki fog minket engesztelni. És úgy próbált kiengesztelni, hogy mondta, hogy üljünk fel a Humveejára, ők meg hoztak kaját meg zenét, aztán elkezdtek ott táncolni. A katonák. De egy rendes, félórás buli volt: tapsoltunk a zenére, ezek a teljesen beszívott arcok meg ott pörögtek-forogtak meg rángatóztak."

Ez a huzavona azért mégiscsak vezetett valamicske eredményre, ha sokra nem is. „A táborban alap lövészeti-harcászati kiképzés folyt" – mondja Gróf. „Erre nagyjából egy hónapunk volt, mielőtt elkezdődtek a hadműveletek, az működött is, elfogadták, amit mondtunk nekik. Meg csináltunk nekik fegyverszobát, hogy ne összevissza halmokban álljanak a fegyverek. Elmagyaráztuk nekik, hogy ne egy tárral induljanak el a háborúba. Szóval, sok apróságot is tanítottunk nekik. Vagy ha valami hülyeséget készültek csinálni, akkor megpróbáltuk lebeszélni őket – ők például simán rálőnek a civilekre is, úgy kell lefogni őket."

Felmerül persze a kérdés, hogy egy magyar katona, akinek háborús tapasztalata nincsen, mire akar megtanítani egy afgánt, aki, mondhatni, életmódszerűen csinálja már egy ideje. „Én oktassam őket, hogy egy lesállást hogyan kell túlélni, amikor ők már egy csomón keresztülmentek, én meg egyben se voltam?" – mondja Kígyó. „Egyenként több támadó műveletben voltak, mint mi összesen. *A tolmács* több lesállásban volt, mint mi. A tiszthelyettesi páromnak kilenc év tapasztalata volt. Ezek a faszik húsz-harminc műveletben voltak velünk, mit fog nekik oktatni az OMLT-4? Kétoldalú dolog volt ez."

*

De az afgánokat nem is annyira harcolni kellett megtanítani, mint inkább arra, hogyan viselkedjenek valódi, szervezett hadseregként. Az afgán hadsereget a 2001-es háború után állították fel különböző szedett-vedett szabadcsapatokból. Gyakran még a legalapvetőbb képességei is hiányoznak a szervezett hadviseléshez. A kandak egy éve állomásozott a tartományban, és szervezetlenségüket mindennél jobban illusztrálja az a négy sebesült, akit május elején vittek be repeszsérüléssel egy amerikai sebészcsoporthoz ellátásra. A katonák azt sem tudták, melyik zászlóaljhoz tartoznak, amit meg végül kinyögtek, az nem is volt a területen. Páncélozatlan vagy gyengén páncélozott Land Rover terepjáróik voltak, kevés volt a géppuska, ósdi Kalasnyikovokkal hadonásztak. Igaz, 2010 nyarán kaptak Humveekat amerikai nehézfegyverekkel, és a kézifegyvereket is nekiálltak lecserélni újabbakra.

Állandó probléma volt, hogy nem tudták megérteni, többnapos művele-

tekre vizet kell magukkal vinniük, holott a gyakran 35 fok fölötti hőségben a katonáknak elvileg folyton inniuk kellene. „A zászlóalj nem küldött vizes teherautót műveletre, mi meg hiába mondtuk nekik, hogy töltsék meg a kulacsukat, és vigyék ki magukkal, egyszerűen nem csinálták" – mondja Gróf. „Mert hogy ők majd isznak a folyóból meg a kutakból. De aztán nemegyszer az történt, hogy kipattintották őket valami domb tetejére, ahol csak ők voltak meg a napsugár – és nem volt vizük. És azért az elég varázslatos a harminc-negyven fokban. És akkor jött az, hogy majd *mi* adunk nekik. De ez egy idő után nem ment, mert mi viszont nem tudunk inni a kútból meg a folyóból, mert megbetegszünk, csak üveges vizet, és az meg nem volt elég. Szóval, ez gond volt, de nem azért, mert nem volt teherautójuk, hanem mert nem használták rendesen. Nem tanultak. Mert hogy majd lesz valahogy, ha Isten is úgy akarja. *Insalla*."* Az ennivalóval ugyanez volt a probléma. Ha hirtelen kiküldték őket műveletre, akkor egy-két napig néha éhen is maradtak, mert a zászlóalj nem tudta időben megszervezni az ellátást. De nagyobb műveleten vitték utánuk az ennivalót naponta háromszor is a helyőrségekből, ha pedig nem, akkor vettek kenyeret meg joghurtot a falusiaktól.

Ennél is alapvetőbb baj volt, hogy a zászlóalj hatszáz főnyi hivatalos létszámából sosem volt mindenki jelen – sokan szabadságon voltak, vagy egyszerűen elszöktek. 2009-ben voltak olyan becslések, hogy egyes alegységekben az állomány hatvan százaléka hiányzott.[19] 2010 elején száz ember hiányzott a zászlóaljból. Az 1. század hivatalos létszáma körülbelül száz fő volt, de Ladányi szerint a Kunduz Tapa-i műveleten legfeljebb hatvanan voltak ott. „A többiek itt-ott, szabadságon, szökésben, hazamentek délre vagy ki tudja hova" – mondja. Az afgán vezetés ezt egy ideig tolerálta: a hiányzó katonákat csak egy hónap után húzták ki a regiszterből, és egy hétig még a fizetésüket is kapták. Ez azért volt, mert soha nem lehetett biztosan tudni, hogy a katona miért hiányzik. A szabadságosoknak például gyakran sokkal tovább tartott visszaérni a laktanyába, mint tervezték, a kiszámíthatatlan közlekedés miatt.

* Insalla – Ha Isten is úgy akarja (arab–perzsa)

Afgán katonák

A főnök szava nélkül nem működött semmi. „Nincs törzs, nincs tervezés, nincs katonai döntéshozatali rendszer. Ebben félelmetesen gyengék" – mondja Kápolnai alezredes. „Csinálgatják, meg van köztük egy-két tiszt, aki képzett és ismeri a nyugati rendszert. De inkább azt mondják, hogy ők látják a terepet és tudják, hogy mit kell tenni, aztán meg ha elfogy a vizük, akkor telefonálnak, hogy ott vannak Alawuddintól két kilométerre, tudod, ahol az az izé van – és akkor tudják, hogy mi van. De a parancsnoki munka nem az erős oldaluk. Főleg nem a Szafi típusú embereknek, akik szeretik, ha minden az ő kezükben fut össze."

„Vannak harcedzett embereik, de arra képtelenek, hogy szakasznál magasabb szinten elvezessenek bármit" – mondja egy magyar katona. „Arról már fogalmuk sincs, hogy hogyan kell megtervezni egy műveletet. Összeránt harminc kocsit meg katonát rájuk, aztán menet. De hogy mit mond a felderítő, meg hogy honnan lesz vizük, lőszerük, van-e elég benzin? Hát ő azt nem tudja… Megnézte valaki? Nem. Szóval még a gyakorlati dolgokra se mindig figyelnek oda."

Mások szerint volt ennek előnye is, tudták méltányolni, hogy az afgánok nem ragadnak le a bürokráciában. „Nincs sok üresjárat. Pikk-pakk össze-

dobják a dolgokat. Itthon mi agyontervezzük magunkat, aztán úgyis más lesz belőle. Odakint az egész egy nagy káosz, nagyon nehéz összefüggést találni a dolgok között… és ők ehhez jobban tudnak alkalmazkodni, jobban tudnak rögtönözni, az életből, a tapasztalatból dolgoznak" – mondja Kanalas István százados, az OMLT-3 felderítőtisztje.

Az egyik legnagyobb probléma a korrupció. Gyakran a saját vezetőik is megrövidítik az afgán katonákat. A zászlóalj korábbi parancsnoka lopta a benzint, és állítólag elsikkasztotta a katonáknak szánt cuccokat is, amiket a magyaroktól kapott. Állítólag több tízezer dollárért vásárolta a beosztását. Az amerikai katonák arra panaszkodtak, hogy folyton azt kellett nézniük, hogy az alezredes milyen amerikai állami tulajdont nyúlt le éppen aznap.[20] A lopás része az életnek. Volt olyan századparancsnok, aki csak akkor engedte el a katonáját szabadságra, ha az fizetett neki. Sári Szabolcs alezredes, az OMLT-2 parancsnoka emlékszik, hogy egyszer adott egy narancsot az egyik afgán tisztnek, ami aztán a kandakparancsnoknál végezte. A szerződéses állománytól elvárják, hogy kiszolgálják a tiszteket, mintha feudális urak lennének. Olyanok, mint egy nagy maffiacsalád, az élén a kandakparancsnokkal, a maffia-donnal.

Allah Szafi alezredes, aki történetünk idején vezette a kandakot, kövér, intelligens tekintetű afgán katonatiszt volt, jóindulatú mosollyal. Hosszú körmondatokban fejezte ki magát, és sokat nevetett. Körülbelül ötvenéves volt, származására nézve pastu. Korábban Wardak tartományban vezetett egy zászlóaljat, a tálib érában pedig Iránban volt menekült. A magyar és az amerikai főtisztek is sokra tartották. „Kőkemény, tapasztalt katona volt, aki mindent megtett az embereiért" – mondja Kápolnai István. „Kitiporta belőlük az utolsó dolgot is, de ki is állt értük. Összeomlott, ha elveszített egy embert. Ült ott, a szeme könnyes volt. Volt egyszer egy hadnagy, aki szabadságra jött haza, elfogták a tálibok és felakasztották. Állítólag Junosz molla személy szerint írta rá, hogy aki ezt a katonát onnan leveszi, az ugyanígy fog járni. És azt mondta a Szafi, hogy kerül, amibe kerül, ő oda be fog menni, még ha az összes katonája is elvész, és személyesen veszi le onnan a hadnagyot és adja át a családjának. Végül közvetítőkön keresztül elérték, hogy a tálibok visszaadják a holttestet. Hát ő egy ilyen katona volt."

Tény, hogy Szafi empátiája a katonákon túl az afgán civilekre már csak korlátozottan terjedt ki: az afgánok vérfagyasztó nyugalommal nyitottak tüzet lakott településekre is, ha ott tálibok voltak, és egyáltalán nem féltek attól, hogy esetleg ártatlanokat találnak el.

Az afgánokat általában is nehéz megérteni, gondolkodásukat átlátni, követni. Köztük töltött hónapok után sem könnyű kisilabizálni, kinek lehet hinni és kinek nem. Majdnem mindenki összevissza beszélt – vagy legalábbis úgy tűnt. Mondtak valamit, aztán az ellenkezőjét. A tényekkel – és különösen a számokkal – mintha a legfurcsább és legfelületesebb viszonyban lettek volna. Nagy részük nem tudott rendesen számolni, ahogy írni-olvasni sem. A legtöbb külföldi katona gyorsan megtanult egy dolgot: bármilyen számot mondjon is egy afgán – például arról, hogy hány tálib harcos van a következő faluban –, azt el kell osztani valamennyivel. A kérdés csak az, hogy kettővel vagy tízzel. A szilárd, biztos, stabil európai tér és idő szinte teljesen idegen tőlük. És ami a legfurcsább, ezt tudták ők maguk is. Waliddal, egyik afgán munkatársammal sokat nevettünk azon, hogy ha valakivel megbeszéltük, hogy egy óra múlva találkozunk, az vajon *európai* egy óra volt vagy *afgán* egy óra. Walid, aki jól ismerte a nyugati embereket, remekül szórakozott rajta, hogy milyen gyorsan kicsúszott a lábuk alól a talaj, amikor rájöttek: az afgánok nem feltétlenül hazudósabbak, mint ők, egyszerűen csak nem tulajdonítanak a dolgoknak – a szavaknak, a számoknak, az időnek – olyan fix bizonyosságot és jelentőséget, mint a Nyugat.

Allah Szafi alezredes,
a 3. zászlóalj parancsnoka

Ezt meg lehetett szokni. Viszont szervezett háborút vívni így elég nehéz. Az afgán hadműveleti tervezés gyakran nem áll másból, mint hogy a zászlóaljparancsnok rámutat egy pontra a térképen, aztán telefonon leszól az alegységnek, hogy indulás. Még a szovjet iskolát végzett

parancsnokok is látszólagos ötletszerűséggel küldözgetik ide-oda alegységeiket a harcmezőn, az előre megbeszéltekre sokszor fittyet hányva, hogy a NATO hadműveleti tervezői néha a hajukat tépik az idegességtől.

Néha úgy tűnt, mintha messze nem vennék olyan komolyan az egész háborút, mint a NATO. Ellövöldözgettek rendesen, és sokuk látható lelkesedéssel vetette magát a harcba. Volt, aki kimondottan utálta a tálibokat. De közben mégis úgy ténferegtek jobbra-balra, mintha osztálykiránduláson lennének. Összevissza lövöldöztek, kígyókra, madarakra, néha még egymásra is. Pont úgy harcoltak, ahogy éltek: fittyet hányva az időre, lesz ami lesz alapon szemlélve még saját erőfeszítéseiket is. A magyarok azon spekuláltak, hogy lehet, hogy az afgánok annyira megszokták ezt az erőszakos életmódot, hogy nekik ez volt a normális és a mindennapi, és ezért engedik el magukat ennyire. „Voltak olyan katonák, akik délről származtak, és oda mentek haza néha szabadságra. Ott meg, ugye, sokkal rosszabb a helyzet, mint Baglanban. Szóval ők konkrétan egy lájtos helyre jártak dolgozni. Lehet, hogy ez nekik kikapcsolódás" – mereng Tárnok Péter.

„Ha az afgánok háborúba mennek, könnyeddé válnak" – írja Anthony Loyd. „Vigyorognak és kiáltoznak, tavasz költözik lépteikbe. Nem mintha meg akarnának halni – inkább csak mert olyan ismerős nekik a halál. Egy olyan országban, ahol a legtöbb férfi meghal negyvenes évei dereka előtt, és ahol olyan régóta zajlik a háború, csatában meghalni mellékes kilátás. A vérükben van a háború. Spirituális nép, végtelenül fatalisztikus, úgy tekintenek egyéni sorsukra, mint Isten által elrendeltetettre, életükre pedig mint törékeny, átmeneti állapotra."

Az afgán katonákon nyoma sem volt annak a súlyos, komor figyelemnek, ami az európai embert kíséri, ha háborúba indul. Hadi meneteiket ez tette könnyed sétálgatássá, amivel a legkevésbé sem volt ellentétes a cigarettázgatás, a viccelődés, vagy akár a védőruházat levetése. Egy háborúban töltött nap csak egy volt rövid, nehéz és erőszakos életük többi napja közül: miért ne próbálták volna ugyanúgy élvezni, mint az összes többit? Sok katona szinte folyamatosan hasist szívott; amikor csak alkalom nyílott rá, már tekerték is a spanglit. Még művelet közben is. Amint megállt valahol a sereg, egyből „olyan gyapotszag volt, amilyet még az életbe' nem éreztem" – nevet Boross Tibor.

De az afgán katonák közt sok profi is volt, hisz volt alkalmuk tanulni. Sok mindent jobban tudtak, mint a magyarok, akik bár sokkal jobb kiképzést kaptak, éles tapasztalattal nem rendelkeztek. „Az újak nagyon kiforratlanok" – mondja Temesvári. „De pár év alatt jobbak lesznek, mint mi, mert harcolnak. Egyik-másik tiszthelyettes nagyon keni-vágja. Mi még csak sasolunk ott, hogy mi van, ő meg már tudja, hogy mit fog lépni az ellenség. Meg hát ismerik a helyieket, tudják, hogy mi van a következő domb mögött…"

Például Masszúd százados kimondottan jó katona volt, aki rendet tartott az emberei között, elszámoltatta őket a lőszerrel, és velük ment mindenhova, még ha veszélyes is volt. És ha fenyegette is az embereit egy nagy bottal, látszott, hogy törődik velük. „Egyszer elszakadt a bakancsa" – meséli Gróf. „És jött hozzám, hogy hát ő nem szokott soha kérni, de hát ez van, elszakadt a bakancs. Én meg vettem neki egyet. Aztán nem sokkal később megint jött, hogy odaadta a bakancsot egy katonának, mert az övé is teljesen szét volt esve. Én meg mondtam neki, hogy ugye, tudod, hogy nincs másik, és hogy ez egy személyes ajándék volt neked? Ő meg azt mondta, hogy igen, tudja, de hát kellett a katonának a bakancs…"

A magyaroknak is volt mit tanulniuk az afgánoktól. Például hamar kiszúrták, hogy sokszor jobban fel tudják mérni, mekkora veszély leselkedik rájuk. „Az elején még nagyon óvatosak voltunk" – mondja Bognár. „Amikor hallottuk, hogy lőnek, akkor azonnal fogtuk a fegyvert, be a repeszállóba, meg minden. De aztán észrevettük pár nap után, hogy addig nem kell parázni, amíg az afgánok nem nyúlnak a fegyver után. Mi ott ugráltunk, ők meg tök simán elvoltak, hogy nyugi, nem történik semmi, csak így jeleznek egymásnak meg ilyenek… És amikor megint lőttek, és már ők is elkezdtek öltözni, onnantól már mi is komolyan vettük az egészet." Ráadásul az afgánok jobban látnak a sötétben, hiszen sokkal kevesebb fényszennyezéssel kell együtt élniük. „Ott távcsöveztünk, ő meg már szabad szemmel mutatja, hogy mászkál ott valaki" – mondja Szöőr Péter törzsőrmester, az egyik toronygéppuskás.

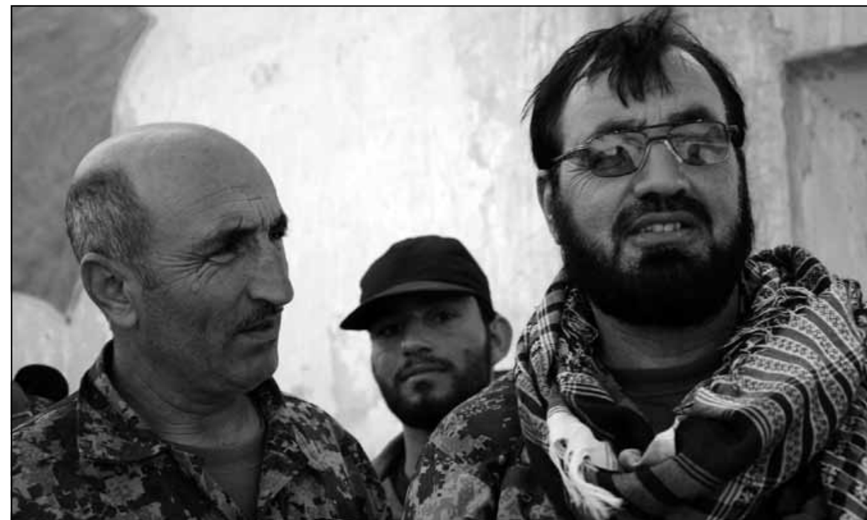
Az afgán hadsereget sokat kritizálták azért, mert gyáva, de az OMLT-3 tapasztalata más volt. „Bátrak voltak. Persze, lehúzták magukat, mint mindenki, de nem voltak beszarva. Mentek ők is ugyanúgy, mint mi. Sőt, inkább ők voltak elöl, és mint az állat, úgy lőttek. Igaz, néha maguk elé a földbe, de lőttek, mint a barom" – mondja Szabó Sándor. Igaz, a fegyelmezetlen-

ség itt is megjelent. „Néha teljesen fel voltak tüzelve, mentek volna előre, lőttek mindenre, ami mozgott. Máskor viszont az istennek se tudtad őket rávenni, hogy harcoljanak. Amikor Sar-i Kunánál meghalt az egyik társuk, akkor letargiába zuhantak. Leültek, mint az iszap. Megszűnt a biztosítás meg minden" – mondja Szöőr Péter.

Meg lehetett érteni az afgánok problémáit is. A NATO elképesztően ambiciózus célokat állított eléjük: a seregnek elméletileg 260 ezer fősre kellene növekednie. 2010 derekán 134 ezren voltak, legalábbis hivatalosan. Egy brit tábornoktól 2009-ben azt hallottam, hogy havi háromezer embert kell felvenni pusztán ahhoz, hogy az amortizációt – halottak, sérültek és dezertőrök – ellensúlyozzák, vagyis szinten tartsák a csapatlétszámot. Ilyen gyorsan ekkorára nőni és közben még professzionálisan is viselkedni nagyon nehéz, pláne egy ilyen fejletlen ország hadseregének.

A körülmények tehát csak korlátozottan tették lehetővé, hogy az OMLT valódi és tartós tudást adjon át a zászlóaljnak. Helyette próbáltak nekik úgy segíteni, ahogy tudtak. Adtak nekik cipőt, GPS-t, vizet, szereztek nekik álcahálót; időnként a felcserek ellátták őket művelet közben, vagy beállították nekik az amerikaiaktól kapott géppuskákat. A mentorcsapatoknak elvileg kísérgetniük kellett az afgánokat a műveleteken. De a gyakorlatban csak oda mentek velük, ahova akartak – az OMLT nem az afgán hadsereg része, hanem a Magyar Honvédségé. „A zászlóaljparancsok felé nekem javaslattételi jogom van. Arról nincs szó, hogy ha ő kap egy parancsot az afgán felettesétől, akkor én azt megváltoztassam vagy más irányba tereljem. De ha én úgy ítélem meg, hogy ez túl veszélyes, akkor mi bent maradhatunk. Nyilván őrültségben mi sem akarunk részt venni" – mondta Kápolnai.

A gyakorlatban minden OMLT-parancsnok máshogy dolgozott. Voltak olyanok, akik nem mentek ki a kandakkal, ha úgy érezték, hogy a feladat nincs rendesen átgondolva. Esetleg megpróbálták az afgánokat is lebeszélni róla. Kápolnait kritizálták azért, hogy szinte automatikusan követi az afgánokat mindenhova. „Az amerikai és a magyar vezetés között az volt a különbség, hogy az amerikaiak csak olyan bevetésekre követték az afgánokat, amelyeknek volt látható értelme taktikailag, míg a magyarok mindenhova követték az afgánokat, akár volt értelme, akár nem" – mondja Russell Galeti

Szajíd Masszúd százados, a 2. század parancsnoka

főhadnagy. Kápolnai legényei közül többen szintén úgy érezték, hogy az alezredes gondolkodás nélkül végrehajtatja velük a kandakparancsok terveit, gyakorlatilag az afgán zászlóalj egyik alegységévé degradálva őket. Még fel is írták az egyik Humveera viccből, hogy 4. század. „A végén már az afgánok mentoráltak minket. Nem ők vették át a mi stílusunkat, hanem mi az övéket" – legyint az egyik katona.

Kápolnai ezzel nem értett egyet. „Én azt mondtam, hogy nekünk az a feladatunk, hogy ezzel a zászlóaljjal igenis menni kell" – mondta fél évvel később. „Ha én ott egy zászlóaljparancsnoki mentor vagyok és a zászlóaljparancsnok megy, akkor nekem mi a választási lehetőségem? Ha a század megy és feladatot hajt végre, akkor nekünk mi indokolhatja azt, hogy ne menjünk? Főleg, ha ők kérik. Hogy félünk? A műveletek végrehajtása domborodott ki, igen, mert ebben az időszakban ez volt. Mindenben részt vettünk, mert ment a kandak. Mentem és mentünk, mert ez volt a feladat. Nem hagytam magára a zászlóaljparancsnokot, és a századmentorok sem hagyták magukra a századukat. Hogy sokat kellett menni? Hát, ez egy ilyen időszak volt."

NA, ITT A KERT

2010. március 27-e és 31-e között került sor a legnagyobb ütközetre az OMLT-3 és a tálibok között, Kuk Csenár település fölött, a Hindukus lábánál. Ez a hidak elfoglalását célzó műveletnek a része volt. Több zászlóalj is részt vett benne, és a célja az volt, hogy elfoglalják a Baglan folyón Kuk Csenárnál átívelő hidat, illetve megtisztítsák az útközben fekvő falvakat az ellenségtől. Az akcióért sem az amerikaiak, sem a magyarok nem voltak oda. Szerintük a zászlóaljnak nem a folyó túlpartjára kellene koncentrálnia, előbb inkább rendesen meg kellene tisztítania és stabilizálnia a Pul-i Khumritól közvetlenül északra fekvő részeket, az úgynevezett Sahabuddin-háromszöget. A tálibok itt annyira berendezkedtek, hogy Junosz mollának állítólag még saját háza is volt. De az afgánok menni akartak, és ők voltak a főnökök.

A zászlóalj március 27-én reggel indult el Khilagayból, átkelt a Baglan folyón, és elindult északra a folyó nyugati partján. Az 1. század előrenyomulását lelassította, hogy a tálibok árkokat ástak az úton keresztül, ezért be kellett várni a németeket, akiknek a feladata ezeknek a feltöltése volt. 28-án este a század felért a Baglan nyugati partján fekvő hegyek platójára, és ott töltötte az éjszakát. A táj üres volt és vigasztalan: ritkás zöld növényzet borította a dombok között fekvő részeket, a Hindukus alsó nyúlványai pedig kopaszon, gyűrötten, bambán néztek le a köztük matchboxként kanyargó autókra. Feljebb az egyre magasabbra emelkedő gerinceket néha már megülték a felhők, hosszú ujjakként nyúltak végig a hegyek oldalában. Utak nemigen voltak, inkább csak kitaposott ösvények. A földeken itt-ott néhány állat kóválygott, vissza keletre pedig a Baglan tekergett kábán.

A tálibok 28-án kezdték el rakétákkal lőni a szövetségeseket, de a tüzelés 29-én vált csak intenzívvé. Reggel hét körül három rakéta is érkezett, de egyik sem tett kárt senkiben – noha ez gyakran csak a szerencsén múlott. „Amikor nem messze tőlünk becsapódott egy rakéta, azt úgy képzeld el, hogy a különlegesek vezetője, a zászlóaljparancsnok, a Dean meg én egymás hegyén-hátán feküdtünk, aztán bumm! Alig bírtunk utána egymás alól kikászálódni. Az jó volt” – emlékszik vissza Kápolnai alezredes a csatát túlélt katona lelkesedésével. A rakéták nem voltak olyan veszedelmesek, mert elég nehéz velük célozni. De azért annyira jó sem volt, hogy ilyen sűrűn jöttek. Három nap alatt vagy tizenötöt engedtek el a tálibok. „Az volt a gáz, hogy lőttek egyet, és akkor az ember már várta, mikor jön a következő. A felderítőszakaszunkat egyszer majdnem telibe is találták, mert pont a domb oldalában ültek. Volt, amelyik közel esett le" – mondja Bognár Gergely.

Afgán tüzérek 82 mm-es aknavetővel.

Közben a 3. század is megérkezett a környékre. Az előrenyomulás kaotikus volt. Jól illusztrálta, hogy az afgánokat körülbelül olyan könnyű mentorálni, mint egy zsák bolhát – de azt is, hogy a magyaroknak és az amerikaiaknak is van mit tanulniuk arról, hogyan kell ezt a zűrzavaros háborút vívni. „Az afgánok egymással versenyeztek. Nem volt köztük semmilyen koordináció, nem működtek a rádiók, nem tudtuk őket irányítani" – emlékszik derűsen Ladányi Botond. Mikor Ladányi előreküldött egy rajt, hogy elfoglaljon egy

emelkedést, addigra már ott volt a 3. század. A főhadnagy erre balra kezdte el mozgatni az embereit, hogy ne gabalyodjanak össze a másik századdal, de azok annyira gyorsan haladtak előre, hogy a 3. század ellenségnek nézte őket és rájuk lőtt. Ott pattogtak a golyók a Rangerek között, a pánikba esett afgánok meg ugráltak le a platóról. A koordináció a legmagasabb szinten is hiányos volt: a hadművelet kezdetekor az afgán zászlóaljparancsnok gyalog akart megindulni a tálibok által ellenőrzött falvak ellen. Erre Dean alezredes nem volt hajlandó. Az afgánok erre összepakolták a cuccaikat és sértődötten elindultak egyedül, és csak akkor álltak meg, amikor a legelső falu előtt lövöldözésbe keveredtek a tálibokkal. A mentorok végül beérték őket, de a rossz hangulat csak nehezen múlt el.

A nagy összevissza lövöldözésben Ladányiék úgy döntöttek, hogy érdemesebb biztosra játszani: kinéztek maguknak egy dombot, ahol majd nagyobb biztonságban lesznek a tálib rakétacsapásoktól és a saját csapatok részéről érkező tűztől is. „Ott majd nem zavarunk senkit" – gondolta a főhadnagy. Az Alpha sietős előrenyomulása a mentorcsapaton belül is problémákat okozott: a három Humveeból két amerikai sofőr által vezetett kocsi visszafordult a parancs ellenére. Az amerikaiak túlságosan gyorsnak és ezért veszélyesnek ítélték az előrenyomulást, amiben talán igazuk is volt, viszont meghátrálásuk nem tett túl jó benyomást se a magyarokra, se az afgánokra. Ráadásul a három afgán szakaszból kettő egyszerűen lemaradt, amit utóbb nagy ravaszul azzal indokoltak meg mentoraik, hogy direkt hagyták őket hátul „biztosítani". Mindennek a tetejébe az afgán katonák egy része, amint megállt az oszlop, leült és rágyújtott egy spanglira.

Március 29-én a 1. század egyik szakasza végre átjutott a dombokon, és előrement egészen a plató széléig. Odalent sárga, poros vidék terült el, elszórtan álldogáló, kocka alakú vályogházakkal, vályogfalakkal elkerített kertekkel, szétszórt kis facsoportokkal. Látszottak a Kuk Csenár előtt fekvő kertes részek is, ahonnan a tálibok a rakétákat küldözgették feléjük. „Mondtuk is, hogy *na, itt a kert*" – nevetett utóbb Bognár Gergely, a népszerű internetes videóra utalva, amiben egy részeg hatalmasat esik saját kertjében, mikor meg akarja mutatni egy tévéstábnak. Majdnem így jártak ők is: egy újabb rakéta suhant el a fejük felett. De az amerikai alegységparancsnok, France százados nem engedte a választüzelést, mert nem lehetett látni az ellenséget. Végül délután három körül megint elengedtek egyet a tálibok, a távcsövön keresztül világosan látszott, honnan szállt fel a rakéta, és akkor megkapták az engedélyt a tüzelésre. Bordás István törzsőrmester odaküldött vagy három rakasznyi (120 db) 40 mm-es gránátot, amire a lövöldözés abba is maradt.

Közben megjöttek az afgán tüzérek is egy 82 mm-es aknavetővel, és buzgón nekiálltak lőni a házat és a kertet. Annyira belelendültek, hogy egy idő után már a mögötte fekvő falura, Kuk Csenárra is elkezdtek potyogtatni. Pláne, mikor megjelent a zászlóaljparancsnok is, akinek meg akarták mutatni, milyen jól harcolnak. Ladányi becslése szerint vagy negyven gránátot lőttek el a falura. „Mondtuk nekik, hogy figyeljetek má' ide, hát az egy falu. De azt mondták, teljesen mindegy, hogy itt hova lőnek, mert itt csak jó helyre tudnak lőni" – mondja Bognár.

Az ellenség fő ereje nem sokkal ezután tűnt fel. A plató szélén, ahogyan a szakadék ívelt délről északra a sík felett, volt egy kis beszögellés, amin túl, a szövetségesektől 700–800 méterre északra egy kiépített támaszpont volt, futóárkokkal meg döngölt földdel védelemül. Innen figyelték a szövetségeseket ismeretlenek. Egy idő után még fényjeleket is elkezdtek leadni. A magyarok biztosak voltak benne, hogy ellenséges erők, és forszírozták is, hogy támadják meg őket. De France százados bizonytalan volt, az ismeretlenek pedig csak vártak és figyeltek. Közben bejött egy jelentés, hogy jön az eső, és a búzamezőből, ami a platón végig elnyúlt, hamarosan sártenger lesz. Ettől néhányan pánikba estek, hogy „úristen, nem fogunk tudni mozogni, és itt fogunk meghalni mind". Az eső el is kezdett esni, a fejek meg még mindig csak lestek ki az állásaikból.

Sötétedés körül derült ki, hogy miért. A tálibok ugyanis rájöttek, hogy amint elkezd lemenni a nap, a magyarok meg az amerikaiak már nem látnak olyan jól, viszont az éjjellátó berendezéseiknek olyankor még túl világos van. Öt óra körül rá is zendítettek. Lőttek mindennel, RPG-vel, karabéllyal, géppuskával. Ráadásul nem csak északról, az állásaik mögül nyitottak tüzet, de egy kisebb erő leszivárgott a plató alatt fekvő síkra, elosont délre a földeken lévő facsoportok fedezékében, és az ott lévő házak közül kezdte el lőni a szövetségeseket, félig körbevéve őket.

Ladányi és emberei egy kicsit előrébb mentek a kocsikkal, a Humveek géppuskái pedig válaszolni kezdtek. Csatlakoztak nem sokkal később az amerikai különlegesek is. A nyomjelző lövedékek fényei bevilágították az estét, ahogy kúsztak előre az esőáztatta sík felett – Kápolnai meg is állapította, hogy milyen gyönyörűek. Vagy húsz percig lőttek folyamatosan, el is ment majdnem az összes lőszer. A tálibok olyan jól bújtak, hogy mozgó embert csak egyszer lehetett megpillantani. Ladányi egyszer még fel is szólt a géppuskásának, hogy várjon egy kicsit, hadd lőjenek vissza a tálibok – hogy lehessen látni a torkolattüzüket. A gránátok, több száz, ott robbantak fel az állásaikon, de a tálibok csak lőttek tovább, mert a tömött föld megvédte őket. „Nagyon meg voltak azok az állások csinálva" – mondja Bognár elismerően. A helyzetet bonyolította, hogy a magyarok háta mögött lévő afgán rendőrök is úgy döntöttek, hogy tüzet nyitnak az ellenségre, a lövedékek pedig alig néhány méterrel mögöttük csapódtak be a földbe.

Kápolnai alezredes közben próbálta telefonon felhívni az Összhaderőnemi Parancsnokságot Székesfehérváron, hogy jelentse, harcban állnak – ezt minden alkalommal meg kell tenni, egyenesen az ÖHP-t vezető háromcsillagos tábornoknak. „És úgy hívtam, hogy lehetőleg legyen fönt éppen egy vadászgép és pont akkor lőjön, hogy – hogy mondjam – *hiteles legyen a jelentkezés*. Szóval, ezt úgy kell elképzelni, hogy miközben telefonáltam, hogy tábornok úr, jelentkezem, akkor pont a Gyuricza Geri feje felett húzott el a vadászgép. Meg amikor az lő, annak is van egy kis hangja" – mesélte utóbb elégedetten.

Miután legyalulták a tálib állásokat, Dean alezredes leküldött néhány embert a plató délkeleti sarkára, ahol az afgán katonák egy lövészárokban lapítottak, és lőtték a lenti síkról tüzelő tálibokat, alig néhány száz méternyire. Az átvonulás filmbe illő volt. Sprintben kellett átvágni a két állás között fekvő távon, vagy százötven méteren, miközben a golyók pattogtak végig a hátuk mögött a földön. A Ladányi mögött haladó France elsőre nem érzékelte a veszélyt, „úgy sétált végig a mezőn, mintha a Váci utcában lenne", de aztán hamar lement négykézlábba ő is, és megindult keményen az afgán állások felé.

Ott nem volt túl magas a harci morál. Az afgán katonák a lövészárokban

lapítottak, a fejük felett húztak el a tálibok fényjelző lövedékei, egyszer még egy gránát is. De a mentorok megérkezése kicsit beindította a dolgokat, és a félórás harc jobban összerázta a magyarokat és az afgánokat, mint eddig bármi; végre volt lehetőség a „gyakorlati oktatásra" is. Egy afgán páncéltörő gránát a második kísérletre telibe találta a lenti síkon álló házat, ahonnan a tálibok lőttek, miután Ladányi megadta neki az irányt és a távolságot. A géppuskakezelőnek szintén meg kellett mutatni a célpontot azzal, hogy a főhadnagy a karabélyával előbb rálőtt. Amikor elfogyott a géppuskalőszer, és az afgánok nem bírták kinyitni a lőszerdobozt, Neó felfeszítette a késével.

Az afgánokat fellelkesítette a lövöldözés, és utóbb mondták is, hogy nagyon jó volt, hogy odamentek a mentorok, mert attól felbátorodtak. „Félórát harcoltunk együtt, és ettől nagyon boldogok voltak. Az RPG-st utána ki is tüntették. Addig nem annyira bírtak minket, és ez rengeteget segített" – mondja Ladányi. Az egész fesztivál körülbelül három órán keresztül tartott.

*

Éjjel az eső kitartóan esett tovább. Az afgánok ástak egy gödröt Ladányinak és Neónak, hogy ott alhassanak, de addig ügyeskedtek a felfújható gumimatraccal, amit maguk alá akartak tenni, hogy végül az összes víz befolyt a lyukba, ahol gubbasztottak. Olyan volt, mintha egy kádban ültek volna. Teljesen átáztak. Ladányinek a sisakjáról folyt be a víz a nyakába, Bognár meg Hajnóczi nem bírtak aludni szinte semmit, ott ültek egy ponyva alatt, amit az egyik amerikaitól kaptak kölcsön. Éjszaka arra lettek figyelmesek, hogy valaki a sötétben ül odakint és néz lefelé a falu irányába. Bognár azt hitte, afgán őr lehet, és elégedetten gondolta magában, nocsak, őrködnek az afgánok, de jó. „Másnap reggel jön egy katona cigit kérni, meg el is kezd ott cigizni, aztán mondja, hogy mekkora jó fej ő és milyen okos, mivelhogy látjuk-e ott azt a guggoló valamit. Na, kiderült, hogy az nem katona volt, hanem leszúrt oda valami botot és rárakta a zubbonyát, és hogy az mekkora, mert hogy a tálibok majd azt hiszik, az egy katona, rálőnek, ő meglátja a torkolattüzet, aztán majd visszalő" – nevetett Bognár.

De valaki tényleg matatott odalent az éjszakában. Éjfél felé vették ész-

re, hogy valaki a síkon a zseblámpájával villog, talán jeleket ad. Ladányi átkúszott az afgánokhoz, hogy majd jól legéppuskáztatja velük a tálibokat, de nem lehetett látni senkit, olyan sötét volt. Végül Neó odalőtt egyet a Szép mesterlövészpuskával az árnyékra, ami a ház falára vetült, és akkor egy kicsit csönd is lett.

Közben az afgánok pszichológiai hadviselést folytattak a maguk egyszerű módszereivel. Az egyik afgán tiszt kiállt a plató szélére, és egy nagy hangosbeszélővel elkezdett beleordibálni az éjszakába, hogy hergelje a tálibokat. „Vérfagyasztó volt" – mondja Ladányi. „Kiabált a táliboknak, hogy gyávák vagytok, meg asszonyok vagytok. Meg hogy gyertek velünk harcolni, mártírokká válhattok egykönnyen. Hogy meg fogtok halni. Meg hogy civilek mögé bújtok, és nem is Afganisztánért harcoltok, hanem Pakisztánért."

A reggel nyomasztó volt. Mindenki teljesen bőrig ázott. Majdnem elfogyott a lőszer, alig volt ennivaló, tiszta sár volt minden. Az afgán katonák egy része lement a síkra, Qayser Khelbe, azokhoz a házakhoz, ahonnan a tálibok lőttek, de nem találtak senkit, csak valamennyi fegyvert, amit az ellenség otthagyott. A halottakat és a sebesülteket, ha voltak, még előző este elvihették. Ami ennivalót meg vizet találtak, azt elhozták az afgánok. Utánuk a rendőrök is lementek, ők még alaposabbak voltak, összegyűjtötték még a szőnyegeket is. A lőszert meg a gránátokat pedig akkurátusan felrobbantották.

A Bravónak közben megvolt a maga baja. Március 29-én négy kilométernyire közelítették meg a falut, déli irányból, Ladányiék alatt, lent a síkon, amikor elkapta őket az eső. Az ész nélkül száguldozó afgán Ford Rangerek közül az egyik beleborult az árokba, de úgy, hogy az egyik afgán katona nagyon súlyosan megsérült, többször is újra kellett éleszteni. „Szörnyű volt" – emlékszik vissza Gróf Gergely. „Nem működtek a rádiók. Mobilon kellett beszólnom a központba, hogy sérült van és mentés kell. Azt mondták, használjuk az afgánok mentőjét. A mentőt hátraküldték a Botondéktól, de beleragadt a sárba háromszáz méter után. Dean közben azt mondta, hogy hagyjuk ott az afgánt, mert megy érte a mentő. Mondtam, hogy nem. De hogy hagyjuk, majd jönnek érte az afgánok. Mondtam, nincsenek afgánok,

Kuk Csenár egy karabély távcsövén keresztül

beleragadtak a sárba. Végül szereztünk egy Ford Rangert, amivel bevittük a katonát Puzei Sánba, ahol a németek el is látták. Az afgánokon látszott is, hogy tök hálásak. Aztán fél órával később hívott a központból az amerikai felcser, hogy megy a helikopter, mik az adatok. Mondtam neki, hogy már nincs rá szükség. De hogy azt nem lehet, azt mondja, adjam le az adatokat. Szóval az amerikaiak egyáltalán nem voltak képben. Még jó, hogy nem velünk történt valami." Kifelé menet Bire is felborult a Humveeval, de ott senki nem sérült meg.

Március 31-én aztán megindult a támadás Kuk Csenár ellen lent a síkon. Az 1. zászlóalj, ami nem a magyarokhoz tartozott, a Kuk Csenár-i hídnál átkelt a folyón, és más erőkkel kiegészülve mintegy négyórányi lövöldözés után elfoglalta a falut. Az F-15-ös vadászgépek a levegőből lőtték Kuk Csenárt. Az amerikai különlegesek is beaknavetőztek párszor a faluba. Az Alphát a Charlie váltotta a plató szélén, ahonnan még vagy két óráig lőtték egymást a

tálibokkal. A tálibok a házak közül tüzeltek, a Charlie meg felülről lőtte őket. Szellemharc volt ez is: a toronylövészek alig tudták azonosítani a célokat, olyan ügyesen bújt el a házak között az ellenség. Többnyire torkolattűzre lőttek. Aztán amikor ennek vége lett, egy szakasz afgán meg négy mentor lement a faluba. Az afgán rendőrök még utánuk lőttek néhány páncéltörő gránátot, csak a biztonság kedvéért.

Temesvári István három amerikai katonával meg egy tolmáccsal ment be Kuk Csenárba, az afgánok nyomában. Legjobban arra emlékszik, milyen mindennapinak tűnt minden. A falu másik végéről még lehetett hallani a lövöldözést. De a házak között egy házaspárt lehetett látni, amint éppen elbúcsúznak egymástól; egy tíz év körüli kislányt, ahogy kilép egy ház kapuján egy kannával, és a kúthoz megy megtölteni; mintha nem érdekelte volna az ottmaradt embereket, hogy harcolnak a faluban.

Ladányi, Bognár meg a többiek az Alpha mentorcsoportban puskalövés nélkül nézték végig az egészet a plató széléről. Kényelmes helyzetüknél mi sem illusztrálja jobban a háború abszurditását és kissé komikus, hétvégi jellegét. „Túl messze volt, hogy beszálljunk. Kajáltunk, dumáltunk, távcsöveztünk a Humveek motorháztetőjén ülve. Szépen sütött a nap. A többiek elfoglalták Kuk Csenárt, mi meg szépen hazamentünk" – mondja a főhadnagy.

A tálibok később a honlapjukon közölték, hogy az afgánok és a külföldi katonák futva menekültek előlük, és ők nagy diadalt arattak. Ez persze marhaság volt, leszámítva, hogy másnap a szövetségesek – elég ember hiányában – tényleg elhagyták Kuk Csenárt, ahova annak rendje és módja szerint vissza is mentek a tálibok. Néhány héttel később újra támadást kellett ellenük intézni. Ebben a 3. zászlóalj és a magyarok nem vettek részt. Akkor már egy támaszpont is épült a közelben, hogy megakadályozza az ellenség visszatérését.

Ezzel a problémával a szövetségesek már évek óta küzdöttek: annyi hadműveletet indíthattak a tálibok ellen, amennyit csak akartak, végeredményben mindegy volt: ha nem tudták katonáikkal megszállva tartani az elfoglalt területeket, és ott rendet és viszonylag jól működő közigazgatást kialakítani, az hamar visszacsúszott a tálibok kezébe. „Ez volt a legszebb az egészben" – legyint egy katona. „Hiába lettek volna akár halottjaink vagy sebesültjeink esetleg, semmi értelme nem lett volna az egésznek. A falu nem lett a miénk, csak odasétáltunk meg vissza."

„Nem volt pénz. Se az afgánok, se a NATO nem tudta, hogy ki fogja kifizetni a két támaszpont árát, amit a hidaknál akartak építeni. Az afgán vezetés a halálba küldött nyolc-tíz katonát, és minket is komoly veszélybe sodortak, holott világos volt, hogy nincs pénz az építkezésre" – mondja Kápolnai. „Annyi történt, hogy az addig bevehetetlennek hitt Kuk Csenárt elfoglaltuk. Felmentünk oda, ahol évekig nem voltak se kormányerők, se NATO. Viszont nem tudtunk továbbmenni északnak, és kénytelenek voltunk félbeszakítani a műveletet, tehát a tálibok vissza tudtak menni. Erőfitogtatásnak fasza volt, meg felidegesítettük a tálibokat valami rettenetes módon."

Nincs teljesen megbízható adat arról, hogy a csata milyen áldozatokkal járt. Ennek felderítését nehezíti, hogy sok afgán nem megy kórházba, mert az egyszerűen túl messze van. A halottakat pedig gyakorlatilag azonnal eltemetik. Katonai források szerint utóbb három–hat halottat találtak a tálib szakasztámponton, fönt a síkon, és legalább ötöt lent a házak között. Polgári áldozatokról alapos nyomozás után sem értesültem, bár még a falut magát is felkerestem; leszámítva egy öregembert, akit a Baglani Központi Kórházban néhány napig kezeltek repeszsérüléssel, majd elengedtek. Egy Kuk Csenár-i faluvezető augusztusban azt mondta egy amerikai kutatócsoportnak, hogy a harcokban többen is veszítettek családtagokat, de nem világos, hogy ez pontosan mikor történt.

A HÁBORÚ SODRA

A hazai vezetést némileg meglepte, hogy az OMLT mekkora csetepatékba keveredik. „Őszintén szólva nem számítottunk ilyen súlyos harcokra” – mondta utóbb Tömböl László, a Honvéd Vezérkar akkori főnöke. „Fokozottabb igénybevételre igen. Fejlődött az afgán zászlóalj, tudtuk, hogy előbb-utóbb bevetik őket. Tudtuk és tapasztaltuk azt is, hogy az elmúlt két évben a helyzet egyre romlott északon. Illetve amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a NATO megnyitja az északi utánpótlási vonalakat, akkor ez magával vonja majd a lázadó erők aktivizálódását. Tehát valamilyen fokig számítottunk erre, de nem ennyire.”

A misszió hazai kommunikációja ezt bizonyos fokig tükrözte is. A Honvédelmi Minisztérium nem tette ki az OMLT-t az ablakba. A misszió léte nyilvános volt – teljesen eltitkolni nem lehetett volna –, és a HM még azt is bejelentette, hogy a tavasszal megindult hadműveletekben részt vesznek. De összességében keveset és szűkszavúan kommunikáltak róla. A politikusok, ha lehetséges, még hallgatagabbak voltak. Szekeres Imre honvédelmi miniszter jelentette az egyetlen kivételt: viszonylag rendszeresen szóba hozta ezeket a kérdéseket, félévente megszervezett afganisztáni útjaira pedig mindig vitt magával újságírókat. De az Országgyűlés plenáris ülésein az ő egy szem felszólalásától eltekintve egyetlen beszéd sem hangzott el ebben a témában vezető politikus szájából 2004 és 2010 között (bár a honvédelmi bizottság rendszeresen foglalkozott az üggyel). Medgyessy Péter, Gyurcsány Ferenc, Bajnai Gordon és Orbán Viktor gyakorlatilag soha nem ejtettek szót erről a témáról. Ráadásul az időszak egyetlen magyar miniszterelnöke vagy köztársasági elnöke sem fárasztotta magát azzal, hogy meglátogassa a katonákat Afganisztánban, egyedüliként a kelet-európai vezetők közül.

Mindez részben abból a meggyőződésből fakadt, hogy a harci feladatok kiteregetése biztonsági kockázatot jelentene az ország és a katonák számára. Az óvatosság bizonyos fokig érthető és mindenképpen méltányolandó is, de mégis kicsit bizarr: az ember azt gondolná, hogy maguk a harci cselekmények azok, amelyek felbőszítik az ellenállókat, nem pedig az erről Magyarországon megjelenő cikkek, amelyek ráadásul jó eséllyel úgysem fognak soha eljutni az ellenállókhoz vagy elvbarátaikhoz. Az esetleges veszélyt megítélésünk szerint felülírja az a rendkívül fontos közérdek is, hogy a közvélemény tisztában legyen vele, hogy mit csinálnak külföldön tevékenykedő katonáink. Különösen, ha a feladat ilyen ellentmondásos, mint amilyenné az afganisztáni háború 2010-re vált.

A hallgatásba belejátszott az is, hogy se a katonák, se a politikusok nem voltak róla meggyőződve, hogy ez a típusú misszió akkora támogatást élvezne a magyar közvélemény körében, hogy érdemes legyen villogni vele. „Tudatos döntés volt” – mondja egy volt vezető politikus, aki részt vett a döntésekben. „Nem akartuk azt a benyomást kelteni, hogy baj van, mert akkor elindul a nyomás idehaza, hogy ne csináljuk – holott muszáj. Szerintem ez nem illegitim érv. Tudja, a magyar sajtó a problémákból, a balhékból él. Ha pedig elterjed a híre, hogy ott rendszeresek a harcok, akkor ezzel hiszterizálni lehetne az országot, és elindulna a nyomásgyakorlás, hogy vonuljunk ki. Borzasztóan provinciálisan gondolkodik az ország. Rettenetes mértékben nem látunk ki a határokon túlra, azt hisszük, hogy mi vagyunk a legszerencsétlenebbek a világon. Amíg az ország ilyen, addig kockázatos az ennél nyitottabb kommunikációs stratégia. Persze valahol el kellene kezdeni kommunikálni arról, hogy a világ nem Erdélynél ér véget. De biztos vagyok benne, hogy erre most nem állunk, nem állnak készen. Az emberek azt gondolják, hogy a NATO védjen meg minket, de mi semmi kockázatot ne vállaljunk.”

„Nehéz azt hangsúlyozni, hogy nekünk kötelezettségeink vannak a NATO-val szemben. Hát még azt sem tudjuk elérni, hogy itthon felépítsünk egy NATO-radart, holott az *minket véd.* Akkor miért érdekelne bárkit Afganisztán?” – teszi fel a kérdést Tálas Péter, a Stratégiai és Védelmi Kutató Intézet igazgatója. A kevés rendelkezésre álló közvélemény-kutatás szerint egyébként az afganisztáni szerepvállalás viszonylag nagy támogatást élvez a magyar lakosság körében, bár nem tudni, hogy ez a támogatás mennyire stabil, és mennyit változott a 2010. augusztusi kettős halálesetet követően.

Az a vélemény, hogy az embereket ez az egész úgysem érdekli és úgysem értik, elég elterjedt ezekben a körökben. Voltak olyan vezetők, aki ettől feljogosítva érezték magukat, hogy akkor inkább hallgassanak, esetleg mellébeszéljenek. Egy külügyi illetékes, akivel 2010 tavaszán beszélgettem erről, engem biztatott, hogy találjak ki valamit, hogyan lehetne ezt az egész vállalkozást a közvéleménynek eladni. „Hát a NATO-t nemigen hiszi el senki. Hogy mi azért csináljuk ezt, mert NATO-tagállam vagyunk. Ez olyan semmilyen, szerintem. Erre azt mondják, hogy ja, de hát erre mindent rá lehet húzni. Szerintem ezt a kábítószerdolgot kellene nyomni, hogy azért vagyunk ott, hogy ne abból éljenek az emberek, és akkor ide sem jön a kábítószer…" – spekulált fennhangon.

Előfordult, hogy a kormány attól félt, hogy az ellenzék politikai kérdést csinál az ügyből, és ezért inkább hallgatott. Például 2009 novemberében, amikor a Bajnai-kormány újabb kétszáz katona küldéséről döntött. A létszámemelést a miniszterelnök Washingtonban jelentette be, de hallgatott arról az érzékeny és feltehetőleg nem túl népszerű tényről, hogy az új vagy meghosszabbított mandátumú alakulatok közt vannak harcolók is. Ezt egy, a miniszterelnököt jól ismerő forrás azzal magyarázta, hogy „nem volt egyértelmű, hogy az ellenzék támogatni fogja-e. Nagyon ellentmondásos infók jöttek. Nem foglaltak állást, nem tudtuk, hogy Orbán Viktor nem fog-e ebből politikai ügyet csinálni. És ha egy ilyen kérdésben megosztott az ország, az nagyon meggyengíti a kormány pozícióját. Ha az Orbán feláll és azt mondja, hogy a magyar katonák vérét ne hullassák idegen földön… És én úgy tudom, hogy őt elég nehezen győzték meg erről a Fideszen belül."

Egészen a legutóbbi időkig a magyar közvélemény is rendkívül kevés érdeklődést mutatott az afganisztáni misszió iránt. A média döntő részének az ingerküszöbét nem érte el a háború, és nem akart vagy nem tudott rá pénzt áldozni (tény, hogy az afganisztáni újságírói munka elképesztő öszszegeket emészt fel). A sztori így homályban maradt, a honvédség pedig fokozatosan belesodródott egy valódi háborúba anélkül, hogy erről idehaza a közvélemény tudott volna. Amikor pedig tényleg komolyra fordultak a dolgok, és egy rajtaütésben meghalt két katona is, mindenki meglepődött, a politikusok pedig magyarázkodhattak, hogy mit is csinálunk mi egyáltalán Afganisztánban.

*

A minisztériumnak közben megvolt a maga baja. A különböző felajánlások megvalósításával rengeteg probléma volt, és ezek közül kiemelkedik a helikoptermodernizáció története. A helikopterek hiánya mindig is probléma volt Afganisztánban. 2008-ban kezdett annyira sürgetővé válni a dolog, hogy Washington és Brüsszel már tényleg onnan próbált helikoptert szerezni, ahonnan tudott, beleértve a volt keleti blokk lerobbant repülőparkjait is. A magyar kormány eredetileg két Mi-17-es szállítóhelikoptert és két Mi-24-es harci helikoptert ajánlott fel, de ebből végül csak a két Mi-17-es maradt. A helikopterek nem voltak olyan állapotban, hogy bevessék őket Afganisztánban – vagy akárhol –, de a franciák és az angolok felajánlották, hogy ők majd kifizetik a felújítást és a modernizációt, hogy a helikopterek megfeleljenek a pokolian nehéz afgán körülményeknek.

Ez így rendben is lett volna, de a Balaton utcában valamit „félreértettek": későn kaptak észbe, hogy a helikopterek működtetési költségét már nekik kellene finanszírozniuk. A HM ezt üzemóránként több mint nyolcezer euróra, összesen mintegy 8 milliárd forintra becsülte a kétéves bevetésre vetítve („vagy amíg le nem lövik őket" – mondta szárazon egy minisztériumi illetékes). 2010 elején, amikor az országnak még a korábbiaknál is komolyabb megszorításokkal kellett szembenéznie, az ilyesmire egyáltalán nem volt pénz. A honvédelmi miniszter kénytelen-kelletlen visszavonta felajánlását, amiből persze azonnal botrány lett: a NATO főtitkára levelet írt Szekeres Imrének, megjelent a brit és a francia nagykövet, az angol honvédelmi államtitkár meg telefonon fenyegetőzött Vadai Ágnessel, a HM államtitkárával. Szekeresnek végül vissza kellett vonnia a visszavonást. A miniszter azt mondta az angoloknak és a franciáknak, hogy a kormányváltás küszöbén ilyen pluszköltségeket ő semmi esetre sem tud vállalni, és a döntést a következő vezetésnek kell majd meghoznia. A helikopterprogramot végül a Fidesz-kormány is bevállalta, de a kavarás miatt az egész csak még tovább csúszott.

Egyébként is minden nagyon lassan ment. 2010 nyarán a kormány egy nagy logisztikai sejtet telepített Mazar-i Sarífba, az északi régió parancsnokságára, hogy legyen egy egység, ami kiszolgálja a frontalakulatokat, és ne nekik kelljen folyton felrohangálni Mazarba ezért-azért. De a katonák

egy része még októberben is sátorban aludt, mert négy hónap alatt sem sikerült biztosítani nekik a megfelelő körülményeket. Hosszú ideig még páncélozott jármű sem volt, amivel el tudták volna hagyni a tábort. Tény, hogy a csapatok telepítése még a legjobban felkészített hadseregeknél is egy igazi rémálom, és szinte soha nem úgy alakulnak a dolgok, ahogy azokat megtervezték. Mégis furcsa volt az egész: például kétmillió euróért vettek nekik páncélozott lakókonténereket, ami a PRT egész éves fejlesztési költségvetésének felel meg, holott a mazari tábort gyakorlatilag egyáltalán nem éri rakéta- és aknatűz.

*

Közben a háború nem haladt jól. 2008-ról 2009-re kétszeresére nőtt a harcokban elesett nyugati katonák száma, a civil áldozatok száma pedig 14 százalékkal lett magasabb.[21] 2010 első felében a nyugati katonai áldozatok száma ismét a duplájára nőtt az előző év ugyanazon időszakához képest.[22] Ugyanennek az évnek a nyarán 270 szövetséges katona esett el, több, mint addig bármelyik „harci időszakban". Duplájára emelkedett a pokolgépes merényletek és az öngyilkos merényletek száma is (utóbbiból átlagosan heti három). A polgári áldozatok egyre nagyobb arányát okozták az ellenállók (2010 első felében több mint a kétharmadát), ami propagandaszempontból jó hír volt, de végeredményben ettől senkinek nem lett jobb.[23]

A dolgok persze még így sem voltak olyan rosszak, mint a nyolcvanas években: akkor a szovjetek nyers erővel, egész páncélos hadosztályokkal próbálták megtörni az ellenállókat, de hiába öltek meg több mint egymillió afgánt, mégis veszítettek, mert brutalitásukkal maguk ellen fordították az egész országot. Sőt: hiába romlottak folyamatosan a dolgok, még 2010 nyarán is több civil áldozatot szedett az iraki háború, havonta körülbelül ötszázat, mint az afganisztáni, holott Irakban akkor már gyakorlatilag vége volt a polgárháborúnak.

Ez egy másfajta, furcsa háború. Még a forró délen sem volt mindig olyan intenzív, mint amire az ember az el-elkapott hírekből számított. Heteket el lehetett tölteni úgy egy „harcoló" alakulattal, hogy az ember nemhogy ellenséget nem látott, de egy-egy távoli dörrenésen és időnkénti elszórt puskalövéseken túl semmi jelét nem észlelte annak, hogy igazi háborúban volna. Voltak persze nagyon rossz környékek, ahol valódi és igen intenzív harcok dúltak: például a Korengál-völgy Kelet-Afganisztánban, ami számos dokumentumfilmet és könyvet ihletett; a Szangin-völgy délen, ahol a brit hadsereg nagyobb veszteségeket szenvedett, mint Korea óta bármikor; vagy Kandahár nyugati járásai, ahol a kanadaiak 25 százalékos átlagos veszteségrátával dolgoztak, ami elképesztő arány. De a legtöbb katonának alig volt alkalma elsütni a fegyverét. Már csak azért is, mert a tálibok elég hamar rájöttek: valódi veszteséget csak pokolgépes merényletekkel okozhatnak a náluk sokkal jobban felszerelt és fegyelmezettebb NATO-erőknek.

Az elmúlt évek nem teltek el teljesen eredménytelenül. Az afgán gazdaság – döntően a beáramló segélyeknek és az építőiparnak köszönhetően – tempósan növekszik, évente 8-10 százalékkal is. 2001 óta megkétszereződött az ország GDP-je. Az infrastruktúra sokat fejlődött, és a lakosság – különösen a nők – sokkal nagyobb részének van hozzáférése egészségügyi ellátáshoz és oktatáshoz, mint korábban.[24]

Az amerikaiak még 2009 végén úgy döntöttek, hogy újabb eszkalációval próbálkoznak, és mintegy harmincezer katonát küldtek elsősorban a déli hadszínterekre, de keletre és északra is. Az európai NATO-szövetségesek ezt további ötezerrel emelték. Magyarország is felajánlott kétszáz katonát. (A költségek egy részét a kormány ügyesen az amerikaiakra tolta.) Az új stratégia nem volt reménytelen. A háborút jórészt azért nem sikerült 2009-ig lezárni, mert az amerikaiakat még mindig lekötötte Irak, és nem fordítottak elég figyelmet Afganisztánra. Az ország legreménytelenebb részein – elsősorban a déli tartományokban – nem azért nem tudták legyűrni a tálibokat, mert azok verhetetlenek, hanem azért, mert szinte soha nem volt elég katona ahhoz, hogy a NATO ki tudjon törni a tartományi fővárosokból és a nagyobb bázisokról. A hadműveletekkel szinte semmit sem tudtak elérni, hiszen a „megtisztított" területeket az emberhiány miatt nem tudták megtartani, és a tálibok egy idő után mindig visszaszivárogtak.

Az új stratégia lényege az volt, hogy kiszorítsák őket a legfontosabb lakott területekről, amiket utána megtartanak az újonnan rendelkezésre álló

erőkkel, majd betemetik fejlesztési pénzekkel és „jó kormányzással". Azt remélték, hogy a jobb biztonsági körülmények, a jobb közszolgáltatások, az új munkahelyek a kormány oldalára állítják a bizonytalan embereket. Azokon a területeken, amiket a NATO elárasztott katonákkal, el is értek bizonyos részeredményeket, még olyan szörnyű helyeken is, mint a dél-afganisztáni Helmand és Kandahár, amelyek éveken át a háború legvéresebb frontjai voltak. Viszont a civil építkezés majdnem teljesen reménytelennek tűnt. Egyszerűen nem lehetett csak úgy közbiztonságot, viszonylag modern államot, munkahelyeket rittyenteni a semmiből. A katonákat ráadásul most sem lehetett örökké ott tartani, és kétséges volt, hogy az afgánok egyedül állják-e majd a sarat.

Talán ennél is nagyobb akadálynak számít, hogy a nyugati államok egyre kevésbé hajlandók megfizetni mindennek az árát, méghozzá azért, mert egyre kevésbé tűnik elfogadhatónak az indoklás. A *casus belli* egyre kevésbé világos. Ami eredetileg legitim büntetőhadjáratnak indult az al-Kaida és a tálibok ellen, az időközben átváltozott egy teljes államépítő misszióvá egy olyan helyen, ahol szinte semmi sincs. A szeptember 11-e után megalapozottnak tűnő indok, hogy Afganisztánt nem szabad hagyni szétesni, mert a káoszban otthonra találnak az Oszama bin Ladenhez hasonló alakok, akik onnan az egész nyugati világ biztonságát veszélyeztetik, az idő múlásával és a dolgok alakulásával sokat veszített az erejéből.

Egyrészt az al-Kaida az azóta eltelt majdnem tíz évben nem tudott a szeptember 11-i támadásokhoz hasonló akciót végrehajtani. Ez jelenthette azt, hogy az afganisztáni háború legalább ebben az egyben sikeres volt – de jelenthette azt is, hogy bin Laden igazából nem olyan veszélyes, mint korábban gondolták, és hogy azzal az egy akcióval csak szerencséje volt, vagy hogy az új biztonsági és hírszerzési erőfeszítések mellett már nem képes ekkora dobásokra. Vagy mind a hármat egyszerre. A terrorszervezet még így is veszélyesnek tűnik, de az már korántsem világos, hogy érdemes-e miatta ekkora háborút vívni a világ végén, egyre halmozódó áldozatokkal, a győzelem egyre kisebb reményével. Ráadásul 2009–2010-ben már szó nem volt jelentős al-Kaida-jelenlétről Afganisztánban. A szervezet új otthonra talált Pakisztánban, Jemenben, Észak-Afrikában, Szomáliában. De

arról szó sincs, hogy ezeket a helyeket is meg kellene szállni – persze nem is volna lehetséges. De akkor meg mit csinálunk Afganisztánban? – kérdezték egyre többen. Voltak, akik Pakisztánra mutogattak új indokként: az egyre instabilabb, saját tálib lázadásával küzdő, atomfegyverrel felszerelt, valóban stratégiai jelentőségű ország stabilitása megkívánja, hogy Afganisztán is stabil maradjon. Ez talán igaz is, de az már nem biztos, hogy a cél arányos-e a kolosszális áldozattal, amit a háború jelentett immár több tucat ország számára.

Azt is egyre nehezebb kijelenteni, hogy az afgán kormány támogatásával a NATO a demokráciát védi. Ez sokak számára vonzó érv volt egy darabig, és a Karzai-kormány szinte biztosan jobb is volt az afgánoknak, mint a tálibok kínálta kilátástalan rémuralom vagy a polgárháború káosza. De hogy demokratikus és modern volna, vagy akár csak ezeknek a lehetőségét magában hordozná, az egyre kevésbé biztos. Hamid Karzai szégyentelenül elcsalta a 2009-es elnökválasztást, és az állam, amit irányít, velejéig korrupt. Az egyik legnagyobb gazember a Hindukus és a Pandzsáb között nem más, mint Karzai elnök saját bátyja, Ahmed Karzai, Kandahar lordja.

A háborúnak 2009-re valószínűleg egyetlen igazi, őszinte és kikerülhetetlen oka maradt: Amerika és európai szövetségesei nem engedhették meg maguknak, hogy veszítsenek. Legszívesebben mindenki hazament volna, ha nem lett volna olyan kínos kikapni egy csomó mezítlábastól, plusz hagyni széthullani azt az országot, amire már ennyi vért, pénzt és időt áldozott majdnem az egész világ.

Az OMLT-3 felszereltsége kiválóan illusztrálja az egész afganisztáni misszió gyengeségeit: végül is működött a dolog, és a gyakran súlyos hiányosságokból nem lett nagy baj, részben a szerencsének, részben a katonák kitartó küzdelmének köszönhetően. De az átgondolatlanság, a felkészületlenség és a pénzhiány néha egészen bizarr eredményeket produkált.

A problémák a kocsikkal kezdődtek. A mentoroknak tizennégy Humvee páncélozott terepjárójuk volt, amelyeket a honvédség az amerikaiaktól kölcsönzött 2008 óta. Ezek a járművek régiek voltak, ráadásul nem az afganisztáni terepkörülményekre tervezték őket, ahol a rettenetes állapotban lévő, vagy egyáltalán nem létező utak szétrázták a felfüggesztéseket és óriási megterhelésnek tették ki a futóművet. A PRT már több mint egy éve szenvedett velük, és állandóak voltak a meghibásodások. Temesvári István főtörzsőrmester kocsijában egyszer elromlott az üzemanyag-adagoló, és csak annyit tudtak vele csinálni, hogy kívülről kötöttek rá egy benzineskannát. A honvédségnek ráadásul *semmilyen* pótalkatrésze nem volt, két donorjárműből próbáltak a szerelők ezt-azt kiszedni. Vagy felvitték a kocsikat Mazarba, hátha az amerikai szerelők tudnak velük valamit kezdeni.

A pótalkatrészek biztosítása az amerikaiak feladata volt, de ők nem küldtek semmit májusig. Persze nekik sem volt könnyű dolguk: a Humveeknak már egy újabb generációját használták. Informálisan sikerült ugyan bizonyos alkatrészeket szerezni ilyen-olyan alakulatoktól, de a helyzet így is olyan rossz volt, hogy május elejére a tizennégy Humveeból csak kilenc maradt harcba küldhető állapotban. Volt olyan, hogy két megjavított Humvee a műhelyből visszafelé vezető úton döglött be. „Annyira durva az igénybevétel, hogy ha nem lesz alkatrészünk, akkor előbb-utóbb nem fogunk tudni kimenni” – mondta május elején Kápolnai alezredes. A katonák közül sokan mérgelődtek, hogy még a végén az afgánok is jobb kocsival mennek majd a háborúba, mint ők. Ez részben igaz is volt: a kandak – többek között –

A Bravo egyik Humveejának tornya, balra a DSK, jobbra a PKM géppuskával.

a legújabb Humveekat használta, amiket az amerikaiaktól kapott. Arról ugyan volt szó, hogy majd a mentorok is kapnak új kocsikat, modernebb Humveekat, sőt, talán még MRAP-eket is, de ezek a kilátások senkit nem hatottak meg. „Faxok, telefonok, ígérgetések itt nem játszanak, ez Afganisztán” – mondta Kápolnai.

Hogy a Humveekkal mégis lehetett dolgozni, az elsősorban a PRT szerelőit dicséri. Ők időt és energiát nem kímélve küzdöttek a gépekkel, azokkal az alkatrészekkel, amiket ki tudtak buherálni egy-egy donorjárműből, és azokkal a szerszámokkal, amiket a műhelyben találtak, még akkor is, ha semmi közük nem volt az amerikai járművekhez (vagy amiket be tudtak szerezni kéz alatt Kabulban, egy-egy üveg whiskyért). Éjjel-nappal nyomták a tábor közepén álló, még a hollandok által otthagyott nagy műhelyben, egy gigászi ponyva alatt, ahol megállás (és válogatás) nélkül döngették a mulatós zenét. OMLT-s társaikra még a sajátjaiknál is jobban odafigyeltek: képesek

voltak félretolni egy egész sor szerelésre, átnézésre váró gépet, ha a poros, fáradt mentorok beestek rozoga masináikkal; az volt a legfontosabb, hogy az ő cuccaik működjenek. A szerelők mindig is a külföldi katonai missziók meg nem énekelt hősei voltak, és a PRT-re és OMLT-re ez sokszorosan igaz. Nélkülük az egész vállalkozás igen hamar befulladt volna.

A fegyverekkel is sok baj volt. Az OMLT katonáit amerikai M4-es gépkarabélyokkal látták el. De a magyarok nem kedvelték az M4-est: egyrészt a Colt-Armalite M16-os család olyan évtizedes problémákkal küzd, amiket soha nem sikerült igazán megoldani: a rosszul megtervezett gázelvezető rendszer, illetve az alkatrészek túlságosan szoros illeszkedése miatt a fegyver könnyen elakad. Ez a poros afganisztáni viszonyok közepette még nagyobb probléma. A tűzereje sem túl nagy. A honvédségben rendszeresített fegyver a magyar Fegyver és Gépgyár által gyártott AK-63-as Kalasnyikov-modell, amely hihetetlen tűrőképességű, rendkívül megbízható, jelentős tűzereje van, és sok Kalasnyikov-klónhoz képest pontos is. Úgyhogy a katonák kivitték magukkal az AK-kat is, úgy gondolván, hogy nagyobb biztonsággal tudnak dolgozni egy olyan fegyverrel, amit akár vaksötétben is szét tudnak szedni és össze tudnak szerelni.

A baj csak az, hogy mivel a honvédség Kalasnyikov-modernizációs programja már évek óta húzódott eredmény nélkül, az AK-hoz nem volt semmilyen kiegészítő. Csupaszon, vasirányzékkal, fa- vagy visszahajtható fémtussal, éjjellátó képesség nélkül használja őket a honvédség. Ez egyszerű biztosítófeladatok esetén nem gond, de komolyabb harchelyzetben – pláne éjszaka – komoly hátrányt jelenthet. Az M4-esekhez vásároltak ugyan ilyen kiegészítőket, például állítható válltámasztt, előmarkolatot, optikai irányzékot vagy az éjszakai harchoz elengedhetetlen lézert, de csatlakozósíneket már nem sikerült szerezni. Vagyis a kiegészítőket nem lehetett felszerelni se az M4-esekre, se az AK-kra. A katonák végül a saját költségükön vették meg az AK-hoz használatos síneket, és így sikerült olyan fegyvert összeszerelniük maguknak, amivel már el lehetett indulni a háborúba. Tömböl László akkori vezérkari főnök utóbb azt mondta, azért történt így, mert az amerikai beszállító nem küldte el időben a csatlakozósíneket. Az OMLT

korábbi váltásainak egyébként még a lézerirányzékot is maguknak kellett megvenniük, mert a honvédség azt sem tudta biztosítani.

A Humveekra 7,62 mm-es PKM géppuskát és 12,7 mm-es DSK nehézgéppuskát szereltek – mindkettő régi szovjet modell. A *Duska* régi berendezés: a harmincas években tervezték. Volt olyan modell az OMLT birtokában, amit *1945-ben* gyártottak. Ez még nem lett volna feltétlenül baj, mert a DSK veszedelmes fegyver, amit a mai napig több ország hadserege is használ. A lövedék akkora kinetikus energiával rendelkezik, hogy le tudja szakítani egy ember karját anélkül, hogy eltalálná, ha elég közel megy el mellette. Csak éppen hajlamos elakadni. A hiba azt az alkatrészt érinti, aminek a feladata a lövedék hüvelyét kirántani a fegyverből a lövés után, mielőtt betöltené a következőt. Ezt könnyen és olcsón lehetne orvosolni, a honvédségnek mégsem sikerült rá megoldást találnia. A DSK így állandóan elakadt, általában már tesztlövéskor. És ez még a jobbik eset: volt olyan géppuska, ami szétesett használat közben és a darabjai bepotyogtak a toronyból az utastérbe. Május elejére a nyolc DSK-ból csak öt volt használható.

Az OMLT-3 tavasszal jelezte a hibát a magyar Összhaderőnemi Parancsnokságnak – már az elődeik is panaszkodtak –, ahonnan azt a választ kapták, hogy a problémát bizonyára a „karbantartás hiánya" okozza. Ez óriási felháborodást keltett. „Karbantartási hiba? A kurva anyád!" – káromkodott az egyik katona. „Egész nap dzsuviztuk azt a szart, és akkor se működött! Ez rögzült meg nekik, hogy mi sorkatonák vagyunk, ő meg tiszt, és biztos mi nem tartottuk karban! Mi hivatásos katonák vagyunk tíz éve!"

A probléma részben itt is az, mint ami a Humveenál: a DSK korábban a T-55-ös harckocsi légvédelmi géppuskája volt, és amikor a tankot kivonták a hadrendből, a DSK is visszavonult vele együtt. Ezért a honvédségi logisztika nem áll készen a szervizelésére. Hogy miért nem a másik 12,7 mm-es géppuskát, a T-72-es harckocsikon használt, és ezért még hadrendben lévő NSZVT-t rakták a Humveera, azt még az OMLT parancsnokai sem tudták.*

* Érdekes módon a PRT tűzszerészei által használt két MRAP terepjárón NSZVT van. Lehet, hogy csak ennyi volt összesen.

A katonai parancsnoki rendszerben már 2009 őszén jelentették ezeket a problémákat a vezérkarnak. Tömböl László akkori vezérkari főnök utóbb nekem azt mondta: nincs mit szépíteni, a fegyverek egyszerűen régiek, és a szélsőséges környezeti körülmények sem tettek nekik jót. Elismerte: ha volt megfelelő eszköz vagy pótalkatrész, meg kellett volna oldaniuk, hogy időben eljusson a csapatokhoz. Benkő Tibor akkori ÖHP-parancsnok pedig azt mondta: késlekedés nélkül, több csatornán is jelentették a problémákat, a rendelkezésre álló tartalék eszközökkel pótolták, amit lehetett, és kérték a szükséges beszerzéseket. Új fegyverek beszerzése a civil vezetés feladata, a katonák saját hatáskörben nem tudnak nagy értékű eszközöket vásárolni.

A DSK-problémát ideig-óráig lehetett úgy orvosolni, hogy amerikai fegyvereket raktak a kocsikra, de amikor az amerikaiakkal megromlott a viszony, ez a lehetőség kiesett. A PRT is próbált segíteni. Először egy helyi vállalkozóval csináltattak volna pótalkatrészt, de az nem vált be. Utána elkezdték a saját DSK-ikat odaadogatni. Utoljára az őrbiztosító század parancsnoka adta oda a sajátját; akkor az OMLT-nek már csak három működő DSK-ja volt.

Rosszul jártak a repeszállón lévő málhamellénnyel is, amelyre a katonák tartalék tárakat, kisrádiót, miegyebet aggatnak fel. Erről egybehangzóan az a vélemény alakult ki, hogy teljesen használhatatlan. A zsebekből kiestek a tárak, rossz helyen voltak, mert nem oszlottak el rendesen a katona testén, vagy mert nem lehetett tőlük hozzáférni a hátrébb lévő kiegészítőzsebekhez. Vagy egyszerűen leszakadtak a mellényről. Az egész cuccot ráadásul túl macerás volt felvenni. Végül mindenki feladta, és varrattak egy vecsési alpinistaruházat-gyártó céggel darabonként 30 ezer forintért egy málharendszert, amin volt tártartó, gránáttartó, és kiegészítőzsebek. Az már csak hab volt a tortán, hogy a kevlársisakok egy részén nem volt állpánt, mert leszakadt, és nem lehetett őket pótolni. „Nem akarok nagyon morogni, mert azt mondják, a katonák mindig morognak, és ez igaz is, de azért állpánt csak kell a sisakra" – mondta egy katona.

A honvédség által néhány évvel korábban beszerzett Kongsberg rádiók senkivel nem tudtak kommunikálni, csak saját magukkal. Később vettek Harris Falcon 3 típusú kisrádiókat, ami világszínvonalú berendezés. De ezzel is az volt a baj, ami annyi minden más eszközzel: a honvédség nem

rendszert vásárolt, hanem egyes eszközöket. A Harrisekhez semmilyen tartalék alkatrész nem volt, és amikor többnek is eltört a hedszettje, egyszerűen nem lehetett velük mit csinálni. Ráadásul nemhogy az elvileg garantált 1 kilométeres hatótávolságot nem tudták hozni, de néha még 70 méteren belül sem működtek. A Humveekba szerelt rádiók szintén nem működtek megbízhatóan. Az alegységek így nemritkán mobiltelefonnal voltak kénytelenek kommunikálni egymással, ami eleve rossz megoldás, néha pedig teljesen esélytelen: délután hat után ugyanis a szolgáltatók kikapcsolták az átjátszóállomásokat a tálibok fenyegetőzései miatt.

Tény, hogy a problémák egy része nem volt meglepő a rettenetes afganisztáni viszonyok között. Nem csak a magyarok küzdöttek ilyen vagy ehhez hasonló gondokkal. A borzalmas terepviszonyok bizonyos fokig minden gépet kikezdtek, és senkinek nem volt rájuk igazán jó megoldása. A nyugati hadseregek járműveit nem ilyen terepre tervezték. Az amerikaiak szinte évente előálltak egy újfajta terepjáróval, de mindegyikkel volt valami baj: a páncélozottság és a manőverezhetőség közötti ellentétet soha nem sikerült igazán feloldani. Arról nem beszélve, hogy a katonák tényleg hajlamosak rá, hogy morogjanak, és sokan megvesznek és elvárnak ilyen-olyan kiegészítőket még akkor is, ha azokra nem feltétlenül van szükség.

A hadibeszerzések egyébként is nehézkesek és bonyolultak, az eszközök, fegyverrendszerek megvásárlása közbeszerzéshez kötött, utána ki kell őket próbálni, hadrendbe kell állítani. Hihetetlenül szigorú szabályok vannak. Például a bakancsoknak adott darab hajlítást ki kell bírniuk, hogy elég erősnek nyilvánítsák őket – erre van is egy gép az egyik illetékes HM-háttérszervben, ami hajlítgatja a bakancsot, hogy bírja-e. Még egy egyszerűbb beszerzés is minimum hat-nyolc hónap, de inkább több, erre pedig most egyszerűen nem volt idő. A Fejlesztési és Logisztikai Ügynökség, a Honvédelmi Minisztérium beszerzésekért felelős háttérintézménye tudta, hogy a katonák morognak, amiért a dolgok csigalassan haladnak, és kénytelenségből maguknak veszik meg a dolgok egy részét. De gúzsba kötötte őket a szabályozás és a saját hozzáállásuk is.

„Nézze, a Humveekat gyorsítva szereztük be, nem hagyományos módon rendszeresítettük, hanem ott kaptuk meg az amerikaiaktól, ott vettük át és

helyeztük őket alkalmazásba, gyakorlatilag a harctéren” – mondja Horváth József vezérőrnagy, a HM Fejlesztési és Logisztikai Ügynökségének (FLÜ) volt vezérigazgatója. „De hát ez iszonyatosan kockázatos. Én ebből nem engedném rutint csinálni, ezt a szükség hozta. Nem lehet katonai beszerzéseket fél év alatt lebonyolítani. Egy-egy hadfelszerelés beszerzése és rendszeresítése normál körülmények között egy fél évtized, hogy a katona teljesen el tudja sajátítani az adottságait, hogy minden paramétert megismerjen. Egy hadsereg, amíg ezeket az új eszközöket a saját rendszerébe integrálni tudja, komoly időt igényel. Ezeket a folyamatokat nem lehet figyelmen kívül hagyni. A közvéleménynek van egy irreális elvárása, hogy a katonának legyen meg az ideális felszerelése, és legyen meg most azonnal. De hát fizikai és pénzügyi korlátok vannak. Tudja, mennyibe kerül egy darab 27 mm-es gépágyúlőszer? 35 ezer forintba. Ez egy átmeneti, orosz haditechnikával felszerelt hadsereg. Ez mindent érint, a tárgyismeretünket, a kultúránkat. Senki nem gondolhatja komolyan, hogy ez egyik pillanatról a másikra megváltozhat.”

Lehet. De ezek a dolgok kint a területen senkit nem érdekeltek, és nem is volt rájuk idő, hiszen a honvédség vállalta a feladatot, és a katonák kint voltak a területen. Az OMLT első három váltásánál a fegyverek és a gépjárművek állapota a katonák biztonságát veszélyeztette. Az eredmény időnként egyenesen tragikomikus volt. Amikor meglátogattam őket 2010 májusában, a legelső utunkon az indulás után azonnal bedöglött egy Humvee futóműve; a második járműnek, amire átszálltunk, mintegy öt perc vezetés után elromlott a váltója; a tesztlövéskor elakadt a géppuska, és csak tíz perc munkával lehetett helyrehozni; nem sokkal később folyni kezdett a kocsiból az olaj, és negyedóráig tartott, míg egyáltalán azonosítani tudták, mi a probléma; végül elromlott a rádió. A katonák egymást szívatták kínjukban, hogy minderről bizonyára a „karbantartás hiánya” tehet. Egyikük azon ironizált, hogy semmi baj, biztos minden meg fog majd oldódni, hiszen az OMLT a Magyar Honvédség „kiemelt missziója”, amiről őket számtalanszor biztosították. Kápolnai Istvánnak nem volt ennyi humorérzéke: ő utóbb úgy fogalmazott, hogy a terepjárók és a DSK-k állapota „kriminális és katasztrofális” volt.

„Hónapokig tart mindent elintézni, ezt így nem lehet csinálni. Ők ezt sose fogják érteni otthon, nem voltak itt, nem féltek, nem jelent nekik semmit, hogy nem tudunk lőni a géppuskával” – panaszkodott egy katona. „Ha legalább azt mondanák otthon, hogy srácok, nem tudunk mit csinálni, nincsen, oldjátok meg magatok, lopjatok, csaljatok, hazudjatok, akkor lehet, hogy idegesek lettünk volna egy napig, de az valahol mégis oké. De azt mondani, hogy karbantartási hiba, az olyan szintű arcátlanság, hogy… na, nem is tudom. Nekem rosszulesett” – mondta egy másik.

Amikor felolvastam ezt a pár mondatot Szekeres Imrének, a volt honvédelmi miniszter láthatóan kissé zavarba jött. Végül azt mondta, a konkrét esetekről nem tud nyilatkozni, de úgy vélte, hogy ha az Összhaderőnemi Parancsnokság valóban nem kezelte megfelelően az oda beérkező, az eszközökre vonatkozó panaszokat, az a „legsúlyosabb kihágás, amit elkövethetnek… Nekik ebben intézkedni kellene”. Szekeres hozzátette, hogy ő soha nem hallott panaszt az OMLT-től, se fegyverre, se járműre, még akkor sem, amikor személyesen ott járt. Azt is mondta, hogy nem biztos benne, hogy a katonák minden panasza helytálló. „Ezeknek a dolgoknak egy része eltúlzott, ami részben a felfokozott idegállapotból fakad, ami persze érthető, illetve az állandóan változó igényekből, ami szintén érthető. Pont ezért kellenek a parancsnokok, hogy az igényeket elbírálják. Én óvatos vagyok ezekkel a panaszokkal kapcsolatban, mert volt, hogy amikor kivizsgáltuk őket, csak egy részük bizonyult megalapozottnak. És most ezt anélkül mondom, hogy ezeket a konkrét dolgokat megkérdőjelezném.”

Ironikus, hogy egyik-másik felszerelés, amivel a katonák Afganisztánban dolgoztak, olyan modern darab volt, hogy még az amerikai társaik is csak néztek. Szuper egyszemélyes vízpergető sátraik, ultramodern távcsöveik, hőkameráik, lézertávmérőik voltak, csúcstechnológiájú berendezések. Még új Glock pisztolyokat is kaptak, a régi magyar Parabellum helyébe.

A problémákat a magyarok így-úgy próbálták megoldani, jórészt az amerikaiakra és a logisztikusok találékonyságára támaszkodva. Az OMLT-3 legnagyobb fogása az volt, amikor a khilagayi táborban lakó amerikai különleges műveleti csoportot átirányították valahova máshova, ők pedig a felszerelésük egy részét otthagyták a magyaroknak: Humvee-pótalkatrészeket konténer-

számra, infrachemlightot, ezt-azt. Tőlük korábban is szereztek mindenfélét, gyakorlatilag kunyerálási alapon. A szívességeket úgy fizették vissza, ahogy tudták: például egy grillpartival az amerikaiak távozása előtt.

Hogy igazságosak legyünk, a helyzet később javult. A 65 éves DSK-kat 2010 nyarán újabbakra cserélték, az új modellel pedig már nem is volt semmi baj, sőt, a legtöbb katona szerint jobb, mint amerikai párja, az elakadásra szintén bőven hajlamos M2-es. A Humveekkal később is sok gond volt, de lassan rájöttek, hogyan kell velük úgy bánni, hogy ne essenek szét teljesen. 2010 nyarán a pótalkatrész-ellátás is javult. Később az amerikaiaktól kölcsönöztek másfél tucat szuperpáncélozott MRAP-et és három tucat új típusú Humveet, ezeket az év végén fokozatosan el is kezdték átvenni. Az új Humveekben modern amerikai helymeghatározó és zavaróberendezéseket is elhelyeztek. Ezeknek a beszerzéséről már 2010 elején is lehetett hallani – a HM szerint egyszerűen eddig tartott a folyamatot lebonyolítani.

A problémákat részben megmagyarázta a pénzhiány, de csak részben. Valószínűleg volt benne hanyagság és bénázás is. A DSK-kból például végig voltak újabbak és megbízhatóbbak, mint az ósdi 1945-ös darabok, csak éppen nem sikerült őket időben előkotorni. Hogy miért, az nem világos. Egyesek szerint senkinek nem jutott eszébe, hogy ott vannak valahol az egyik raktárban – úgy botlottak beléjük. Egy másik elmélet szerint mozgósítási zár alatt voltak, vagyis csak háború esetén lehetett őket elővenni. Sári Szabolcsnak még egy évvel később se sikerült kiderítenie az igazságot, pedig ő a központban dolgozott Székesfehérváron.

*

A katonai bürokrácia lassan működött, és nem volt felkészülve egy valódi háborúra. Ez komoly elakadásokat okozott az ellátásban, és aláásta a morált. A gyakran hiányos felszerelésen túl a Magyarországról küldött utánpótlás hónapok alatt érkezett csak meg. Persze ennek jelentős részben az az oka, hogy a honvédségnek nincsen saját stratégiai légi szállítókapacitása, csak más NATO-országokkal megosztva. De gyakran még a legbagatellebb ügyek elintézése is aránytalanul sok bürokráciát kívánt meg és rengeteg ideig tartott.

Ez nemcsak az OMLT-re vonatkozott, hanem minden afganisztáni alakulatra. Egy főtiszt arra panaszkodott nekem egyszer, hogy „bicskanyitogató, amit otthonról írnak és produkálnak nekünk válaszként a felterjesztéseinkre. A problémáinkkal magunkra maradtunk, és az otthoni bürokrácia nemcsak akadályoz, de felesleges kockázatnak is kitesz minket. Ha néhány beosztás betöltéséhez kötelező előírás lenne az Afganisztánban, műveleten szerzett féléves tapasztalat, akkor nem kéne olyan hangnemet használnom otthoni kollégákkal szemben, amire néha kénytelen vagyok, hogy felrázzam őket a hazai irodájuk melegében."

Például 2010 áprilisában egy katona bevetés közben elhagyta a pólóját. Mivel formailag az ország nem áll háborúban, a felszerelés elveszítésére vonatkozó normális (béke)szabályokat érvényesítették: alakult egy bizottság, ami tett egy jelentést az esetről, javasolt egy döntést, ezt aláírta az alakulat parancsnoka, elfaxolta az Összhaderőnemi Parancsnokságnak Székesfehérvárra, ahol végül aláírta a honvédség operatív vezetője, egy háromcsillagos tábornok. Mindez két hónapig tartott, és közben elmulasztották közölni az érintettel, hogy a pólót le fogják írni. Ezért a katona végig abban a hitben volt, hogy azt neki majd ki kell fizetnie, mert a honvédség képtelen szembenézni azzal, hogy a felszerelés művelet közben néha megrongálódik vagy elvész. A katonák azon spekuláltak, hogy mi lesz, ha legközelebb nem egy pólót hagynak el, hanem tönkremegy a Humveejuk és kénytelenek felrobbantani, hogy ne kerüljön az ellenség kezére? Akkor bilincsben fogják őket elvinni? Nyilván erről nem volt szó, de az eljárás ettől még időigényes, demoralizáló és felesleges. Egészen biztos, hogy normálisan funkcionáló katonai szervezetben nincs szükség bizottsági jelentésre és egy tábornoki aláírásra ahhoz, hogy egy hadszíntéren elveszett pólót leírjanak. És ez még akkor is igaz, ha az eljárás végülis a megfelelő eredményt produkálta.

Ezt a katonai vezetők egy része is tudja. „Nonszensz, hogy elvész egy trikó, és a parancsnok nem írhatja le helyben. Nonszensz. Az egész szabályozó- és ellátórendszert a missziók irányába kellene fordítani" – mondja Szenes Zoltán volt vezérkari főnök. De ez az egész csak részben múlik a szabályokon, hozzáállásról is van szó. Az OMLT-4-nél látogatóban lévő magyarországi főtisztek egyike azért reklamált, mert a katonák nem teljes,

szabályos szerelésben mászkáltak a táborban. Kevés nevetségesebb dolog van, mint amikor egy hátországbeli tiszt az egyhetes kiutazásán az élére vasalt nadrágot kéri számon egy frontalakulaton, aztán pedig hazarepül a kényelmes irodájába.

Ennél is abszurdabb volt a lőszerellátás rendje. Mivel hivatalosan nincsen háború, a katonák lőgyakorlatként számoltak el a harc közben ellőtt lőszerrel. Azon humorizáltak, hogy a lőgyakorlat-vezető nevéhez azt kellene beírni, hogy Junosz molla, Omár molla (a tálibok vezetői), esetleg Oszama bin Laden. A pokolba kívánták az otthoni bürokráciát, ami – nekik így tűnt – egyáltalán nem értette, milyen körülmények között dolgoznak ők ott kint. A kedvenc példájuk az volt, hogy Magyarországról egyszer megkérdezték tőlük, mégis hány harcérintkezést „terveznek még", mert akkor úgy küldik ki nekik a lőszert. „Tervez a halál harcérintkezést" – vicsorgott egyikük. (Persze valahonnan a hazaiaknak is tudni kellett, mennyi lőszert terveznek utánpótlásba, és legalább azoktól kérdezték meg, akik a leginkább illetékesek.)

*

Afganisztán rávilágított a honvédség rossz belső kommunikációjára is. Ez nyilván minden nagy és komplikált szervezet sajátja bizonyos fokig, különösen amelyek elég központosítottak és parancsuralmi elven működnek. De ahogy a magyar katonák el tudnak beszélni egymás mellett, az egészen bizarr. A rendszer talán túlzott merevsége és a büntetéstől való félelem sok esetben elfojtotta nemcsak a kezdeményezési kedvet, de még a problémák felvetéséhez, a kérdezéshez való kedvet is.

Egy alkalommal például, amikor a Honvéd Vezérkar főnöke Afganisztánba látogatott, fél estét felölelő téma volt a katonák között, hogy az állománygyűlésen az egyik tiszthelyettes fel mert tenni egy őt foglalkoztató kérdést. A társai onnantól „szakaszvezető úrral" köszöntek neki, azon humorizálva, hogy lefokozása innentől borítékolható. Az, hogy nem büntették meg és a kérdésre teljesen értelmes választ kapott a vezérkari főnöktől, önmagában nem sokat jelent: a példa mindenképpen komoly bizalomhiányról árulkodik.

Egy Humvee túlzsúfolt belseje

Az állománygyűléseken a katonák többsége nem mer húzósat kérdezni, mert attól fél, hogy bajba kerül. Ez az információáramlást nehezíti és a vezetők döntéshozatali képességét csorbítja.

A probléma még az alakulatok parancsnokait is érintheti. Aki elkezd nyafogni felfelé, arra könnyen rásütik, hogy ő az, aki problémázott. „A parancsnokok is szűrik az információt, mert a parancsnok saját magát védi. Mire feljut valami a csúcsra, már rég nem a valós helyzetet tükrözi – a fele nem igaz" – mondja Szenes Zoltán. A honvédségben az a jó parancsnok, aki gond nélkül jön vissza a misszióról; aki megoldja. Ez érthető, de a szervezet meg azért van ott mögötte, hogy támogassa, hogy segítsen megoldani, ha valami baja van. De néha a szervezet maga gátolja az információáramlást konfliktuskerülésből, problémahárításból, vagy valamilyen más okból. Egy PRT-parancsnok mesélte, hogy egy honvédelmi minisztériumi illetékes egyszer megpróbálta meggyőzni, hogy a következő miniszteri látogatáson csak olyan dolgokat mondjon el a helyzetről, amiket a miniszter hallani

szeretne. Így sok fontos probléma nem jut el a vezetőkhöz, mert senki nem mondja el nekik.

A 2000-es évek első felében a HM létrehozott egy nyílt internetes fórumot, ahol a katonák név nélkül elmondhatták a panaszaikat. „Az nekem nagyon sokat segített. Innen tudtam meg például, hogy megszüntették a támogatást, hogy valaki kocsival vagy busszal bejárjon a munkahelyére, mondjuk, faluról Székesfehérvárra" – mondja Szenes Zoltán. „Én ezt a chatről tudtam meg. Hetekig tartott, míg kivizsgáltuk, én ekkor tudtam meg, hogy ez több mint hétezer embert érint. Az államtitkár becsületére legyen mondva, ezt sikerült visszavonatni. Én a chatet nagyon támogattam, mert így gyorsabban áramlott az információ felfelé. A miniszter is szerette, de ahogy aztán egyre sűrűsödtek a panaszok, már nem szerette annyira. Amikor pedig Farkas Roland feltette a levelét a chatre a kabuli század felszerelési problémáiról, akkor megszüntették az egészet."

AZ OKÉ, HOGY A TOLMÁCSNAK PISZTOLYA VAN…

Amikor legelőször találkoztam a 3. műveleti tanácsadó és összekötő csoport magyar tagjaival, 2010 májusában Baglanban, hátrahőköltem. Töltöttem már időt harcoló alakulattal korábban is, de az Orthos mindenkinél veszedelmesebben nézett ki. Az ütött-kopott és tiszta por Humveekra latinul festették fel a feliratot: *a magyarok nyilaitól ments meg uram minket!* A szovjet géppuskákkal felszerelt, páncélozott amerikai terepjárókból brutális agresszió sugárzott, ahogy a körülötte tevő-vevő vagy cigarettázgató férfiakból is. A katonák szakállasok voltak, koszosak, az egyenruhájuk felétől az előírásokra fittyet hányva már régen megszabadultak valahol, és el voltak fáradva – de az is látszott, hogy nem a segélyládák osztogatásában merültek ki. Egyik-másik nyakában kockás afgán kendő lógott, a por és az izzadság ellen. Hármuknak a vállán egy kis plecsni mutatta, hogy viselői a legjobban kiképzett, harcra szánt katonák soraiból kerültek ki: *rohamlövész.* A kocsiba, ahova kerültem, alig lehetett beszállni, úgy tele volt pakolva lőszerrel, vízzel, ennivalóval, ezzel-azzal. A vezetőülés és a rádió közé egy szinte felismerhetetlenségig átalakított AK-63-as karabély volt beerőltetve. A hátsó ülés fölé gumipókkal egy gránátvetőt erősítettek, hogy bármikor le lehessen kapni.

Pedig a műveletek többsége csetepaté nélkül végződött. Az OMLT rengeteg feladatot végrehajtott, ami inkább csak fárasztó volt és macerás. Az afgánokkal folyton menni kellett valahova, járőrözni, keresés-kutatás műveleteket csinálni, vagy csak elvinni valami cuccot valahova. A műveletek többsége abból állt, hogy el kellett kísérni a századot valahova, aztán nem történt semmi. „Ott döglöttünk. Sar-i Kunánál négy napig voltam repeszállóban folyamatosan, abban aludtam, abban keltem. Volt egy-két lövöldözés, de én nem láttam belőle semmit, mert hátrébb álltam" – mondja Kenessey-Tímár. Ez egy jellemző élmény.

Egy alkalommal májusban az afgán zászlóalj 2. százada a kunduzi tar-

tományi határtól kb. 20 kilométerre délre megállt a tálib vonalak előtt, Alawuddin település mellett. Ez is a folyón átívelő hidak elfoglalását célzó műveletsorozat része volt, ami márciusban kezdődött meg, és ekkorra eljutott odáig, hogy a szövetségesek kezén volt a folyó, és megindult a támaszpontok építése. A század feladata az volt, hogy egy pufferzóna kialakításával megakadályozza, hogy a tálibok zavarják a Sar-i Kunánál épülő afgán támaszpont létesítését. Addig kellett ott lenni, amíg a támaszpont el nem készül. Az afgánok egy nagy vályogépületbe vették be magukat egy mezőn, valamint megfigyelőpontokat állítottak fel a hegyek tetején, ahonnan szemmel tarthatták az ellenséges vidéket. A magyarok – a Bravo csoport – az afgán állások között állították meg három Humveejukat úgy, hogy tőlük nyugatra, keletre, délre és északra is voltak kormányerők. Így nem kellett tálib támadástól tartani. A cél az volt, hogy jelenlétükkel megnyugtassák az afgánokat, és éjjellátó képességükkel megakadályozzák, hogy az éjszaka közepén a tálibok rajtuk üssenek.

A helyzet békésnek, idillinek tűnt. A kopasz hegyek barátságosan bámultak le a síkságra, kis facsoportok álltak itt-ott. Sütött a nap. A mező egy részét művelték, és az afgán parasztok úgy mászkáltak fel és alá a vonalakon keresztül, mintha nem is egy hadművelet kellős közepén lennének. Többségük fel se emelte a fejét, amikor időnként felropogtak a géppuskák.

A fegyelmezetlen afgán hadsereg jelenléte veszélyforrást is jelentett. Erre már az első este fény derült: akár azért, mert féltek, akár azért, mert így akarták az ellenséget riogatni, az afgánok időnként teljesen váratlanul géppuskatüzet zúdítottak előre, a vonalakon túlra – nem egyszer a magyarok feje fölött. Néha figyelmeztetés nélkül lőni kezdték a főutat, abból indulva ki, hogy aki azon sötétedés után közlekedik, az ellenség. A nyomjelző lövedékek látványos fénycsíkot húzva dübörögtek végig a völgyön, amely sokszorosára növelte a fegyverek hangját, félelmetes összhatást keltve.

A hegyi megfigyelőpontokról lezúduló tűz elég pontatlan volt, és veszélyesen közel került a legelöl elhelyezkedő afgán állásokhoz. Egyszer a farmépületben lévő afgán katonák megunták a hátuk mögül érkező lövéseket, megfordultak, és tüzet nyitottak a dombok tetején lévő rendőrállásokra, a magyarok feje fölött. Egy alkalommal egy lövedék az előttük húzódó fél-

Afgán paraszt halad el egy magyar Humvee előtt Alawuddinnál

méteres falon kapott gellert, a másodperc törtrésze alatt küldve a katonákat fedezékbe. Egy pillanatig tartó dermedt csönd után felszabadult röhögéssel másztak ki a fal mögötti árokból – bár utána már sokkal kevésbé akaródzott felülni a falra. Ehhez az összevissza lövöldözéshez képest szinte megnyugtató volt, amikor a második nap az afgán századparancsnok közölte, hogy információi szerint nagyobb tálib erő van előttük, és ezért látta szükségét annak, hogy az éjszaka közepén géppuskáztatni kezdje a vonalakon túl fekvő települést.

Eltartott egy ideig felvenni a baglani háború kaotikus, kissé hétvégi ritmusát. „Jöttek mindig ezek a jelentések, érted" – nevet Bogi. „Kunduz Tapánál jött a Five Mike, tökre be volt sózva, hogy biztosítani kell, mert jön északról *száz tálib.* Mondom, most jöttünk onnan és nincs ott senki. De azért odaraktam egy embert. Aztán egy óra múlva jött vissza, hogy nem is északról jönnek, hanem délről, és nem százan vannak, hanem *ötszázan.* Mondtam neki, hogy na, sétáljál valahova. De mindig ez volt, hogy ilyen ellentétes irányok meg tök irreális számok… Egyik este, amikor kint aludtunk

Sahabuddinnál, a kocsinál voltam a tolmáccsal, és mondták a rádióban, hogy fegyverbe és készültségbe mindenki, mert jön százötven tálib mindenfelől és szarrá fognak lőni minket. Mi meg szétröhögtük magunkat a tolmáccsal, hogy na, reméljük nem fog esni éjszaka."

Egy csata forgatagában hihetetlenül gyorsan össze lehet zavarodni. Áprilisban a 2. század és a Bravo tűzharcba keveredett Sar-i Kunánál. Két napig tartó rendszertelen lövöldözés után beszorítottak egy csapat tálibot a rizsföldet körülölelő plató legszélén álló házba. Lőtték, amíg füstölni nem kezdett, aztán még egy amerikai repülőgép is dobott rá egy bombát. Gróf úgy emlékszik, hogy „egyszer csak jött az afgán századparancsnok, hogy hagyjuk abba a lövöldözést, és menjek vele, mert mutatni akar valamit". Lementek a falu szélére, ahol a parancsnok mutatott a századosnak egy halott afgán katonát. „Na, akkor kicsit megijedtem" – mondja Gróf, aki azt hitte, az afgánt ők lőtték le véletlenül. A felcseri vizsgálat végül kiderítette, hogy az afgánt körülbelül fél órával korábban találta el egy vélhetőleg kósza karabélylövedék, amit az ellenség irányából lőttek ki.

De járhattak volna rosszabbul is. Nem sokkal korábban ugyanott Gróf embereire többször is rálőtt az ellenség, ők pedig nem tudták, hova lőjenek vissza, mert nemcsak azt nem lehetett tudni, hogy a tálibok hol vannak, de azt sem, hogy mindenki más hol van. „Kétszer is felhívtam a központot, hogy hol vannak a baráti erők, ők meg azt mondták, hogy nem tudják, és már akarták kérdezni, hogy mi nem tudjuk-e. Aztán megkérdeztük az afgánokat, hogy hol van [a többi afgán század], ők meg csak így mutogattak, hogy arra… de hogy pontosan hol?… Még belegondolni is rossz, mi van, ha lelövünk egy afgán katonát" – mondja a százados. Nem mintha az afgánok annyira odafigyeltek volna az ilyesmire. Ha valaki útban volt, például néhány gyerek, csak legyintgettek. „A rendőrök mondták, hogy ne foglalkozzunk vele, mert azok a tálibok családtagjai" – rázta a fejét Bire.

A halott afgán katona felfedezése mindenesetre mindenkinek elvette a kedvét aznapra a háborúzástól. Gróf utólag úgy emlékezett, ez az incidens minden eddiginél jobban tudatosította benne, hogy itt bizony meg is lehet halni. Pedig nem is ez volt az első halálos áldozat: az afgánok akkorra már vagy egy tucat embert vesztettek, a németek pedig hetet.

Magyar toronylövész tálib állásra tüzel Sar-i Kunánál

Másnap a helyzet még bizarrabbá vált. Az afgán dandárparancsnok maga ment ki Sar-i Kuna mellé, hogy megszemlélje a hadműveletek állását. Megcsaphatta a lőporszag, mert elkezdte nézni az épületet, amit a magyarok előző nap szétlőttek, és bizonygatni kezdte, hogy ott még vannak tálibok, ezért tessék, lőjék csak még tovább. „De mi akárhogy néztük, nem láttunk senkit. Az épületben senki sem volt, a környéken meg csak pár gyerek meg öregember, aki ott kapált vagy a tehenét kísérgette" – mondja Gróf. De a dandárparancsnok csak erősködött. „Mert hogy azok tálibok. És hogy lőjünk csak. De mondom neki, nincsenek ott tálibok, fél óráig bámultunk a távcsővel. De hogy mi lőjünk. Na, aztán végül mondtuk neki, szeretnéd, hogy lőjünk? Tudod mit, akkor lövünk. És akkor ellőttünk neki az üres épületre vagy ötven lőszert." A parancsnok odavolt a lelkesedéstől.

A misszió békés pillanatai is millió abszurd helyzetet eredményeztek. Egy amerikai légierős tiszthelyettes március elején érkezett meg a khilagayi táborba, és azt állította, neki az a dolga, hogy megszereljen valami antennát. „Egy ideig szerelgetett is" – emlékszik vissza Kápolnai. „De aztán annyira megtetszett neki a bázis, hogy úgy döntött, itt marad. De úgy, hogy teljesen eltűnt az övéi szeme elől. Egyszerűen úgy döntött, neki olyan jó itt, hogy ő nem akar innen elmenni. Fokozatosan beépült a rendszerbe.

Először még csak szerelt. Aztán már szolgálatot is adott: jött-ment, pakolt, mint valami logisztikus. És májusban már azon izgult, hogy neki csak szeptemberben jár le az ideje, mi meg, ugye, már júliusban elmegyünk innen, és hogy a következő váltásunk megengedi-e neki, hogy maradjon. Mi meg kérdeztük tőle, hogy téged nem keres senki? Meg a fizetésedet megkapod? Ő meg azt mondta, hogy azzal mi ne foglalkozzunk, ő azt el tudja intézni. És hogy ő milyen jól érzi itt magát, meg hogy itt nem kell foglalkoznia azzal a sok szabállyal, ami a légierőnél megkeseríti az életét. Például itt lehet borostás. Szóval, most itt van, lejár gyúrni meg minden… Papíron még mindig az antennát szereli" – nevetett az alezredes.

Egy másik alkalommal Samuel Dean alezredesnek fel kellett mennie az északi régió főparancsnokságára, Mazar-i Sarífba. Vele ment a csoport felderítőtisztje, Kanalas István százados is. Beültek egy megbeszélésre, de Kanalason nem volt rendfokozat; mivel pedig sötétebb bőrű, szakállas ember, ráadásul éppen elég koszos is volt, a partnerek azt hitték róla, ő Dean afgán kísérője. Először nem szólt senki, de végül valaki nem bírta tovább cérnával és megkérdezte: „Az oké, hogy a tolmácsnak pisztolya van. De miért van nála két kézigránát?"

Szegény Kanalas úgy járt, mint annyi más harcos a történelemben, a sok finnyás, tipp-topp, vadiúj fegyverekkel és tiszta ruhával vagizó báziskatona közt, aki soha nem megy ki a drótón túli világba. Utóbb kicsit méltatlankodva mondta is, hogy hát persze, hogy szakadt volt meg koszos, ő éppen műveletről jött be, és nem volt ideje rendbe szedni magát. „Mindenki tök furán nézett, az őrök is, hogy mit keresek én ott. Az amerikaiak kezet se fogtak velem. Még egy magyar is volt ott, aki látta az egyenruhámat, és ilyen furán nézett. Meg is kérdezte, de ilyen tágra nyílt szemekkel, hogy te magyar vagy?… Mondom, ja…"

„Ami meg a kézigránátot illeti, hát nálam mindig volt egy-kettő. Mert ha már a pisztolyt kell használni, akkor már nagy baj van. Akkor már foggal-körömmel kell harcolni. És akkor azért jól jön egy kézigránát, érted…"

AKI ITT NEM FÉL, AZ HÜLYE

Az Európától való távollét és a háború nem szakította ki teljesen a katonákat a mindennapi életből és a vele járó problémákból. Dollárban kapják meg a fizetésüket, amit aztán átváltanak forintra. De mivel az árfolyam változik, néha nem is kicsit, ügyesen kell időzíteni az átváltás pillanatát, hogy az ember jól járjon. Egy őrmester egy májusi napon úgy érezte, gyilkos jó üzletet csinált: 225 forintos dollárárfolyamon váltott (amikor aláírta a szerződését, még a langyos 180–190 forintos tartományban mozgott a dollár). De amikor ellenőrizte másnap a váltást, látta, hogy a bank kicsivel a 190 forintos vonal felett váltott csak, komoly veszteséget okozva neki. Éppen műveleten volt ugyan, de azonnal kapott a mobiltelefonjáért, hogy majd felhívja a bankot és megbeszéli velük. Igen ám, de hol nem volt térerő, hol meg a hálózat nem működött. Káromkodott, hogy ő itt a pénzéért kockáztatja az életét, de most még ezt sem kapja meg, pedig hogy kigondolta, hogy mire fogja költeni! Végül nagy nehezen sikerült kapcsolatba lépnie a bankkal. Addig feszült és dühös hanghordozása csodálatos változáson ment keresztül, és már-már hihetetlen udvariassággal lehelte a telefonba – az egyik Humvee mellett görnyedve, mögötte a rendszertelen időközönként tüzet nyitó afgánokkal –, hogy neki rosszul váltották a pénzét és „ezzel kapcsolatosan szeretne információt kérni". Amikor informálták, hogy nem tudják a kérdést megvitatni vele, mert nem tudja a kért négy számjegyű kódot, udvariasan megköszönte és letette a telefont – majd ijesztően elvörösödött és elüvöltötte magát, mint egy sebzett oroszlán. Egész nap szitkozódott, hogy hogyan fog lemészárolni mindenkit a bankban, csak jusson haza. A kérdés végül nagy nehezen megoldódott, ekkor pedig újabb drámai átalakuláson ment keresztül: peckesen lépegetett a Humveek között, és magabiztosan humorizálgatott társai rovására.

Az őrmester hangulatának ingadozása tükrözte a háború furcsa kettősségét. A viszonylag kevés áldozatot követelő afganisztáni konfliktus különös

háború, ahol még egy offenzíva közepette is sűrűn váltogatja egymást a stressz és a teljes tétlenség. Egyik legalapvetőbb élménye egy katona számára a várakozás. Az ember elheveredhetett a kocsi motorháztetőjén a napon, miközben a tolmácsok afgán popzenét hallgattak kopott Nokia telefonjukon. A katonák kártyázgattak, vagy nyomták a Rizikót a Humvee mellé kifüggesztett ponyva alatt, néha napokig is, mert nem történt semmi. Ténferegtek a kocsik között, hogy azzal is elmenjen két perc, meg azon agyaltak, hogy biztos csak szopatják őket azzal, hogy itt várakoztatják őket látszólag értelmetlenül. De aztán a gyakran elviselhetetlen unalmat, a napokon át tartó várakozást ijesztő hirtelenséggel tudta megszakítani az indulás, a gyerünk-gyerünk-gyerünk, a fegyverek megdöbbentő hangereje és az extrém erőszak, amitől gyakran a harckocsik többtonnás páncélja sem védett meg.

„Megmondom őszintén, unatkozom" – mondta egyszer maga elé bámulva Temesvári, mikor már napok óta várakoztak valahol, és nem történt semmi, az afgánok időnkénti céltalan pufogtatásától eltekintve. „Már megint itt ülünk, nem csinálunk semmit, annyit cigizek, hogy már fáj a tüdőm. Néha arra gondolok, jobb volna, ha csinálnánk valamit. De aztán meg úgy érzem, mégse – ülsz ott a Humveeban, izzadsz, mint az állat, nem tudod, hogy honnan lőnek…"

A Humveeban ülni és izzadni tényleg nem volt nagy élmény, még akkor sem, ha nem lőttek. Nem volt semmire hely, mert az amúgy is kicsi járműnek az utolsó köbcentimétereit is megtöltötték cuccokkal. A kocsi a rossz utakon hihetetlenül rázott, az ember feje hol a toronyban álló géppuskás lábának, hol meg az ajtó fölé erősített RPG-nek csapódott. Az ember nem tudta hova tenni a lábát, folyton bevágta valahova a könyökét. A golyóálló mellény önmagában nem volt olyan vészesen nehéz – talán 13 kiló –, de álló nap, az összes többi kiegészítővel, a tárakkal, a vízzel együtt azért elég fárasztó volt viselni; egy idő után ülni se volt benne könnyű. A pokoli melegben reményvesztetten erőlködött a légkondi, fújta be a port az utastérbe, és a klausztrofób beszorultság kényelmetlensége összekeveredett a hullámokban érkező idegességgel: mi van, ha történik valami, például aknára megy a kocsi? Ettől a lehetőségtől eleinte mindenki készen volt. De aztán rájöttek,

Rögtönzött szállás

hogy az útszéli bombák ellen úgysem igen lehet mit tenni – „erdőkön-mezőkön mászkáltunk, úttalan utakon mindenhova, hát ha ott mindent rendesen bevizsgálunk, akkor nem jutunk sehova" –, másrészt Baglanban szerencsére viszonylag kevés volt akkoriban az ilyen típusú támadás.

Persze majdnem mindenki félt, legalább néha. „Aki itt nem fél, az hülye" – mondta nagyjából mindenki. Egyikük a jegygyűrűjét szorongatta, ha meg volt ijedve. Voltak helyek, amiknek már a neve is elültette bennük a félelmet: Kunduznak vagy Dand-e Ghurinak olyan rossz híre volt, hogy amikor megindultak ellene, páran azt mondták, „még a szar is vigyázzba állt" bennük. Amikor Reednek elvitte az arcát egy gránát, hetekre elcsöndesedett mindenki, és nem csak azért, mert sajnálták az amerikait. És amikor Dean kiküldte az Alphát egy hídra, amiről a műholdképek alapján szinte biztosra lehetett venni, hogy alá van aknázva, az sem volt túl jó érzés. „Mindenkinek lett vagy két-három ősz hajszála akkor" – mondja Bognár (végül nem volt akna). „Nagy levegő, nagy gáz, kis szerencse" – ismételgette Kenessey-Tímár, mint valami mantrát.

De beszállni egy bevetésre induló kocsiba vagy helikopterbe szinte mindig sokkal rosszabb, mint az akció maga. Amikor történik valami, az olyan

gyorsan történik, hogy nincs idő félni. A félelem gyorsan stresszé változik, a stresszt pedig elnyomja az adrenalin – vagy a fegyelem. A katonai nevelés, a rengeteg, végtelenségig ismételgetett gyakorlat sikere is, hogy soha nem lett rajtuk igazán úrrá a félelem. Amikor cselekedni kellett, mert például támadás érte a konvojt, akkor mindenki tette a dolgát, ha másért nem, mert átvette az irányítást az izommemória. „Én a háborús filmek alapján úgy gondoltam, hogy tök ideges leszek és nem fogok tudni gondolkodni. De semmi nem volt – lőttünk, aztán kész" – mondja Bire János. „Ez inkább stressz – olyan, mint kiugrani a repülőből" – mondja Tárnok Péter, aki a 88. zászlóaljnál ejtőernyős. „Vagy egyfajta ideg, ahogy szórod nekik. De én nem láttam a többieken se, hogy féltek volna. Sőt, egyfajta buli ez." Volt több katona is, aki utóbb kissé szégyenkezős vigyorral azt mondta, ő az egészben igazából a tűzharcot élvezte a legjobban.

Egyébként úgy tűnt, hogy a tálibok is félnek. Nem harcoltak rosszul, de annyira óvatosak voltak, hogy alig-alig tudtak kárt tenni a szembenálló félben. „Inkább gyenge tűzvezetés, de neki ne essen baja. Ki a dzsindzsából, messziről. Nagyon bújtak. Annyira nem tülekedtek a paradicsomba" – mondja Ladányi Botond.

A tábor, ahol az OMLT-t elhelyezték, egész otthonos volt. Egy régi szovjet támaszpontot újítottak fel, hogy elhelyezzék a 3. zászlóaljat és mentoraikat. Khilagay Pul-i Khumritól nem messze délre feküdt, az enyhén dőlő hegyek oldalában, horizontját drámai hirtelenséggel szakították meg a Hindukus egekbe szaladó csúcsai. Délnek tekintve, a falakon és a kanyargó főúton túl havas hegycsúcsokat lehetett látni, még késő tavasszal is. A táborban fából ácsolt épületek feküdtek elszórva, köztük tip-top kis sorokban a Humveek, később pedig a szuperpáncélozott, mégis nyurga MATV terepjárók. A házakon kívül egy-két kis asztal és szék volt, ahol a katonák cigizgettek, egy üres lőszeres dobozba dobálva a csikkeket. A faházakban csoportonként voltak elosztva a katonák, nagy, tágas szobákban, ahol mindenki kialakított magának egy kis sarkot, ponyvával elszigetelve a közös tértől. A körletek padlóján takaros, de kissé fenyegető halmokban álltak a különböző fegyverek, bizarr kontrasztot alkotva a falra ragasztott, jobbára lengén öltözött nőket ábrázoló poszterekkel. Lehetett internetezgetni, telefonálni, még

kondizni is, bár erre nem mindenkinek maradt ereje az állandó rohangálás mellett. De ha egyszer bent voltak, békén hagyták őket: fel kellett tölteni a kocsikat, kitakarítani a fegyvereket a következő munkára, aztán mindenki fetrenghetett, vagy csinálhatott, amit akart. Az ennivaló nem volt rossz, bár annyira jó se: ugyanaz a cég főzött minden katonára szerte Afganisztánban, az étel változatossága és minősége pedig nagyjából arányos volt a tábor méretével. A nagy támaszpontokon jobban evett az ember, mint otthon. A kis helyőrségekben és járőrbázisokon megette, amit adtak, mert kénytelen volt. Khilagay kicsi-közepes méretű tábor volt.

A pihenésből kíméletlen hirtelenséggel szakították ki őket folyton az események, nemritkán az éjszaka kellős közepén. A bevetéseknek pedig sosem lehetett pontosan előre látni a végét – csak azt, hogy valószínűleg nem egyhamar jön el. Az egynaposra tervezett akciókból valahogy mindig három–hat nap lett. „Nem volt ez az egész olyan gáz. Inkább csak a stressz, hogy nem tudjuk, mikor megyünk" – mondta utóbb Gróf Gergely. Ez felőrölte az embereket. „Amint valaki nagyobb svunggal nyitotta ki az ajtót, már készen voltunk, hogy akkor most menni kell. Volt olyan, hogy 4:45-kor jött be valaki, hogy megyünk. Azt se tudtuk, melyik bolygón vagyunk" – mondja Bognár Gergely. „Amikor visszajöttünk egy feladatról, nekem két-három nap kellett, hogy visszaálljak, amíg egyáltalán normálisan tudtam aludni" – mondja Szöőr Péter. „De erre nem mindig volt idő, mert néha szinte rögtön kellett menni megint." Szöőrnek az öccse is kint volt, a PRT-ben, és miatta is idegeskedett.

Ez a folyamatos idegi és fizikai megterhelés meg is tette a hatását: a misszió végére mindenki elfáradt, sokan morózusak lettek és ingerlékenyek, kicsit fásultak is. Az egymás megállás nélküli szívatása, ami részben a stressz levezetését szolgálta, időnként komolyabb kurvaanyázásba torkollott. „Lassan besokalltunk. Ott ültünk, nyomtuk a Rizikót, aztán ha ellőttek a fejünk felett, folytattuk, oszt' kész. Egy normális ember azért nem ezt csinálja. De hát nagyon sokat voltunk kint" – mondja Boross Tibi.

Le is fogytak rendesen, pedig ennivaló mindig volt elég. Igaz, gyakran csak tábori kaja, MRE (meal ready-to-eat), amire mindenki elég hamar ráunt, pláne a gatyarohasztó hőségben. Ráadásul a rengeteg tartósítószer

összezavarta az anyagcserét. Kenessey-Tímár tizenhárom kilót fogyott a misszió felére. Bognár és Bire nyolcat-nyolcat. Annál figyelemreméltóbb volt, hogy alapvetően jókedvűnek tűntek. Néha úgy érezte az ember, mintha iskolai kiránduláson volna: a katonák hihetetlenül össze voltak rázódva, és sokat nevettek. Az afgánokat *hobacsák*nak nevezték (a perzsa „hé, haver!" után), a tálibokat *tulipánok*nak, az öngyilkos merénylőt *öngyimeri*nek*,* a lövöldözést meg *matek*nak.

A humorizálást megkönnyítette, hogy a több száz méter távolságból vívott tűzpárbajok bizonyos tekintetben elég ártatlan dolgok. Senkinek nem kellett igazán szembesülnie azzal, amit csinál. „Nem is látod az ellenséget… Azért úgy biztos más, mintha öt méterről kéne lelőni… Ha itt kéne lehúznom a tulipánt a DSK-val, és látnám, ahogy leesik, hát nem tudom… A német srác, aki egy rakaszt belenyomott abba a tálibba, ő be is adta a kulcsot, és hazavitték. De ha nem én lövöm le őt, akkor meg ő lő le minket, érted. A háború igazából erről szól. Bonyolult dolog ez…" – mondja a homlokát ráncolva az egyik katona.

Láthatólag nem lelkizett különösképpen senki azon, hogy ők itt most emberekre lőnek. „Ők is ugyanezt csinálták volna velem, vagy lehet, hogy még rosszabbat" – mondja egyikük. Akitől megkérdeztem, hogy nem sajnálta-e legalább néha az ellenséget – akiknek egy részét feltehetőleg kényszersorozták a lázadók –, csak felhúzta a szemöldökét. „Haver, ha egyszer rád lőnek…" Volt köztük olyan, akin ez a hűvös, engem-nem-érdekel beállás inkább csak póznak tűnt, amivel talán ennek a halálos munkának a keményebb részeit próbálta hárítani. De volt olyan is, akin tényleg nem sok nyomát lehetett látni az empátiának, és olyan is, aki mintha teljesen hidegen, kizárólag szakmai feladatként tudott volna tekinteni arra, amit csinál.

A magyar katonák motivációja különbözött a legtöbb – vagy legalábbis sok – amerikai katona motivációjától. Az amerikaiak közül sokat a hazafiasság, a szeptember 11-e utáni tenni akarás vitt a hadseregbe. A magyarokat elsősorban a pénz motiválta. Egy lövész tiszthelyettes otthon 80–110 ezer forintot kap egy hónapban. Az afganisztáni missziós pótlékkal ez az összeg felmehet 700 ezer forint fölé. Érthető tehát, hogy mindenki missziókra rohangált, még akkor is, ha ez nagyon is valós veszélyekkel járt. „2001-ben

Kilátás a Humvee ablakán

35 ezer forintot kerestem, aztán 2002-ben felment 72 ezerre. Ha nincsenek a missziók, én már leszereltem volna" – fogalmazta meg velősen Temesvári azt, ami a legtöbb katonát Afganisztánba vitte.

A pénz mellett szerepet játszott a szakmai elhivatottság is. Hogy ők katonák*,* akiket arra képeztek ki, hogy harcoljanak. Itt pedig végre lehetőséget kaptak arra, hogy azt csinálják, amit tanultak és gyakoroltak éveken keresztül. „Ez valódi katonáskodás. Azzal kell foglalkoznod, ami a dolgod, nem azzal, hogy elfogyott a papír a nyomtatóból" – mondta egyikük. „Itt válunk igazi katonává. Már most egy csomó dolgot máshogy látunk. Például hogy felejtsd el a torkolattüzet, mert nincs. És ezeket a tapasztalatokat – remélhetőleg – haza is visszük magunkkal. És ha egyszer háborúba kerül az ország, mi lenne a jobb? Ha olyan embereknek kéne megvédeni, akik azt se tudják, melyik a puska eleje, hátulja, vagy olyanoknak, akiknek van harci

tapasztalatuk?” – tette fel a kérdést Temesvári. Bire azt mondta, eredetileg PRT-re akarták küldeni, de nem vállalta, mert úgy érezte, „ezért a pénzért, ami valójában nem is olyan sok, nem érdemes meghalni Afganisztánban”. Amikor felmerült az OMLT lehetősége, mégis elgondolkodott. Úgy érezte, hogy ez izgalmasabb feladat, valódibb katonáskodás, mint amire a PRT konfliktuskerülő magatartása lehetőséget ad. „Nem a tűzharc itt a lényeg. Hanem a feladat. Hogy legyen egy valódi szituáció, amit megoldunk” – mondta Ladányi. Egy másik katona meg csak megvonta a vállát, amikor megkérdeztem, miért jelentkezett egy ilyen veszélyes misszióra: „Hallottam, hogy itt lőnek, meg minden…”

Más kérdés, hogy voltak olyanok is, akik úgy érezték, ezzel meg is tették, ami szakmailag és emberileg tőlük elvárható. Hogy egy ilyen misszióból elég egy. A dolog túl meredek ahhoz, hogy az ember többször is visszajöjjön rá. „Engem lehet beszarinak tartani, de azért örülök, ha nem lőnek rám. Zabszemet nem lehet a seggembe rakni, amikor kimegyünk bevetésre, érted. Ha átél az ember egy ilyen rajtaütést… én úgy fostam, hallod? Szóval, most itt elsztorizgatunk rajta meg röhögünk, de azért… érted. Ha az a múltkori rakéta talál, az átmegy három Humveen…” – mondta egyikük. Volt, aki nyíltan elismerte: ez a játék neki túl veszélyes. Hogy jó volt egyszer-kétszer lőni, megnézni, képes-e elvégezni a feladatot, tud-e nyugodtan cselekedni tűz alatt is, megfelel-e a végső teszten. De aztán elég is volt, pláne ha családot is akar az ember. De voltak olyanok is, akik úgy érezték, a feladat olyan kihívást jelent szakmailag, és annyival kecsegtetőbb az otthoni munkánál, hogy szívesen vállalnának még egy kört. „Mit csinálok otthon? Sepregetek” – legyintett egyikük. „Én egy lövészkatona vagyok. Nekem ez a hivatásom.”

Ezek az interjúk mind Afganisztánban készültek. Amikor hazajöttek, és újra feltettem nekik ezeket a kérdéseket, már majdnem mindegyikük azt mondta, vissza akar menni, csak rá kell beszélnie a családját. Elkezdett hiányozni a feladat, az izgalom, a kihívás. „Ott kint csinálod a feladatodat és csak azt, aztán amikor hazajössz, megint belekerülsz a sok napi hülyeségbe… Nem sok idő telik bele, és már mondod, hogy bárcsak megint mehetnék ki misszióra” – mondja Bordás István.

Érdekes kultúra volt az egész, a profi tiszthelyettesek világa (egy kivételével mindenki tiszt vagy tiszthelyettes volt közülük). Többségük vidéki, és munkáscsaládból származott. Temesvári anyja egy boltban dolgozott mint pénztáros, apja rengeteg időt töltött ázsiai országokban mint földgázzal és kőolajjal foglalkozó szakember. Bire apja géplakatos volt. Civilben jellemző viselet volt az ujjatlan Lonsdale póló kívül hordott nyaklánccal, a pálinkát vagy a sört részesítették előnyben a whiskyvel szemben, és egy jelentős részük versenymotort vett a missziós pótlékából. Sokuk kis lakótelepi lakásban, vagy falusi házban lakott a helyőrségnek otthont adó városban, annak szomszédságában. Mind gyúrtak, a fehérjét pedig, amit szedtek hozzá, úgy hívták, hogy koksz. Nyersek voltak, de közvetlenek, egyszerűek, de őszinték. Udvarias kíváncsisággal néztek rám, és magától értetődő nyíltsággal beszéltek arról, ami történt velük, és amit gondoltak. Úgy hívtak: „a firkász”.

Sok katonát zavart, hogy Magyarországon az emberek túlnyomó többsége egyáltalán nem tudja, miért vannak ők Afganisztánban, és pontosan mit csinálnak ott. Vagy hogy egyáltalán ott vannak, hiszen a legtöbben otthon csak a PRT-ről hallottak, és azt hiszik, Magyarország csak békefenntartani van Afganisztánban. „Nem volt rólunk semmi a hírekben. És amikor olvasod, hogy a PRT megint kiosztott három kakasos nyalókát, mi meg lőttük Dand-e Ghurit, és belefutottunk egy lesállásba, akkor azért…” – grimaszolt egyikük.

Sokan nehezményezték, hogy a magyar közvélemény egyszerű zsoldosként tekint rájuk, akik csak a pénzért mentek Afganisztánba, ott pedig nem csinálnak semmit, csak „buliznak”. Szóval, nem mondhatni, hogy a katonák különösebben maguk mögött érezték volna a hátország támogatását. „Pedig így se túl magas a magyar katona megbecsültsége… Talán ha kiderülne, hogy nem csak a lábukat lógatják az emberek, akkor ez változna valamit… hogy mi nem ingyenélők vagyunk” – mondja Neó. De mások meg úgy érezték, hogy a magyar társadalom nincsen felkészülve arra, hogy szembenézzen vele, mit csinálnak ők valójában odakint. „Képtelenek arra az emberek idehaza, hogy elfogadják, hogy meghal egy magyar katona Afganisztánban. Rögtön azt kérdezik, hogy mi keresnivalónk van ott” – mondja Boross Tibor. „Az amcsikat nagyon támogatták otthonról. Elolvastunk pár levelet, amit otthonról kaptak, hogy köszönjük, hogy harcolsz értünk, meg várunk haza,

meg ilyenek… De ez annyira irreális Magyarországon, hogy talán ezért nem is hiányzott nekünk" – mondja Szöőr Péter.

Volt, aki szerint jobb, hogy nem kerültek be a hírekbe. „Csak csontig rágnák az otthoniak a körmüket, ha erről tudnának" – mondja egyikük. Sokan nem is igen mondták el odahaza, milyen misszió is ez valójában, előtte se, de utána se mindig. Volt, aki azt mondta a családjának, hogy egy nagy bázison dolgozik, ahol afgán tiszteknek tart előadásokat. Úgy érezték, úgyse értenék meg a civilek a dolgokat. „Meg annak az a hátulütője, hogy akkor azt mondja az asszony, hogy na, akkor ezért *se* mész ki többet" – mondja egyikük mosolyogva.

Pedig a respekt igazából mindenkinek jólesett volna. Utóbb sokan mondták, hogy ez volt a legjobb az egészben: hogy bekerültek egy közösségbe, ami a Magyar Honvédségben nagyon kicsi: a harcot megjárt katonák közössége. „Ez jó volt. Amikor lent voltam Tatán a személyügyiseknél, miután hazajöttem, akkor láttam rajtuk, hogy hűha, hűha, OMLT" – mondja egyikük. Volt olyan, hogy úgy futottak be a PRT táborába egy összecsapás után, hogy amikor kinyitották a Humvee ajtaját, oldalt kiömlöttek az elhasznált töltényhüvelyek a földre, akkora halomban álltak bent a kocsiban „Néztek ott az emberek, hogy te jó ég, ti hol voltatok már megint?" – mondja Bognár Gergely mosolyogva.

A magyar katonák történetünk idején semmilyen plecsnit nem kaptak azért, ha harcban vettek részt. Pazar elbúcsúztató és visszafogadó ünnepségeket tartanak nekik, de minden missziós katonának ugyanúgy. Régebben szokás volt tűzkeresztet adni, de ez a második világháború után kiment a divatból, ahogy a németeknek sem osztogatnak már vaskeresztet, náci asszociációi miatt. Az egyik korábbi váltás kapott amerikai *combat badge*-et. Ladányiék tapogatóztak, amikor hazajöttek, hogy nem lehetne-e valamit, de akkor még úgy tűnt, meg kell elégedniük a visszafogadó ünnepségen elhangzott méltatással. Végül 2010 decemberében a honvédelmi miniszter új kitüntetést alapított, ez a Kardokkal Ékesített Szolgálati Érdemjel, amit tűzharcban tanúsított bátorságért és helytállásért lehet kapni. Ebből már többet oda is ítéltek, köztük az OMLT negyedik váltásának, de a mi hőseink nem kaptak,

mert visszamenőleg nem lehet a plecsnit osztogatni. Talán éppen ezért a legtöbb katona szívesen beszélt arról, hogy mik történtek vele.

Az érthető, hogy sok katonának rosszulesett az elismerés, a tisztelet, a hála hiánya. De azt az ellentmondást mintha egyikük sem vette volna észre, hogy nehéz volna a cinikus és vállvonogató magyar társadalmat vádolni, amiért némi kétkedéssel szemléli az egész vállalkozást és vele együtt őket is. Hiszen még ők maguk, a benne részt vevő katonák is cinizmussal nézték a háborút és Magyarország szerepvállalását. A katonák többsége ugyanúgy nem hitt abban igazán, hogy az afgánokért, a nyugati világ és Magyarország biztonságáért, szabadságáért harcol. Leginkább saját szakmai motivációik és a jó fizetés vitte őket a misszióba – tiszteletre méltó, de végeredményben személyes megfontolások. Ezt jobb esetben kiegészítette egyfajta katonai kötelességtudat és annak a helyes érzékelése, hogy az országnak ki kell állnia szövetségesei mellett, ha azt akarja, hogy komolyan vegyék. De sokan egy az egyben elhitték azokat az összeesküvés-elméleteket is, hogy a nyugati országok csak azért vannak Afganisztánban, hogy megszerezzék az ország – finoman szólva bizonytalan – ásványkincseit. És hogy egy ilyen háború és harcosai miért is érdemelnének különösebb tiszteletet, az a kérdés mintha fel sem merült volna bennük.*

* A bányaelméletet nem mindenki vette komolyan. „Fasz van itten, nem kincs" – sommázta véleményét például Gróf.

KUNDUZ

Az amerikaiakkal április elején romlott meg csúnyán a viszony. Úgy kezdődött a dolog, hogy április 10-én a zászlóalj egy részét Kunduzba, a Baglantól északra fekvő tartományba rendelték, hogy Hamid Karzai afgán elnök látogatásának idejére segítsen biztosítani a repülőteret. Kunduz pokoli hely volt, az északi régió legveszélyesebb környéke. A tartomány jelentős része vörös zóna volt, amit a szövetségesek megközelíteni sem tudtak egykönnyen. A német hadsereg már vagy egy éve vívott reménytelennek tűnő harcot az ellenállókkal, és komoly veszteségeket is szenvedett. Tavaszra annyira megromlott a helyzet, hogy a kormányerők és az őket támogató németek, belgák és amerikaiak nem tudták tartani a reptér körüli zónát, ahonnan a tálibok aknavetővel és rakétával be tudtak lőni a támaszpontra. A műveletben részt vett a baglani kandak is, plusz Kápolnai alezredes meg az emberei, többségükben amerikaiak. A reptér körül egy 8 kilométeres zónát kellett biztosítaniuk, mert körülbelül ekkora a lőtávolsága a tálibok által használt rakétának.

Április 10-én a kandakot Isza Khel falu biztosítására vezényelték ki.* Isza Khel veszedelmes környék volt: rettenetesen el volt aknásítva, és nem sokkal korábban három német katona is elesett itt. Ezektől a kilátásoktól a mentorcsapat amerikai tagjai megrettentek. Üzeneteket kezdtek küldözgetni haza, a khilagayi táborba, hogy hova viszi őket a magyar parancsnok, és hogy az amerikai vezetés ezt akadályozza meg. Dean alezredes fel is hívta Kápolnait telefonon, és megpróbálta meggyőzni, hogy fordítsa meg a hadoszlopot, vagy engedje elmenni az amerikaiakat.

Kápolnai ezen nagyon kiakadt. „Egyszerűen otthagytak művelet közben. Mert hogy ők azt a környéket nem ismerik, meg nincs információjuk, meg

* Isza Khel annyit tesz: Jézus háza

A Bravo egyik lövésze a Humvee tornyában

hogy a különleges műveletiek nekik azt mondták, hogy ott rossz a helyzet. Ami igaz, szó se róla, rossz volt a helyzet. Csak az volt a baj, hogy oda elment száz afgán katona aznap, és nekünk az volt a dolgunk, hogy őket segítsük" – mondta. Végül elengedte az amerikaiakat, akik hipp-hopp össze is pakoltak és visszaindultak Baglanba – „de konkrétan négy perc alatt hagyták ott a tábort, normaidőn belül pakoltak össze" –, mert hogy mit kezdjen ő egy csomó olyan katonával, aki fél. De amikor egy hónappal később interjút csináltam vele, látszott, hogy nem felejtette el a dolgot. „Eszükbe se jutott, hogy én ottmaradok egyedül, három katonával meg egy tolmáccsal. Kunduzban" – mondta.

Dean nem keresett kifogásokat, amikor megkérdeztem, mi történt. „Nézze, ezt mondták a németek és a belgák is, hogy szégyen, hogy én megfutamodtam. De tudja, a németek és a belgák olyan harckocsiban is voltak. Ezt én majd elrendezem magamban – azt viszont nem tudnám elrendezni magamban, ha az egyik Humveenk aknára menne és öt emberem meghalna. Ez ilyen

egyszerű. Mi nem megyünk be Humveekkal egy ilyen erősen elaknásított területre" – mondta.

Miután az amerikaiak elmentek, a khilagayi táborból kigurult a Bravo mentorcsoport, hogy az alezredes és a zászlóalj segítségére siessen, de úgy, hogy csak magyarok voltak benne. Kunduzban behajtottak egy szövetséges táborba, hogy megnézessék az egyik Humveet. Itt ijesztgették őket egy kicsit. „Amíg javították a kocsit, mondta a felderítőtiszt, hogy ne menjünk le az útról, mert full tálib környék és minden alá van aknázva, és hogy ott haltak meg a németek is" – mondja Bire.

Nem sokkal később megérkeztek Isza Khel mellett egy rendőrtámaszpontra, amit három méter magas betonfal meg négy őrtorony vett körül. „Amint megérkeztünk, látjuk, hogy 100-150 rendőr van ott, 4-5 MRAP, amerikai különlegesek, egy csomó német Dingo terepjáró, mert a németekből mindig volt ott egy szakasz" – mondja Bire. „Az amerikaiak ott feküdtek a kocsik mellett repeszálló nélkül, mi meg mondtuk, ó, szuper, ez egy békés környék. Utóbb kiderült, hogy előttünk néhány perccel érkeztek ők is. Aztán egyszer csak elkezdtek lőni kifelé a németek, de nem kicsit. Úgy képzeld el, hogy a sarkokon voltak ilyen rámpák, azokon álltak a Dingók, hogy kilássanak a falon túlra, és kenték, de veszettül." Ők közben próbálták feltölteni a Humveekat üzemanyaggal. „Egyszer csak valaki elengedett egy páncéltörő rakétát kifelé, de az akkorát szólt, hogy betörtek a rendőrőrs ablakai a légnyomástól. És akkor mondták, hogy nekünk mennünk kell kifele. Na, akkor fostam be."

A század elkezdett kivonulni a kapun, szerencsére pont az ellenkező oldalon, mint amerről a tálibok lőttek. Vagy két kilométert erőlködtek egy földúton, pont ott, ahol korábban a németeket felrobbantották. Végül egy szakaszállásnál leparkolták a kocsikat. A Bundeswehr itt egy dombot vett a birtokába. Ezt megerősítették döngölt falakkal, árkokkal, egy csomó Dingóval, egy hatalmas német zászlóval meg egy termokamerával, amivel idegesen pásztázták a kis facsoportokkal tarkított mezőt. Az afgánok meg a mentorjaik itt töltötték az éjszakát, hogy majd itt maradnak biztosítani, amíg Karzai repülőgépe el nem megy.

Másnap reggel a környék úgy nézett ki, mint egy jelenet az *Apokalipszis most*ból. Füstoszlopok voltak, lövöldözések folyamatosan, itt-ott dolgok égtek. De őket, a vihar szemében, elkerülte minden csapás. Az ellenség mindig valahova máshova lőtt, többek között arra a rendőrőrsre, amit előző nap maguk mögött hagytak.

Végül a kandakparancsnok megparancsolta a tüzéreknek, hogy lőjenek egy közeli falut, mert hogy állítólag ott rengeteg tálib van. Nem lehetett tudni, hogy az információ honnan jött, bár Kápolnai úgy emlékszik, valaki látott egy füstpamacsot, ahogy a tálibok elindítottak egy rakétát a repülőtér irányába. Mindenesetre Kenessey-Tímár, a tüzérmentor, úgy állíttatta be a 82 mm-es aknavetőt, hogy a gránátok ne a falu közepébe essenek, ami simán tele lehetett emberekkel, hanem a falun túlra. Kenessey rosszul volt tanítványai akciózásaitól. Pedig nem az volt a baj, hogy az afgánok nem tudtak célozni. Hanem az, hogy nem érdekelte őket, kit találnak el. Egy 82 mm-es repeszgránátnak amúgy körülbelül 20 méter az ölősugara.

Közben szerencsére megjött Karzai elnök, meg el is ment, úgyhogy már nem volt ott mit csinálni tovább. A század összepakolt, és fél óra múlva már ott se volt. Kifelé menet még kaptak egy RPG-t, de nem talált, meg valakire megpróbáltak rárobbantani egy pokolgépet. Óriási robbanás, füst, Kápolnai meg kétségbeesetten rádiózott, hogy mindenki megvan-e. Mindenki megvolt.

*

A kunduzi incidens betett. Kápolnai nemzeti alapon szétválogatta a Bravo és a Charlie mentorcsoportot. Az eredetileg indult három vegyes csoport helyett megmaradt az Alpha vegyesnek, a Bravo magyarnak, a Charlie meg amerikainak. De ez sem tartott sokáig. Amikor május elején, a Baglani Dzsadídban folyó műveletek kellős közepén az amerikaiak egyszer csak elhúztak Mazar-i Saríťba begyűjteni egy csomó új kocsit, méghozzá úgy, hogy arról nem egyeztettek senkivel, akkor lett belőlük végleg elég. Kápolnai szétválogatta az Alphát is, hogy akkor mindenki csinálja a maga dolgát, ahogy akarja. Ekkorra már az amerikaiaknak is elegük volt. Dean jelentette saját parancsnoksága felé, hogy ő többet nem hajlandó együtt dolgozni a

magyarokkal. Ezt be is tartotta: a Dand-e Ghuri ellen május közepén megindult offenzívában már csak az OMLT magyar tagjai vettek részt.

A problémák egész biztosan ott kezdődtek, hogy a két fél nem tudott igazán zökkenőmentesen kommunikálni egymással, mert a magyar katonák többsége nem tudott rendesen angolul. Ez nem minden helyzetben lett volna feltétlenül baj, de a vegyes csoportok munkáját nagyon meg tudta nehezíteni, különösen művelet közben. „Amikor megy a matek, és mindenki üvölt meg sikít a rádióban, akkor nagyon kell sasolni, még ha bírod is az angolt" – mondja egy magyar katona. Galeti főhadnagy arra panaszkodott, hogy a magyarok egyszerűen nem csinálták azt, amit mondott nekik, csak hosszas könyörgés után. Pedig a magyarok csak nem mindig értették, mit hadar a főhadnagy. Egy ideig próbálkoztak, meg kérték, hogy lassítson le, aztán egy idő után már csak legyintettek.

A fő magyar panasz az volt, hogy egy csomó amerikai egyszerűen inkompetensnek tűnt. Bire nem felejtette el egykönnyen, hogy Laci néni ki akarta küldeni egy német konvojjal rádiófrekvencia nélkül, vagy hogy Galeti ott akarta hagyni Sar-i Kunánál egyedül egy csomó ismeretlen afgán katonával, fedezni az ő visszavonulásukat. Ehhez az életveszélyes bénázáshoz képest az amerikaiak néha kissé mesterkéltnek ható pedánssága halálosan idegesítő volt. „A felkészülésen Arábiai Lawrence-vetítést tartottak nekünk, érted? Arábiai Lawrence! 1998 óta vagyok katona, ő meg próbálja itt nekem magyarázni a marhaságait? Ezek, akik hétvégente bevonulnak a laktanyába katonát játszani?" – mondja Gyuricza Gergely. A magyarok arról is meg voltak győződve, hogy az amerikaiak arrogánsak, és nem tudják elviselni, hogy nem ők a vezető nemzet az alakulatban. Ebben annyi igazság talán valóban lehetett, hogy Dean alezredes, az amerikai parancsnokhelyettes egy idő után szinte teljesen függetlenítette magát, mintha elfelejtette volna, hogy az alakulat vezetője nem ő, hanem Kápolnai. Ez a Honvéd Vezérkarnak is szemet szúrt, és még hónapokkal a misszió vége után is mérgesek voltak az alezredesre.

Az ohióiak nem a reguláris erők kötelékéből kerültek ki, hanem tartalékosok voltak. Harci tapasztalata csak egyiküknek volt. Persze a magyarok közül egynek sem, viszont sokan közülük már voltak Afganisztánban. Az

is kétségtelen, hogy a tartalékosok általában nem olyan jól képzettek és gyakorlottak, mint a hadsereg regulárisai, a tengerészgyalogság félelmetes légióiról nem is beszélve – bár gyakran megfordulnak köztük volt hivatásosok is, akiknek a professzionalizmusához nem férhet kétség. Az arrogancia vádja néha valószínűleg csak félreértés volt: Galeti főhadnagy például még Magyarországon tett egy megjegyzést a blogján, miszerint a magyarokat nem képezték ki gerillaellenes harcra, őket viszont igen, ezért az amerikaiak feladata lesz, hogy óvatosan úgy befolyásolják a magyarországi kiképzési programot, hogy az több időt fordítson a gerillaellenes harcmodorra.[25] A magyaroknak ebből valahogyan az jött le, hogy az amerikai katonáknak a magyarok *mentorálása* is feladata lesz. Erről nem volt szó, viszont mindenki ideges lett tőle.

Az amerikaiak közül néhányan azt kifogásolták, hogy a magyarok nem a háború kedvéért mentek Afganisztánba, hanem a pénzért. „Nézze, beszéljünk nyíltan. A magyar katonák elsősorban azért jöttek erre a misszióra, mert itt ötször annyit keresnek, mint otthon. Ezt nyíltan meg is mondták. Nem azért jöttek, hogy harcoljanak" – írta egy dühös e-mailben már Amerikából Dean alezredes. A magyarok szerint ez butaság, téves szembeállítás, még akkor is, ha sokakat valóban erősen motivált a nagy fizetés. „Persze, akarjuk a pénzt. De harcolni is akarunk. Nekünk ez a munkánk. A postás meg a leveleket viszi ki, de ő is kap fizetést. Ettől még mindenki igyekszik a lehető legjobban ellátni a feladatát. Ez egy munkahely, és kész" – mondta Ladányi Botond. Fizetést természetesen az amerikaiak is kaptak, méghozzá sokkal többet, mint a magyarok.

Dean úgy ment haza a misszióról, hogy valószínűleg egy életre elege lett a Magyar Honvédségből. „Az igazság az, hogy a magyar hadsereg nem alkalmas arra, hogy egy ilyen feladatot végrehajtson, mint az OMLT. A katonai kultúra túl központosított, túl tisztközpontú. A negyvenórás munkahét lehetetlenné teszi, hogy olyan szintre képezzék a katonákat, ahol jól meg tudnak valósítani ilyen bonyolult, kis egységekkel végrehajtott műveleteket. A négy és fél hónap, amit együtt töltöttünk Magyarországon, nem készítette fel a magyarokat és az ohióiakat a közös feladat-végrehajtásra. Az összes gerilla-hadviseléssel és műveleti tanácsadással kapcsolatos felkészítést az

ohióiaknak kellett megtartaniuk, mert a honvédség az utolsó pillanatban lemondta ezeket az órákat. Ez segített valamicskét, de összességében messze nem volt elég ahhoz, hogy a magyar katonák teljes ignoranciáját megszüntesse. Voltak nagyon jó magyar katonák ezen a misszión, de maga a szervezet, a Magyar Honvédség nem volt felkészülve a vállalkozásra" – írta Dean. Az alezredesnek különösen Kápolnai Istvánból volt elege, akit inkompetensnek és katonailag alkalmatlannak nevezett. (Kápolnai azt mondta, sajnálja, hogy Deannek ez a véleménye.)

Galeti főhadnagy egy nekem írott e-mailben ezenfelül gyakorlatilag gyávasággal vádolja meg a magyar katonákat, akik szerinte mindenhova követték az afgánokat, függetlenül attól, hogy annak volt-e taktikai szempontból értelme vagy nem, viszont inkább csak biztonságos távolból, a járműveikből nyújtottak tűztámogatást. Szemben az amerikaiakkal, akik elmondása szerint csak a taktikailag értelmes műveleteken követték az afgánokat, viszont akkor mindenhova. A főhadnagy egy pár beszélgetést is idéz, amelyben magyar katonák elmondják neki, hogy szerintük ez nem Magyarország, hanem Amerika háborúja, és nekik, családapáknak, nem áll szándékukban, hogy keressék a bajt.

A vád, hogy a magyar katonák felkészületlenek voltak, ami a gerillákkal szembeni fellépést illeti, megalapozottnak hangzik, hiszen a honvédségnek valóban nincs ebben tapasztalata. A vád fontos eleme volt, hogy rendkívül óvatos harceljárásokat és közlekedési szabályokat vezettek be, például a nyitott konvojokkal történő közlekedés (ti. hogy afgán polgári autó beengedhető a konvoj katonai járművei közé). A katonák utálták ezeket a korlátozásokat, amelyek célja végeredményben a civil életek megóvása és az afgánok jóindulatának megőrzése volt. Jellemzően úgy vélekedtek, leginkább csak arra jók, hogy saját magukat sodorják velük veszélybe.

De hogy igazságosak legyünk: az óvatoskodó, a polgári áldozatokat mindenáron elkerülni szándékozó, a katonákat gyakran nagyon is valódi veszélynek kitevő harcmodor (mint például a páncélozott járművek védelme nélküli gyalogjárőrök erőltetése elaknásított és ellenséges erők által ellenőrzött területeken) az amerikai katonák nagy részét ugyanúgy idegesítette, mint a magyarokat. Olyannyira, hogy rendszeresen panaszkodtak is az

újságíróknak, hogy „nem engedik őket lőni", és ezért sokkal több áldozatot szenvednek el, mint amennyi egyébként elkerülhetetlen volna.[26] Fontos az is, hogy a Baglanban zajló tavaszi hadműveletek bizonyos fokig hagyományos katonai feladatok voltak, hiszen a céljuk nem is annyira a lakosság védelme és támogatásának megszerzése volt – a gerillaellenes háború fő kihívása –, hanem területek megszerzése az ellenségtől, illetve a lázadók megsemmisítése, gyakran nyílt ütközetekben.

Azokkal a vádakkal, amelyek már-már gyávasággal illetik a magyar katonákat, elég nehéz mit kezdeni. Saját tapasztalataim és az OMLT-3 által megvívott összecsapások ismerete ezeket nem támasztják alá. Az már hihetőbben hangzik, hogy a magyarok nem vették az egészet olyan személyesen és komolyan, mint az amerikaiak. Akárki mondta Galetinek, hogy ez a háború nem Magyarország háborúja, hanem Amerikáé, valamennyi igazsága volt, szövetségi kötelezettségek ide vagy oda.

Az amerikaiak és a magyarok az első két váltás során is sokat bajlódtak egymással, bár nem annyira, mint a hármasban, és ott is felmerült, hogy esetleg szét kellene választani a mentorcsoportokat. Ez akkor nem történt meg. De lassan azért leesett a tantusz: a negyedik váltásban már eleve nemzeti alapon szervezték a csoportokat, ami kevesebb alkalmat adott a súrlódásra. Ez sokat segített, ahogy feltehetően az is, hogy az amerikai parancsnokhelyettes nem alezredes volt, csak őrnagy. Így nem lehetett kétséges, hogy ki a főnök.

De a problémák jelentős része a harmadik váltás alatt bizonyos fokig csak balszerencse volt: néhány ember – köztük sajnos a két parancsnok – nem találta meg egymással a hangot, és ezeket a konfliktusokat nem tudták egymás között rendezni, aztán az egész elmérgesedett. Ehhez hasonló szintű problémák legjobb tudomásom szerint se előtte, se utána nem merültek fel. A magyar és amerikai vezetők soha nem szűntek hangoztatni – összességében helytállóan –, hogy egészében véve mennyire szorosak és kielégítőek a két ország katonai kapcsolatai. A Balaton utcában pedig csöndesen hozzátették, hogy az amerikaiak pénzügyi és logisztikai támogatása nélkül az egész misszióból nem is lehetett volna semmi.

REED MEGSÉRÜL

Egyetlen komoly sérülését az OMLT-3 április 11-én szenvedte el. Dean aznap reggel úgy döntött, hogy beavatkozik egy viszályba, ami két csoport között robbant ki Pul-i Khumritól közvetlenül északra, Huszein Khel településnél. A viszály a helyi, többségében pastu lakosok és a kormány által akkoriban a környékre telepített tádzsikok között bontakozott ki. A pastuk fegyverrel álltak ellent és rendőri egységeket támadtak meg. Itt akart közvetíteni Dean. Kápolnai szerint ehhez a viszályhoz nemcsak az OMLT-nek, de általában a NATO-nak sem volt semmi köze, már csak azért sem, mert a világon nincsen annyi katona, hogy minden helyi nézeteltérésben megpróbáljon igazságot tenni. Kápolnai, aki aznap még Kunduzban volt, telefonon utasította Deant, ne menjenek oda. De Dean mégis odament.*

Az Alphát délelőtt 10 órakor riasztották. Ladányi főhadnagy, a parancsnokhelyettes, 40 fokos lázzal ébredt. A felcser nem tudott vele mit csinálni, azt sem tudta, mi a baja. Végül beraktak két jégdarabot a hóna alá és átvitték a PRT-be, ahol orvosok is voltak. „Ott végigkúráltak. Volt priznic, hűtőfürdő, anyámkínja. Lement a lázam 38 fokra és még kb. két napig annyi maradt. Nem tudjuk azóta sem, hogy mi történt. Talán pókcsípés. A lényeg az, hogy én nem voltam abban a helyzetben, hogy kimehessek műveletre, és Reednek kellett beugrania helyettem. Pedig neki egyébként nem kellett volna mennie.” Douglas Reed törzszászlósról a magyar katonák utóbb azt mondták, egyébként is peches típus volt. „Akárhányszor kiment, szinte mindig történt vele valami. Szétszakította a térdét, amikor beugrott a géppuskatoronyba. Felborult vele a Humvee, ő meg épphogy csak be tudta húzni a fejét. Szóval voltak jelek” – mondta Ladányi.

* Dean nekem utóbb tagadta, hogy Kápolnai ilyen parancsot adott volna neki, de a telefonhívás tényét egy másik magyar katona is megerősítette, anélkül, hogy tisztában lett volna a konfliktussal.

Ez talált.

Végül négy magyar került a menetbe, ami a khilagayi bázisról elindult északnak, keresztül Pul-i Khumrin. „Nem is tudtuk, miért megyünk ki, mert nem volt eligazítás. Nem tudtuk egyáltalán, hogy mi van” – idézi fel Bognár Gergely. A konvoj keresztülment a színes, kaotikus, poros, de békés tartományi fővároson, és megindult az északi kapu felé, amin túl kétfelé válik a főút. Óriási dugó volt a kereszteződésnél, rengeteg emberrel. Átmentek a Plutóra, ott tüntetés volt, és halmokba rakott gumiabroncsok égtek az úton. Az oszlop valahogyan átverekedte magát a tumultuson, de nem messze északra újabb tömegjelenet állta el az utat. Égett az egész út, ezrek tüntettek. Dean kiszállt a kocsiból és elment a helyiekkel tárgyalni. Tárgyalásai eredményre vezethettek, mert a tüntetők maguk takarították el az abroncsokat, és a konvoj továbbindult északnak, egészen a Puzei Sán-i előretolt helyőrségig.* Ott már éppen álltak volna neki megebédelni, amikor egyszer csak robbanások hallatszottak délről. Ezt követően indultak vissza Pul-i Khumri felé, fedezték fel a szétlőtt trélert, majd fordultak le az útról nyugatnak, Katub falu felé, és szenvedték el a rajtaütést a visszafelé vezető úton.

A lesállás rekonstrukciója a könyv bevezetőjében szerepel. Annak fényében, hogy a konvoj világos figyelmeztetést kapott, hogy támadás készül ellenük, a visszavonulás hihetetlenül óvatlan volt. Az amerikai és az afgán katonák egy csapatban bandáztak. Dean utóbb azt mondta, hogy nem kapott specifikus figyelmeztetést az afgánoktól, csak általánosat. Érdekes módon a figyelmeztetést Matthew France százados jelentése sem tartalmazza, noha

* A pastu és tádzsik vének döntése szerint a tádzsik építkezéseket egészen addig felfüggesztik, amíg hivatalos döntés nem születik a vitatott földterület tulajdonjoga felől. Afghanistan NGO Safety Office, Report Issue 47, 1-15 April, 2010

az afgánok a faluból való kivonuláskor konkrétan mutogattak előre a kanyar felé, ahol az ellenséget sejtették, és ahonnan aztán az első lövés érkezett.

A katonáknak az volt a legnagyobb szerencséjük az egész csetepatéban, hogy a tálibok pokolian rosszul lőttek. France szerint több tucat gránátot lőttek ki rájuk, de csak egy talált, holott négy nagy terepjáró is haladt az úton, ráadásul elég lassan. Bognár szerint nem is igen célzott az ellenség: csak kiugrottak a fedezékből és elengedtek egy gránátot vagy egy sorozatot az AK-ból, részben talán a pokoli tűz miatt, ami a Humveek tornyából zúdult rájuk. A kanyarban álló lövésznek, aki egyenesen rálátott az előtte hosszában elnyúló útra és a távolodó hadoszlopra, csak annyi dolga lett volna, hogy egy pillanatig az úton tartsa a célkeresztet. De a lövések így is mind eltévesztették a kocsikat.

Reedet persze eltalálták, de neki is szerencséje volt. Azért élte túl, mert a gránát nem robbant fel. A PRT-ben, amennyire lehetséges volt, ellátták, majd egy helikopter elvitte a mazari NATO-központba, onnan pedig tovább Németországba egy amerikai bázisra. Nemcsak az arca nagy részét vesztette el, de agysérüléseket is szenvedett. Állítólag mégis rendbe fog jönni, noha várhatóan eltart egy darabig, amíg rehabilitálják.[27]

Az amerikaiakat összetörte a kudarc. France, Burress, Dean, akik otthon is a barátai voltak, teljesen befordultak. Egy hétig nem is igen csináltak semmit. Az eset a magyarokat is megviselte. „Nyomott hagyott. Itt kuss volt egy hétig, ez tény és való. Nem tudom… Most már azért könnyebben beszélünk róla. Meg ment a parázás is, aztán nem is mentünk ki egy hétig. Azóta az van bennem, hogy jobb félni, mint megijedni. Eleinte vártam a harcot, mert hiszen katona vagyok, és ez ilyen. De azóta az van, hogy kösz, inkább nem" – mondta egy magyar katona.

Kápolnai szerint kizárólag a szerencsének köszönhető, hogy senki nem halt meg vagy sebesült meg a magyar katonák közül. „Ez nem csak a szakmai munka meg a felkészülés eredménye. Ezek a rajtaütések, pokolgépes támadások kivédhetetlenek. Nem tudsz ellenük mit csinálni."

NEM LÁTTUK AZ ARCUKAT

Május közepéig a zászlóalj tevékenysége főképpen a tartományi székhelytől északra korlátozódott, ahol a legélénkebb volt a tálib aktivitás. A tartomány másik fő veszélyzónáját a Pul-i Khumritól nyugatra fekvő völgy, Dand-e Ghuri jelentette. Május közepén ez a járás is a célkeresztbe került, miután a tálibok elfoglaltak egy rendőri ellenőrző pontot. Murad tábornok, a hadtestparancsnok ekkor elhatározta, hogy komolyabb támadást intéz ellenük és benyomul a völgybe. Murad annak ellenére döntött így, hogy a műveletet a NATO nem akarta támogatni, mert a járásnak olyan veszedelmes híre volt, hogy nagyobb erőket akartak bevetni, mint amivel akkor rendelkeztek. A tábornok végül elhatározta, hogy megpróbálkozik három afgán zászlóaljjal, lesz ami lesz, legalább az övé marad a dicsőség, ha nem vall kudarcot. Az egyetlen NATO-alakulat, ami végül részt vett a műveletben, Kápolnai alezredes embereiből állt.

Dand-e Ghurinak veszett híre volt: állítólag a szovjetek sem tudták soha elfoglalni. „Csatornák veszik körül, alig vannak utak… Eltűnt ott egy szovjet gépesített zászlóalj annak idején, felrobbantották utánuk az utat, amikor bementek, és senki nem jött ki többet…" – hümmögött egy magyar katona. A pletyka persze ellenőrizhetetlen, de a környék neve akkor is rosszul csengett. A segélyszervezetek is elkerülték. A politikai helyzet homályos volt: valamennyi rendőri erő mellett volt egy kormánypárti milícia is, Alam molla vezetésével, de az ő lojalitása kétséges volt. A járás állandó fejfájást jelentett, mert pont a PRT tábora mellett helyezkedett el, csak egy hegygerinc választotta el őket egymástól. A tábort elhagyó szövetséges helikopterek a legképtelenebb manővereket hajtották végre a város felett, hogy megnehezítsék az ellenség dolgát, ha esetleg rájuk találna lőni a gerincről, ahogy arra többször volt is példa.

Dand-e Ghurival egyszer már meggyűlt a magyarok baja – vagy inkább fordítva. A tálibok másfél hónappal korábban, április 3-án is rajtaütöttek

ugyanazon a rendőrőrsön, és zsákmányoltak több Ford Rangert és nehézfegyvereket is.[28] Az afgánok meg a fél OMLT este felrohant a járás feletti hegygerincre, hogy visszaszerezzék a drága felszerelést. Dean alezredes közölte a magyarokkal, hogy az alattuk pislákoló fények a rendőrőrs fényei, a tálibok még mindig ott vannak, úgyhogy tűz. A mentorok el is kezdték gránátvetőkkel lőni a lenti fényeket, konkrétan egy falut. De nem értették, hogy minek, amikor a fények vagy három kilométerre voltak a távmérő szerint, a Mark 19-esekkel meg legfeljebb 1500–2000 méterre lehet ellőni. „A célnak a környékére sem csapódtak a gránátok. A Dean mondta, hogy emeljük feljebb a csövet, hátha akkor messzebbre megy, mi meg ott néztünk, hogy ez mekkora marhaság… Az utolsó gránát konkrétan oda esett valahova elénk a hegy oldalába, már szinte függőlegesen tartottuk a csövet" – mondja az egyik katona.

Az amerikai alezredes még egy mozgó fényre is lövetett velük, mondván, hogy az az egyik elrabolt Ford Ranger, bár rejtély, hogy a sötétben ezt hogyan tudta megállapítani. Dean nekem azt mondta, hogy a tálibok biztosan ott voltak, és korábban lőttek is rájuk föl a gerincre, ő pedig kimondottan óvatosan járt el, mert még egy légicsapást is lefújt, miután az ellenség behúzódott a falu házai közé. Kápolnai, aki Deannel és az afgán zászlóaljparancsnokkal együtt ment fel, ezt megerősítette, de elismerte, hogy a lövöldözés óvatlan volt, mert odalent biztosan emberek voltak. „Hát figyeljen ide… mi nem csak úgy lőttünk. Bennünket lőttek, elég keményen. Volt torkolattűz, mi viszonttüzet vezettünk. Oké, ez nem egy teljesen tiszta történet, mert hiszen lakosság volt ott lent, de hát lőttek ránk durván" – mondta utóbb feszengve. Kápolnai emberei nem emlékeznek rá, hogy a tálibok lőttek volna rájuk, bár az igaz, hogy ők csak jóval később értek fel a gerincre, mert a vaksötétben eltévedtek a hegyoldalban. A bizarr történetet utóbb elnevezték „kassai terrorbombázásnak", amin az amerikaiak jól kiakadtak. Még szerencse, hogy a falu szinte biztosan túl messze volt a gránátvetőknek.

De úgy tűnt, Dand-e Ghuri már csak egy ilyen hely. Gróf százados Bravo csoportja május 13-án éppen Mazarból jött visszafelé a kilagayi táborba – Humveekat mentek fel javíttatni, de a két megszerelt kocsi újra elromlott út közben, hogy be kellett őket vontatni –, amikor hallották, hogy az Alpha már

Magyar Humveek Dand-e Ghuri felett

kint van a völgy felett egy dombon. Grófék még a lövöldözést is hallották, de nem tudták elérni a többieket, mert a tálibok addigra kikapcsoltatták a mobiltelefon-állomásokat. „Mondták a központban, hogy menjünk ki mi is, de őszintén szólva akkor én kicsit húztam az időt a pakolással… A kutyának se volt kedve oda kimenni. Gondoltam, majd ellövöldöznek ott egy pár órát a többiek, aztán hazajönnek" – mondja Gróf, aki nem is titkolta, hogy megrettent a lehetőségtől, hogy be kell menniük a völgybe. De nem volt mit tenni, másnap reggel megint hajnalban kellett kelni, kivezetni a hegy aljába, aztán fel a kiszáradt vízmosásban a gerincre, Dand-e Ghuri fölé.

A völgy gyönyörű képet mutatott fentről, a dombok tetejéről. A Hindukus kopár nyúlványai között a zöld lapály olyan, mint egy festmény. A völgy végig zöld, rendezett kis facsoportokkal, házakkal, jól öntözött földekkel, elnyúlik vagy 15 kilométerre nyugatra, majdnem a hegyek lábáig. A Humveekat leparkolták egymás mellett fönt az emelkedésen, ahonnan rá lehetett látni az észak felől befelé haladó útra, ahol az afgánok be akartak vonulni. Balra még egy út vezetett, le a hegyről, a lábuk alatt álló kis faluba, vagy inkább házcsoportba, amire a kocsikból föntről közvetlenül rá lehetett látni. Az úton túl egy nagyobb falu volt, közepén egy iskolaépülettel, amit az afgá-

nok szerint a tálibok bázisul rendeztek be. A lenti épületeknek a könnyebb azonosítás végett nevet adtak: a narancssárga épület lett a Fidesz-székház, az emelkedőn álló, nagyobb magánház pedig a Gyurcsány-villa. Az alattuk lévő két kis falunak az volt a neve: Aka Khel és Dzsavnav.

A gerinc nem volt túlságosan bizalomgerjesztő hely. „Az afgánok kiástak vagy négy harckocsiaknát, mielőtt megjöttünk, szóval úgy tűnt, hogy ez egy szórt aknamező" – mondja Csete Árpád. Utóbb ebből még lett baj, de egyelőre mindenki örült, hogy nem lent vannak, hanem fent, a biztonságos távolban. Előző nap a 3. század megpróbált benyomulni a völgybe az északról bevezető úton, de véres fejjel jöttek vissza. Bekaptak egy lesállást, meg rámentek pár pokolgépre is. „Ott szedegettük ki a lövedékeket nekik a hűtőből" – mondja Bire. Ami nagyobb baj, hogy egy tiszthelyettesről már csak kint a főúton vették észre, hogy hiányzik. „Néhány nappal később derült ki, hogy elkapták a tálibok és meggyalázták. Levágták kezét-lábát, meg belelőttek vagy belekarcoltak valamit késsel, nem tudom…" – mondja Gróf. Bire még emlékezett is arra a katonára. „Sajnáltam. Kicsit bohókás gyerek volt, zizi, állandóan bort ivott… Te tudtad, hogy Afganisztánban termelnek bort?" Ez persze nem tett jót a morálnak. A feldarabolt afgánról ráadásul valami videó is előkerült, amit a tálibok küldtek, ki tudja, hogyan.

Hogy az ellenség szándékait kiismerjék, a rendőrök szereztek valahonnan kisrádiókat, amikkel ráhangolódtak a tálibok frekvenciájára. Ebből kiderült ez-az, de legfőképpen az, hogy a tálibok sem tök hülyék, és tudták, hogy lehallgatják őket. „A tolmács mondta, hogy mekkora gyökerek, de aztán az egyik tálibot hallottuk, hogy kérdezi a másikat, hogy te mit csinálsz? Az meg azt mondja, éppen a rendőrfőnök anyját baszom" – nevet Bire. A tálibok egy része urduul beszélt, vagyis nem helyi volt, hanem pakisztáni.

Egy korábbi tálib „tiszt" is ott lődörgött a katonák közt. A fickónak elege lett az ellenállásból, és átállt a kormány oldalára. A sereg valamiféle tanácsadó szerepben alkalmazta a Masszúd-sapkás férfit, a magyarok pedig vigyorogva fényképezkedtek vele. Bizarr volt az egész. Lehet, hogy a pasas nem sokkal korábban még lőtt rájuk, most meg ott ökörködtek vele. De persze éppen ez tette érdekessé. Egy tálib! „Még integetett is nekünk, amikor egyszer később megint összefutottunk vele" – mondja Bire.

Afgán rendőrök tüzelőállása Dand-e Ghuri felett

A lakosság közben elkezdett kimenekülni a völgyből. A völgy éjszakáról éjszakára sötétedett el, a harmadik éjjel már csak a távoli végén lehetett fényeket látni. Pul-i Khumri északi kapujánál, a réteken, az autóparkolókban mindent elleptek a menekültek sátrai. Volt, aki az állatokat is magával vitte. Tudták, hogy jön az offenzíva. Jól is tették, mert az afgánok közben felszereltek egy D30-as tarackágyút a gerinc legmagasabb pontjára, és onnan kezdtek el befele tüzelni, gyakorlatilag a völgyben fekvő falvakra. Ráadásul az ágyúról utóbb kiderült, hogy az irányzéka csúnyán el van állítva. Az afgánok így készítették elő az offenzívát. „Még két harci helikopter is megdarálta a völgyet. Meg volt egy 23 mm-es gépágyújuk, amit felraktak egy teherautóalvázra. És amíg el nem indult az offenzíva, ezekkel folyamatosan kenték a völgyet. Lentről is lőttek felfele néha, ilyen kis géppuskasorozatokat, meg később rakétát. És az volt az afgánok elgondolása, hogy a lakosság majd elhagyja a völgyet, aki meg bent marad, az mind tálib" – mondja Bire. Ha az afgánok így számítottak, akkor tévedtek, mert abban a faluban, ahova lőttek, az OMLT-hez eljutott információk szerint három civil meghalt.

Az afgánok onnantól mindennap megpróbáltak bemenni, összesen háromszor, és mind a háromszor vissza kellett vonulniuk a tálib ellenállás miatt. Viszont úgy tűnt, a magyaroknak nem kell velük bemenni, legalábbis egyelőre. Ettől kicsit mindenki megnyugodott. „Folyamatosan az az infó jött, hogy nagyon rossz ott lent, és hogy három-négyszáz fővel várnak minket. Meg az is rosszul hangzott, hogy az összes lakos elmenekült… Meg hogy tele van aknával. Szóval rohadtul nem volt kedvünk oda lemenni" – mondja Bire derűsen.

A tálibok is lőttek időnként lentről, föl a gerincre, vagy a hegytetőre, ahonnan az afgánok ágyúztak – a rakéták párszor átrepültek a hegyen és ráestek Pul-i Khumrira; az egyik pont az állatpiacot találta el. A mentorok ugráltak lefelé a kocsikról, amikor egyszer-egyszer elsuhant a fejük felett egy lövedék. Egyiknek-másiknak akkora svungja volt, hogy azon spekuláltak, a tálibok szert tehettek egy DSK-ra. A közeli golyó után hirtelen felszabaduló feszültség furcsa formákat ölt: amint nyugtázták, hogy a lövedék elment és mindenki él, felszabadultan röhögtek. A Humveek mögött guggoló, egymás vállába kapaszkodó katonákról Kápolnai meg is jegyezte, hogy pont úgy néznek ki, mintha a kocsmában vonatoznának részegen.

Az afgán rendőrök sportot űztek az egészből. Egyik nap RPG-lövő bajnokságot rendeztek. Egyikük még egy mecsetnek a kupoláját is telibe találta, közvetlenül a hegygerinc alatt, a többiek meg könnyesre röhögték magukat fent a platón. Egy másik rendőr, egy ezredes, ásatott magának egy lövészállást a gerinc szélére, és onnan lőtte a falut ész nélkül. „Minden este kőkeményen beszívott, kirakta a PKM-et a gerincre, és két nap alatt eldarált vagy ezer lőszert csak úgy vaktában" – nevet Bire. „Atomhülye volt az a csávó. Ott ült a gödörben és a végén már egy Heckler-Koch MP5-össel lőtte a völgyet, aminek kb. 150 méter a lőtávolsága. Volt, hogy megálltam ott mellette, hogy te mit lősz? Aszondja, a tálibokat…"

Nem mintha lettek volna igazán jó lehetőségek. Falvak voltak odalent. A 2. afgán század május 14-én délután kezdte el lőni a völgyet egy 82 mm-es aknavetővel. Az aknavetőtűz egy iskolát érintett, ami az afgán felderítés szerint a tálibok főhadiszállása volt, és ahol időnként lehetett fegyvereseket látni; egy mellette fekvő facsoportot, három házat a faluban, meg még egyet

Magyar lövész Dand-e Ghurira tüzel egy Humvee tornyából

közvetlenül a völgy szélén, összesen hét alkalommal. „Az afgán rendőrök tudták, hogy hol az ellenség. Voltak infóik. Szereztek egy tálib walkie-talkie-t és lehallgatták őket, és meg tudták mondani, hogy melyik épületbe mentek be. Tehát ebből a szempontból tudták, hogy hol vannak, de vizuális megfigyelés nem volt" – mondja az egyik magyar katona.

A következő három napban a magyarok is beszálltak a lövöldözésbe, a kocsik tetejére szerelt nehézgéppuskákkal. Az volt a feladat, hogy az afgán századok előrenyomulását tűzzel támogassák. A parancsot az afgán zászlóaljparancsnok elképzelései alapján Kápolnai alezredes adta ki. Lőttek torkolattűzre, rakétaindítás helyére, motorosra, akinek a hátán karabély volt, de autóra is, amiről feltételezték, hogy tálib futár vagy utánpótlást szállít. Lőttek a házra, ahova bement a futár, illetve az iskolára. Lőttek egy feltételezett figyelőre, akiről úgy tűnt, hogy őket nézi, és elbújik, ha távcsővel nézik. Lőttek azokra az épületekre, ahol elakadt a század rohama. Még sötétben is. „Azt mondták, hogy ami fény, azt lőni kell. Motor, autó, házban felkapcsolt villany: verettük" – mondja az egyik katona. A lövedékek látványos fénycsíkokat húzva repültek a völgybe, rövid sorozatokban, elképesztő hangerővel. Az afgánok még egy házat is lövetni akartak, aminek a kéményéből füst szállt föl, de erre azt mondták, hogy az túlzás. Azt egyikük

sem tudta megállapítani soha, hogy eltalált-e valamit, olyan messze volt a cél. Az afgán katonák és rendőrök lelkesen üvöltöztek minden sorozat után: „Thank you, Hungary, thank you, DSK!"

Ez a szituáció minden eddiginél jobban mutatja, hogy milyen dilemmákkal kell egy hadseregnek szembenéznie egy gerillaháborúban, ahol az ellenség a polgári lakosság között rejtőzik. Egyrészt nekik az volt a feladatuk, hogy az afgánok benyomulását támogassák, illetve az őket ért tüzet viszonozták. Másfelől viszont mégiscsak egy falu volt odalent, ahol – ez alaposan feltételezhető volt – még mindig volt legalább néhány civil, és nem mindig volt teljesen egyértelmű, hogy ők pontosan mire is lőnek. Olyan személyre, aki láthatóan civil volt, nem lőttek. De ettől még problémás volt a dolog, és ezt érezték a katonák is. Sokan jól látható feszengéssel idézték fel ezeket az eseményeket. „A probléma az, hogy egy falu közepébe lőttünk" – mondja egyikük. „Tehát nem az volt, hogy látod az ellenséget és visszalősz. Hanem az, hogy megy egy autó egy falu közepén, ami kilencven százalék, hogy az ellenség utánpótlását viszi, és ez nem száz százalék, hanem kilencven. És azt meglőttük. De mi van azzal a tíz százalékkal? De máshogy nem lehet. Mert ha nem lősz rá, és tálib, és elviszi a sebesültet vagy odaviszi a lőszert és a kaját az első vonalba, és ezért megsérül vagy meghal NATO-katona vagy afgán katona, akkor mi van?"

Nehéz helyzet, mert a valóságban az égvilágon semmi garancia nincsen rá, hogy egy offenzíva esetén valóban minden civil elhagyja a területet. Még akkor sem, ha a többség valóban megindult kifelé és leoltották maguk után a villanyt. A katonák maguk is tudták, hogy az afgánoknak szokásuk hátrahagyni valakit, hogy vigyázzon az állatokra, még akkor is, ha harc van. Ennek a lehetőségét Kápolnai alezredes is elismerte. Bire látott is egy öregembert, aki állatokat kísérgetett. Egy alkalommal egy házat vettek tűz alá, mert úgy látták, hogy valaki ott egy mobiltelefonnal villog és biztosan tálib figyelő. Szafi zászlóaljparancsnok állíttatta le a tüzelést, mondván, ott egy asszony lakik a gyerekével (bár őket senki nem látta). A közvetlenül a domb alatt lévő házak között többször láttak mászkálni embereket, és onnan fel is jött egyszer valaki, hogy ne lőjenek, mert ott nincsenek tálibok, csak néhány öregember – viszont mindenhova máshova lehet tüzelni, mert ott „csak tálibok vannak". De utóbb a völgyben megkérdezett civilek közül többen is állították, hogy ők végig ott voltak, csak bent maradtak a házukban. A szabály nem véletlenül az, hogy csak akkor lehet lőni, ha egyértelműen azonosítja a katona, hogy ellenséges harcos a cél. Az afganisztáni NATO-erők fegyverhasználati szabályai ráadásul még az alapszabályoknál is nagyobb hangsúlyt fektetnek a polgári lakosság védelmére, hiszen a háború sikere jelentős részben attól függ, hogy a szövetségesek meg tudják-e nyerni és őrizni az afgán emberek támogatását. Persze a valóságban ez nem mindig ilyen egyszerű, pláne, ha nem látni az ellenséget, viszont az lő.

A szabályok szerint lakott területre lőni esetenként elfogadható lehet, amennyiben az ellenség onnan tüzel, az ember meggyőződött róla, hogy nincsen nagyszámú civil előtte, és mindent elkövet, hogy az ott maradtak közül még véletlenül se találjon el senkit. A lövöldözésről készült videókat elnézve a géppuskatűz egy része valamennyire mégis felelőtlennek tűnik. A fényjelző lövedékek útját nézve a célok gyakran három-négy kilométerre is voltak – ekkora távolságra már nem lehet célzottan lőni sima irányzékkal. Egyszerűen nem látni a célt. Látszik is, hogy a lövedékek nagyon szóródnak. Volt is több katona, aki megjegyezte: néha olyan messzire lőttek, hogy annak szerintük semmi értelme nem volt, maximum az ellenség zavarása. „Kettő, kettő és fél kilométerre lőttünk. Olyankor csak nagyjából láttuk, hogy hova csapódik be a lövedék. De legalább megmutattuk nekik, hogy itt vagyunk, hogy nyugodtság van, öcsém" – mondja egyikük. A lövedékek persze így is okozhattak kárt valakiben, de hogy nem a megcélzott személyben, az elég valószínű.

Bár teljes bizonyossággal ezt nem lehet megállapítani, úgy tudni, hogy a nagy lövöldözés nem járt polgári áldozatokkal – legalábbis se hozzám, se az OMLT-hez nem jutott el olyan információ a helyiektől, hogy bárkit eltaláltak volna. Amikor a tálibok ellenállása a negyedik támadásra végre megtört, és az afgánok nyomában a magyarok is bementek a völgybe, még meg is lepődtek rajta, hogy milyen kevés látható kárt okoztak. A nagy lendülettel aknavetőzött iskolaépületről készült fotókon konkrétan egyetlenegy gránáttalálat látszik, az is csak egy kis fekete lyuk. „Napok folyamatos lövöldözése után nem láttunk semmit. Azt hittük, úgy le lesz ágyúzva,

mint Berlin. Hát nem. Az iskolaépület egy picit meg volt pörkölődve, oszt' kész" – mondja az egyik katona. A vének, akikkel az iskolánál találkoztak, a katonák elmondása szerint szintén nem említettek halott civilt a völgynek azon a részén, ahol ők voltak. Még ha a katonáknak érdekében állna is elhallgatni ilyen információkat, összességében ezt hihetőnek ítélem meg: ez a rekonstrukció körülbelül egy tucat, egymástól függetlenül készített interjú eredménye. A halott civilekből pedig szinte mindig botrány lett, felkapta a helyi sajtó vagy a tálib propaganda. Ezúttal nem történt ilyesmi. Helyi polgári és katonai illetékesek, civil szervezetek tagjai vagy magánszemélyek szintén nem jelezték se most, sem egyetlen más alkalommal sem, hogy magyar katona afgán polgári személy halálát okozta volna.*

Még szerencse. Akadt olyan katona, akit nem is annyira az aggasztott, hogy nem tudta teljes bizonyossággal kiszűrni, hogy akire lő, az ellenség. Hanem az, hogy milyen könnyen belejött. „Először még az van, hogy jaj, csak nehogy civil legyen. Aztán oda jutsz, hogy nem érdekel. Miért volt ott? Rossz helyen volt rossz időben. Ez egy hadműveleti terület. Volt lehetőségük elmenekülni vagy a házban maradni. Miért ment ki? Aki ott kint van és mozog, az ellenség, pont. Nem jelentett ez senkinek lelki törést. Messzi voltak, nem láttuk az arcukat. Ennyi."

* A tavaszi hadműveletekben a NATO becslése szerint tíz polgári lakos veszítette életét, ami elmarad a harcoló felek áldozatai mögött (körülbelül húsz afgán katona, négy német és talán negyven tálib)

LŐTTEK, AZTÁN CSÖND

Dand-e Ghurit végül lenyomták. A tálibok a negyedik nap feladták. Helyi vezetőjük, aki feltehetően súlyosan megsérült, megadta magát.[29] Az afgánok ellenállás nélkül vonultak be a völgybe, nyomukban a magyarokkal. A megsorozott iskolaépületben nem találtak semmit, csak néhány eldobált infúziós tűt, meg egy csomó iskolapadot, rajta HUN PRT felirattal. Kitalálni sem lehetett volna jobb illusztrációt arra, milyen abszurd az egész háború. A magyarok adták, a magyarok szétlőtték – leszámítva, hogy még csak szét sem lőtték, mert nem találták el. De legalább az ellopott rendőrautók meglettek, plusz öt ENSZ-alkalmazott meg egy japán újságíró, akiket néhány hónappal korábban raboltak el. Ejtettek pár foglyot, találtak valamennyi fegyvert, a kandakparancsnok pedig beköltözött a legnagyobb házba, aminek a tetejére kitűzték az afgán zászlót.

A helyi vezetők próbálták biztosítani a katonákat, hogy a tálibokhoz nekik semmi közük, azok idegenek, és nem is akarják őket viszontlátni, csak fegyverek híján ki vannak nekik szolgáltatva. Gróf úgy emlékszik, az elöljárók nem tűntek ellenségesnek a napokig tartó lövöldözés ellenére sem, sőt, inkább barátságosak voltak. „Persze lehet, hogy csak azért, mert mi voltunk az erősebbek, mert kivertük a tálibokat…" A völgyet úgy próbálták meg pacifikálni a politikusok, hogy kitalálták, létrehoznak egy milíciát a helyiekből, szétosztanak egy csomó fegyvert meg pénzt, aztán majd ők megakadályozzák, hogy visszajöjjenek a tálibok. De ebből a tervből nem lett semmi, mert a helyiek 300 dolláros havi bért kértek, és ezt senki nem tudta kifizetni. A politikai rendezés ebben ki is merült, plusz a PRT bejött még egyszer-kétszer, hogy kiosszon ezt-azt, a helyiek hangulatát javítandó. Egy ideig maradt bent két század afgán katona, fogni a területet, de végül mindenki hazament, mert erre nem volt ember. „Még a főutak biztonságát sem tudtuk szavatolni, hát még Dand-e Ghuriét…" – mondja Kápolnai. Néhány héttel később vissza is jöttek a lázadók, megint megtámadtak egy

helyi rendőrőrsöt, és megöltek hét rendőrt. 2010 végén újabb támadást kellett ellenük indítani.

De legalább a mieink megúszták. Pedig az OMLT terepjárói még két aknára is rágurultak gyors egymásutánban, még fent a hegygerincen manőverezgetve. Senkin nem esett egy karcolás se, csak Szöőr Pétert dobta be a robbanás ereje a toronyba. Még kereket se kellett a robbanások után cserélni, olyan kevés kárt okoztak. De persze mindenki megijedt. Az egyik sofőr úgy hozta ki a kocsit, hogy az egyik lábát felrakta a szélvédőre, hogy ha felrobban, csak a gázpedált nyomó lába vesszen oda. „A Kápolnai közben telefonált Székesfehérvárnak, hogy már megint aknára mentünk" – nevet Bire. „És mondták neki, hogy Pista! Akkor most már talán gyertek el onnan!"

Utána még vagy egy hetet dekkoltak kint, unatkoztak, meg csapkodták szét a skorpiókat meg a pókokat a papucsukkal. A legkomolyabb sérülést Gróf szenvedte el, miután elaludt az egyik Humvee motorháztetőjén és pirosra égett a hasa. Egyszer befenyegették a tálibok, hogy fölmennek a hegyre és elintézik őket, de ők csak nevettek: aki ott megpróbál felmenni, az őrült. Azért kipakolták a géppuskákat meg a gránátokat, és várták a rohamot, de persze nem jött senki.

A baj akkor kezdődött, amikor a 2. század május 25-én járőrfeladatra indult a folyótól nyugatra, és Mangal falu előtt egy kilométerrel belefutott egy lesállásba. Mangal már bőven azon a részen volt, amit azelőtt a tálibok elég stabilan az ellenőrzésük alatt tartottak. A Bravónak le kellett hát kászálódnia a hegyről, és elindulnia a százada után. A legközelebbi helyőrségben megkérdezték az amerikai híradóst, hogy mi a helyzet, hol vannak a többiek; ő a NATO-koordináció csodálatos példájaként csak hümmögött, és bizonytalanul mutogatott nyugatnak, ahonnan éppen lövöldözést lehetett hallani. Végül a Humveek átkeltek a Baglan folyón, és elindultak Mangal felé. A falu előtt hat-nyolcszáz méterre egy patak folyt keresztül az úton, a patak felett egy kis híd, előtte pedig ott várakozott a kandakparancsnok, Dean alezredes az embereivel, meg egy csomó belga. A belgák a 2. afgán zászlóaljjal erőlködtek fent Kunduzban, csak néha lecsorogtak Baglanba, hogy bemossanak egyet a táliboknak. Közben el-elrepült az útszéli fák felett egy-egy skúló, ahogy a híd túlsó oldalán, Mangalban folytatódott a fesztivál,

Egy afgán tiszt elfogott tálib arcába nevet Dand-e Ghuriban

plusz még az afgánok is oda-odalőttek egyet a helyőrségben felállított nagy tarackágyúval. A toronygéppuskások húzogatták be a nyakukat.

A kandakparancsnok azt mondta, a 2. század bajban van bent Mangalban, ezért be kell menni őket megsegíteni. A baj csak az volt, hogy a hidat megrobbantották a tálibok, tátongott is rajta egy luk, és senki nem volt benne biztos, hogy át lehet-e kelni rajta a járművekkel. Dean kiszállította a kocsiból a saját embereit, és elindultak a falu felé gyalog. A belgák szkeptikusak voltak. „A parancsnokuk azt mondta, hogy szar a helyzet, és hogy legalább egy szakasz [30-40 ember] kéne, hogy oda biztonságosan be lehessen menni" – mondja Gróf. Végül abban maradtak, hogy az amerikaiak után mennek négyen-négyen. De közben az amerikaiak annyira nekiindultak, hogy már látni sem lehetett őket. A százados mellett Bire János, Csete Árpi meg a Kígyó mentek be, plusz az egyik tolmács. „De akkor már nagyon nem volt kedve háborúzni senkinek" – mondja Bire.

Átgyalogoltak a kishídon, és elindultak gyalog a falu felé, az út két oldalán. A séta olyan volt, mint egy rossz háborús filmben. Az út poros

volt, két oldalán árok, mellette kis cserjék, rizsföldek feküdtek, azokon túl elszórtan facsoportok álltak. Sejtelmük sem volt, hogy hol van a századuk, csak annyit tudtak, hogy valahol elöl. A belgáknak szintén gőzük sem volt róla, hogy az ő afgánjaik hol vannak, ráadásul az amerikaiak is eltűntek. Hogy az ellenségről nem tudták, hogy hol van, azt már egészen megszokták. Viszont a hátuk mögött lelkesen dolgozott tovább az afgán tüzérség, a fejük fölött küldözgetve Mangalba a 122 mm-es gránátokat. „Látványos volt. Előttünk folyamatosan ment a tűzharc, meg lehetett látni a gombafelhőket, ahol becsapódtak a gránátok” – mondja Bire. A százados akkor félt legjobban az egész hat hónapos misszió alatt. A tolmács pedig úgy meg volt ijedve, hogy kölcsönkérte Gróf pisztolyát, hogy ha baj lesz, valamivel meg tudja magát védeni.

Először Bekének tűnt fel, hogy lőnek, alig néhány száz méterrel a híd után. Hallotta, hogy a feje fölött húz el két lövedék, és mint a villám, vetette le magát az út menti csatornába. Mivel addig is ment a lövöldözés előttük, nem szólt semmit, arra számítva, hogy majd a többiek is fedezéket keresnek. De ahogy visszanézett, látta, hogy a mögötte gyaloglók jönnek tovább, mint ha mi sem történt volna, csak Bire hajlította be kicsit a lábait. „Lehet, túlparáztam?…” – morfondírozott a főtörzsőrmester, kimászott a csatornából és visszament az útra. Néhány száz méterrel később csapódott be a harmadik lövedék, aztán még több, az úton felverve a port. Erre már az egész társaság bevágta magát az árokba. Szokás szerint nem lehetett látni, hogy ki lő és honnan, csak azt lehetett sejteni, hogy valahonnan jobbról; a belgák azt hitték, hogy valami baráti erő lehet, és véletlenül lőttek rájuk. De ahogy másztak előre az árokban, már folyamatos volt a tüzelés, és méterről méterre pattogtak a lövedékek az úton.

Végül az árokban görnyedve eljutottak az útnak egy olyan részéig, ahol elfogyott az árok, viszont vagy húsz méterrel lejjebb volt egy szénakazal. De akkora, hogy úgy tűnt, talán a golyókat is megfogja – berohantak hát mögé, a belgákat meg otthagyták az árokban. A szénakazal volt vagy három méter magas, úgyhogy jól el lehetett mögötte bújni. Onnan kezdtek ki-kikukucskálni. „A mezőn túl, vagy kétszáz méternyire volt egy facsoport, onnan jöhetett a tüzelés” – mondja Bire. „Kihajoltam a távcsővel, hogy megnézzem már, ki az isten lő ránk, de nem láttam semmit, még torkolattüzet se. Úgyhogy ott paráztunk, a belgák meg teljesen világtalanok voltak” – még mindig erősködtek, hogy az biztosan baráti tűz. Gróf próbálta hívni mobilon Masszúdot, a 2. század parancsnokát, hogy hol vannak. Valami nem stimmelhetett a GPS-koordinátákkal, mert az alapján ott kellett volna lenniük közvetlenül előttük.

Bire végül elkezdte végiglőni a facsoport vonalát, ahonnan feltételezték, hogy az ellenség tüzel, miközben Csete a fegyveroptikán keresztül nézte, hátha elárulják magukat valahogy a tálibok. „De nem láttam az égvilágon semmit, meg nem is lőttek vissza a kis nyavalyások…”

Amíg ők ott lövöldöztek, egyszer csak megérkezett egy afgán Humvee Mangal irányából. „Megállítottuk, hogy mi van elöl. És mondták, hogy no problem, no problem, mert hogy őrájuk lőnek a tálibok, mi ne fossunk itt a szénakazal mögött. Megkértük őket, hogy kísérjenek minket el Mangalig, hogy fedezékben mehessünk a kocsi mellett. De azt mondták, hogy nem, nem, ők most elhúznak innen. El is húztak, mi meg ottmaradtunk a szénakazal mögött” – mondja Bire.

Amíg ők ott kínlódtak az afgánokkal, a tálibok a fényjelző lövedékeikkel rájuk gyújtották a szénakazlat. A belgák szóltak, hogy valami ég a tetején. A lángok pillanatok alatt felcsaptak, a kazal egy óriási máglyává változott, ők meg rohanhattak vissza az árokba. „Na, akkor mondtuk, hogy elég” – emlékszik vissza Gróf nevetve. „Nem tudtuk, hogy hol vannak az afgánok, nem volt nálunk elég víz, élelem és lőszer. Úgy döntöttem, hogy visszamegyünk.” Csete még azon is elkezdett aggódni, hogy rossz helyen hagyták a többieket a kishíd másik oldalán, és ha sötétben ott rajtuk üt az ellenség, akkor bármi megtörténhet. „Mondtuk a belgáknak, hogy köszönjük a bulit, de nekünk ennyi elég volt.” A belgák ottmaradtak, ők meg hajlított járásban elindultak visszafelé az árokban, szökdécselve a harminckilós menetfelszerelésben. Bire kifelé szaladtában még rálőtt néhányszor a facsoportra, meg az amerikaiak is megszórták egy kicsit gránátokkal a híd túloldaláról, de akkor már mindegy volt. Végül teljesen leizzadva és kimerülten eljutottak a hídig, hatszáz méter futás után. Még ott is rájuk lőttek egy párszor, egészen amíg át nem értek a kocsikhoz.

„Becsicskultunk” – mondja kedélyesen Bire. „Én máskor nem fostam sose, de itt beparáztam, hogy lesz valami.” Kenessey, aki végig a hídnál várt, közben ideges volt, mert nem tudta, mi van velük: a rádiókapcsolat rosszul működött, ezért csak elszórt lövéseket hallott meg Grófék lihegését az éterben. Már épp kezdte volna szervezni, hogy valaki menjen be utánuk, amikor azok röhögve átestek a hídon. „A kurva anyád” – mondta Grófnak megkönnyebbülten. „Miért, mi van?!” – kérdezte az. „Semmi, csak az, hogy csak annyit mondtál a rádióban, hogy lőnek, aztán csönd lett.”

Deanék, akik előttük indultak el, eljutottak Mangalig, és be is szorultak a házak közé a nagy lövöldözés miatt. Másnap a magyarok újra megpróbáltak eljutni a faluig, de ekkor már kocsikkal – ráméreszkedtek a hídra, igaz, kikapcsolt biztonsági övekkel, hogy ha belecsúsznának a patakba, könnyebb legyen menteni. Az amerikaiak akkor már egy napja ott voltak a faluban, víz és ennivaló nélkül. Addigra olyan rossz volt köztük a hangulat, hogy nem mertek odamenni a magyar Humveekhoz enni és inni kérni. „Végül a Burress jött oda, hogy kérhet-e vizet. És akkor mondtuk nekik, hogy baszszus, ne hülyéskedjetek már. Nem kell kaja meg víz? Dehogynem kellett. Adtunk nekik egy csomó MRE-t. De csak magyart meg németet, amerikait nem, hogy érezzék a törődést” – nevetett Bire.

Mangalt addigra megtisztították az ellenségtől, bár az afgánok módszereinek megvolt az ára. Egy kislány elveszítette mind a két lábát, és egy másik is súlyosan megsérült.[30] „Elég sok civil volt ott, gondolom, nem volt idejük elmenekülni…” – mondja Gróf. „Az afgánok soha nem foglalkoztak az ilyesmivel. Ha ott van a tálib, akkor ott mindenki tálib, aztán kész… A végén úgy állították be, hogy ha ti támogatjátok a tálibokat, akkor annak ez az ára. Ha nem támogatjátok, akkor nem fogunk idejönni. Az afgán katonák egyébként elég jól tudták, hogy melyik házakban vannak a tálibok, csak hát a tüzérségük, ugye… az a falu, aztán arra lövünk, pont.”

Akik egyben maradtak a helyiek közük, azok nem voltak olyan barátságosak, és meg is voltak ijedve egy kicsit. „Volt egy öreg nő, azt mondta, takarodjatok innen; mert különben szól a táliboknak, hogy jöjjenek és öljenek meg minket. A többiek nem szólaltak meg, de látszott a fejükön, hogy nem örülnek nekünk” – mondja Csete. „Leginkább gyerekek voltak mindenhol, de

annyira nem sürögtek-forogtak, mint szoktak. Kicsit visszahúzódóak voltak, nem olyanok, mint máskor. Amúgy mindig ott lógtak a kocsik körül, meg lejmoltak ezt-azt. De ott nem annyira” – mondja Boross Tibi. Az eszement ágyúzás után ez érthető. „De valaki meg azt mondta, hogy örülnek, hogy így legalább a tálibok nincsenek ott” – mondja Csete. „Az egyik vezetőjük azt mondta, azt szeretnék, ha se a NATO, se az afgán biztonsági erők, se a tálibok nem lennének ott. Hogy nekik nem kell egyik se. Hadd csinálják ott a saját dolgukat. Hadd éljenek.”

Elvoltak még egy darabig. Az afgánok szereztek valahonnan pár motort, amiről azt mondták, a tálibok hagyták hátra. Azokkal száguldoztak fel-alá a házak között, meg estek hatalmasakat. Végül nekiálltak kivonulni, csak a Bravo maradt bent még egy darabig, meg a másik afgán zászlóalj a belgákkal. „Mi tartottuk a területet, a belgák meg nekiálltak lövészetet tartani a kandakjuknak a hegytetőn”– mondja Bire. „Fél óra múlva ők is elhúztak, és utána vettük észre, hogy felgyújtották a hegytetőt a nagy lövöldözésben, és leégett egy csomó minden. Jöttek a falusiak, lementek a patakhoz, meg ilyen cserjékkel mentek fel csapkodni, hogy eloltsák a tüzet…”

TOVÁBBRA IS VESZÉLYES

Mangal volt az utolsó művelet. Hamarosan megjött a váltás és júliusban felvitték a társaságot Mazarba, hogy hazarepítsék Magyarországra. Volt, akinek ekkorra már kivoltak az idegei, és az úton félt, hogy biztos most fogják őket szétlőni, amikor a legjobban ki vannak szolgáltatva. A váltókonvoj ráadásul kétszer majdnem karambolozott, egy Humvee-visszapillantótükör ott is maradt valahol. De Mazarban már minden rendben ment, lehetett mindennap gyúrni, cigizgetni, piacra menni, meg lötyögni a többi ott dekkoló magyarral. Az amerikaiak viszont megszívták: valami félreszervezés miatt hetekig keringtek Afganisztánban különböző bázisok között, míg végül találtak nekik egy hazafelé menő járatot.

Az OMLT-3 segítségével végrehajtott nagy tavaszi és nyári offenzívának nem sok eredményét lehetett látni 2010 végén. Igaz, a műveletek technikailag elérték céljukat. A Baglan hídjai a szövetségesek kezébe kerültek, oda támaszpontokat építettek, és feltöltötték őket afgán katonákkal és rendőrökkel, hogy megakadályozzák az ellenség beszivárgását a sűrűbben lakott területekre és a főútra. De ettől még nem sok változott. Baglani Dzsadíd kitakarítatlan maradt. Mangal és Alawuddin a legészakibb falvak, ameddig a szövetségesek el tudtak menni a folyó nyugati oldalán. Onnantól nem voltak utak, gyalogosan meg senki nem merte vállalni az ellenség üldözését. Nem volt elég ember, nem volt elég kocsi. „Pedig volt ott ellenség, és még elmenekülni sem tudtak volna, mert megrongáltuk a kompokat" – merengett Kápolnai alezredes fél évvel később. „Ha azt valaki bevállalta volna – bár én nem szívesen –, akkor a belgák megfoghatták volna őket északról, még mielőtt bemenekülhettek volna a hegyekbe, és akkor felszámolhattuk volna a tálibokat. De hát ki megy oda szívesen? Tele van ellenséggel. Ez egy megoldatlan történet."

Négy hónappal később visszamentem Baglanba. Kápolnainak igaza volt. Baglani Dzsadíd kicsit nyugodtabb lett. A többször is elfoglalt Kuk Csenár környékén akkor már hónapok óta nem láttak ellenállókat. Sisak nélkül járőrözgettek a katonák. De a főutakon végrehajtott rajtaütések száma nem csökkent. Sőt, a lázadók megjelentek a másik, északnyugat felé haladó főútvonalon is, és egyre szofisztikáltabb rajtaütéseket hajtottak végre. Továbbra is működtették illegális ellenőrző pontjaikat. A szeptemberi parlamenti választások napja pedig az incidensek száma alapján hétszer olyan erőszakos volt, mint az egy évvel korábban megtartott elnökválasztásoké. A biztonsági erők nem tudták megakadályozni a káoszt. A tálibok több szavazóközpontot megtámadtak, egy hidat felrobbantottak, több falu ellen pedig rakétatámadást intéztek. Ezekben a támadásokban legalább három civil meghalt. Sok helyen órákig tartó csatározások dúltak.[31] Egy magyar mentorcsoportot beszorítottak egy iskolaépületbe, és egy fél napig ostromolták őket.[32] Újabb és újabb tisztogató műveleteket kellett végrehajtani, mert ha el is űzték őket, a tálibok mindig visszaszivárogtak valahogy. Baglan összességében nem lett biztonságosabb.[33]

„Nézze, voltak eredményeink, de a tolvajtevékenységet nem lehet megelőzni. Az ellenség öt perc alatt megjelenik az úton, csinál egy félórás műsort, aztán elmenekül. Mit tudunk csinálni, ha a tálib elbújik a falvakban és úgy tesz, mintha egyike volna a helyi parasztoknak? Semmit" – vonta meg a vállát Szafi alezredes 2010 októberében.

Nem volt elég ember. Délen óriási erőket vetettek be a tálibok ellen, mert az látszott a stabilizáció egyetlen módjának, ha a tisztogató műveleteket megszállás követi, legalább ideiglenesen, amíg az afgánok össze nem kapják magukat: máshogy nem lehet megakadályozni a tálibok visszatérését. De Baglanban az afgánok egyetlen állandó zászlóaljjal – öt-hatszáz emberrel – erőlködtek egy fél Dunántúl méretű tartományban. A szövetségesek szerint háromszor-négyszer ennyire lett volna szükség. Nyugati katona alig volt Baglanban, a PRT keze pedig meg volt kötve. A kandak felszereltsége ráadásul továbbra is gyenge volt. „Légitámogatás kell, tüzérség kell, páncélozott járművek kellenek. Ha ezek megvannak, bármikor megállunk egyedül. Ezek nélkül tíz év múlva sem. Üres kézzel nem tudunk mit csinálni" – mondta Szafi. Az OMLT-4 azt tervezgette, hogy a tél beállta előtt kitolják a tálibokat a falvakból, hogy aztán majd jól megfagyjanak a hegyekben. A műveletek

Afgán kormánypárti milicista

késő ősszel meg is indultak, és januárra két újabb harci támaszpont megépítésében csúcsosodtak ki. Hogy a tartomány stabilizációjához mennyiben tudtak hozzájárulni, az egyelőre kétséges: 2011 januárjában 60 százalékkal több támadást intéztek a szövetséges erők ellen, mint egy évvel korábban.[34]

A lyukakat a kormány és a NATO kénytelenségből *arbakai*okkal, szabadcsapatokkal próbálta betömni. A milíciák egy részét – körülbelül ötven embert – volt Hizb-i Iszlámi-tagokból verbuválták, akik alig több mint fél évvel ezelőtt még maguk is az ellenség oldalán álltak, és szorgalmasan támadták a konvojokat az északi főúton. Mellettük szólt a tény, hogy jobban ismerték a környéket és a helyieket a NATO-nál, de még az afgán kormánykatonáknál is. Ha a helyiek közül kerültek ki, akiket ismertek a faluk vénei és bírták a támogatásukat, akkor a dolog nem volt eleve kudarcra ítélve.

Például Gadzsi faluban, nem messze a tartományi fővárostól északra, egy helyi lakos azt mondta, hogy az ottani milícia – a volt Hizb – megbízható, mert Nurullát, a parancsnokot ismerik és támogatják a helyi vezetők, a törzse befolyással bír a környéken, és már az apja is nagy mudzsahed volt. Tény, hogy nem lehetett finnyáskodni: egyszerűen nem volt elég ember az egész tartomány biztosítására. Minden eszköz, amivel le lehetett nyomni a tálibokat, üdvözlendő volt. „Nézze, a Hizb és a tálibok ellenségek, ha egymást ölik, az nekünk csak jó" – mondta cinikusan Marzai őrnagy, a zászlóalj parancsnokhelyettese. A magyarok is jó gondolatnak tartották a haramiák befogását, az OMLT rendszeresen meg is látogatta őket kis ellenőrző pontjaiknál, hogy megnézze, élnek-e még. A legnagyobb problémának azt gondolták, hogy a szabadcsapatokat egyenruha híján nehéz megkülönböztetni a táliboktól, és nehogy véletlenül lelövöldözzék őket. Ez egyszer be is következett: egy amerikai repülőgép szeptemberben megbombázott egy társaságot Sahabuddinban.

De az afgán civilek többsége, akikkel beszéltem, félt a fegyveresektől és nem bízott bennük. Nem hitték el, hogy a milíciák nem a saját zsebük tömésére fogják felhasználni státuszukat és fegyvereiket. Előfordul, hogy erőszakoskodnak a helyiekkel. Kunduzban két *arbakai* egymással bonyolódott harcba. Egy augusztusi tálibellenes rajtaütés Pul-i Khumriban, amelyet az egyik szabadcsapat főnöke vezetett, egy kisfiú halálához vezetett.[35] „Minden fegyveres bajt jelent Afganisztánnak" – foglalta össze a többség véleményét dr. Fajszal, a tartományi tanács egyik tagja. A kormány célja az volt, hogy a rendőrség kötelékébe vonja a szabadcsapatokat. De ez lassan ment. Októberben az egyik *arbakai* vezetője, akivel beszéltem, arra panaszkodott, hogy semmilyen támogatást nem kaptak a kormánytól, még ennivalót sem, holott öt hónapja dolgoznak már nekik. „Ha ez így folytatódik tovább, kénytelenek leszünk visszamenni dolgozni" – mondta az Abdulla névre hallgató parancsnok, aki kis csapatával egy dombot foglalt el Kuk Csenár mellett.

Persze azoknak a katonatiszteknek is igazuk volt, akik azt mondták: ez itt Afganisztán, ez van, ezzel kell dolgozni. De az afgánoknak, akiknek békét, jólétet és demokráciát ígértek, ez aligha volt elég.

*

Magyar szemmel nézve a misszió siker: ilyen méretű és intenzitású műveletekben, amiket az OMLT-3 afgánjaival együtt végrehajtott, egyetlen magyar katonai alakulat sem vett részt a második világháború óta. A katonák megcsinálták, amire kérték őket, és hasznára váltak az afgán zászlóaljnak, ha nem is pont úgy, ahogy azt eredetileg elképzelték. Maguk egyetlen áldozatot sem szenvedtek el (ha az amerikai Reed sérülését nem számítjuk), miközben a felkészítésük és a felszereltségük is messze elmaradt az ideálistól.

Bár a katonák többségének nem ez volt az első missziója, sőt olyanok is voltak köztük, akik már szolgáltak Afganisztánban, egyiküknek sem volt harci tapasztalata. A felkészülés és a sok év katonáskodás ezen segített, de nem mindenben. Mindenki tudta, hogyan kell a konvojjal haladni, mit kell csinálnia, ha lőnek rá, és hogyan kell visszalőni. Ezt annyit gyakorolták, hogy automatikusan csinálták, reflexből. De sokan úgy érezték, hogy a konkrét kihívásokra nem nagyon készítette fel őket senki. Az OMLT nagyon speciális misszió, Afganisztán pedig nagyon speciális hadszíntér. „Semmit nem ért az előzetes tapasztalatunk. Amit otthon, a gyakorlótéren begyakorolsz, az tök más, mint ami kint történik. Amiről idehaza beszélünk harcászat címén, azt ott el lehet felejteni. Annyi haszna van a sok gyakorlatnak, hogy ad egy alapot, hogy legalább az jut először eszedbe" – mondta az egyik tiszthelyettes a misszió után. „Mi második világháborús, konvencionális harcászatot tanulunk. Ez itt nincs. Bebújnak a bokrok közé, le a csatornákba meg az árkokba, és onnan osztják kifelé. Hiába próbálnál te célt felderíteni, meg oda nem illő alakot keresni… Torkolattüzet keresni? Aha. Kerestünk. Bár én nem láttam. Maximum a felporzást látni a homokdűne mellett. Éjszaka látnád, de akkor meg nem dolgoznak, mert tudják, hogy neked van termokamerád meg éjjellátód."

Arra sem voltak kiforrott elképzelések, hogy az afgánok képzését-mentorálását hogyan fogják csinálni, holott ez lett volna a lényeg. Hazai kapacitás erre nem maradt, hiszen amikor a harmadik váltás felkészült, akkor a második még kint volt a területen, az első meg szabadságon – tehát elég kevesen voltak a honvédségben, akik tudták volna, hogyan is kell ezt csinálni. „A Molnár Zsolték – az OMLT-1 parancsnoka – eljöttek egy-egy foglalkozásra, fél napra, egy napra, de hát lehetett volna többet is" – mondja Kápolnai István. Részt vettek egy németországi gyakorlaton is, ami főleg az amerikaiak iraki tapasztalataiból táplálkozott. Ez nem volt rossz, mert valódi szimulációkat is tartalmazott, de inkább csak bepillantást engedett a feladatba. Végeredményben mindenki úgy próbált dűlőre jutni az afgánokkal, ahogy tudott.

Arra pedig végképp nem készítették fel őket, hogy a polgári lakosság közé rejtőző gerillák elleni harc milyen problémákkal járhat, holott erre igazán lehetett volna számítani. Az afgán hadszíntér egy lakott terület. Nincsenek csatamezők. Falvak vannak. Ha véletlenül lelőnek pár civilt, és az kiderül, abból óriási botrány lenne, ami alapvetően befolyásolhatná a magyar katonák és a helyiek viszonyát. Arról nem beszélve, hogy senki nem akarhat olyan Magyar Honvédséget, ami ilyesmit elkövet. Ezeket a lehetőségeket egy ilyen területen nem szabad figyelmen kívül hagyni. De erre mintha nem is gondolt volna senki. „Hallottunk történeteket a Zsoltéktól, hogy az afgánok szeretik aknavetőzni a falvakat, de mi arra álmunkban sem gondoltunk, hogy nekünk valaha lakott területre kellene tüzet vezetnünk" – mondja Kápolnai. Pedig ezzel a kérdéssel foglalkozni kell: jobban fel kell készíteni a katonákat arra, hogy mit kell csinálni egy ilyen helyzetben, pontosan mik a szabályok, és hogyan lehet egy ilyen szituációt úgy megoldani, hogy minél kisebb kárt okozzanak ártatlanokban, miközben magukat is meg tudják védeni. Vagy hogy egyáltalán Magyarország részt akar-e venni olyan katonai feladatokban, amelyek potenciálisan ilyesmivel járnak.

„Jó lenne, ha azt tudnám mondani, hogy igen, legalább tíz percet tudtam beszélgetni valakivel, akinek volt erről tapasztalata meg egy kemény válllapja. De ilyen nem volt" – mondja az alezredes. „Volt egy beszélgetés az ÖHP parancsnokával, aki megkérdezett a felkészítés jelenlegi állapotáról, hogy miben látom a problémákat, illetve felhatalmazott, hogy amennyiben úgy alakul, akár a szolgálati út betartása nélkül megkereshessem az illetékes ÖHP-főnökségeket. De ne gondolj akkora nagy beszélgetésre. Az OMLT-1 és -2 tapasztalatai még nem csapódtak le teljesen. Szóval nem is igen tudtak volna fölkészíteni. Erre Magyarországon felkészülni nem is lehet. Nem tudjuk

szimulálni az ottani környezetet, a rengeteg kintlétet. Se a németországi, se az itthoni próbákon nem szembesültünk ilyenekkel. Tény persze, hogy most már egyre több olyan kolléga van, akinek van erről az egészről valami fogalma.” Kápolnai már több időt töltött a felkészülő OMLT-5-tel, de még mindig nincsen igazi rendszer, hogy a tapasztalatokat hogyan forgassák vissza az újabb és újabb missziók felkészítésébe, beosztásról beosztásra, feladatról feladatra. A tartományi újjáépítési csoport ebben előrébb jár, persze ők régebben is vannak Afganisztánban.

Az államtitkárok és tábornokok egyik vesszőparipája, hogy a missziók részben azért hasznosak, mert az ott megszerzett tapasztalatok készítik fel a honvédséget a komolyabb feladatok ellátására. De a tapasztalatok feldolgozásának és felhasználásának egyelőre nincsen igazán kialakult és jól működő rendszere a honvédségben. A legtöbb missziót megjárt katona azt mondta, hogy őket soha senki meg sem kérdezte arról, hogy milyen élményei voltak és mit tanult. A többségnek összefoglaló jelentést sem kell írnia. Aki megírta, gyakran maga sem vette túl komolyan. „Hát ezeket megírtuk, hogy meglegyenek, hogy le legyenek tudva, de inkább csak általánosságok voltak bennük, semmi különös” – mondja egy volt parancsnok. Az egyéni NATO-beosztásban dolgozók egy része pedig egyenesen meg volt róla győződve, hogy Székesfehérvárnak fogalma sincs róla, ő mit csinál Afganisztánban, mert soha senki nem kérdezi, neki pedig nincsen jelentéstételi kötelezettsége, csak a NATO-láncban felette lévő felé.

Ami mégis működik, az inkább *ad hoc*, nem rendszerszerű. „Hivatalosan erről az egészről minket senki meg nem kérdezett. Igaz, a zászlóaljparancsnokunk éppen kint volt PRT-ben, ő mindig jött és kérdezte, hogy mi van. De a tapasztalatok úgy fognak beépülni, hogy majd én a századomnak elmondom meg a Kígyó a szakaszának elmondja és beépíti” – mondja Gróf, aki hazatértekor vette át a 3. lövészszázadot Tatán.

„Elvileg van rendszer, de csak hellyel-közzel működik” – mondja egy főtiszt, aki a második OMLT-ben szolgált. „A hármasnak tartottunk kint előadást, nyomtuk az infót, kimentünk, ők jegyzeteltek, ez működött rendesen. A négyesnek is tartottam előadást itthon. Ahol lukas a rendszer, az az, hogy a honvédség egésze tanuljon a dologból, hogy a kiképzésbe belekerüljenek ezek a dolgok. Ez nincs. De igény sincsen rá. Mondjuk ki őszintén: huszonhat főről van szó, őket érdekli ez. Ők aranyban fizetnének ezekért az információkért. A többieket nem érdekli. Engem nem kérdezett senki idehaza, hogy mi volt kint, csak az afgán iránytiszt. Dehát nincs is igazi kiképzés itt már egy ideje, csak a missziókra való felkészülés megy. Egy misszióval meg az a lényeg, hogy megússzuk, hogy guruljuk ki. Bekerülsz egy kontingensbe, kikerülsz a területre és egy kicsit elfelejtenek – csináld a dolgokat, minket meg hagyj békén. Na jó, nem teljesen, de van egy ilyen felhang. És amikor hazajössz és minden oké és nem halt meg senki, akkor meg azért vagy elfelejtve. Akkor jutsz eszébe a rendszernek, ha hirtelen megint kell egy ilyen csávó egy feladatra: hohó, ő már volt kint! És akkor előszednek. De előadást tartani, cikket írni, elterjeszteni a honvédségben, hogy ez hogyan működik, ez sajnos nincs. Pedig ez volna a legfontosabb. Voltunk kint Németországban felkészítésen, a *Center for [United States] Army Lessons Learned*ben (Amerikai Hadsereg Tapasztalati Központ). Hoztunk haza egy tonna könyvet, az egyes feladatok sajátosságairól Afganisztánban, különböző emberektől, akik kint voltak és megírták a tapasztalataikat. Fél év múlva újra kimentünk, és akkor már egészen új füzetek voltak a könyvtárban, mindenki számára ingyenesen elérhetően. Ilyen nálunk nincs.” Tény, hogy a missziós felkészítési rendszer óriási fejlődésen ment keresztül az első időkhöz képest, a tanultak valamilyen módon elkezdenek visszafolyni a rendszerbe, ha korlátozottan is.*

A hazaérkező katonákat nem zavarják vissza azonnal dolgozni. Szabadságot kapnak, és pszichológushoz kell járniuk, hogy felmérjék, nem szenvedtek-e harctéri traumát, és hogy segítsék visszailleszkedésüket. Ebből a legtöbben

* Benkő Tibor vezérkari főnök ezzel az egész megállapítással nem értett egyet, amikor 2011 elején interjút csináltam vele. Azt mondta, a missziós tapasztalatok alaposan feldolgozzák konferenciákon, jelentésekben, kutatási anyagokban és a vezérkar értékelő-elemző kötelékében. Még egy könyvet is mutatott, amelyben részletes kérdőívek voltak, amelyeket missziókról visszatért katonák töltöttek ki. „Lehet, hogy csak nem jut vissza a katonákhoz, hogy mi ezzel igenis foglalkozunk. Hát honnan vesszük azt egyébként, hogy le kell cserélni a sisakot meg a karabélyt, ha ezzel senki nem foglalkozik?” – mondta. „Lehet, hogy nem kérdeznek meg minden szakaszvezetőt, de nekik is van módjuk a véleményüket közölni.”

persze viccet csináltak. „Kérdezték, hogy milyen volt. Hát milyen volt… lőttünk, mint a berberek.” Vagy: „Kérte a pszichológus, hogy meséljünk meghatározó élményt. Én meg azt meséltem, amikor mondtam a Kápolnainak rádión, hogy alezredes úr, a híd meg van robbantva, ő meg mondta, hogy nem érdekel, előre, előre, előre… Na, az meghatározó élmény volt.”

Persze a dolgot nem kell túldimenzionálni. Eseménydús hat hónap volt, de ahogy Bognár Gergely mondta, „hát nem Vietnamban voltunk mi vagy a második világháborúban”. De azért volt néhány ember, akinek kicsit beakadt Afganisztán. Egyiküknél a poszttraumatikus stressz szindróma, a tipikus háborús baj tünetei is jelentkeztek: rossz alvás, szorongás, agresszió, hirtelen zajra ugrás. Ezt lehet kezelni, de gyakran csak hónapok, évek munkájával. A korábbi váltásoknál többen is jártak így. Egy embert le is kellett szerelni, annyira megviselte a dolog.

De a mi hőseink összességében jól kezelték a stresszt. „Az OMLT-3 felnőtt, érett társaság volt. Az élmények elfojtása gyakori probléma, de ők nagyon nyíltan tudtak beszélni mindenről, ami segítette a feldolgozást. Jól működtek csoportként is, ami szintén sokat segít. A humor, egymás ugratása elfedi a stresszhatásokat kint a műveleten, hogy tudjanak dolgozni. Idehaza viszont pont az ellenkezőjét kell csinálniuk, hogy fel tudják dolgozni az élményeket” – mondja Győrffy Ágnes pszichológus, a Honvéd Egészségügyi Központ Mentálhigiénés Osztályáról, ahol a katonák reintegrációs programját végzik.

Győrffy egyik érdekes meglátása az, hogy észrevehető különbség van a visszatérő alakulatok állapota, a visszailleszkedési képesség között attól függően, hogy melyik helyőrségből származnak. Szolnok, ahol a 88. és a 34. zászlóalj van, a túlhajtottság jeleit mutatja: annyit misszióznak, hogy nincs idejük kipihenni, az élményeket feldolgozni. Ráadásul ezeknél az alakulatoknál a katonai identitás és a feladat iránti elszántság olyan erős, hogy Győrffy szerint időnként megnehezíti a visszailleszkedést, mert a katona nem mindig tud leengedni, még hazaérkezés után sem.

A sztorikat is nehéz hazahozni. „Teljesen oké vagyok. Hullát egyet se láttam, érted. Egy havernak meséltem, a többieknek meg, amikor megkérdezték, hogy: lőttek ránk? Lőttek. Visszalőttél? Igen. Öltél embert? Nem

A Bravo mentorcsoport a Puzei Sán-i helyőrségen

tudom. És akkor ott abbahagyják. Nem sztoriztam nagyon. Nem fogok én itt háborús hőst csinálni magamból. Én nem is érzem úgy, hogy ez akkora dolog lett volna” – mondja Kenessey-Tímár. Volt, aki mesélgetett, de vagy elveszett a részletekben és belezavarodott a sztorikba, vagy azt sem tudta, hogyan fogjon bele. „Nehéz erről civileknek beszélni, érted” – mondták sokan, hümmögve. Volt, akinek a családja nem is akarta tudni, hogy mi volt odakint, talán mert a legrosszabbat sejtik, így pedig legalább nem kell aggódni.

De hősködni nemigen hősködtek. „A felkészülésen volt valaki, aki már járt

kint, és az előadás közepén egyszer csak felkiáltott, hogy MEG FOGTOK HALNI!" – mondja Tárnok Péter nevetve. „Hogy egymásra leszünk utalva, meg hogy ő lőtt, és hogy azt mi ne akarjuk kipróbálni. Ezen azóta röhögünk. De hát figyelj… Éles volt, igen, de nem tűnt *annyira* élesnek. Nem érezzük úgy, mintha harcoltunk volna. Lőttek, mi meg visszalőttünk. Ennyi."

MÁSODIK RÉSZ – **BÉKE**

„Mi csak meg akarjuk óvni a katonákat. Ezt masszívan elvárja tőlünk a katonai vezetés és a társadalom. Ebben a misszióban a nulla áldozat az elfogadható."

(Nemes Tamás alezredes, a 8. tartományi újjáépítési csoport parancsnokhelyettese)

EZEKET A MISSZIÓKAT MEG KELL CSINÁLNI, ÉS KÉSZ

Egyáltalán mit keres a Magyar Honvédség Afganisztánban? Mi köze Magyarországnak ehhez az egészhez?

Az afganisztáni háborúban való részvételt elsősorban annak fényében kell értelmezni, hogy a rendszerváltás óta a magyar politikai vezetés számára stratégiai alapvetéssé vált, hogy az ország külpolitikai és gazdasági érdekeit leginkább az Egyesült Államokkal és a nyugat-európai államokkal való minél szorosabb együttműködés szolgálja. Ez Amerika és Nyugat-Európa domináns helyzetéből fakad, és megjelenik a magyar külpolitika szinte minden más elemében is: elsősorban az Európai Unióhoz és a NATO-hoz való csatlakozásban.

„Afganisztáni jelenlétünk az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatrendszerünkben nagyon fontos elem. Elkötelezettségünk és együttműködésünk sarokköve, szimbolikusan és a gyakorlatban is. Ez fejezi ki a legerősebben, hogy mi egy táborba tartozunk" – mondja Bajnai Gordon volt miniszterelnök, aki 2010-ben plusz kétszáz fővel, gyakorlatilag a Magyar Honvédség tűrőképességéig emelte az afganisztáni csapatlétszámot az amerikaiak és a NATO kérésére.

Bizonyos értelemben persze ez nem más, mint nyers hatalmi kalkuláció, az erőviszonyok cinikus, de helyes olvasata. Amerika a világ legerősebb országa, kívánságaira a Magyarországhoz hasonló kis államoknak oda kell figyelnie. Ahogy Juhász Ferenc volt honvédelmi miniszter mondja: „Ezeket a missziókat meg kell csinálni, és kész. Kikerülhetetlenek." Végeredményben erről van szó, még akkor is, ha a dolgok a gyakorlatban ennél árnyaltabbak. Az amerikai kapcsolat nem hasonlítható a Szovjetuniótól való kényszerű, szinte gyarmati függéshez, ahogy a rendkívül széles nemzetközi összefogással és ENSZ-felhatalmazással folyó afganisztáni rendezést sem lehet hasonlítani az 1968-as csehszlovákiai bevonuláshoz.

De azért kekeckedni sem érdemes. „Volt egy nyomás az amerikaiak ré-

széről, hogy vállaljunk szerepet. Barátságos nyomás, de nyomás" – mondja Medgyessy Péter, akinek miniszterelnöksége alatt megkezdődött a magyar szerepvállalás Afganisztánban. Juhász Ferenc, aki 2002-től 2006-ig irányította a honvédelmi tárcát, kétszer is járt Washingtonban, először 2002 novemberében, aztán pedig 2005 októberében. „Bush igen szuggesztíven kérte, hogy mutassunk elkötelezettséget a részvétel mellett, mutassunk elkötelezettséget a demokrácia elterjesztése iránt – ilyen szöveget használt. De lehetett tudni, hogy ez katonát jelent, persze" – mondja Juhász.

Az amerikaiak élénken figyelték azt is, hogyan alakul a szövetségesi felajánlások utóélete, és nem mindig érdekelte őket, hogy milyen belpolitikai nehézségekkel kell esetleg szembenéznie egy kormánynak. 2002 decemberére a kormány elszánta magát, hogy katonákat küldjön Afganisztánba, de ehhez akkor még kétharmados többség kellett az Országgyűlésben, a Fidesz és az MDF pedig nem támogatták a dolgot. Miközben a pártok erről vitatkoztak, az amerikai nagykövetség politikai tanácsosa, Kyle Scott, a Parlamenti NATO-klub december 11-i találkozóján arról beszélt, hogy az Egyesült Államok szemében Magyarország hírnevének nagy kárt okoz a habozás, amit az ország mutat, csak mert a vállalkozás bizonyos veszélyeket rejt magában.[36] Az Országgyűlés végül csak egy egészségügyi csoportot ajánlott fel katonák helyett, aminek az értéke politikailag lényegesen alacsonyabb.

Függetlenül az amerikai nyomástól, a magyar vezetők közül egyébként is sokan úgy érezték, hogy Magyarországnak ki kell állnia NATO-szövetségesei mellett, minimum azért, hogy adott esetben maga is számíthasson az ő segítségükre. „Magyarországnak nincsen valódi katonai kapacitása. Védelmi ügyekben egyértelműen a NATO-ra hagyatkozik. A jogok és kötelezettségek pedig együtt járnak, ezért ezekben az ügyekben nekünk részt kell vennünk, különben potyautasok leszünk, és úgy is fognak ránk nézni. Akkor számíthatunk a szövetségeseinkre, ha mi is segítünk nekik – ez teljesen normális dolog. Magyarország biztonságát a NATO garantálja, ezért nekünk részt kell vennünk az afganisztáni misszióban" – mondja Göncz Kinga, aki 2006-tól 2009-ig volt külügyminiszter.

Juhász Ferenc még ennél is nyíltabban fogalmazott. „Afganisztáni szerepvállalásunk a NATO-ról szól, nem Afganisztánról. Hát egyébként mi dolgunk volna nekünk ott, ha csak nem az, hogy van egy közös felelősségünk a szövetségeseinkkel? Szeptember 11-e döntő változást hozott a NATO, Európa és Amerika viszonyában. Elemi igény jelent meg a szolidaritásra az amerikaiak részéről. Így nem is volt más lehetőségünk, mint hogy segítséget ajánljunk nekik." Ez általában is igaz volt a NATO-ban, nem csak szeptember 11-e után. „Nagyon sokszor elhangzott, hogy nem jó az, ha valaki csak az előnyöket élvezi, de nem járul hozzá semmivel. Ez nagyon sok NATO-tagállam érveiben megjelent, hogy igenis, tessék felajánlani erőket."

Így gondolkodott az ellenzék is. „Magyarország ma egyedülálló biztonsági helyzetben van" – mondja Németh Zsolt, aki ezekben az időkben az Országgyűlés külügyi bizottságának elnöke volt, a 2010-es kormányváltás után pedig a Külügyminisztérium politikai államtitkára lett. „A NATO-csatlakozás lehetővé tette, hogy történelmünk során soha nem látott biztonsági garanciákkal rendelkezzünk. A NATO sikere ezért a mi sikerünk, a NATO kudarca a mi kudarcunk. A NATO-nak pedig ma Afganisztán a legfőbb művelete."

A Fideszben messze nem volt mindenki ennyire atlantista. Az első Orbán-kormány bajba is került Washingtonban, amikor a 2001. szeptember 11-i terroristatámadásokat követően Csurka István, a MIÉP elnöke botrányos beszédet tartott az Országgyűlésben, amelyben lényegében azt állította, hogy az amerikaiak csak azt kapták, amit megérdemeltek. Ettől a miniszterelnök nem tartotta szükségesnek sebtében elhatárolódni, amit az amerikaiak eléggé zokon vettek. De összességében a Fidesz kiállt a NATO-műveletek és Afganisztán mellett, ha másért nem is, hát azért, hogy jó legyen az amerikaiaknál.

Hallottam egy diplomáciai pletykát, aminek a valódiságát nem tudtam ellenőrizni, de mégis érdemes felidézni, mert jól kifejezi, hogy miről van szó. A pletyka szerint egy amerikai külügyminiszter egyszer azt mondta egy vezető magyar politikusnak: „Tisztelt uram, a NATO-tagság nem olyan, mint a kínai menü, amiből a hármas meg a tizenkettes pontot kérem, a többbit meg nem. A teljes menüt végig kell enni."[37] Tény, hogy ma nemigen engedheti meg magának egyetlen NATO-tagállam se, hogy ne vegyen részt az afganisztáni vállalkozásban valamilyen fokig, és a szervezetnek minden egyes

tagja ott is van Afganisztánban (bár Kanada és Hollandia éppen kivonulásra készül, de ők kimagasló áldozatokat is hoztak az elmúlt években).

„A kelet-európai államok számára a NATO-tagság a legfontosabb, amikor egy ilyen misszióra jelentkeznek” – mondja Mike Williams, a Royal United Services Institute nevű londoni biztonságpolitikai kutatóintézet munkatársa. „Számukra különösen lényeges, hogy jó szövetségesként viselkedjenek, hiszen új tagállamok. Tudják, hogy senki nem fogja őket megvédeni, ha egyszer arra kerül a sor, csak Amerika.”

Ezek nem csak nyers hatalmi kalkulációk. A politikai és külügyi vezetők jelentős része személyesen is erős atlantista nézeteket vall, és gyakran őszintén nagyra tartja Amerikát. A NATO-val és Amerikával foglalkozó diplomaták körében ez a meggyőződés különösen erős.*

Magyarország új tagként még inkább úgy érezte, jól kell teljesítenie. „Csehek, lengyelek, magyarok – volt egy verseny, hogy ki a jó tanuló. Be akartuk bizonyítani, hogy igen, mi elkötelezettek vagyunk. Ebben az is benne volt, hogy mi alapvetően az Európai Unióba akartunk bejutni, de ehhez bizonyítanunk kellett, hogy tudunk együttműködni a NATO-ban. Ez belpolitikai érv is volt: hogy bizony, ez a fajta felelősségteljes viselkedés segítheti az EU-csatlakozásunkat” – mondja Juhász Ferenc.

A kapcsolatot a magyar segítség és az amerikai védelmi garancia között nem lineárisan kell elképzelni. Nem arról van szó, hogy Magyarország elveszíti az észak-atlanti szövetség biztonságát, ha nem ugrik, amikor szólnak neki. A washingtoni szerződés 5. cikke garantálja, hogy ha a NATO valamelyik tagját támadás éri, az összes többi tagnak kötelessége segítségére sietni. De az amerikaiak hozzáállását Közép-Európához, és ezáltal a szövetség erejét, a védelmi garanciák megbízhatóságát nagyon is befolyásolja, hogy mekkora támogatást kapnak itteni szövetségeseiktől.

„A NATO mint katonai szövetség, illetve Európa mindenáron való megvédése ma már nem olyan egyértelmű amerikai érdek, mint a hidegháború alatt volt” – mondja Korányi Dávid, Bajnai Gordon kül- és biztonságpolitikai főtanácsadója. „Ha az amerikaiak azt látják, hogy Európa csak púp a hátukon, mert az égvilágon semmivel nem járul hozzá az ő saját stratégiai céljaikhoz, akkor könnyen bekövetkezhet az – talán nem ma, de öt-tíz éven belül –, hogy azt mondják: tudjátok mit? Menjetek ti a fenébe! És ha Európa elveszíti az amerikaiak figyelmét, és kivonják innen erőforrásaikat, akkor az különösen Közép- és Kelet-Európa számára komoly problémákat jelenthet. Nem azt mondom, hogy az oroszok megint lerohannának bennünket, de ki tudja, hogy nem kerülne-e egyszer egy kelet-európai ország egy olyan konfliktushelyzetbe Oroszországgal, mint például Grúzia 2008 nyarán? Egyáltalán nem magától értetődő az, hogy ez a térség tartósan stabil és demokratikus marad az amerikai védőernyő nélkül. Távolinak tűnik ma már a délszláv háború, de valójában nem volt olyan régen, és nem is volt olyan messze. És szerintem egyáltalán nem nagy ára ennek a biztonságnak, amit mi most élvezünk – végeredményben a NATO-nak és Amerikának köszönhetően – az a néhány száz magyar katona, aki Afganisztánban tevékenykedik” – mondja Korányi.

*

Manapság persze Magyarországnak nincsenek igazi ellenségei, a washingtoni szerződés nyújtotta védelmi garancia inkább csak absztrakció. A gyakorlatban csak a végső értékét jelenti az Amerikával és a nyugat-európai országokkal ápolt kapcsolatoknak. De a velük való szövetség e nélkül is érték, hiszen gazdag és befolyásos hatalmakról van szó, akikkel egyébként is meg kell tudnunk értetni magunkat. Szekeres Imre, aki 2006-tól 2010-ig volt honvédelmi miniszter, úgy véli: ebben az időszakban, amikor Magyarország a világban szinte csak folyamatos politikai és gazdasági problémáival tudott kitűnni, nagyrészt afganisztáni részvételének köszönheti, hogy valamennyi elismerést mégis tudott aratni a szövetséges országok között. A részvétel ellensúlyozta azt is, hogy a Gyurcsány-kormány ellentmondásos jeleket adott az Oroszországhoz fűződő viszony, illetve a Nabucco és

---

* Az MSZP-re és az SZDSZ-re ez igazabb, mint a Fideszre, noha az atlantistákat ott is jelentős személyek képviselik, elsősorban Martonyi János külügyminiszter, Németh Zsolt volt politikai, jelenleg parlamenti államtitkár, vagy akár Szemerkényi Réka, Orbán Viktor volt kül- és biztonságpolitikai tanácsadója.

a Kék Áramlat energiavezetékek közötti verseny tekintetében, amit erős gyanakvással szemléltek Washingtonban. „Abban, hogy Magyarországot valamennyire elfogadták a világban ebben a zűrös négy évben, nagyon nagy szerepe volt a katonai együttműködésnek. Nagyon biztos alapot adott az amerikai kapcsolatoknak” – mondja Szekeres.

Ez konkrét dolgokban is megjelent. „Az amerikaiak egy csomó dologban tudnak nekünk segíteni” – mondja Korányi Dávid. „Vegyük például az energiabiztonság kérdését: a Nabucco földgázvezeték például nehezen valósulna meg amerikai támogatás nélkül, mert nekik van akkora befolyásuk, hogy elhárítsanak az útjából olyan akadályokat, mint például a török–azeri vita a vezeték lefektetéséről. Vagy például ők segítettek abban is, hogy Horvátország levegye napirendről az adriai olajvezeték megfordítását.* Ebben az ügyben pont akkor kértük a segítségüket, amikor 2009 novemberében Bajnai Gordonnal kint voltunk Washingtonban Joe Biden amerikai alelnöknél megtenni a legújabb csapatfelajánlásainkat. Ahhoz pedig, hogy mi szívességeket kérjünk az amerikaiaktól, nekünk is nyújtanunk kell valamit.” Afganisztán a szlovák relációra is kihatott: hogy a szlovák kormány 2009-ben tárgyalóasztalhoz ült Magyarországgal, és az ellentmondásos szlovák nyelvtörvény ügyében elfogadta az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet bevonását, egy fontos magyar követelést, abban szerepe volt annak is, hogy az amerikai kormány nyomást helyezett Fico szlovák miniszterelnökre. De ehhez az is kellett, hogy Magyarország gesztusokat tegyen Amerikának Afganisztánnal és egy guantánamói fogoly befogadásával.

„Magyarországnak olyan szövetségessé kell válnia, aki megbízható. Akire érdemes odafigyelni. De ezt valamivel ki kell vívni” – mondja Medgyessy Péter. A NATO-ban pedig leginkább azzal lehet tekintélyt kivívni, megbízható szövetségesként feltűnni, ha egy tagállam katonát, pénzt, felszerelést ajánl fel a közös missziókra. Különösen egy olyan időszakban, amikor az

* Magyarország számára az adriai kőolajvezeték fontos alternatíváját jelenti az orosz Barátság vezetéknek. 2009-ben azonban a horvátok elkezdték fontolgatni, hogy megfordítják a vezetéküket, és arra használják, hogy a Magyarországon keresztül érkező orosz kőolajat levezessék egészen az Adriai-tengerig. Ez megfosztotta volna Magyarországot egy alternatív kőolajvezetéktől, ami pedig az oroszoktól való energiafüggésünk feloldásának fontos része volna.

afganisztáni háború nem ment túl jól, és mindig kevesebb katona volt, mint amennyire szükség lett volna. 2006 és 2010 között pedig ez volt a helyzet, egyre inkább. Egy ilyen klímában természetes, hogy értékelik, ha valaki letesz valami konkrétumot az asztalra, még ha az nem is nagy erő. „A NATO-ban senki nem nyom senkit, csak kér” – mondja egy volt NATO-nagykövet. „De gyakran kialakulnak olyan helyzetek, amikor kevesebb a felajánlás a tagállamok részéről, mint amennyi forrásra szükség van, és akkor egy jól időzített felajánlással nagy politikai tőkére lehet szert tenni.”

Ezek a hozzájárulások természetesen a helyükön kezelendők. Egy Magyarország méretű ország nem tud akkora hozzájárulást tenni, ami érdemben befolyásolná az afganisztáni háború alakulását. De azért nem is teljesen elhanyagolható: Afganisztánban évekig olyan csapat- és eszközhiány volt, hogy szó szerint egyesével kellett vadászni a helikoptereket, és szinte tucatszám a harcba is küldhető katonákat. Amikor 2009-ben a kanadaiak és a hollandok is bejelentették távozási szándékukat, a kis országok szerepe még inkább felértékelődött. Persze a hozzájárulásoknak nagyobb a politikai, mint a katonai vagy anyagi értéke. Az amerikai, a brit, a kanadai, a holland politikusok számára például könnyebbséget jelent, ha elmondhatják parlamentjüknek, közvéleményüknek, vagy más szövetséges államoknak, ha esetleg bizonytalankodnak: nem vagyunk egyedül, ő és ő és ő is jön velünk. A szövetségben végrehajtott beavatkozások erkölcsi tekintélye is nagyobb, legitimitása is erősebb, mint egy egyedül végrehajtott akcióé. Hogy az afganisztáni nemzetközi szerepvállalás évekig sokkal kisebb vitákat produkált, mint az iraki, az részben annak köszönhető, hogy az előbbiben majdnem az egész világ részt vesz, az utóbbiban pedig igazából csak Amerika és néhány (sokszor kelletlen) szövetségese. Az amerikaiaknak nagyon fontos volt, hogy minél több támogatót tudjanak felsorakoztatni: a litvánoknak például szinte minden technikai és anyagi támogatást megadtak, ideértve a fegyvereket és a pénzt is, csak jöjjenek, és oda lehessen őket rakni a térképre.

„Komoly tekintélyre lehet [az afganisztáni missziózással] szert tenni” – mondja Mike Williams, a NATO-elemző. „Egyetlen embert sem hallottam az USA-ban, aki lekicsinyelte volna azoknak a hozzájárulását, akik harcolni is mernek. A kelet-európaiak nagyon sok pontot szereztek maguknak Washing-

tonban. Ez az egész a szolidaritásról is szól, nem csak arról, hogy mennyi katonád van. Mindenki tudja, hogy nem Észtországon fog múlni ez a háború."

Mégis, nehéz az így szerezhető politikai tőkét pontosan mérni. „Nincsenek oklevelek" – mondja Bali József, a HM volt védelempolitikai szakállamtitkára. „De ha mennek például a viták Afganisztánról, akkor egy kicsit komolyabban vesznek minket, nagyobb a hitele a szavunknak. Akkor kezelnek bennünket egyenrangú partnerként, még ha kis ország vagyunk is. Ha csak a szánk jár, akkor mindjárt azt mondják, hogy ez csak egy ordító egér, ez csak potyázik itt. És más kérdésekben is könnyebben találunk esetleg politikai támogatást, mert azt mondja mindenki, hogy igen, ez az ország teljesít, úgyhogy mi is segítünk neki. Akár csak azzal, hogy könnyebb így választott személyzeti pozíciókat szerezni: például az Európai Unió katonai törzsének képességfejlesztési igazgatója egy magyar tiszt, Horváth Gábor dandártábornok. Az Althea, a boszniai EU-békefenntartó misszió parancsnokhelyettese is magyar, Nagy Tibor dandártábornok. A személyes kvalitás csak egy dolog, a magyar katonatiszteket nagyon kevesen ismerik a világban. Leginkább az számít, hogy az országa mit teljesít, ez alapján döntik el végső soron, hogy támogatják-e. És a katonai terület csak egy kicsi szelet, a Külügyminisztérium meg a miniszterelnök is befolyást nyerhet így a maga területén." 2010-ben a NATO egyik főtitkárhelyettese is magyar lett, a külügyes Iklódy Gábor személyében.

Banai Károly, aki Magyarország kül- és biztonságpolitikai kérdésekért felelős uniós nagykövete volt 2003 és 2007 között, mond egy példát. „Szudánba küldtünk 2003-ban egy embert békemisszióba EU-színekben, összesen kétéves időszakra. Ez egy fontos üzenet volt az Európai Unió felé: hoppá, itt van egy új tagállam, sőt még csak megfigyelő (akkor még nem zárult le a csatlakozási szerződés ratifikációja), de mégis, hajlandó áldozatot hozni az európai ügyekért. Igaz, ez csak pici áldozat, egy emberrel, de mégis áldozat. Különösen a franciák nagyon megdicsértek minket. És aztán amikor voltak a magyarverések a Vajdaságban 2004-2005-ben, akkor én oda tudtam menni a francia nagykövet-társamhoz Brüsszelben, és meg tudtam kérni, hogy adjon nekünk egy félmondatot az uniós kommünikében, amit a nagykövetek éppen fogalmaztak, hogy „az EU figyelemmel kíséri a vajdasági helyzetet". Nem is kell semmit mondania, csak ne ellenezze. A franciák ellenezték ezt addig ugyanis a leghevesebben. A nagykövet felhívta Párizst ott előttem, és azt mondta, hogy oké, ha senki más nem blokkolja, akkor mi sem fogjuk. Ezt eljátszottam mindenkivel, hogy ha senki más nem ellenzi, akkor légyszi te se. És sikerült is. Szóval fontos ott lenni olyan helyeken is, amelyek nekünk közvetlenül nem fontosak, mert nem tudjuk, hol és mikor kérhetünk értük viszonzást."

*

Magyarországnak volt még egy oka arra, hogy missziózással próbáljon tekintélyt szerezni szövetségeseinél. Az ország ugyanis évek óta nem tudja teljesíteni azt a NATO felé tett vállalását, hogy honvédelmi költségvetését a nemzeti össztermék 2 százalékára emeli.* „2002 és 2006 közt egyfajta lavírozás, egyensúlykeresés jellemezte a honvédelmi politikát az új tagállamok között" – emlékszik vissza Juhász Ferenc volt honvédelmi miniszter. „Mindenki kereste azokat a lehetőségeket, amelyekkel kimászhat a védelmi költségvetés növelésének óriási kötelezettsége alól valamilyen másfajta lépéssel vagy gesztussal. Mi elkezdtünk felajánlgatni kontingenseket külföldre. Volt, hogy 1200-1300 katona is volt kinn egyszerre, főleg a Balkánon, Bosznia és Koszovó puskaporos hordóiban. Ezzel hosszú ideig elértük, hogy ne pirítsanak ránk, amiért nem nő a költségvetés és nem halad a honvédelmi modernizáció. Ezzel egyensúlyoztunk. Egy jó ütemben tett felajánlás nagyon sokat hozott a konyhára, enyhített azokon a kritikákon, amelyeket az ország folyamatosan kapott."

Tény, hogy ezzel a problémával Magyarország nem volt – és most sincs – egyedül. 2010-ben a 28 NATO-tagállam közül *csak öt* költött legalább 2 százalékot honvédelemre; a 28-ból 24 pedig egyenesen *kevesebbet* költ,

* A honvédelmi kiadások a 99-es NATO-csatlakozás óta soha nem voltak magasabbak, mint a GDP 1,8 százaléka, az elmúlt öt évben pedig mindig 1,2-1,3 százalék körül voltak. Forrás: NATO

mint 2000-ben, mielőtt megindult volna a „terrorizmus elleni háború". Az amerikaiak rendszeresen panaszkodnak is emiatt az európaiakra.

Ami Magyarországot illeti, a 2000-es évek elején egymást érték a nyugati kritikák. 2000-ben a NATO Magyarországról készült katonai helyzetértékelése kimondottan éles bírálatokat tartalmazott. Wesley Clark, a szövetség európai főparancsnoka arra panaszkodott, hogy a honvédség felszerelése elavult. Az amerikaiak azt akarták, hogy a honvédség legalább azoknak az egységeknek a fejlesztését finanszírozza rendesen, amelyeket NATO-missziókra ajánl fel.[38] Amikor Juhász Ferenc 2002-ben átvette a honvédelmi tárcát és kiutazott Brüsszelbe, hogy találkozzon Lord Robertson NATO-főtitkárral, sokkolta, hogy milyen rossz véleménnyel vannak az országról. „Robertson nagyon kemény szavakat használt a találkozón. Hogy a magyarok kiváló diplomatákat küldenek a NATO-ba, de a felajánlásaik minden más területen kívánnivalót hagynak maguk után. És közben az ujjával kopogtatta az asztalt" – emlékszik vissza egy illetékes, aki jelen volt a találkozón. A honvédelmi miniszter ráadásul nemcsak a főtitkártól kapott, de még egy annál sokkal komolyabb helyről is: a Pentagonból. „Nekem Donald Rumsfeld amerikai védelmi miniszter nagyon konkrétan megmondta: ez így nem tartható fönt, tartósan növelnünk kell a védelmi kiadásokat. Az pedig nyilvánvalóan nem érdekli, hogy ez nekünk milyen belpolitikai nehézségeket okoz" – mondta Juhász.

Mindebből idehaza nagy sértődés lett, különösen miután egy neve mellőzését kérő szövetséges diplomata azt mondta a *Washington Post*nak, hogy „Magyarország nem harcos nemzet… 1456 óta nem nyertek háborút."[39] A tekintélyes amerikai külpolitikai folyóirat, a *Foreign Affairs* pedig 2002. november-decemberi számában közölt hosszas kritikát arról, hogy egyes tagállamok, köztük is elsősorban Magyarország, nem nyújtanak tőlük elvárható teljesítményt, sem politikailag, sem katonailag; ezért itt az ideje, hogy módosítsák az észak-atlanti szerződést úgy, hogy ezeket a tagállamokat meg lehessen büntetni, tagságukat fel lehessen függeszteni, sőt, akár ki is lehessen őket rúgni. A cikk idézte Keleti György volt honvédelmi miniszter egy rádiónyilatkozatát, amelyben Keleti azt mondta: az ország olyan vállalásokat tett a csatlakozásért cserébe, amelyek be nem tartásáért úgysem lehet utóbb felelősségre vonni.[40] Hogy mire gondolt a miniszter? Nos, az ország 1999-es belépésekor olyan magabiztos volt, hogy konkrétan egész haderejét felajánlotta a NATO számára. Holott még ma, 2010-ben is csak zászlóaljszintű erőt tudunk NATO-misszióra küldeni.

A missziózással való taktikázás viszont némi sikerrel járt. A honvédség saját méreteihez és képességeihez mérten viszonylag jelentős szerepet vállal Koszovóban, Boszniában, illetve Afganisztánban, a NATO fennállásának első háborújában. A *Foreign Affairs*-cikkben megfogalmazott kritikákhoz hasonlók jobbára el is hallgattak. Igaz, nem is szűntek meg teljesen. Liam Fox, a brit konzervatív ellenzék védelmi szóvivője még 2007-ben is arra panaszkodott egy nagy port felvert nyilatkozatában, hogy Magyarország és Lengyelország „belépett a NATO-ba, zsebre vágta a biztonsági garanciákat, majd csökkentette védelmi kiadásait", és ezért, ha így folytatják, fel kellene függeszteni tagságukat.[41] Szekeres Imre honvédelmi miniszternek megalázó módon egy brit nagykövetségi kommünikét kellett lobogtatnia a nemzetközi sajtó budapesti tudósítói előtt, miszerint a brit kormány egyáltalán nem törekszik ilyesmire, és valójában nagyra értékeli Magyarország hozzájárulását a szövetség munkájához.

*

Az afganisztáni részvétel mellett szólt még egy dolog: Irak. Magyarország Irakba is küldött katonákat, méghozzá egy egész szállítózászlóaljat. Ezt szintén az Egyesült Államok melletti kiállás indokolta. Az iraki háború azonban sokkal problémásabb ügy volt: nemcsak a világ és Európa közvéleményét osztotta meg igen élesen, de a magyar társadalom nagy része is ellene volt. Míg az afganisztáni tálib rezsim megdöntése igazságosnak és indokoltnak tűnt a szeptember 11-i terrortámadások után, Szaddám Huszein Irakjának megtámadását az amerikai közvéleményen kívül kevesen érezték elfogadhatónak vagy indokoltnak.[42] Az iraki háború támogatása tehát nagyobb politikai kockázatot jelentett a kormány számára. Ráadásul nemcsak a választók előtt, de a többi európai ország – így Németország és Franciaország – felé is, akik nem vettek részt a háborúban. A kormány számára

tehát vonzó alternatívát jelentett Afganisztán: megszabadul a politikailag nehézkes és kellemetlen iraki háborútól (ami 2004 júniusában Nagy Richárd szakaszvezető személyében már egy katona életét is követelte), viszont mégsem szégyenül meg Washingtonban, hiszen „cserébe” katonákat küld Afganisztánba. A magyar zászlóaljat végül 2004 végén vonták ki Irakból, noha ezt követően is tevékenykedtek az országban különleges alakulatok, kiképzői szerepben.

*

Túl azon, hogy az afganisztáni részvétel fontos volt az Egyesült Államokkal és a többi szövetségessel való kapcsolatok miatt, a magyar vezetés abban már korántsem volt biztos, hogy maga az afgán stabilizáció valóban olyan jelentős magyar érdek volna, ami megérné a kockázatokat és a befektetést. A hivatalban lévő miniszterelnökök és miniszterek persze mind ezt mondták. De sokuk igazából kételkedett benne, hogy a nemzetközi terrorizmus és a kábítószer elleni küzdelemnek valóban ez-e a leghasznosabb formája, és Magyarországnak valóban ennyire exponálnia kell-e magát ebben.

Volt persze olyan is, aki tényleg ezt gondolta, például Bajnai Gordon, aki a harmadik magyar miniszterelnök volt a történetben. „Mi Európa és Magyarország biztonságát védjük Afganisztánban, még ha ezt nehéz is eladni idehaza” – mondta még hónapokkal hivatalból való távozása után is. „Iszonyatos tét forog kockán. Ez nemcsak Afganisztánról szól, hanem egy atomfegyverrel felszerelt ország, Pakisztán stabilitásáról is. Ennek a vállalkozásnak óriási jelentősége van.”

Korányi Dávid, Bajnai kül- és biztonságpolitikai főtanácsadója fogalmazta meg ezt a legelegánsabban. „Hogy miért fontos nekünk Amerikát támogatni? Hadd válaszoljak erre egy idézettel, ami John Kennedy híres mondatának a második fele, és így hangzik: világ polgárai, ne azt kérdezzétek, hogy mit tesz értetek Amerika, hanem azt, hogy mit tehetünk együtt az ember szabadságáért.[43] Ezzel azt akarom mondani, hogy szerintem Afganisztán stabilizálása egy jó ügy. Humanitárius, civilizációs és nemzetbiztonsági szempontból is. Persze nem mi, magyarok vagyunk az iszlámista terrorizmus elsődleges célpontjai, sőt, még azon is lehet vitatkozni, hogy nem tesszük-e ki magunkat a dzsihádisták dühének azzal, hogy részt veszünk ebben a háborúban. De mégis: Afganisztán és Pakisztán stabilizálása egy jó és helyes ügy, aminek fontos stratégiai jelentősége van a globális terrorizmustól kezdve az atomfegyverek elterjedéséig. Ez egy olyan geopolitikai kihívás, ami minket is érint.”

Ezeket a mondatokat a miniszterek is szépen el tudták mondani, de érezhető volt, hogy sokuk csak azért teszi, mert úgy érezték, így jobban eladható a vállalkozás. Az igazság az, hogy a politika és az államigazgatás jelentős része egyáltalán nem volt meggyőződve arról, hogy az afganisztáni háború tényleg annyira igaz ügy volna, és arról sem, hogy van-e túl sok értelme ott a világ végén erőlködniük a magyar katonáknak.

Az amerikaiak háborúival kapcsolatos összeesküvés-elméletek a katonaság és a politikai vezetés köreiben ráadásul láthatólag pont ugyanannyira voltak jelen, mint bárhol máshol. Juhász például úgy gondolta, az amerikaiak „igazából” azért vannak Afganisztánban, hogy „körbevegyék” Oroszországot, és bázisokat létesítsenek közel Kínához és Észak-Koreához. „Egy bábkormány jól jött ott nekik, ez fontos szempont volt, ebben biztos vagyok” – mondta. Egy magas rangú honvédelmi illetékes, aki neve mellőzését kérte, magáévá tette azt a teljesen ellenőrizhetetlen és őszintén szólva elég abszurd afgán pletykát, hogy az amerikaiak fegyverrel látják el a tálib ellenállókat, a fegyvergyártó cégek érdekeinek megfelelően. Amikor hitetlenkedve néztem vissza rá, jelentőségteljesen megkérdezte, láttam-e a *Lord of War* című hollywoodi filmet, amelyben Nicholas Cage fegyverkereskedőt alakít, aki az amerikai kormány hallgatólagos támogatásával fegyvereket szállít embargó alatt álló fejlődő országokba. (Három év afganisztáni munka során egyszer sem hallottam arról, hogy jelentősebb mennyiségű amerikai fegyvert találtak volna elfogott vagy megölt ellenállóknál.) A katonák jelentős része, akikkel találkoztam, meg volt róla győződve, hogy az egész háború nem szól másról, mint arról, hogy Amerika és Európa kiaknázhassa Afganisztán ásványkincseit. Tény, hogy sokan közben azzal is egyetértettek, hogy a honvédség

és a magyar civilek humanitárius és fejlesztési erőfeszítései valamennyire hasznosak és valóban segítenek az afgánokon, még ha csak kis mértékben is. De mégis elég skizofrén módja volt ez a részvételnek.

A magyar vezetők nem voltak túlságosan optimisták a háború esélyeivel kapcsolatban sem, vagy legalábbis utóbb ezt mondták. Medgyessy Péter Afganisztánt még Iraknál is reménytelenebbnek látta. A történelmi példák alapján pesszimista volt, hogy lehet-e katonai győzelmet aratni az ellenállók felett, és bár úgy vélte, hogy a demokrácia, az emberi jogok és a többi nyugatos érték univerzális, kételkedett benne, hogy ezeket egykönnyen meg lehet-e honosítani Afganisztánban. Bajnai Gordon pedig azt mondta, hogy számára a 2010-es, új amerikai stratégiát éppen az tette vonzóvá, hogy az már nem is annyira egy demokratikus afgán állam kiépítésére, hanem a Pakisztánt fenyegető veszély lokalizálására, illetve a szélsőséges iszlámista csoportok legyőzése mellett a mérsékeltebb tálibokkal való megegyezésre helyezte a hangsúlyt. Bajnai végig akarta csinálni a missziót, de egyúttal a kiutat is látni akarta.

Göncz Kinga külügyminiszter állítása szerint már a legelején úgy vélte, hogy a konfliktust nem lehet katonai eszközökkel rendezni. Még abban sem volt biztos, hogy az „afganizáció” – vagyis az afgán kormányerők előtérbe tolása a NATO-csapatok közvetlen bevetése helyett – működhet-e, mert megbízhatatlannak tartotta őket. Inkább a civil fejlesztésekre helyezte volna a hangsúlyt, de utóbb még ezekről is elismerte, hogy nem elég jelentősek ahhoz, hogy látható eredményeket hozzanak. Szintén a szkeptikusok közé tartozott Szekeres Imre honvédelmi miniszter, Bali József, a HM védelempolitikai államtitkára – akinek korábbi kasmíri megfigyelőként még valamennyi tapasztalata is volt a hegyi partizánháborúkkal – és Udvardi Iván, a Külügyminisztérium befolyásos politikai igazgatója 2004 és 2007 között. Szekeres végeredményben elszánt támogatója volt a missziónak, és minisztersége idején folyamatosan nőtt a magyar részvétel. De valójában egyáltalán nem volt oda a háborúért: kilátástalannak gondolta, és amikor tehette, igyekezett korlátozni a magyar katonai részvételt a kevésbé kockázatos feladatokra, mint például a kabuli repülőtér ellenőrzése. Udvardi megnyerhetetlennek tartotta a háborút, és főként az aggasztotta, hogy nem látta, hogyan lehet belőle majd kilábalni, ha egyszer belefogtunk. De félelmeit csak a miniszterelnökkel osztotta meg. Különösen, hogy külpolitikusként a NATO-kapcsolatok fontossága miatt neki sem voltak kételyei: a misszióban részt kell venni.

Nehéz eldönteni, hogy a 2010-ben készült interjúk pontosan tükrözik-e ezeknek az embereknek a valódi gondolatait azokból az időkből, amikor a döntések születtek. Afganisztánnal kapcsolatban persze mindig is könnyű volt pesszimistának lenni, de az kétségtelen, hogy utólag még könnyebb okosnak lenni.

A kormánynak és az MSZP vezetőinek azon tagjai, akik nem foglalkoztak külpolitikával, még kevésbé voltak oda az egész részvételért. Ficsor Ádám, aki 2008-tól 2009-ig Gyurcsány Ferenc kabinetfőnöke volt, úgy emlékszik, hogy a Gyurcsány-kormányban a miniszterelnökön és Szekeres Imrén kívül nem volt valódi támogatója az afganisztáni részvételnek. „Mindig mindenki ellene volt, hogy bármit is csináljunk a sereggel. Csak ne kelljen rá költeni, hogy minél olcsóbb legyen, ezt akarta mindenki – Veres János, Kiss Péter, Lendvai Ildikó, Bajnai Gordon. Mindenki úgy tekintett erre – egyébként jómagam is –, hogy a hadseregnél kell spórolni, mert rengeteg pénzt elvisz, miközben gazdasági válság van” – mondja Ficsor.

A volt kabinetfőnök szerint Szekeres Afganisztánnal kapcsolatos felvezetéseit egyes kormánytagok nem kevés szarkazmussal kezelték. „A Veres mindig azt mondta, hogy Imre, hát ezt nem lehet, miattad száll el a költségvetés, mindenhol tartjuk az irányszámokat, csak ott nem. A Kiss Péter meg, hogy hát ő legendás pacifista, ugye, és hogy nem tudja, hogy erre kell-e költeni – de mindig kellő szarkazmussal, mert a Szekeres meg nagyon komolyan vette magát. De a miniszterelnök mindig azt mondta, hogy ezt muszáj meglépni. Mindig kiállt a Szekeres mellett, abszolút szövetségesek voltak ebben a dologban.” De a vállalkozás nagy költsége, évi 10-12 milliárd forint, így is folyton ott lebegett mindenki szeme előtt, ideértve a Miniszterelnöki Hivatal stábját is. „Folyton ott volt, hogy ez mennyibe kerül. A honvédelmi minisztérium mindig a kormánytól próbált [plusz] pénzt szerezni, és folyton túltervezte a költségeket” – mondja egy vezető kormányzati tisztviselő, aki részt vett ezeknek a döntéseknek az előkészítésében.

Az okok körülötti zűrzavar, a kérdés, hogy mit is csinálunk mi igazából Afganisztánban és miért, elkerülhetetlenül ellentmondásokhoz és problémákhoz vezetett. A hivatalosan hangoztatott indoklások között például mindig is előkelő helyen szerepelt a kábítószer-termelés és -kereskedelem elleni fellépés. A politikusok rendre ezt mondták az embereknek: *ezért* vagyunk Afganisztánban. Feltehetőleg a katonák fejébe is beleverték: még Szabó Csaba lövészkatona *Fél év Afganisztánban* című, bűbájos naivitással megírt élménybeszámolójában is szerepel.[44] Valójában a magyarok *explicite el voltak tiltva* attól, hogy bármilyen kábítószer-ellenes akcióban részt vegyenek, attól az egyébként bölcs meggyőződéstől vezérelve, hogy ez csak felesleges összeütközéshez vezetne az afgán hadurakkal és a tartomány korrupt vezetőivel. Persze mindig lehetett azt mondani, hogy az ország stabilizálása és gazdasági felemelése, amiben viszont részt veszünk, *végeredményben* oda vezethet, hogy az afgánok egyszer lejönnek az ópiumról. De ezt az érvelést, noha jól hangzott, inkább a remény táplálta, mint bármi más.

Ami pedig a másik fő érvet illeti, tudniillik hogy Afganisztán és Pakisztán stabilitása, illetve az iszlámista terror elleni fellépés a világ és benne Magyarország érdeke is, ez elméletileg szintén igaz. De az egyáltalán nem egyértelmű, hogy a megoldást a NATO és benne Magyarország óriási méretű katonai beavatkozása szolgálná a legjobban. Sőt: ahogy a külföldi beavatkozás egyre intenzívebbé vált, a helyzet látszólag egyre csak romlott. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a beavatkozás eleve rossz ötlet lett volna, és azt sem, hogy Magyarországnak ne kellene benne részt vennie. Csak azt, hogy a politikusok vermet ástak maguknak azzal, hogy nem beszéltek teljesen nyíltan a legfontosabb okról – a szövetségesi hűségről –, és olyan indítékokkal próbálták eladni a beavatkozást, amelyekben maguk sem hittek igazán, és amelyek egyébként is némileg ingatag lábakon álltak.

Ez közrejátszott abban, hogy az Afganisztánról itthon folyó – rendkívül korlátozott és többnyire meglehetősen korlátolt – vita a magyar szerepvállalás szempontjából lényegében irreleváns mederbe terelődött. Amikor 2010 augusztusában két magyar katona is meghalt egy tálib rajtaütésben, az újságokban megjelent publicisztikák, blogbejegyzések és olvasói kommentek nagy része magát az afganisztáni helyzetet vizsgálva jutott el arra a következtetésre, hogy a honvédségnek ki kell vonulnia. Lehet, hogy igazuk volt, és a NATO afganisztáni erőlködése tényleg reménytelen. De a magyar szerepvállalás szempontjából sokkal fontosabb volt a NATO-hoz való viszony, ez pedig egyszerűen nem képezi részét a magyar közbeszédnek. Pedig Magyarország afganisztáni szerepvállalása elsősorban a NATO-ról szól, csak másodsorban Afganisztánról.

Persze a politikusok tudták ezt, még akkor is, ha nem beszéltek róla nyíltan. Az, hogy sokan pesszimistán vélekedtek a háború kilátásairól és gyanakvók voltak „valódi" okaival kapcsolatban, soha nem jelentette azt, hogy a magyar vezetés képes lett volna kimondani: talán ezt az egészet jobb volna nem erőltetni. A szövetségesi hűség és a politikai szükségszerűség ezt minden esetben felülírta. Juhász Ferenc nyíltan megmondta, hogy „ilyenfajta mérlegelést nekünk nem kellett csinálni… A kábítószer, a menekültek, igen, persze. Ez megjelent a mi érvelésünkben is. De nem ez motivált, hanem az, hogy a barátom ellensége az én ellenségem is." Legfeljebb csak annyi eredménye volt a fenntartásoknak, hogy mindenki kereste a lehetőségeket: hogyan lehetne korlátozni az ország részvételét a konfliktus azon részeiben, amelyek nem sok jóval kecsegtetnek. Elsősorban: hogyan lehet harcoló alakulatok bevetése helyett inkább békefenntartó feladatokra, fejlesztésekre, kiképzésre helyezni a hangsúlyt. „Mi nem vagyunk olyan helyzetben, hogy ha úgy érezzük, hogy rossz a stratégia, akkor inkább nem szállunk be" – mondta Göncz Kinga 2008-ban.

*

A „részt is veszek, meg nem is" stratégiája éveken keresztül jól működött: az ország nemcsak hogy a NATO felől érkező kritikákat tudta nagyrészt elhallgattatni, de még bizonyos fokú diplomáciai tiszteletet is kivívott magának a részvétellel. Annak ellenére, hogy a háború első két évében csak orvosokat, járőröket, fejlesztő-békefenntartókat és törzstiszteket küldött az ázsiai országba – jelen volt, de a húzósabb feladatokban nem vett részt. De 2009-től az ország nem tudta tovább elkerülni, hogy aktív és tevőleges résztvevője legyen a konfliktus fegyveres részének is.

Ez a hozzáállás, valamint az a tény, hogy a 2001-ben néhány hét alatt „megnyert" háború fokozatosan a visszájára fordult, és Afganisztán 2006-2008 után újra kezdett csúnyán szétesni, egyúttal azt is jelentette, hogy Magyarország végeredményben belesodródott egy háborúba anélkül, hogy egyáltalán észrevette volna. Ami az elején még békefenntartó missziónak indult, néhány év alatt valódi – bár korlátozott – háborúzássá alakult át, alig észrevehető fokozatossággal. Néhány év távlatából, túl egy sor olyan súlyos harci cselekményen, amin a Magyar Honvédség évtizedek óta nem esett át, Afganisztán fontos mérföldkőnek tűnik. De akkor erre senki nem számított.

Az első jelentősebb alakulat, a 2004-ben Kabulba küldött lövészszázad felajánlása és kitelepítése például annyira simán és gyorsan ment, hogy Medgyessy Péter miniszterelnök először nem is emlékezett az egészre, amikor hat évvel később felkerestem egy interjúra. Úgy rémlett neki, az ő időszakára csak az iraki háború esett, Afganisztán már Gyurcsány Ferenc alatt kezdődött el. Tény, hogy Medgyessy akkor már politikai túléléséért küzdött (alig egy hónap múlva meg is bukott), és maga is elismerte, hogy figyelmének nagy részét lekötötte a belpolitikai csatározás. Mégis jól mutatja, hogy a probléma igazából csak a honvédelmi vezetés látóterében volt jelen. (Persze az is lehet, hogy Medgyessy miniszterelnökként egyszerűen nem tudta, hogy mi történik körülötte.) Nekem azt mondta, hogy egyszerűen nem érezte annyira drámainak az egész kérdést. Gyurcsány Ferenc, aki pedig évtizedek óta az első magyar miniszterelnök, aki magyar katonát harci feladatra küldött, azzal az indokkal utasította el az interjúkérelmet, hogy már nem emlékszik az egész ügyre.

Gyurcsánynak persze szintén rengeteg más baja volt akkoriban: gyakorlatilag állandó válsághelyzetben kormányzott. Mégis meglepőnek tűnik, hogy ezekre a kérdésekre „ne emlékezzen". Hacsak nem arról van szó, legalább részben, hogy az egész afganisztáni misszió akkor sokkal kevésbé tűnt komoly ügynek, mint amivé a háború terjedésével végül vált. Tény: Afganisztán egészen 2009-ig nem jelentett túl sok gondot. Viszonylag egyszerű missziónak látszott, amit az iraki események kiszorítottak a képernyőről. Afganisztán volt a könnyű háború. Ráadásul a magyarországi pártok egyetértettek a kérdésben, nem vitatkoztak róla se a nyilvánosság, se a színfalak

mögött különösebben. A médiát szintén nem érdekelte különösebben a dolog. Így az egész jobbára észrevétlenül változott békefenntartásból háborúvá.

Ezzel még azok a politikusok is így voltak, akik egyébként pontosan tudták, hogy mi történik. Bajnai Gordon azt mondja, hogy a dolog még akkor sem tűnt kritikusnak, amikor ő átvette a miniszterelnökséget, 2009 áprilisában. Csak akkor fogta föl a helyzet teljes súlyát, amikor egyszer a honvédelmi miniszter mobilon hívta egy lengyelországi tárgyalás közepén, hogy egy honvéd alegység harcban áll, a csatának nem látni a végét, és most próbálnak hozzájuk lőszert juttatni. „Hát ezt szokni kellett" – mondta Bajnai másfél évvel később, elég szárazon. „Hogy most ott van tizenegynéhány katona és real-time lövöldöznek ilyen vályogkunyhók közé bújva… És onnantól rendszeresen jöttek az ilyen hívások. Ez folyamatos aggodalom és feszültség forrása volt."

Szekeres Imre azt mondja, hogy a honvédelmi vezetés számára már 2006-tól világossá vált, hogy ez nem egyszerű békefenntartó feladat, mint amilyen a balkáni, és a részvétel növelése végiggondolt, tudatos és a következményekkel nagyon is számoló döntés volt. Ha ez így is van, ez néhány politikuson, az érintett minisztériumokon és magán a honvédségen kívül gyakorlatilag senkinek nem tűnt fel. Másrészt – amint ezt az előző részben is láttuk – igazából ők maguk sem tudtak teljes mértékben alkalmazkodni a drasztikus mértékben megváltozott körülményekhez, tudomásul venni, hogy Afganisztánban háború van, és ennek nagyon más logisztikai, technikai és hozzáállásbeli követelményei vannak, mint a békefenntartásnak.

FÉLOLDALAS MODERNIZÁCIÓ

A politikai és katonai vezetés jelentős része végig úgy gondolkodott, hogy a Magyar Honvédséget nem kell annyira félteni Afganisztántól. Hogy a katonák nem félnek a missziózástól, még egy ilyen veszélyes bevetéstől sem. Éppen ellenkezőleg: sok katonát szerintük éppen az idegesített, hogy a honvédség jellemzően szállító, őrző-védő, illetve ehhez hasonló, viszonylag kockázatmentes feladatokat vállalt az Afganisztán előtti missziókon.

Amikor a kormány 2008-ban egy különleges műveleti csoport afganisztáni bevetéséről döntött, „a katonák azt mondták: végre. Erre képeznek ki minket, végre kipróbálhatjuk magunkat a gyakorlatban is. Rengeteg elhivatott srác van ott, aki azt mondja, hogy igen, én ezért tanultam, ezért képeztem magam, hogy egyszer részt vehessek egy ilyen műveletben" – mondja Banai Károly.

Ez még egy fontos szempont, ami a magyar vezetést a misszió mellé állította: hogy a külföldi bevetés jót tesz a honvédségnek. Mert az eszköz akkor nem rozsdásodik be, ha használják. „Az egész missziózás egyik legfontosabb célja a katonák kiképzése" – mondja Bali József, volt katona, a Honvédelmi Minisztérium védelempolitikai államtitkára 2001-től 2010-ig „Egy ilyen misszión megérzik a lőporszagot, túlesnek azon a mentális sokkon, hogy milyen egy élő emberre rálőni. Így válnak igazi katonává. Idehaza senki nem fog rájuk éleslőszerrel lőni. Hát nem azért képezzük ki őket, hogy ha esetleg olyan helyzet adódik, és szükség van rájuk, akkor itt álljanak, hogy most akkor mi van." De ez minden misszióra igaz, a békésebbekre is. „2004-ben a szárazföldi haderő negyven százaléka már volt külföldi misszióban, őket mind erőhatás érte, fegyelmezettebbek, kritikusabbak, tanultabbak. 2003–2004-ben három komolyabb zászlóaljunk volt, mostanra még több a bevethető, magasan kiképzett, harcba is küldhető állomány" – mondja Szenes Zoltán.

A missziók alkalmat adtak arra, legalábbis elvileg, hogy a hadsereget modernizálják és megfelelően kiképezzék. „A missziók célja az, hogy felkészítsék a honvédséget a NATO-alapszerződés ötödik cikkéből eredő feladatok végrehajtására" – mondja Havril András vezérezredes, aki Szenes Zoltánt követte a vezérkari főnök székében. (A washingtoni szerződés ötödik cikke azt mondja ki, hogy egy NATO-tagállam elleni támadás az egész szövetség elleni támadásnak minősül, amelyre mindenkinek reagálnia kell.) „Újabb és újabb képességek és tapasztalatok szerzésére adnak alkalmat, amik beépülnek a honvédség felkészítési rendszerébe. Minél több misszióban, minél többfajta műveletben veszünk részt, annál jobban tudjuk teljesíteni az ötödik cikkben megfogalmazott követelményeket, annál értékesebb partnerei vagyunk a NATO-szövetségeseknek. A missziók naprakész állapotba hozzák a személyi állományt, magasabb képességeket, magasabb felkészültséget adnak nekik – tehát egyfajta állandó tanulási folyamat, ami növeli a magyar haderő minőségét. A parancsnokok kitekintést szereznek, megtanulják a nemzetközi együttműködés szabályait, kultúráját. Ilyenfajta együttműködés nem volt a Varsói Szerződésben. De a békemissziók folyamatos részvétellel járnak. Ez teljes szemléletváltást jelent a számunkra, új módszereket, új értékeket. Teljesen kitárult a világ a magyar katona előtt."

A NATO felé vállalt kötelezettségek külső nyomásként hatottak, elvileg eszközt adtak a katonai vezetés és a politika kezébe ahhoz, hogy lebonyolítson olyan belső reformokat, átalakításokat és beszerzéseket, amiket egyébként a bürokrácia lassúsága, ellenállása, az esetleges ellenérdekek miatt sokkal nehezebb volna. Pontosan úgy, ahogy az európai uniós csatlakozás kényszere a kilencvenes és korai kétezres években elengedhetetlenné tett és felgyorsított egy sor jogi és gazdasági reformot Magyarországon: meg kellett őket csinálni, és kész, különben nem vettek volna fel minket.

A gyakorlatban az átalakulás döntően létszámcsökkenést és a régi, kontinentális méretű háborúkra rendszeresített technika kivonását jelentette, és csak kisebb mértékben új fegyverrendszerek és módszerek bevezetését. A honvédség létszáma 1989-ben még 150 ezer volt, ma mintegy 26 ezer – igaz, ez mind hivatásos vagy szerződéses. Sok laktanyát bezártak, alakulatokat megszüntettek, a különböző parancsnokságokat összevonták. A harckocsizó- és gépesítettlövész-dandárokat könnyűlövész-dandárokká alakították át, és kivontak a hadrendből olyan fegyvereket, mint a lánctalpas BMP-1 és a BM-21-es (Katyusa) rakétavető. Harckocsiból csak egy századnyi maradt (15 darab T-72-es). Gyakorlatilag megszűnt a tüzérség. Ezeket a leépítéseket

indokolta a pénzhiány, az eszközök elavulása, de elsősorban a stratégiai környezet megváltozása: a hidegháború végével és a NATO-csatlakozással az országnak nem maradtak ellenségei.

Történtek szerény előrelépések a fegyverzetmodernizáció terén is. Megjelentek a Gripen repülők a magyar légtérben, rendszeresítették a BTR-80A páncélozott szállítójárművet, a francia Mistral légivédelmi rakétarendszert, és a NATO finanszírozásában elkezdődött a 3D-s radarrendszer kiépítése is (ha a pécsi Tubesen a harmadik, utolsó radar felépítése nem akad el, már készen lenne). Megújult számos bázis és laktanya, és Szolnokon, a 34. zászlóaljnál megkezdték a különleges műveleti képességek kifejlesztését, részben amerikai pénzből és képzéssel. Az afganisztáni csapatoknak kölcsönöztek Humvee páncélozott katonai terepjárókat, vettek páncélozott civil Toyotákat, Mercedes terepjárókat. Vettek három szuperpáncélozott Cougart a tűzszerészeknek, pilótanélküli repülőgépeket a felderítőknek, és egy sor modern személyes felszerelést a távcsőtől kezdve a lézertávmérőn keresztül a hálózsákig.

A lista még akár látványos is lehetne, ám a fejlesztések mögött nem mindig volt átgondolt stratégia. A Gripenek rendszeresítésekor nem rendeltek hozzájuk rakétákat. Ráadásul ma már a szakma jelentős része úgy gondolja, felesleges volt az egész beszerzés, hiszen nincs kitől megvédeni a légteret. Az afganisztáni beszerzésekre nem mindig a misszióra való felkészüléskor került sor, hanem a különböző incidensek, halálesetek bekövetkezte után.

A missziózás ezzel együtt is segítette a technikai modernizációt bizonyos fokig, hiszen kényszerítette a sereget az alkalmazkodásra; másfelől viszont éppenséggel lassította, hiszen a missziók kiadásai miatt kevesebb pénz maradt eszközbeszerzésekre. Tömböl László volt vezérkari főnök szerint inkább az utóbbi az igaz. „Sajnos az esetek többségében a hazai felszerelésüket viszik ki magukkal [a katonák], ami ott aztán amortizálódik. Nincs pénzünk fejlesztésre, amennyire szükség volna” – mondja. Ráadásul rosszul felszerelt hadsereggel missziózni sem lehet rendesen. „Kénytelen vagyok a pénzt más területektől elvonni, és ez a felajánlásokat is érinti. Ezek zárt összefüggések. Nem tudom kicserélni a harcjárműveket, nem tudok megfelelő fegyvert adni. Ez visszahat a missziózásra is” – mondja elődje, Havril András.

Rengeteg probléma nincs megoldva. A BTR-80-as harcjárművek nem igazán jók, igazából csak olyan, valódi harci kockázat nélküli missziókban – és műutakkal ellátott országokban – lehet őket használni, mint például Koszovó. A BTR gyenge páncélzatú, nehezen manőverezhető, alapvetően belbiztonsági célokra készült jármű, jelenleg folyamatban lévő modernizálása nem növeli harcértékét. A Mi-24-es és Mi-17-es helikopterek modernizálásából és felújításából 2010-ig csak 5 db Mi-17-esé valósult meg.[45] A lövészek szovjet típusú fegyverzete elavult, kivételt csak a hazai fejlesztésű, modern Szép és Gepárd mesterlövész- és rombolópuskák jelentenek, illetve az Afganisztánban harcoló alakulatoknál részben használt, amerikai M4-es karabély. A Kalasnyikov karabélyok modernizációja évek óta eredmény nélkül húzódik. Stratégiai légi szállítókapacitása a honvédségnek minimális, alapvetően több más NATO-országgal megosztott, pedig a távoli országokban végzett missziók korában ez alapvető igény. Négy darab An-26-os szállító-repülőgépet ugyan felújítottak, egyet pedig vásároltak, de ezek kicsik és rövid a hatótávolságuk (legalábbis Afganisztánhoz). Az Állami Számvevőszék 2009-es jelentése pedig megállapította, hogy „a haderő technikai felszereltsége, infrastruktúrája, illetve az állomány élet- és munkakörülményeinek a NATO-haderők átlagszínvonalához való közelítése is távolodott az eredeti célkitűzésektől”.

A honvédségnek öt lövészzászlóalja van, plusz a szolnoki 88. Könnyű Vegyes és a 34. különleges műveleti zászlóalj. A teljes szárazföldi haderő mintegy nyolcezer ember. De az alakulatok csak korlátozottan kompatibilisek a NATO-országok egységeivel. A honvédségnek leghamarabb 2016-ban lesz olyan dandárja (egy dandár kettő-négy zászlóalj), amit teljes egészében fel tud ajánlani NATO-műveletre, ha a szövetséget külső támadás érné. Béke-műveletekre, külföldi missziókra csak zászlóaljnyi erőt tudunk megmozgatni (500-800 fő – egyszerre összesen 1000 van külföldön).

Az ÁSZ-jelentés azt is megállapította, hogy „a NATO-vállalások teljesítésének kiemelkedően kockázatos tényezőjévé vált […] a legénységi állományban mutatkozó hiány”. A külföldi missziókra egyre nehezebb összeszedni az embereket. 2008-ban a honvédség saját adatai szerint 2400 fős hiány mutatkozott szerződéses katonákból, ami azt jelenti, hogy a tervezett szerződéses csapatállomány 66 százalékos szintre volt csak feltöltve. Sok

katona néhány év után otthagyja a sereget, mert úgy érzi, az se szakmailag, se anyagilag nem nyújt perspektívát. Mindeközben megmaradt a vízfej: egyes számítások szerint a 2008-ban 21 ezer fős haderő *42 százalékát* tette ki a központi szervek aránya, és csak 58 százalékát a csapatoké, ami hallatlanul rossz arány (bár ezt próbálták azzal elmaszkírozni, hogy egyes támogató, harcba nem küldhető egységeket formailag a csapatok között tartottak számon).[46] A honvédség stabilan körülbelül ezer katonát tart misszión, ami nemzetközi összehasonlításban jó arány. Annak ellenére, hogy a technikai és anyagi korlátok miatt a szárazföldi erők körülbelül negyedét lehet csak külföldre telepíteni, ami viszont elég kevés.[47] A honvédség teljes erőbedobással missziózik, mást alig is csinál. Még szerencse, hogy nincs külső ellenség, akitől meg kellene védeni az országot, mert arra ez a haderő nem volna képes.

A féloldalas modernizációnak részben a pénzhiány az oka. A 2004 óta tartó, gyakorlatilag állandó költségvetési válság nagyrészt kihúzta a szőnyeget a honvédelmi reform alól. A honvédelmi kiadások relatív csökkenését még a NATO-tagság explicit nyomása sem tudta megfordítani, még megállítani sem. Mivel béke van, a katonai költségvetés az első, amit a kormány csökkenteni próbál, ha spórolni kell – márpedig az elmúlt hat évben mindig spórolni kellett. „2004 óta folyamatos probléma a pénzhiány. A honvédelem vesztes volt mindig, a maradékelv alapján működött és működik" – mondja Szenes Zoltán. 2006 után annyira nem volt pénz, hogy a HM még a Gripen-szerződések felbontásának gondolatával is eljátszadozott. A vadászgépek lízingje és a vele kapcsolatos járulékos költségek évi 32 milliárd forintot visznek el.[48] Az ötletet végül ejtették, mert kiderült, hogy a szerződésbontás többe kerülne. A honvédelmi költségvetés 2010-ben mintegy 308 milliárd forint volt, a nemzeti össztermék kb. 1,1 százaléka.[49] Ennek elvileg 20 százaléka, kb. 50 milliárd forint állt rendelkezésre fejlesztésre, de ebből kell fizetni a Gripeneket és más nagy tendereket is, például a Rábát és a Konsberget, valamint a NATO Biztonsági Beruházási Programjaihoz való hozzájárulást is. A végén kevesebb mint 10 milliárd forint marad. „Sose tudtuk kielégíteni az igényeket. Milliárdok hiányoztak a beszerzésekből minden évben" – mondja Szenes. A HM-nek soha nem volt pénze arra sem,

hogy a missziós felajánlásokat megfinanszírozza, úgyhogy vagy a központi költségvetésből próbált pluszpénzt szerezni, vagy lefaragott a modernizációs kvótából. Ami a missziókat illeti, 2011-ben 19 milliárd forintot készül Afganisztánra költeni a kormány, és majdnem 4 milliárdot Koszovóra, a második legnagyobb külföldi misszióra. A 2010-es Afganisztán-büdzsé kb. 12 milliárd forint volt.[50]

Persze a pénzhiány gyakran csak kifogás. A Magyarországnál sokkal szegényebb Romániának jóval nagyobb és jobban felszerelt hadserege van. Ők találtak rá pénzt. Magyarországon az egymást követő kormányok egyszerűen nem tekintették a haderőt fontos dolognak, és ezért egyre kevesebbet szántak rá. „A Havrillal [Havril András vezérkari főnök] össze is vesztem egyszer emiatt" – mondja egy vezető kormányzati tisztviselő, aki állandó bozótharcot vívott a katonai vezetéssel. „Mindig akkora számokkal jöttek, egyszer valami harmincfős békefenntartó misszióról volt szó, és azt mondta, hogy az 3 milliárd forint. Mondom, hogy a …? Mi a francra van a hadsereg ekkora költségvetéssel, ha nem terveznek ilyen dolgokra? Nem igaz, hogy nem tudnak kiizzadni egy misszióra 3-5 milliárd forintot. Mi lenne, ha megtámadnák az országot? Akkor is pénzt kérnének? A honvédség feladata ma az, hogy missziókban vegyen részt a határokon túl. Miért nem hoztak létre erre egy alapot? Hogyan mentünk utána az életnek? Sehogy."

A modernizáció nemcsak technikáról szól, hanem a mentalitásról is. Ebben a tekintetben a NATO-tagság, a külföldi képzések, a missziók azért hagytak valamennyi nyomot. A személyi-parancsnoki állomány gondolkodása mindenképpen modernebb ma, mint korábban volt, a katonák tapasztaltabbak, nyitottabbak. A honvédség már nem teljesen az a primitív, provinciális szervezet, mint ahogyan sok ember fejében nyomorúságos sorkatonai tapasztalata alapján él. A rendszerszerű alkoholizmus, ami a Néphadsereg egyik alapjellegzetessége volt, nagyrészt kiment a divatból. A rendkívül központosított szervezetet bizonyos fokig decentralizálták, a tisztek sokszor együtt tapossák a port a katonáikkal. Az afganisztáni konfliktus kis csoportokban támadó gerillák ellen zajlik, ezért az ottani műveleteket sokszor szakasz- vagy akár rajszinten végzik, főhadnagyokat és főtörzsőrmestereket helyezve vezető szerepbe. Ez radikális változás a kontinentális méretű háborúkra készülő

Néphadsereg hagyományaihoz képest, amelyben tábornokok mozgattak egész harckocsizó dandárokat. A primitív tömeghadseregből viszonylag sokoldalú szervezet lett, ami ötezer kilométerrel arrébb, egy hihetetlenül bonyolult konfliktusban is megállja a helyét, teljesen idegen földrajzi és kulturális körülmények között, ahol a helyi civilekkel való ügyes kapcsolattartás sokszor fontosabb, mint az ellenség lelövöldözése.

Tálas Péter egyenesen úgy véli, hogy a honvédség olyan fokú fejlődésen ment keresztül a rendszerváltás óta, mint a magyar társadalom egyetlen intézménye sem, a pénzügyi szektort leszámítva. „Felnőtt egy olyan katonai garnitúra, aminek az országban először *intézményi szinten* van tapasztalata arról, hogy milyen a külfölddel dolgozni. Egy olyan országban, ahol a társadalom gondolkodása egyébként nagyon provinciális és köldöknéző. És ez a NATO-tagságnak és a misszióknak köszönhető” – mondja.

Tény, hogy a legtöbb katona, akinek ezt felvetettem, csak nevetett ezen. „Az egyéni katona hatalmasat fejlődött a misszióknak köszönhetően, de a szervezet semmit” – mondja egy lövésztiszt, aki 2010-ben volt Afganisztánban. „Volt pótalkatrész ’90-ben? Nem. 2010-ben van? Nincs. Volt elég gyakorló? Nem. Van? Nincs. Meg volt oldva a logisztika? Nem. Most meg van oldva? Nincs. Mi úgy csináljuk a kiképzést meg úgy harcolunk, ahogy azt tapasztaltuk, meg innen-onnan összeszedtük.”

A problémákról a nyilvánosság előtt nem sok szó esett. Időről időre borította véleményét egy-egy elkeseredett katona. Például 2011 februárjában interjút adott az Indexnek egy Kálmán Károly nevű nyugalmazott százados, aki korábban a 34. zászlóaljnál dolgozott. Kálmán elborzasztó képet festett a honvédség állapotáról. Az interjúból egy olyan, „elkeserítően gyenge” hadsereg képe bontakozott ki, amelyet a legalsó és legfelső szinttől eltekintve még mindig egy óriási, a változtatásban ellenérdekelt bürokrácia ural; ahol az eszközbeszerzéseket nevenincs magyar cégekkel végeztetik el, botrányos árakon és alacsony hatékonysággal; ahol a katonák saját zsebükből vásárolják meg a missziós felszerelést, és saját szabadidejükben fejlesztik tudásukat; ahol a személyi állomány talán fele felel meg a kötelező erőnléti elvárásoknak; és ahol a látszat fenntartása fontosabb, mint a hatékony működés.[51] A honvédséget és a minisztériumot bőven érték korrupciós botrányok is.

A rossz véleményt az államigazgatásban is sokan osztották. „Akárhányszor Brüsszelben kértek tőlünk valamilyen erőt, a HM-ben mindig azt mondták, hogy nekünk erre nincs emberünk, meg nem tudunk felkészülni, és egyébként is sokba kerül. Szóval nem működik szerintem olyan jól a dolog. Túl sok a fék meg a kérdőjel. Sok a régi ember, kerülik a kockázatokat. Mire eljutunk egy döntésig a katonákkal, már ezer sebből vérzik és alig marad belőle valami. Szerintem megmaradt a régi honvédelmi kultúra” – mondja egy vezető külügyes tisztviselő.

Az viszont kétségtelen, hogy mára a békefenntartás a Magyar Honvédség legalapvetőbb feladatává vált, a katonai pálya központi elemévé nőtte ki magát. Már csak azért is, mert a magas missziós pótlék teszi ezt a karriert anyagilag vonzóvá. A ma egyenruhában lévő katonák nagy része több missziót is megjárt már – Koszovót, Boszniát, Irakot, és egyre inkább Afganisztánt, gyakran többször is. A missziózás a honvédség identitásának részévé vált. Évente mintegy kétezer magyar katona van külföldön. „Öreg tábornokok mondják néha, hogy ezzel a hadsereggel nem lehet háborút vívni” – mondja Szenes Zoltán. „De hát nincs háború. Missziók vannak. Ez a feladat. Nincs ellenség. NATO van. De a missziózást nem kell lebecsülni. Nemzetközi környezetben nem könnyű dolgozni. És ez jó a hadseregnek is. Kínpadra feszíti a honvédséget, állandóan tükörben láttatja önmagát.”

*

Annak természetesen meglett a következménye, hogy a kormány pusztán szövetségesi kötelességtudatból, kevés pénzzel, és egy tapasztalatlan, felemás modernizáción keresztülment katonasággal vágott neki Afganisztánnak. Valódi tervek, ismeretek, kiforrott elképzelések és eszközök híján szinte mindent útközben kellett megtanulni és beszerezni. A politika és a honvédség megpróbált sok mindent megúszni, túllenni az egészen, kibekkelni jól-rosszul, minél kevesebb feltűnéssel és főleg áldozattal.

De az igazság az, hogy Afganisztánnal kisebb-nagyobb mértékben mindenki így járt. Az ország hajlamos volt rá, hogy még a legfelkészültebb és leggazdagabb katonaságoknak is szerezzen egy-két meglepetést.

DOLGOZNI, AMIVEL LEHET

A jelentősebb afganisztáni magyar részvétel 2004 nyarán kezdődött el, amikor a honvédség egy könnyűgyalog-századot telepített Kabulba, ENSZ-felhatalmazással, rendfenntartó feladatokra, nemzetközi parancsnokság alatt, összesen két évre. A kabuli járőrszázad áttörés volt a honvédség számára, mert ez volt az első, külföldi misszióra küldött egység, amit nem innen-onnan kellett összekaparni. A szolnoki 34. zászlóalj 1. százada éppen akkor jött ki a NATO gyorsreagálású haderejének rotációjából, és lényegében készen állt az indulásra: a honvédség nem sokkal korábban ötmilliárd forintot költött a kikupálásukra, hogy a NATO-feladatnak megfeleljenek: ekkor vették meg az új Mercedes terepjárókat például, amelyekkel olyan sokáig dolgoztak a katonák Afganisztánban. A nemzetközi erők pont ekkor kezdték átvenni Kabul biztosításának feladatát, és kellett az ember. A kormány 2004 júliusában jóváhagyta a bevetést, a katonák pedig augusztusban már kint is voltak Kabulban.* „Olyan hihetetlen volt az egész, nekem csak akkor vált valóságossá, amikor Ferihegyen elkezdtünk bepakolni a repülőgépbe" – mondja Sánta Gábor őrnagy, a század parancsnoka.

Arról ekkor még nem volt szó, hogy a katonák harci feladatot is vállaljanak. Erre a hadsereg semmilyen értelemben nem állt készen, se technikai eszközökkel, se felkészülésben, se fejben. Ennek a katonák is pontosan tudatában voltak, mint ahogy annak is, hogy a magyar közvélemény feltehetőleg nem támogatna teljes mellszélességgel egy ilyen missziót.

Jellemző módon a kabuli járőrök, akik minden létező beszámoló szerint eredményesen végezték a munkájukat, nem azzal vívták ki a nagyközönség figyelmét, hogy sikeresen megjárták Afganisztánt, hanem egy felszerelési

* Ahhoz, hogy NATO-művelet keretein belül katonát küldjön a kormány külföldre, ekkor már nem kellett kétharmados parlamenti jóváhagyás, mint korábban. Egy 2004-es alkot-mánymódosítás ezt a kormány hatáskörébe helyezte, pont a békemissziók megszaporodása miatt.

botránnyal. A Mercedes terepjárókon nem volt semmilyen páncélzat, amin a katonák úgy próbáltak segíteni – egyébként nem egyedül a nemzetközi erők közül –, hogy repeszálló mellényeket és homokzsákokat raktak ki a jármű oldalára. A géppuskaállványokat utólag szerelték a kocsikra, de úgy, hogy sokak szerint a géppuskát nem lehetett a megfelelő szögben forgatni. (Sánta azt mondja, a normális tüzelési szektorát mindenki be tudta lőni így is.) A BTR-80-as csapatszállító már egy fokkal jobb volt, de annak is csak karabélylőszer ellen védett a páncélzata, és nem lehetett vele manőverezni Kabul szűk utcáin. Ráadásul valami abszurd, irtózatos súlyú drótvágó berendezést szereltek a Mercedesek elejére azzal a céllal, hogy ha valaki rosszindulatból drótkötelet feszítene ki az úton keresztbe, az ne vágja le a géppuskás fejét. A veszély nem volt irreális, volt olyan NATO-katona, aki így járt. De a megoldás a lehető legrosszabbra sikeredett, ráadásul a „fejlesztés" és a szerelés hónapokig elhúzódott Magyarországon, mert a honvédség nem engedte meg a katonáknak, hogy kint, helyben maguk megoldják a problémát. A drótvágókat végül le kellett szedni a kocsikról, mert a motor nem bírta a megnövekedett terhelést, és a jármű túlságosan lelassult.

A páncélzat hiányánál komolyabb baj volt, hogy a nem sokkal korábban méregdrágán beszerzett Kongsberg rádiókkal valami bizarr szoftverprobléma miatt nem tudtak kommunikálni. De ezeket még tudták pótolni. Az autórádiók-nak viszont olyan kicsi volt a jelereje, hogy nem érték el a parancsokságot. Ezt már csak úgy sikerült megoldani, hogy a norvégok adtak nekik kölcsön rádiót. A Mercedesek elromlott akkumulátorait szintén nem tudták otthonról pótolni, azt viszont a hazaiak nem engedték meg, hogy Kabulban szerezzenek be újat; végül a norvégoktól kaptak szívességből vagy húsz darabot, hogy ki tudjanak menni járőrözni. Fagyálló folyadék szintén nem volt, mert Afganisztánban úgymond úgyis mindig meleg van. Hiába kérték, hogy küldjenek, az ottho-niak azt mondták, nincs szállítókapacitás. Jött viszont egy egész raklap naptej és intimbetét. „Engem az fogott meg, hogy közben azt mondták, hogy nincs szállítókapacitás. De ekkora baromságot meg tudtak küldeni" – mondja Sánta. „Minden sokáig tartott, senki nem mert A-t vagy B-t mondani, senki nem vállalta a felelősséget, ellentétes parancsnok jöttek." A honvédség logisztikai és irányítási rend-

szere egyszerűen nem tudott megbirkózni az új kihívással. A vicc az volt az egészben, hogy a 34. zászlóalj 1. százada az egész hadsereg legjobban felszerelt százada volt akkor.

A botrány úgy robbant ki, hogy egy Farkas Roland nevű, Kabulban szolgáló százados 2005 februárjában nyílt levelet írt a honvédelmi miniszternek egy HM-es internetes fórumon, amelyben meglehetősen keserű hangnemben panaszkodott a fenti problémákra. A levelet persze levették, de akkor már késő volt. Botrány lett a sajtóban, ezt vizsgálat követte, a vizsgálatot vezető Braun László vezérőrnagy pedig megállapította: „A magyar katonák a harcszíntér kockázatának megfelelő felkészültséggel és felszereltséggel indultak útnak Afganisztánba, így a honvédelmi miniszternek az interneten keresztül írt nyílt levélben sugalltak nem állják meg a helyüket". Braunnak annyiban kétségkívül igaza volt, hogy a katonákat ezen a misszión messze nem a legveszélyesebb helyre küldték, és nem is harci feladatra – a komolyabban páncélozott járművek hiánya ezt tükrözte. Tény továbbá az is, hogy a honvédségnek akkor egyszerűen nem voltak a Mercedeseknél és a BTR-eknél modernebb, erősebb páncélzattal és fegyverzettel rendelkező járművei, tankot pedig mégsem küldhettek ilyen feladatra. De Braun vizsgálata részben mégis a problémák szőnyeg alá söprése volt, hiszen Farkas panaszkiáltása nemcsak a páncélzatra vonatkozott, hanem más kérdésekre is. A nem sokkal korábban távozott vezérkari főnök, Szenes Zoltán utóbb csak annyit mondott: „A honvédség soha nem fogja rendesen kivizsgálni saját magát".

„Nézze, hazudnék, ha azt mondanám, hogy elég gyorsan reagáltunk az új veszélyekre" – mondja Havril András vezérkari főnök, aki pont 2005 elején vette át a posztot Szenestől. Magyarországon nincsenek ilyen tartalékok, a magyar haderő nincs olyan állapotban, hogy előre megkomponálja az ilyen missziók során jelentkező kihívásokhoz szükséges eszközöket. A katona meg persze türelmetlen, látja a többi nemzet felszerelését, az éjjellátót meg millió más dolgot, nekünk meg még most kell csak beszerezni, az egész rendszert átállítani. De parancsnoki felelősség is van: ha felrobban egy harckocsi, és mi úgy döntünk, hogy minden harckocsi alá szerelünk egy V alakú terelőt [ami eltereli a robbanás erejének egy részét], illetve minden ehhez hasonló fenyegetésre reagálunk, akkor nincs az a költségvetés, ami ezt nyomon tudná követni. Nem lehet minden egyes veszélyre reagálni, ami a műveleti területen jelen van. Azokra kell, amiknek a kockázata nagyobb. A drótvágó nagy sláger volt, de azóta sem volt egyetlen ilyen haláleset sem" – teszi hozzá. A politikusok elhárították a felelősséget. „Farkas írását a teljes katonai vezetés cáfolta" – mondja Juhász Ferenc honvédelmi miniszter.

*

Ezzel együtt Kabul nem volt rossz. A katonák elvégezték a feladatot, élvezték, és senki nem sérült meg vagy halt meg közülük. Fegyverrejtekhelyeket számoltak fel, járőröztek az utcákon, próbálkoztak az afgán rendőrök képzésével. Az afgánokkal jellemzően elég jól megtalálták a hangot. Talán azért, mert a helyiek egyáltalán nem tekintettek rájuk megszállókként. De talán azért is, mert a viharosabb történelmű országok lakói általában könnyebben megértetik magukat egymással, mint a sikert sikerre halmozó népekkel; nekem többször feltűnt, hogy a kelet-európai látogatók milyen gyorsan megértik az afgánok gyakran elég fekete humorát és az abszurdra való fogékonyságát. A nemzetközi együttműködésnek pedig egy új szintje volt ez. Volt olyan alkalom, hogy a magyar századparancsnoknak német híradósokat, kanadai tűzszerészeket, afgán állambiztonságiakat, norvég kutyásokat és egy amerikai szakaszt kellett összefognia.

A század ugyan kapott egy háromhetes intenzív felkészítést, de valódi tapasztalat híján egy csomó katonának a leghalványabb elképzelése sem volt róla, hogy hova került. Volt olyan, aki decemberben kedvesen megkérdezett egy helyi lakost, hogy mi kerül a karácsonyi asztalra. „Meg kellett keresni a térképen a helyet. Annyit tudtam Afganisztánról, amennyit az interneten előtte megnéztem" – mondja egy tiszt.

Mivel a felszerelés és az utánpótlás messze elmaradt az ideálistól, a katonák kénytelenek voltak azzal a kevéssel dolgozni, amijük volt. Ez néha a legjobb értelemben vett találékonyságot és talpraesettséget hozta ki belőlük. A katonai–polgári kapcsolatokért felelős CIMIC-alegységnek például nemhogy költségvetése nem volt, de eleinte még tolmácsa és ko-

csija sem. A képességet ráadásul nem sokkal korábban hozták csak létre a honvédségen belül. „Úgy mentem ki, hogy azt mondták, jól van, kiküldünk, berakunk a darálóba, és meglátjuk, hogy mi jön ki" – mondja Molnár Mihály őrnagy, az első kabuli század egyik CIMIC-tisztje (akkor még százados). Dolgoztak, ahogy tudtak. Amikor kiderült, hogy a környékbeli falvakban elterjedt betegség a homoki légy által terjesztett *leishmania*, akkor ingyen szereztek oltóanyagot egy nemzetközi segélyszervezettől, aztán kimentek beoltani az embereket. (*Szerezni* dolgokat – ebben mindig kénytelenek voltak jeleskedni a magyar katonák.) A menzán megmaradt élelmiszerből, amit amúgy kidobtak volna, több száz kilót kiosztottak egy gyerekkórházban. A norvégok által üzemeltetett büfé bevételeinek egy részéből, több ezer dollárból ruhákat és edényeket vettek egy árvaháznak. A belgák által a helyieknek küldött ruhák egy részét – sildes sapkát az afgánok nem hordanak – eladogatták a katonáknak, darabját 3 dollárért, és a befolyt pénzt szintén a CIMIC-költségvetésbe tették. Vagy norvég pénzből vettek alapanyagot, és a belgák műszaki embereivel csináltattak egy iskolában játszóteret. Egy idő után rájöttek, hogy lehet különböző európai uniós pénzekre is pályázni, így újítottak fel egy kerületben vízelosztó rendszert. A végén a norvégok is elkezdtek finanszírozni ezt-azt, kútépítést, iskolapadokat, amiket részben a katonák raktak össze.

„A Magyar Honvédség egyik jelmondata lehetne, hogy a szarból is várat építeni, és Afganisztánban aztán tényleg kiírhatnánk ezt a konténerek tetejére" – mondja egy katona mosolyogva. „De hát nem lehet azt mondani a parancsra, hogy nem tudom megcsinálni, mert nincs rá pénzem…"

De akkoriban még minden könnyebben ment. Nem volt még kiterjedt, szervezett ellenállás. „Akkor még nagyon jó volt a hangulat. Eufória volt, szerették [a külföldi katonákat], még tartott az első lendület. A többség tényleg hitte, hogy most jobb világ épül. A tálibokról is sokat meséltek, hogy milyen durvák voltak. Megmutatták a kivégzőhelyeket, meg hogy hány embert elvittek. De ez is változott aztán, eleinte még sokkal negatívabban beszéltek róluk…" – mondja Molnár.

Mégis ideje volt továbblépni. Akármilyen gyorsan is reagált a honvédség a kabuli járőrszázaddal, az kevesebb tőkét hozott, mint várták. Az annyira óhajtott nemzetközi elismerés, amit a magyar vezetés a részvétellel szerezni kívánt, nem igazán jött meg. A magyar katonák alig látszottak a zsúfolt afgán térképen, ahol 2004-ben már tömötten álltak egymás mellett a különböző szövetséges országok zászlói. „Nem volt hozadéka nemzetközi vonatkozásban" – mondja Havril András. „Mi is rengeteg munkát vittünk bele, de a zászlóaljparancsnok nemzet kapta meg az elismerést. És kiszolgáltatott szerepet játszottunk, rá voltunk utalva más országokra. Ezért arra jutottunk, hogy ha már ekkora erővel vagyunk jelen, akkor legyen magyar zászló." Vagyis legyen saját, tisztán magyar feladat.

MEGKÖTÖTT KÉZZEL

A következő szint a tartományi újjáépítési csoport, bevett angol rövidítéssel PRT volt. A PRT-k az afganisztáni katonáskodás népszerű eszközei voltak: azt a meggyőződést testesítették meg, hogy az ország stabilizálásához nem elégségesek sem a tisztán katonai, sem a tisztán civil-fejlesztési eszközök, hanem azok hibridjére van szükség. A PRT-k jelentős katonai komponenssel rendelkeztek. Az elképzelések szerint ez elég biztonságot teremtene ahhoz, hogy meginduljon a fejlesztés, a politikai-gazdasági stabilizáció a PRT civil komponensének: fejlesztői szakértőknek, segélyszervezeteknek a részvételével. Magyarország számára ez azért volt vonzó, mert úgy tűnt, fajsúlyos dolog, de nagyjából megfelel a lehetőségeinek is. Komoly projekt, amivel addig még csak kevés ország próbálkozott meg, és ezért jelentős stratégiai-politikai értékkel bírt. Viszont mégsem egy frontalakulatról volt szó, akiknek harcolni kellene. Járőrözni kellett, kapcsolatot tartani a helyiekkel, fejlesztési programokat végrehajtani – tulajdonképpen hasonlított a kabuli misszióra, csak nagyobb léptékben. Többé-kevésbé klasszikus békefenntartás volt. A PRT egyúttal saját zászló alá helyezte a magyar katonákat, akik így látványosabb szerepet kaptak a nemzetközi misszióban, mintha be lettek volna sorolva például norvég parancsnokság alá. Jobban látszottak a NATO térképein. A missziónak így a diplomáciai-politikai értéke is nagyobb lett.

A HM-ben már 2005 eleje óta gondolkodtak a PRT-n. Az egyik elképzelés az volt, hogy az amerikaiaktól vesznek át egyet Kelet- vagy Dél-Afganisztánban, vagy ott csinálnak egy újat. Emellett az szólt, hogy az amerikaiak jobban értékelték volna, ha az ő műveleti területükön, az ő rendszerükbe tagozódva kezdenénk el ténykedni (ez a térség akkor még nem NATO-, hanem külön amerikai ellenőrzés alatt volt). Cserébe jelentős pénzügyi és katonai támogatást is felajánlottak: évi 2 millió dollárt fejlesztési célokra, és kiképzést a PRT különböző feladatainak ellátásához. Amikor 2005 júliusában egy magyar delegáció kiutazott Paktika tartományba, hogy felmérje, hogyan néz ki egy ilyen PRT, a velük utazó amerikai katonai attasé lelkesen győzködte a csoport tagjait ennek a megoldásnak az előnyeiről. Még arra is felhívta a figyelmüket, hogy a delegáció útjának megszervezése érdekében ők úgymond számos szabályt áthágtak és állták érte a teljes cechet.[52]

De a delegáció választása végül a másik lehetőségre, egy unalmas, nem túl jelentékeny, de gazdaságilag viszonylag fejlett északi tartományra, Baglanra esett. Itt már 2004 óta működött egy PRT, holland irányítással, de a hollandok meg akartak tőle szabadulni. Hága azon gondolkodott, hogy lemegy Dél-Afganisztánba egy nagyobb feladatra, és keresett valakit, aki átvenné Baglant. Ez a megoldás a magyarok számára vonzóbb volt, mint az amerikai.

Egyrészt Baglan jóval biztonságosabbnak tűnt. Míg a hollandok páncélzat nélküli, nyitott platós Mercedesekkel járkáltak, az amerikaiak már akkor szörnyűséges páncélozott hadoszlopokkal erőlködtek, és gyakran összeütközésbe kerültek a Pakisztánból beszivárgó szélsőségesekkel. Másrészt Baglan átvétele a NATO egésze felé jelentős gesztus lett volna, nem csak az amerikaiak felé – lévén Baglan NATO-területen volt, és egy másik NATO-tagállam ellenőrzése alatt állt. Az, hogy NATO-művelet keretein belül dolgozzon a honvédség, ne pedig egy tisztán amerikai missziót támogasson, magyar politikai szempontból is fontos volt: előbbihez elég a kormány felhatalmazása, utóbbihoz már az Országgyűlés kétharmados többségére van szükség. A magyarok arról sem voltak meggyőződve, hogy az ígért amerikai segítség tényleg mind megjelenik-e: a szintén amerikai támogatással létrejött litván PRT tapasztalatai kissé felemásak voltak. (A delegáció jelentése egy jellemző magyar sztereotípiára támaszkodva meg is jegyzi: „Észak-Afganisztánban a régiót vezető Németország […] támogatására lennénk utalva. […] A német támogatás várhatóan korlátozottabb és üzleti alapú, de megbízhatóbb lesz.”)

Az amerikaiak egy ideig még erőltették a saját területüket, de igazából Baglant se bánták. Ez ugyanis megkönnyítette a hollandok átcsoportosítását délre, ahol egyre nagyobb szükség volt olyan országokra, akik harcolni is hajlandók. Az amerikaiak egyébként is nagyon lelkesek voltak. „Folyton itt volt a katonai attasé a nagykövetségről, meg egy fickó a USAID-től, még

jobban is nyomták a dolgot, mint a mieink" – emlékszik vissza Gémesi József miniszterelnöki hivatali államtitkár, akinek a kezében akkoriban összefutottak a szálak.

A Baglan melletti elvi döntés után a dolog még jó darabig elhúzódott: először Hága nem tudta rászánni magát a költözködésre a kormánykoalíció politikai problémái miatt, aztán pedig a magyar választások kavartak be. „2005 őszén Budapesten volt Balkenende holland miniszterelnök, és ez a kérdés akkor a középpontban volt" – mondja egy külügyi bennfentes. „Gyurcsány abszolút készséges volt, de nem akarta, hogy a dolog a kampány részévé váljon. Megkérte Balkenendét, hogy beszéljen Orbánnal, akivel egy politikai családba, a jobboldali Európai Néppártba tartoztak, és szerezze meg a hallgatólagos jóváhagyását a misszióhoz. Amennyire tudom, ez nem sikerült neki, és ezért Gyurcsány úgy döntött, hogy a választások utánra halasztja a döntést." Az új kormány formálisan 2006 nyarán döntött a baglani PRT átvételéről.

Az egy évig tartó piszmogás ellenére a Külügyminisztérium kicsit elaludt. A kabuli nagykövetséget 1991-ben bezárták, az iszlámábádi nagykövetséghez volt rendelve Afganisztán is. Mátyus Sándort, ennek az időszaknak az első magyar nagykövetét 2006 júliusában kérdezték meg, hogy nem akar-e Kabulba menni. Nem sokkal korábban még el akarták küldeni nyugdíjba. A korábban tajvani irodavezető Mátyusnak két hónapja volt, hogy összekapja magát, holott az áthelyezést elvileg fél évvel előtte tudatni kell a delikvenssel, hogy legyen ideje felkészülni. Mátyusnak egyáltalán nem csináltak felkészülési tervet. „Az egész nem volt túl kiforrott" – mondja Mátyus. „Iszlámábád azt sem tudta nekem jelenteni, hogy hol keressek szállást. A hotelt az interneten találtam."

Ez végül állandó megoldásnak bizonyult: a nagykövetség költséges újranyitása helyett az egy szem magyar diplomatát egy jó szállodában helyezték el, irodát pedig a német nagykövetségen béreltek neki. (Egy nagykövetet Baglanba is küldtek, ő a katonákkal lakott a táborban.) Az akkoriban divatos (mert olcsó) elképzelésnek számító laptopdiplomácia egy jobb példája volt ez – legalábbis egy pontig. Mátyus technikai okokból nem kapott például titkosított vonalat, amitől majdnem információs vákuumba került: a jelentések, papírok egy része nem jutott el hozzá. Még kocsit és sofőrt is csak jóval kiköltözése után tudott szerezni, addig is taxival szerencsétlenkedett Kabulban. Utána pedig ő volt az egyetlen nyugati nagykövet, aki nem páncélozott terepjáróval, hanem egy használt (bár szintén páncélozott) Mercedesszel rohangált, amiben el volt romolva az ablak motorja és kézzel kellett felrángatni az üveget. Szintén egyedüliként kollégái közül nem voltak testőrei sem.

Nagyobb baj, hogy egészen 2008-ig eltartott, míg kabuli nagykövetként akkreditálták, addig Iszlámábádhoz tartozott ügyvivőként. Ezt az afgánok, akik utálják Pakisztánt, sértésnek vették, talán nem minden ok nélkül: ha mást nem is, de azt mutatta, mennyire tartják őket fontosnak a magyarok. Mátyus is kicsit hasonlóan járt: egyrészt a területi főosztályhoz tartozott a külü-gyön belül, amivel automatikusan a fontossági lista legaljára került, hiszen a háborútól eltekintve a két ország között gyakorlatilag semmilyen kapcsolat nincs. A biztonságpolitikai főosztályon meg azért nem tudtak vele nagyon mit kezdeni eleinte, mert az ő fókuszukban Pul-i Khumri, az ottani külügyes képviselő és a katonák voltak. Szerencsére Mátyus elég önálló típus, és nem zavarta különösképpen, hogy a hazaiak bizonytalanok, és neki egymagában kell csinálnia mindent egy hotellakosztályból. Még akkor sem omlott össze, amikor 2009 őszén kiderült, hogy nem találtak neki utódot, és ezért hónapokkal tovább kell maradnia.

A nagykövettel való ügyetlenkedés jellemző, és azt tükrözte, hogy a Külügyminisztériumot nem igazán fűtötte a lelkesedés az egész vállalkozással kapcsolatban. A Bem rakparton sokan úgy gondolták, hogy Magyarország maximum két évig lesz Baglanban, és ennek megfelelően készültek az egészre: nagyon kevés pénzt, mintegy évi félmilliárd forintot szántak fejlesztésre, és mindössze egy diplomatát rendeltek a katonák mellé, holott minden más PRT-ben egész civil csapat segítette a helyi elittel való kapcsolattartást és a fejlesztést. Azt gondolni, hogy az ország két év PRT-zéssel letudhatja afganisztáni részvételét, már 2006-ban is kolosszális félreolvasása volt az ottani és a nemzetközi helyzetnek. A Külügyminisztérium ezután sem bírt ebből teljesen kikecmeregni, a baglani magyar misszió egyik leggyengébb pontjává éppen a külügyes és civil részvétel vált. A Bem rakparton azzal

sem nagyon fárasztották magukat, hogy kilátogassanak Afganisztánba: 2006 óta összesen egy munkalátogatás volt, plusz a biztonságpolitikai főosztály vezetője egyszer elment a miniszter kíséretének tagjaként.

Közben a honvédség nekiállt átvenni a Pul-i Khumri-i tábort a holland erőktől. A hollandok, bár hálásak voltak, hogy valaki leveszi a kezükről a PRT-t, nem adták ingyen a tábort: 3 millió eurót számoltak fel érte, amit az alaposan legatyásodott Magyar Honvédség nem tudott kifizetni. Abban maradtak, hogy részben különböző magyarországi szolgáltatásokban törlesztenek, ami produkált még néhány mulatságos problémát. Egy minisztériumi illetékes évekkel később arra panaszkodott nekem, hogy a holland katonák letiporták a vetést a bakonykúti központi lőtérnél, ahova a barter értelmében időnként eljártak gyakorolni.

A honvédség rögtön az indulással megágyazott egy rendkívül óvatos stratégiának, amit persze a szerény magyar katonai és anyagi képességek indokoltak is. A Honvéd Vezérkar értelmezése szerint szó sem volt arról, hogy a PRT az egész tartomány biztonsági helyzetéért felelősséget vállaljon. Ők úgy látták, a PRT feladata csak a saját tevékenységének a biztosítása, illetve a főbb közlekedési útvonalak nyitva tartása.[53] Tény, hogy Baglan fél Dunántúl méretű, rendkívül rossz útviszonyokkal rendelkező tartomány, egy csomó fegyveres csoporttal, a honvédség pedig nem több mint 180 katonával indította útjára a PRT-t.*

De ez egyúttal azt is mutatja, hogy mekkora feladatra vállalkozott a honvédség. A katonáknak nemhogy ilyen földrajzi viszonyok között nem volt szinte semmilyen tapasztalatuk, de a második világháború óta nem folytattak valódi expedíciós tevékenységet. A feladatok, amiket el kellett végezni, összetettek voltak. A PRT rendkívül ambiciózus vállalkozás volt. Kabulban el lehetett lötyögni a többi NATO-országgal együtt, de Baglan valódi vadnyugat volt; indiánvidék, ahogy az amerikai katonák mondták.

* Elvileg ez nem ilyen egyszerű. A tartományi újjáépítési csoportok alapfeladata a NATO PRT-kézikönyve szerint a következő: „A tartományi helyreállítási csoportok támogatni fogják az Afganisztáni Iszlám Köztársaságot fennhatóságának kiterjesztésében, annak érdekében, hogy segítsék egy stabil és biztonságos környezet kialakítását az azonosított tevékenységi területeken, és hozzájáruljanak a biztonsági szektor reformjához és a helyreállítási erőfeszítésekhez."

Biztosítókatonák egy Mercedes terepjáró előtt Pul-i Khumriban.
Érdekes a karabélyon lévő dobtár.

A kormány formálisan is megtiltotta, hogy a PRT offenzív műveletekben vegyen részt, például razziákat tartson vagy felkelőket tartóztasson le. Megtiltotta a kábítószer-termeléssel és a kábítószer-kereskedelemmel szembeni fellépést is. Ez ironikus, tekintve, hogy a magyar politikusok sokáig éppen az afgán ópiumra szerettek hivatkozni, amikor megkérdezték tőlük, mit is csinál Magyarország Afganisztánban. Ezeket a korlátozásokat nemcsak a magyar erők gyengesége indokolta, hanem az is, hogy a politikusok és a katonai vezetők egyaránt úgy ítélték meg: a magyar közvéleménynek nincsen gyomra ennél agresszívabb fellépéshez.

„A magyar társadalom megítélése szempontjából az a legelfogadhatóbb, ha mi az újjáépítésben veszünk részt. Ha segíteni megyünk oda. A társadalomnak tudnia kell azonosulni ezekkel a feladatokkal, mert csak akkor tudja őket a katona végrehajtani" – mondja Havril András. A magyar erők kezét megkötötte a hazai jogszabályi háttér is, ami nem engedélyezi a honvédség

számára a harci tevékenységet hadiállapot kihirdetése nélkül. A NATO mindezt elfogadta, hiszen nem volt mit tennie – már csak azért sem, mert messze nem Magyarország volt az egyetlen tagállam, ami szigorú nemzeti korlátozásokat szabott meg katonáinak. Ritka volt az olyan európai kormány, amelyik fenntartások nélkül kész volt beszállni a buliba.

Ennek megfelelően a korai PRT-váltásoknak nem háborús felszerelést adtak: gyenge páncélzatú BTR-eket, páncélozatlan vagy utólag páncélozott Mercedes terepjárókat, gépkarabélyokat és könnyű géppuskákat. Ezeknek az eszközöknek elégnek kellett lenni ahhoz, hogy egy esetleges támadástól megvédjék magukat. Szó sem volt arról, hogy ők itt bárkivel harcolni fognak. A biztonságukat elsősorban arra akarták alapozni, hogy nem keresik feleslegesen a bajt, és jó kapcsolatot ápolnak a tartomány tényezőivel. A csoport fő feladata az volt, hogy „a tartomány fejlesztését és újjáépítését segítse projektek végrehajtásával”.[54]

Ezzel a távolságtartó hozzáállással a kezdeti, viszonylag stabil időkben nem is volt gond. 2008 után viszont, amikor az ellenállók elkezdtek mozgolódni, ez az attitűd és ezek a hiányos képességek együtt azt jelentették, hogy jelentős afgán és nemzetközi erőket kellett Baglanba irányítani a rend helyreállítására. Feltehető a kérdés: nem vállalta-e magát túl a honvédség, és erői gyengesége és korlátozásai nem könnyítették-e meg a lázadók megerősödését, ami a tartomány egy részét 2009 második felére nyílt hadszíntérre változtatta.

JÓ KAPCSOLAT MINDKÉT OLDALLAL

Baglan gyönyörű vidék, meghazudtolja a kopár lepusztultságra számító európai ember várakozásait. A Hindukus oldalában elhelyezkedő tartomány egyes részei egészen drámai szépségűek, és nemhogy porosak-kopottak, de zöldellő hegyoldalaikkal és a sziklák és dombok közt futó patakokkal már-már egy alpesi országra emlékeztetnek. A több mint háromezer méter magasan fekvő Szalang-hágó előtt, a hegység nyúlványai között valószínűtlenül szép völgyek fekszenek, a sziklafal oldalába házak tapadnak. Télen a Szalangot több méter magasan lepi el a hó. A magasabban fekvő csúcsok még kora nyáron is fehérlenek, a bércek közt kanyargó úton lefelé ereszkedve üres, sziklás a táj. A hágón túl a főút barátságos kis falvak és települések között, a hegyek árnyékában, gyakran zöldben, egy gyorsan rohanó, időnként áradattá változó folyó mentén halad észak felé. A hegyek közelsége, a hóolvadás és a patakok miatt Baglanban sok a víz. De a hegyek alatt kanyargó folyón és a lejtőkön túl, ahova már kevesebb víz jut, a vidék kopár, holdbéli tájban nyúlik tovább, üres kősivatagokban, nehezen megközelíthető völgyekben folytatódik kelet felé.

A tartomány stratégiailag fontos: a délről, Kabul felől érkező főút itt vág keresztül a Hindukuson, majd halad tovább északra. Az út Pul-i Khumri felett nem sokkal szétválik, egyik ága északnak, Kunduz felé megy, azon túl pedig Tádzsikisztán felé. A másik északnyugatra, Mazar-i Sarif felé, azon túl pedig egészen Üzbegisztánig kanyarog. A hegyekhez közelebb eső részeken a víz és a jó minőségű termőföld jelenléte azt jelenti, hogy Baglan mezőgazdaságilag értékes terület. Főleg búzát, gyapotot, árpát, rizst, dinnyét és más gyümölcsöket termesztenek, illetve a jó afgán modellnek megfelelően valamennyi ópiummákot és marihuánát (noha nem olyan világkereskedelmi mennyiségben, mint a déli tartományokban). A szovjet időkben épült infrastruktúrának, gyáraknak köszönhetően némileg még iparosodott is – igaz, ebből mára nem sok maradt, csak egy cementgyár

és néhány szénbánya működik; az egykor több száz embert alkalmazó textilgyár üresen áll.

Pul-i Khumri, a főváros feltűnően élénk hely, amin nyoma sincs a déli vidékek háborús lepusztultságának: bankok vannak, nagy épületek, az atmoszféra viszonylag liberális. A férfi írástudók aránya 29 százalék.[55] Még egy főiskola is van, mezőgazdasági és tanárképző fakultással. De az állapotok sok tekintetben középkoriak: áram nem nagyon van, az ennivalót jégdarabokkal próbálják hűteni, vagy csak egy gyermek hessegeti a napon fekvő, úgy-ahogy letakart húsdarabokról a legyeket. Mégis, a város nyüzsög, él, hangulata jó: délről érkezve már a város határában a hegyek oldalába kapaszkodó kis házakat látni, a házak között a meredeken felfutó kis sikátorokban rengeteg gyerek játszik és rohangál, az utcán folyik az üzletelés, és fehér kendős kislányok sietnek az iskolába párokban. Az utcákon kis kerekes asztalokon árulják holmijaikat az árusok, fejük felett a kocsira szerelt kis napernyővel, kifelé pislogva a napernyőről lelógó ezerféle apróság és csecsebecse mögül. Néhány ablak mögött pékség látszik, a bolt aljába vájt nagy gödörrel, aminek forró oldalára tapadva sül a lapos, száraz, élesztő nélküli kenyér. Sok a vegyesbolt, a polcokon egymás hegyén-hátán állnak a különböző, Pakisztánból importált kekszek, édességek, a dió, mogyoró, mandula, pisztácia, mazsola, a hűtetlen, dobozos üdítőitalok. Az utcai pultok többségén zöldségeket árulnak, vagy ruhákat, kendőket, kínai kacatokat, Nokia mobiltelefonokat, az állandó keleti hangzavarban, a lassan araszoló autók, a köztük manőverező biciklisták és gyalogosok között, a felrúgott, kavargó porban. Sok az autó (majdnem mind Toyota), de sok ember állatokkal közlekedik. Az autósokat és a gyalogosokat árusok nyaggatják, telefonkártyát lobogtatnak-kínálnak mindenütt, szökdécselnek a járdát elválasztó vízelvezető árkon át ki az úttestre. A melegebb hónapokban sokan a folyót keresztülszelő hídról ugrálnak bele a zavaros színű vízbe, fittyet hányva a koleraveszélyre. És mindenütt rengeteg az ember, turbánban, kis fejfedővel, az afgánok bő ingjében-gatyájában, a *salvar kamíz*ban. Barátságos, bár kicsit fullasztó káosz. A városokon kívül pedig lapos, homokszínű kis vályogépületek, téglaházak állnak egymás mellett itt-ott, fakón sárgállanak a napon, néha kis kertekkel, amelyek nyáron kókadoznak a hőségben, de

tavasszal buján zöldellnek. A megművelt földeket öntözőcsatornák bonyolult hálózata fedi le. A csatornák mentén bozótos nő, fák, bokrok, hűs ligetek. Itt még nyáron is elviselhető a hőség.

Baglan persze szegény, még relatív fejlettsége ellenére is. A lakhelyek csak ötödének van hozzáférése tiszta ivóvízhez.[56] Éhínség alapvetően nincs, kivéve, ha kihagy az eső, mert akkor baj lehet. 2008-ban például szárazság volt, több ezer hektárt vontak ki a művelés alól, és voltak olyan családok, akik kénytelenek voltak elvándorolni, mert az egész termésük odaveszett. A tanácselnök legalább egy emberről tudott, aki éhen halt azon a nyáron, és egy tucat nőről, akit prostitúcióra kényszerített az éhség. Egyébként sem lehet mondani, hogy túl jól ennének az emberek: a gyerekek csenevészek. A vízhiány időnként még fegyveres konfliktushoz is vezet a különböző falvak, törzsek, családok között. Különösen a falvakban nehéz az élet. Egy 28 éves nő, aki Zaman Khel faluban dolgozik egy pékségben, Baglani Dzsadíd járásban, azt mondta, hogy „az élet a túlélésről szól ezen a környéken. Vannak családok, ahol fizikai munkára küldik a kisgyerekeket, vagy koldulni az utcára, hogy meg tudjanak élni. Sok az ópiumfüggő is, a falumban van, aki már 15 évesen rászokott, és vannak 65 éves öregek is, akik kábítószereznek.” A munkanélküliség magas, harminc-negyven százalék körül van, bár afgán átlagban ez valószínűleg alacsony. Az állami szolgáltatások – oktatás, egészségügy – teljesen megbízhatatlanul működnek, a közalkalmazottakat rendszertelenül fizetik. Utak alig vannak, többnyire rossz, hepehupás földutak.

A tartomány demográfiai és politikai viszonyai komplikáltak. A mintegy egymillió lakos kétharmada tádzsik, negyede pastu, a maradék üzbég, hazara vagy egyéb. A pastukat a 19. és a 20. század folyamán erőszakkal telepítették ide délről. A fővárostól északra fekvő, a tartomány leggazdagabb mezőgazdasági vidékének számító *Kandahári-öv* még őrzi korábbi hazájuk nevét (Kandahár egy déli tartomány, a pastu nép otthona). A tádzsikok, akik főleg a fővárost és a tartomány déli és keleti völgyeit lakják, hagyományosan a tálibok ellenségei voltak, míg a pastuk inkább támogatták mozgalmukat, jól mutatva az afgán háború részben etnikai jellegét. A két etnikum a nyolcvanas években összecsapott egymással, főként a környék gazdag termőföldjei miatt. Harcoltak egymással a kilencvenes években is,

az afgán polgárháború alatt, és 2001 óta élénken versengenek egymással a tartomány erőforrásaiért. Tádzsik többségű a rendőrség és a katonaság, de szabadcsapataik megtalálhatók tartományszerte. Jelentős részben az ő kezükben van a kábítószer- és fegyverkereskedelem megsarcolása, a tartomány elsődleges bevételi forrása. 2001-ben, amikor a tálib rezsim megbukott, a tádzsikok kerültek Baglanban is hatalmi fölénybe. De a pastuk befolyása 2004-2005 után újra megnőtt, részben mert jó kapcsolatokat ápolnak Hamid Karzai elnökkel, aki maga is pastu. Így fontos pozíciókra tettek szert a tartományi és járási kormányzói hivatalokban.

A pastuk között hagyományosan erős a Hizb-i Iszlámi nevű párt, ami a szovjetek elleni háborúban tüntette ki magát. Elvileg a politikai iszlám egy szélsőséges értelmezését követi, de a gyakorlatban inkább csak a helyi pastu elit fő hatalmi eszközét jelenti. A Hizb homályos, kétarcú szervezet, jól mutatja az afgán politika komplikált, folyton változó, kompromisszumokkal teli és nehezen áttekinthető világát. A Hizb lényegében mind a két oldalon befolyásos. Az északi pastu politikusok nagy része hagyományosan kötődik a párthoz, elitjüket át- meg átszövi befolyása. Az ellenállók, illetve a szervezett, fegyveres maffiák jelentős részét szintén ennek a pártnak az egyik szárnya adja ki. Sokuk között még családi kapcsolat is van. Például Mohammed Barakzainak, aki 2009-ben volt Baglan kormányzója, a bátyja, Iszmail Barakzai a Hizb egyik katonai parancsnoka volt a kilencvenes években. Egyesek szerint a Hizb fegyvereseit részben éppen jó kormányzati kapcsolataik védték meg sokáig a leszámolástól. Vagyis nem biztos, hogy az ellenállók és a kormányoldal között mindig kiengesztelhetetlen, 180 fokos szembenállás van. A politikusoknak „mindkét oldallal jó kapcsolatot kell tudniuk ápolni, hogy megőrizhessék befolyásukat" – mondja Helaluddin Helal, egy parlamenti képviselő. „Meg hát nem is tudják egykönnyen megszakítani a kapcsolatot régi barátaikkal" .

A tartomány zűrzavaros politikai viszonyainak legjobb illusztrációját talán Amir Gül, Baglani Dzsadíd járás kormányzója adja. Gül sötét, gyanús alak, akiről senki nem tudja pontosan, hogy melyik oldallal is van. Állítólag benne van minden gyanús üzletben, ideértve a kábítószer-kereskedelmet, a bankrablást és az emberrablást is. Gült 2005-ben letartóztatták, mert egy

fegyverraktárt találtak a házában. 2006-ban szabadon engedték, sőt, nem sokkal később megtették Baglani Dzsadíd járási kormányzójának. A magyar és a holland diplomácia ezt megpróbálta megakadályozni, sikertelenül. Állítólag az amerikaiak védték, mert úgy érezték, ő fent tudja tartani a törékeny egyensúlyt a környék különböző fegyveres csoportjai között. Mások szerint az elnök kötött vele valamilyen paktumot, a helyi pastuk nyomására. Mindenesetre Gül komplikált egyensúlyozást folytat Baglanban, ügyesen befogva az éppen aktuális szelet, pont annyira kitartva a kormány mellett, hogy ne akarják eltávolítani, és pont annyira együttműködve a helyi fegyveres tényezőkkel, hogy ne kerüljön bajba. A NATO-nak még arról is voltak informá-ciói, hogy a hadúr NATO elleni támadásokat is pénzelt, bár soha semmit nem sikerült rábizonyítani. Végül beletörődtek, hogy Gül már valószínűleg onnan fog nyugdíjba menni – részben azért, mert senki nem tudta, kit lehetne a helyébe rakni. Pontos szerepe a fegyveres ellenállásban, ami éppen az ő járásában bontakozott ki 2009-től, tisztázatlan.

Az afgán elit nagy részét lényegében gengszterek teszik ki, akik azt csinálnak, amit akarnak, és teljesen számonkérhetetlenek. Önkényük a minden-napokban is megmutatkozik. 2010 januárjában egy Land Cruiserekből álló konvoj hajtott délnek a főúton Baglan tartomány déli részén, fölfelé a Szalang-hágóra. A konvoj egy parlamenti képviselőé volt. A kocsik 120-130 kilométer per órával száguldottak a kacskaringós hegyi úton, és nem vették észre, hogy egy Farid nevű férfi autójával az út szélén áll, Naszralla Khán étkezője mellett, közvetlenül a hágó előtt, ahol megállt enni valamit. Az első Land Cruiser nekiütközött a parkoló autónak, ami totálkárosra tört, a benne ülő Farid pedig eltörte a lábát. A Cruiserekből kiszálltak a képviselő testőrei, és ütlegelni kezdték a kocsiban ülő, törött lábú férfit, aki segítségért kiabált. Több helyi férfi beavatkozott, a képviselőt és társait lefegyverezték és foglyul ejtették. A képviselő ekkor a mobiltelefonján felhívta egy ismerősét, nem is akárkit, Karim Khalilit, Afganisztán alelnökét. Khalili letelefonált a járási rendőrfőnöknek, aki kiküldte az embereit és kiszabadították a képviselőt. A törött lábú Farid hiába reklamált, a végén még jól meg is büntették a rendőrök, amiért az út szélén parkolt. A tízezer afgánis (52 ezer forintos) büntetést nem tudta kifizetni, erre elvontatták a totálkárosra

tört kocsiját, amit azóta sem kapott vissza. Hiába panaszkodott mindenhol, még egy befolyásos, a honvédelmi minisztériumban dolgozó barátjánál is, Khalilin keresztül mindenki védve volt. „Kik ezek az emberek? Kik ezek az emberek, aki összevissza száguldoznak itt, lenyomják az embereket az útról, összeverik őket, aztán a barátaik mögé bújnak? Azt csinálnak, amit csak akarnak, mi meg panaszkodhatunk, akinek akarunk, úgysem változik semmi!" – verte az asztalt mérgében Farid barátja a minisztériumból, akitől a történetet hallottam. A férfi éppen egy baglani képviselőnél próbált valamit elérni az ügyben, de az csak a szakállát simogatta tehetetlenül.

A tartományon belüli állandó politikai egyensúlyozás és hatalmi harc egyik következménye az volt, hogy 2001 után a normálisnál lényegesen gyakrabban váltottak kormányzót Baglanban. Kilenc év alatt tíz kormányzója volt a tartománynak, feltehetőleg azért, hogy a különböző csoportok igényei mind kielégüljenek, és senki se ülhessen bele nagyon a jóba. A négy fő etnikum rendszerint megosztozott a pozíciókon. Mindez nem segítette a stabil és hatékony kormányzást, holott az afgán válság gyökere éppen az állam csődjében rejlik.

Baglanban mindenki arra panaszkodik, hogy milyen keveset fejlődött 2001 óta. Pedig elvileg lenne miből: a befolyó állami és nemzetközi támogatások arányában Baglan az ország egyik legelőkelőbb része, legalábbis a hivatalos adatok szerint. Igaz, erősen kérdéses, mennyi érkezik meg az állami pénzből – a Külügyminisztérium baglani képviselője, Tölli István nagykövet szerint semennyi. Mindenesetre a legtöbb ember csalódott. „Nem épült semmi. Látja ezeket a szép házakat itt-ott, de azok mind kormányépületek vagy magánházak" – legyintett 2010 elején Szohrab, egy 40 éves ács Pul-i-Khumriban, jól kifejezve a hangulatot. „Régen volt rendes jövedelmünk, mert Baglanban volt ipar. De ma mindenki munkanélküli. Pul-i Khumri iparváros volt, de ma semmink sincs. Hova lett a sok külföldi segély?" – panaszkodott Mohammed Asszem, egy parlamenti képviselő. „Még áram sincs mindig éjjelente, pedig két duzzasztógát is van Pul-i Khumriban" – mondta egy külföldi fejlesztési szakember. Az egyetlen működő gyárat, a PRT mögött álló cementgyárat az elnök öccse, Mahmúd Karzai vette meg, méghozzá állami garanciával. Egy országban, ahol gyakorlatilag nincs jogrend, képzelhetjük, hogy milyen eredményeket hoz a vadprivatizáció:

egy cementgyári dolgozó arra panaszkodott, hogy a fizetéseket havi 290 dollárról havi 110 dollárra csökkentették, ráadásul a tulaj lezárta a gyár mellett vezető utat, hogy a helyiek nem tudják használni. Mivel az elnök öccse, hiába is panaszkodnának bárkinek.

Az afgánok próbáltak élni a demokrácia eszközeivel: mindig volt egy-egy független képviselőjelölt, aki jót akart és nem tapadt a nevéhez korrupció. De nekik vigyázniuk kellett a bőrükre: például egy Wafa nevű népszerű jelöltnek 2010. augusztus 5-én felrobbantották a kocsiját Pul-i Khumriban. Ő maga nem sérült meg, de ezek után nem volt benne biztos, hogy akar-e indulni. Akik hatalomra jutottak, azok sokszor a saját etnikumukat, családjukat, baráti körüket próbálták helyzetbe hozni. Például 2010-ben az Andarab-völgyi maffia jelentős pozíciókat szerzett a tartományban: egyikük rendőrfőnök lett, másikuk a tartományi tanács feje. Pul-i Khumriban az volt a pletyka, hogy mindent telepakoltak saját embereikkel, a rendőrség gyakorlatilag egy andarabi milíciává változott, aki pedig panaszkodni mer, azt elviszik és megverik.

2006-ban, a magyarok megérkezésekor még nem volt jelentős fegyveres ellenállás a kormánnyal és a NATO-val szemben. De ez nem jelenti azt, hogy a közbiztonság jó lett volna. Az utakon gyakran haramiák garázdálkodtak, nem volt ritka az emberrablás, és az egymással rivális bandák, élükön volt mudzsahedekkel, sokszor fegyveres összetűzésbe keveredtek egymással. Keleten, az Andarab-völgyben mákot és hasist termesztettek a tádzsik hadurak, védelmi pénzt fizettettek a helyiekkel, és ellenőrzésük alatt tartották az állami szerveket is. A rendőrség leginkább egy maffiára emlékeztetett: széles körben tényként kezelt pletykák szerint megsarcolták a legitim és az illegitim kereskedelmet – kábítószert, fegyvert, vagy akár a békés polgárokat – a Baglanon keresztülhaladó főúton. A kábítószer-csempészetből is kiveszik a részüket. A tartomány északi csücskében, ahol a pastu lakosság körében egyre erősebbé vált a tálib szervezkedés, még homályosabb volt a helyzet. Az ellenálló csoportok jelentős része a lakosság sanyargatásából tartotta fönn magát. 2008-ban, amikor először arra jártam, a rendőrfőnök irodájában fekete turbános, hosszú szakállú emberek üldögéltek fegyverrel. A főúton itt-ott fegyveresek tűntek fel, egyenruha nélkül. Baglanban 2009-ig nem dúlt háború, de azért elég vacak hely volt.

MAXIMUM NULLA ÁLDOZATTAL

A PRT hat pokolgépet is bekapott az első fél évben. Volt olyan járőr, amelyik kettőt is kapott egy héten, de mindig szerencséjük volt: vagy a kocsi előtt, vagy utána robbant a bomba, vagy felfogta a robbanást a nem sokkal korábban páncélozott Mercedes terepjáró. Ilyen helyzetben a páncélozatlan Mercedesek használata, amelyekkel a PRT kezdett, a legjobb esetben is komikus volt. (Igaz, voltak mellette BTR-80-as harcjárművek is.) Még egy öngyilkos merénylőt is fogtak a hollandokkal közösen: a fickó egy barna Toyotával próbált beosonni Pul-i Khumriba, de még időben lefülelték.

Mindez senkit sem érhetett meglepetésként: 2006 júniusában az északi régió NATO-parancsnoka, Markus Kneip tábornok sajtótájékoztatón figyelmez-te-tett: a tálibok folyamatosan szivárognak be az északi régióba, hogy megakadályozzák a békés rendezést. Az incidensek többségéről a magyar katonai vezetés sem ekkor, sem később nem tájékoztatta az otthoni közvéleményt, feltehetőleg azért, mert nem akart pánikot, vagy a misszióval szemben ellenérzést kelteni. „Feleslegesen minek az emberek idegeit borzolni" – mondja Benkő Tibor vezérkari főnök. Még kint, Afganisztánban sem kommunikáltak semmit, ami elég nagy butaság volt, mert csak átengedték a terepet az ellenállók propagandájának, ami minden támadást felfújt és hihetetlen sikerként tálalt.

A PRT első fél évére büszke nosztalgiával tekintenek vissza, akik ott voltak. A parancsnok Zsigmond Kálmán ezredes volt a tatai dandártól. „Rengeteget dolgoztunk. Kevesen voltunk, de folyton kint voltunk. Csináltuk az ellenőrző pontokat, a jelenléti járőröket, gyalogjárőröket, fegyverraktárakat számoltunk fel az afgánokkal közösen, mutattuk az erőt. A Zsigmond olyan volt, mint egy király. Ott ordibált az afgánokkal, hogy takarítsanak össze maguk után, ha ezt meg azt akarnak tőlünk" – nevetett egy katona. A PRT-1 mintegy négy és fél tonna fel nem robbant aknát és 26 házilag készített bombát gyűjtött össze, és három illegális fegyverraktárt számolt fel.

Mit csinált a PRT? Járőrözgetett, hogy nyitva tartsa a fő közlekedési útvonalakat a tartományban a szövetséges erők számára; kapcsolatot tartott a helyi vezetőkkel; segélyeket osztott, kisebb-nagyobb fejlesztési programokat bonyolított le; próbálta valamennyire segíteni a helyi biztonsági erők munkáját; információkat gyűjtött. „Szerintem még csak tájoltak minket a helyiek, hogy kik ezek, mik ezek, jönnek itt a szovjet technikával, közben meg iskolákat újítanak fel. De integettek sokat, szerintem bíztak benne, hogy jók leszünk. De azért félelmetes is volt néha. Volt egy robbantás valahol, és aztán egy hétig nem mentünk arra. Aztán amikor megint odamentünk, akkor én ültem az első BTR-ben, az parás volt, néztem kifele, hogy hú, hát azóta centinként aláaknázhatták az utat" – mondja egy katona.

Persze szinte teljes homályban mozogtak. „A hollandok rengeteg infót adtak át, de mi nem tudtunk semmit. Nézett ott mindenki, mint a szántott vakond" – nevet egy katona. A hollandok az egész felderítő-adatbázisukat kitörölték, úgyhogy a katonáknak vajmi kevés elképzelésük volt arról, hogy hova csöppentek, és kik ezek az emberek, akik odakint rohangálnak. Ráadásul a HUMINT, az „emberi információ" némi kultúrantropológiai érzékenységet is megkövetelő, egy Afganisztánhoz hasonló helyen életbevágóan fontos képessége új volt a hagyományosan területvédelemre berendezkedett Magyar Honvédségben. Később javult a helyzet, néhány év múlva egy jobb felderítőtiszt már-már enciklopédikus tudással rendelkezett a különböző ellenálló csoportokról, a tizedik váltásba pedig még egy kultúrantropológust is terveztek kiküldeni.

Pedig azt sem lehet mondani, hogy a honvédségnek semmi információja ne lett volna Baglanról. Az MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ már 2006 augusztusában megjelentetett egy egész jó kiadványt, *Baglan tartomány CIMIC kézikönyve* címmel, ami átfogó és elég részletes rajzát nyújtotta a tartomány viszonyainak és a biztonsági kihívásoknak. A katonák – vagy legalábbis a kötet szerzői – nem tápláltak illúziókat a kilátásokkal kapcsolatban. A kézikönyv még azt a két környéket is pontosan azonosítja, ahol leginkább kell ellenálló tevékenységre számítani: Baglani Dzsadíd és Dand-e Ghuri.*

* „[A] nemzetközi katonai erők és a PRT fenyegetettsége közepesként értékelhető. Baglan tartományban a helyzet viszonylag nyugodt, de figyelembe kell venni, hogy a tartományon be-

De egy dolog egy kézikönyv és más a valódi élet. A tartomány politikai-hatalmi viszonyai közt nehéz volt kiigazodni. Még a harmadik váltás parancsnoka, Rózsa Tibor ezredes is arra panaszkodott, hogy korántsem volt mindig biztos benne, mi folyik körülötte. Rózsát csak az vigasztalta, hogy fönt Mazarban, a regionális főparancsnokságon, ahol a németek próbáltak újra beleszokni a hadviselésbe, még kevésbé értették a dolgokat, mint ő. Arra gyorsan rájöttek a magyarok, hogy a bejövő információkat a legnagyobb óvatossággal kell kezelni, mert egyrészt az afgánok hajlamosak rá, hogy összevissza beszéljenek, másrészt gyakran direkt megpróbálták őket félrevezetni. „Viszont nekik nagyon jó információik voltak. Voltak beépített embereik, tudták, hogy mikor hova megyünk. Persze nem volt nehéz kiszúrni: aki ott legelteti kint a birkákat, nagyon jól látta, hogy mikor merre készülünk. Nincsenek illúzióim, szerintem a biztonsági őrök is adtak ki információt. Egy főhadnagy kosárlabdázás közben eltörte a lábát. Másnap kérdezte egy tartományi vezető, hogy hogy van a srác…” – mondja Rózsa.

Még abban sem lehetett teljesen biztos az ember, mikor van dolga igazi ellenséggel és mikor csinálják a fesztivált csak úgy. „Volt egyszer egy érdekes beszélgetésem a helyi öregekkel Csesmasernél” – mondja Sándor Tamás ezredes, a negyedik PRT megbízott parancsnoka. „A fő gondjuk az volt, hogy látták, hogy ahhoz képest, hogy viszonylagos nyugalom van, a fejlesztés nem történik olyan gyorsan, mint ahogy ők szeretnék. Százból nyolcvan dollár keletre és délre ment, ahol az igazi háború volt, a maradék szóródott szét észak és nyugat között. És elmondták, hogy ők ezt nem értik. Mert hogy ők mindent megpróbálnak megtenni, hogy nyugalom legyen, de a pénz meg nem jön. Nem halad az újjáépítés. Ellenben lásd délt és

lül hatalmi harc folyik. […] A biztonsági struktúrák felépítése […] és az általános terrorveszély […] növekedése támadásokhoz vezethet. A tartomány biztonsági intézményei még nincsenek abban a helyzetben, hogy az erőszakos cselekményeket megakadályozzák” – írja a kézikönyv. „A fegyverek önkéntes beszolgáltatására kialakított ENSZ-program nem volt hatásos […] A hadurakkal sem sikerült megtalálni a közös hangot, akik inkább a mákültetvények termékenységének növelésében és a tranzitútvonalak ellenőrzésében érdekeltek. A pakisztáni menekülttáborok bezárása után […] afgánok tömeges visszatelepülése várható, [ami] tovább bonyolíthatja az alapvetően kényes etnikai egyensúlyt és negatívan befolyásolhatja a biztonsági helyzetet.”

keletet, ahol lövöldözés van, és oda be is mennek az amerikaiak és óriási projektekkel próbálják megnyerni maguknak az embereket. És akkor most az kell, hogy csinálják a balhét, hogy legyen valami?…”

Lehetett látni arra utaló jeleket, hogy az afgánok azért balhéznak, hogy odafigyeljenek rájuk. „Nem egyszer történt meg, hogy ki kellett menni felszedni egy bombát, és mire kiértünk, a rendőr elmondta, hogy ők azt már felszedték” – mondja Sándor. „Háromszor ugyanannál az őrsnél. És soha nem tudták megmutatni a bombát. Szóval lehet, hogy ők maguk csinálták a fesztivált, hogy nagyobb figyelmet kapjanak. Egyszer Tala wa Barfakban voltunk, ott aludtunk a rendőrségen, amit előtte való nap ért támadás. Odaértünk sötétedéskor, a rendőrök azt mondták, hogy itt vannak az ellenállók, úgyhogy felkészültünk, hogy majd megvédjük magunkat, ha kell. De nem történt semmi. Másnap megvizsgáltuk a nyomokat, és fura volt, hogy ahonnan elvileg lőtték az épületet, az nem egyezett a nyomokkal. Túl magas volt a gránát becsapódási szöge. Kiderült, hogy a szomszéd ház tetejéről lőtték ki. A rendőrfőnök úr embereket, járművet, üzemanyagot akart, és ennek az volt a legegyszerűbb módja, hogy kitalált egy támadást. És ez így is lett, mert tizenegynéhány fővel meg is emelték a rendőrség létszámát Tala wa Barfakban.”

Az alapvető kihívást a PRT minden parancsnoka számára az jelentette, hogy helyesen felmérje: kik a fontos tényezők a tartományban és milyen megállapodásra lehet velük jutni úgy, hogy a magyar katonák biztonságban végezhessék a munkájukat. Egyszer például bombatámadást intéztek egy magyar konvoj ellen a tartományi fővárostól északnyugatra. Rózsa tartott egy súratalálkozót a helyi vénekkel, hátha a félreértések tisztázása javít a helyzeten. Nem azt mondta, hogy ők robbantották fel a konvojt, de tudta, hogy a helyiek legalább passzív támogatása nélkül ezeknek az akcióknak sokkal kisebb az esélye. „Nehéz volt velük, mert féltek. Azt hitték, hogy ha bejönnek a táborba, akkor én letartóztatom őket. Végül összejött a találkozó, levetítettünk nekik egy filmet, hogy mit csinál a PRT, miért vagyunk mi itt. Aztán megkérdeztem őket, hogyan tudnánk együttműködni abban, hogy megakadályozzuk ezeket a támadásokat. Abban maradtunk, hogy ők majd jelzik informálisan, ha készül valami. Hogy majd megpróbálnak semlegesen

viselkedni a tálibokkal, és értesítenek minket. De azt is elmondták, hogy ha ők elárulják a tálibokat, akkor nekik nem sok idejük van hátra" – mondja Rózsa. A PRT próbált minél többet járőrözni az incidensek helyén is. „Demonstratív jelleggel, hogy lássák a tálibok, itt vagyunk és nem ijedtünk meg" – mondja. De az esetek többségében nehéz volt eldönteni nemcsak azt, hogy ki volt az elkövető, de azt is, hogy kinek szánták a szeretetcsomagot. A magyaroknak pedig nemigen volt más eszköz a kezében, mint a szép szó.

A rendőrökkel rendszeresen együtt dolgoztak, útellenőrző pontokat csináltak, járőrözgettek. „Az afgán dolgozott, a magyarok meg a háttérből figyeltek meg ellenőriztek. A rendőrök nem voltak túl motiváltak, gyakran a hátukon heverésztek, biztatni kellett őket, hogy csinálják a dolgukat, ellenőrizzék a járműveket stb. Időnként a katonáknak kellett őket felrugdosni az ellenőrző pontoknál, persze nem szó szerint. De hát nem voltak se túl jól képzettek, se túl megbízhatóak… Volt, hogy megbeszéltünk velük egy találkozót, aztán vagy megjöttek vagy nem… Vagy elindultak, de aztán nem volt benzinük… Elég esetleges volt" – mondja Rózsa.

Egy alkalommal 2009-ben a magyar és az afgán rendőrök valamin összebalhéztak, aminek az lett a vége, hogy a magyar rendőr letolvajozta a kollégáját, egy járási rendőrfőnököt. A katonák próbálták elsimítani a konfliktust, de a rendőrfőnök fagyosan figyelmeztette őket, hogy „többet nem tudja garantálni a biztonságukat" azon a környéken. És valóban, nem sokkal később valaki rá is lőtt egy magyar konvojra az ő területén, az Andarab-völgyben. A kocsit legalább négy lövedék találta el, hármat megfogott a páncélozott üveg, egy pedig átment az ajtón, és a műszerfalba csapódott. Az elkövetőt, aki a katonák szerint rendőr volt, soha nem vonták felelősségre.

A rendőrséggel egyébként is rengeteg baj volt. Eleve nem európai típusú rendőrségről volt szó, amely a bűncselekmények felgöngyölítésével, szabálysértésekkel foglalkozik. Az afgán rendőrség egy félkatonai alakulat, az első vonal a tálibok elleni küzdelemben. Mivel rosszul voltak megfizetve, és ez a pénz sem jutott el mindig hozzájuk, illetve részben ilyen-olyan haramiacsapatokból verbuválták őket, rettenetesen korruptak és lopósak voltak. A bűnözők ki tudták vásárolni magukat a börtönből. Egy magyar rendőrtiszt, aki azért volt Afganisztánban, hogy az afgánok képzésében segédkezzen, azt

mondta, egyszer látott egy rendőrt Kabulban egy ellenőrző pontnál, aki egy csomó homokzsák tetején feküdt úgy, hogy a markát mindig kitartotta az elhaladó autók ablaka felé. „Ők ezt nem fogták fel korrupciónak. Ők segítik a lakosságot, a lakosság meg fizessen. Megsarcolták a települések határában a teherautókat. Elvileg volt egy korrupcióellenes hivatal Baglanban, annak egyszer megpróbáltuk kirúgatni a vezetőjét, mert nem csinált semmi. De mondták, hogy azt nem lehet, mert ötezer dollárért vette az állást."

A helyi rendőrség vezetője ebben az időben egy Abdul Rahman Szaíd Khel nevű fickó volt, aki megtestesítette a félmartalóc afgán rendőr alaptípusát. Vele kulcsfontosságú volt a jó viszony, hiszen a rendőrség volt a legjelentősebb fegyveres szervezet a tartományban. „Fantasztikus ürge volt" – nevet Szabó László. „Állandóan azt akarta, hogy szerezzek neki helikoptert, hogy akkor majd mi felhajtjuk a rablókat az Andarab-völgyben a hegyoldalba, ő meg jól legéppuskázza őket a helikopterről. Ez volt az ő terve a probléma megoldására. Udvariasan mosolyogtunk ott, hogy hát nekünk nincs helikopterünk."

„Tudtuk róla, hogy masszívan drogban utazik, és hogy a riválisa a khindzsani rendőrfőnök, aki kocsival csempészte ki a drogot az Andarab-völgyből" – mondja Sándor Tamás. „Utóbbi egyszer le is bukott, a cuccot elkobozták tőle, de aztán valahogy megegyezhettek, mert a fickó két hét múlva már újra rendőrfőnök volt. Gondolom, nem feszegette, hogy mi lett a droggal. Szaíd Khel egyszer kitalálta, hogy csináljunk egy parabolaantenna-adót, amivel tévéműsort lehet sugározni és amit mindenki nézhet. És hogy ő nagylel-kűen felajánl erre 70-100 ezer dollárt *a saját pénzéből.* Honnan volt neki ennyi pénze? Miközben a rendőrei nem kaptak fizetést. De lehetett vele tárgyalni, mert tudtuk, hogy kicsoda. És amíg mi őt és az üzletét nem zavartuk, addig ő nekünk segített. Ezt megbeszéltük vele teljesen nyíltan. Én nem firtatom, hogy honnan van a pénz az antennára, meg befejezem a mecsetépítést, amit a Rózsa [az előző váltás parancsnoka] elkezdett. Ő meg cserébe ad információt és részt vesz a közös műveletekben. És ez szerintem működött is színvonalasan. Ha valamire azt mondta, hogy úgy lesz, akkor az úgy is lett."

A mecsetépítés jól mutatja, milyen trükkökhöz kellett folyamodni, hogy az

ember jó viszonyt alakítson ki a tartomány fontos embereivel. Gyakorlatilag le kellett fizetni őket. Szaíd Khel ilyen vagy olyan okokból eleinte némi bizalmatlansággal szemlélte a magyarokat. „Még bejutni sem volt hozzá könnyű, folyton megvárattatott" – emlékszik Rózsa Tibor. „De vallásos ember volt, és egyszer előállt ezzel a mecsettel, hogy építsünk neki egyet. Én meg először mondtam neki, hogy biztos erre van legnagyobb szüksége az embereknek? Akkor leállt egy időre, de aztán megint előhozta, és amikor negyedszer jött vele elő, akkor mondtam, hogy na jó, beszéljünk róla. Erre elővett egy tervrajzot, ami kábé úgy nézett ki, mint az abu-dzabi nagymecset. Én meg ott néztem…Na jó, mondom, megnézzük, de talán hozzon egy kisebb tervrajzot. Na, hozott is, azt megnéztük, kiadtuk egy vállalkozónak, hogy hozzon ajánlatot. Az meg mondja, hogy az 50-60 ezer dollár. Én meg mondtam a Szajíd Khelnek, hogy hát nem jó, ez még mindig sok… vakargatta ott a fejét, hogy na jó, hát akkor tegyünk *mi* ajánlatot. Úgyhogy bejött több vállalkozó egy csomó tervvel, mi meg kiválasztottunk egyet. Végül lett egy kicsi, de nagyon szép mecset" – nevet Rózsa. A rendőrfőnök először kicsit meglepődött, de végül, úgy tűnt, örült az eredménynek. Onnantól sokkal jobban mentek a dolgok. „Amikor látta, hogy komolyan vesszük az igényeit, értékelhető információkat adott, érezhetően javult a kapcsolat. A végén már kézen fogva járkáltunk a táborban" – nevet az ezredes (ez afgán férfiszokás, csak barátságot jelent).*

A rendőröket magukhoz lehetett édesgetni egy csomó más dologgal is: meleg ruhákkal, bástyákkal és homokzsákokkal az ellenőrző pontjaikhoz, ezzel-azzal, hogy érezzék a törődést. Sajnos ettől még szörnyű, tolvaj társaság maradtak, és inkább csak hátráltatták a tartomány stabilizálását. Mindenki gyűlölte őket. Egy ellenőrző pontjukat azért kellett eltávolítani, mert a helyiek panaszt tettek az ott szolgáló rendőrökre, hogy a nőket piszkálják

* A későbbi PRT-k nem voltak oda ennyire Szaíd Khelért. A PRT-5 parancsnoka, Sándor Zsolt ezredes ráunt arra, hogy a rendőrfőnök droggal üzletel és ebből időnként balhé van, és feljelentette a NATO-nál. Hogy ezért vagy másért, nem tudjuk, de a parancsnokot nem sokkal később áthelyezték Baglanból. Voltak olyan PRT-k, amelyek még nyíltabban próbálták megvásárolni a helyi tényezők jóindulatát. Abból például nagy botrány lett, amikor kiderült, hogy az olaszok több millió dollárt fizettek a táliboknak, hogy hagyják őket békén.

ellenőrzés közben. Pul-i Khumriban arra panaszkodtak a lakók 2010-ben, hogy a rendőrség elkobozta a földjüket és eladta valaki másnak. Ráadásul voltak olyan fegyveresek, akik a tél beálltával „megadták magukat" a kormánynak és felcsaptak rendőrnek. Így pénzre, ennivalóra, szállásra, ruhára és fegyverre tettek szert – majd pedig amint kitavaszodott, elillantak és visszatértek eredeti mesterségükhöz, az útonálláshoz. Ez jól jellemezte a zavaros afgán állapotokat, a mindenki mindenkivel és mindenki ellen kissé komikus világát. De abban nem segített, hogy a NATO és az afgánok bizalommal szemléljék a rendőrséget.

A tartományi kormányzó volt a másik fontos koma, akire figyelni kellett. Megnehezítette a dolgot, hogy szinte minden évben újat neveztek ki. És hogy ez ne legyen elég, gyakran viszályban állt a rendőrfőnökkel. A viszálynak néha etnikai dimenziója is volt: a kormányzó jellemzően pastu, a rendőrfőnök pedig inkább tádzsik. Még olyan pletykák is voltak 2008-ban, hogy a rendőrfőnök megpróbálta megöletni a kormányzót, a kivételesen használhatatlan Abdul Dzsabbar Hakbint. Az előző fickó, Muhammad Alam Isakzai egy fokkal jobb volt, de inkább csak azért, mert kedves, kulturált ember volt, akivel kellemesen el lehetett beszélgetni. De őt sem Baglan felemelkedése foglalkoztatta elsősorban. Rózsa Tibor úgy emlékszik, hogy a politikussal alig-alig lehetett másról beszélni, mint arról, hogy hogyan juttathatná ki a gyerekeit Magyarországra. Isakzai ezt még Budapesten is felvetette, amikor egyszer idelátogatott. Őket a tekintélyes Mohammed Barakzai követte: az ő érkezése kicsit elbizonytalanította a rendőrfőnököt meg a Baglani Dzsadídban basáskodó Amíg Gült. Barakzaiban emberükre találtak, átalakította a hatalmi egyensúlyt. Szoros szálak fűzték a Hizb-i Iszlámihoz, és még az a gyanú is felmerült vele kapcsolatban, hogy támogatást nyújt az ellenállóknak, hogy a rendőrséget sakkban tartsa. Halálos és szinte áttekinthetetlen volt a hatalmi mozaik.

Szemmel kellett tartani a múltból ottragadt afgán hadurakat is, akik szabadcsapataikkal kisebb-nagyobb területeket ellenőriztek. Közülük a legérdekesebb karakter Kaftar (Galamb) volt, aki Afganisztán egyetlen női hadurának címét viselte büszkén. Kaftar – valódi neve Bibi Ajsar – majd' harminc évig űzte a szakmát Nahrín járásban, harcolt a szovjetek és a tálibok

ellen is. A legenda szerint úgy lett harcos, hogy a szovjetek lelőtték a fiát a nyolcvanas években, ő pedig fegyvert ragadott, hogy bosszút álljon érte. A tálibok 2001-es bukása után megpróbálkozott a politikai pályával, mint Nahrín képviselője a 2002-es *loja dzsirgá*ban – de úgy tűnik, hiányzott neki az izgalom. „Miután megvertem a tálibokat" – mondja szerényen –, „letettem a fegyvert a kormány előtt. Aztán el kellett adnom a birkáimat, hogy újra fegyvereket vehessek." Kaftar haramiáskodásba fogott, és a kábítószerbizniszbe is beszállt. Romantikusnak látszó története igazából cseppet sem az: agresszív parancsnok volt, akiről az afgánok vérfagyasztó rémtörténeteket meséltek. A kormány végül erőket küldött ellene, hogy leszámoljanak vele, ő pedig megígérte, hogy viselkedni fog.[57] Konkrétan a PRT-4 parancsnokának, Simon Attila ezredesnek adta meg magát; ő elvitte Pul-i Khumriba, hogy a hatóságok kikérdezzék, aztán hazavitette a falujába.

Sajnos Kaftar továbbra is úgy viselkedett, mint egy basa, a romokat pedig a PRT-nek kellett utána eltakarítani. Egyszer elterelte a faluján keresztülfolyó patakot, hogy neki több legyen, viszont a falu egy része így elveszítette a vízellátását. A helyi vének a magyarokhoz mentek panaszkodni. A magyarok pedig próbálták a jutalomcsap ki-be kapcsolgatásával fegyelemre bírni, mint mindenki mást is. „Aranyérkenőcsöt vittünk fel neki" – meséli egy magyar katona nevetve. „Mert aranyere volt… Meg az volt a feladat, hogy megcsináljuk a vízhálózatot a falujában. Kijártak oda az embereink, teázgattak vele, beadott egy kérelmet, hogy mi lenne, ha felújítanánk a hálózatot… pár ezer dollár volt. Meg is csináltuk, levittük a vizet egy forrásból a faluba. Az volt a baj, hogy nem volt térerő a házában, csak mellette egy dombon, és ha akart valamit, akkor mindig felmászott a dombra és onnan ordibált a mobiljába, hogy mit szeretne és hogyan tudnánk rajta segíteni. Aztán egy idő után megint aktivizálta magát, elrabolta a helyi gazdag családok gyermekeit és váltságdíjat követelt értük, mi pedig megszakítottuk vele a kapcsolatot."

Volt egy pár ismerősebb típus is, elsősorban a korrupt, újgazdag vállalkozó, aki állami és nemzetközi tenderekből szedte meg magát. Például a Szalang-hágó hó- és jégmentesítését egy kabuli cég nyerte el. A szervezők óriási bulit csaptak minden érintettnek, köztük pár magyarnak, akik azért voltak illetékesek, mert a projektet a NATO írta ki. „Elmentünk Khindzsanban egy hotelbe, amit még a szovjetek építettek, ott laktak a mérnökök meg a melósok a projekthez" – meséli egy katona. „Volt egy fűtött medence a hotel mellett, na, azt szeméttárolónak használták, mert nem tudtak vele mi mást kezdeni, tele is volt szeméttel. Mellette egy asztal, tele minden földi jóval, fantasztikus kaják, minden, majd leszakadt alatta. Ott ültünk két némettel repeszállóban az asztal mellett, kínálták a cuccokat, az összes helyi védelmi ember körülöttünk, de vagy ötvenen fegyverben, azon túl meg száz méterrel a mieink járőröztek az afgán rendőrökkel. Olyan volt, mint egy maffiafilmben. Ott volt mindenki: a kormányzó, a rendőrfőnök, még az iskolaigazgatót is meghívták. A végén pedig félreültettek minket és így hozták oda a kérelmeket, mintha mi lettünk volna a maffiafőnökök. Az iskolához kértek cuccokat meg mittudomén…"

Számolni kellett a mollákkal, a helyi vallási vezetőkkel is. Nagy részük ellenszenvvel nézte a külföldi katonákat, keresztes megszállókként tekintett rájuk, és ennek a véleményének hangot is adott. Sokan azt prédikálták péntekenként a mecsetben, hogy a külföldiek azért vannak Afganisztánban, hogy letérítsék az afgánokat az iszlám útjáról és megrontsák erkölcseiket. Volt, aki konkrétan felszólította hallgatóit arra, hogy ragadjanak fegyvert és harcoljanak a hitetlenek ellen. A katonák meg voltak róla győződve, hogy az egyik molla információt gyűjt az ellenségnek. Mivel nem tudtak ellene máshogy fellépni, a PRT azt találta ki, hogy ad neki valami óriási ajándékcsomagot, hátha ezzel be tudják égetni az ellenállók szemében. „Ruha volt a csomagban, kaja, papír, toll, minden őrület" – mondja Sándor Tamás. „De alig bírtuk kiszedni a Mercedes hátuljából. Odatrombitáltunk rengeteg embert, és úgy adtuk neki oda az ajándékot, hogy minél jobban kompromittáljuk. Azt se tudta, hogy hova kapjon… És utána jött is olyan infó, hogy ezzel valóban megrendült egy kicsit a lojalitásába vetett hit. Szóval kellett egy kis furfang."

A különböző gyanús alakok közül a legjobban az Andarab-völgy szabad milíciáival és kábítószer-termelőivel kellett vigyázni. Molnár Mihály őrnagy, aki a kabuli könnyűgyalogszázad után a PRT második váltásával tért vissza Afganisztánba, majdnem össze is koccant egy társasággal Pol-e Khezárban. „A hollandok sokat jártak azon a környéken, úgyhogy jó kapcsolatot ápoltak

a helyiekkel. De a magyarok eleinte ritkábban vetődtek arra, mert marha messze van Pul-i Khumritól" – meséli Molnár. „Csoportparancsnok voltam akkoriban, és az első utam oda vezetett. Lecsattogtunk, beszélgettem a járási vezetővel, aki elég morcos volt, hogy mi miért nem megyünk oda soha, és hogy mi őt negligáljuk, ami, ugye, elég nagy sértés ott. De a beszélgetés végére úgy éreztem, hogy nincs itt nagy gond. Viszont a srácok, akik odakint vártak, ezt annyira nem vették le, ugyanis nagy, barátságtalan tömeg kezdett el gyülekezni, és körbe is vették őket rendesen. A kormányzói épület bent volt a város központjában, a piacnál, és egyáltalán nem volt elkerítve. Megyek ki és látom, hogy gáz van. Kérdem, mi a helyzet. Azt mondja a helyettesem, hogy leköpködték őket meg rázzák ott a helyiek az öklüket – meg vannak fegyveresek hátrébb, akik rájuk irányozzák a fegyvereiket. Na, mondom, akkor jól van, mi köszöntük, megyünk. Akkor még nem derült ki, hogy miért volt ez az egész, csak annyit tudtunk, hogy arrafelé volt a helyi rosszfiúk egyik központja. És ahogy megyünk kifelé, a helyettesemre valaki ráborított egy lavór vizeletet" – mondja Molnár.

„Elindultunk visszafelé" – folytatja az őrnagy. „Áthaladtunk Dé Szala városán, és látjuk, hogy ott áll a khindzsani rendőrfőnök. Őt korábbról ismertem és elég jó volt vele a viszony, bár lehetett tudni, hogy könyékig van a drogbizniszben. Integetett ott az arc, mi megálltunk, pont a piac közepén, mondjuk, most már nem szabadna ilyen helyen megállni. Ennek a településnek a környékén azóta háromszor is megtámadták a járőrt, egyedül errefelé laknak a völgyben pastuk. Szóval, három arc állt ott a rendőrfőnökkel, ilyen szakállas, negyven-negyvenöt éves fickók, meg ilyen kis pickup-teherautókon fegyveresek, de vagy egy tucat. Mi meg kérdeztük, hogy ők kicsodák? Azt mondja, ezek az ő barátai, azok meg ott a testőrök. Odamentem velük beszélgetni én is, és akkor kiderült, hogy ők itt a völgyben a *máktermesztési szakemberek.* De azt lehetett látni, hogy a rendőrfőnök áll ott legalacsonyabban a táplálékláncban. Ő feltehetően azért volt ebben benne, mert a rendőrautókkal csempészték ki a kábítószert a völgyből."

„Valakinek a házában dumálgattunk ott a piacon, kiderült, hogy ki mivel foglalkozik. Én úgy éreztem, hogy nekem ehhez az egészhez semmi közöm nincsen, ő itt egy farmer, én meg fejleszteni jöttem. [A PRT-nek tilos a kábítószerek ellen fellépnie.] És amint ezt elmondtam nekik, roppantul meg is örültek, és jó kedélyű beszélgetést folytattunk. De közben odakint, ahogy szegény srácok már kezdték megszokni, a fegyveresek leszálltak a kocsikról és körbevették őket. Még a tetőkre is felmásztak. A srácok felkészültek a legrosszabbra, már a tüzelési szektorokat is elosztották. Én meg közben bent úgy éreztem, hogy fú, szuper, minden tök oké, remek beszélgetés volt. Na, kimegyek, és látom, hogy mi van, a srácok meg ott jöttek, hogy bazmeg, már megint ez van" – nevet Molnár. „Aztán én szóltam, hogy ez így nem jó, a csávók meg jöttek, hogy jaj, jaj, jaj, hogy ők majd szólnak, hogy menjenek el onnan a fegyveresek. Lehettek vagy tizenöten, körülbelül mint mi. Aztán könnyes búcsút vettünk és elhúztunk."

Amikor Molnár visszaért a PRT-be, elment beszélni a helyi afgán rendőrségi összekötővel, aki Pol-e Khezárból származik, hogy mi történt. „A fickó azt mondta, hogy semmi probléma nincsen, ha legközelebb megyünk, akkor vigyük őt is magunkkal, és amíg én dumálok a főnökkel, addig ő az ajtó mellett megdugja az arc feleségét" – mondja Molnár. „Na, nem tudom, hogy mi lett végül, de az tény, hogy amikor legközelebb kimentünk Pol-e Khezárba, akkor az arc olyan nyájas volt és segítőkész, amilyet addig én még nem láttam. Ott mondogatta, hogy *I love you*, holott nem is tudott rendesen angolul."

Mint ebből a sztoriból kiderül, a PRT nem volt éppenséggel a baglani tápláléklánc csúcsán, hogy Molnár kifejezésével éljünk. És ennél még jóval megmosolyogtatóbb sztorik is vannak harcosainkról. Szomolányi Sándor alezredes és emberei Pul-i Khumriban gyalogjárőrön belefutottak egy csomó gimnazistába, akik meg akarták őket kövezni; ők inkább elpucoltak, és a gimnázium gondnokára hagyták, hogy egy nagy furkósbottal szétverje az „ellenséget". „Megmentett minket…" – borongott később Szomolányi.[58] Tény, hogy kevesen voltak, nem háborúra – vagy éppenséggel tömegoszlatásra – való felszereléssel. De ezen még lehetett segíteni, ha nagyon kellett. A PRT egyik járőre majdnem rosszabbul járt az Andarabban, mint Molnárék. Már úgy nézett ki a dolog, hogy tényleg harcolniuk kell, hogy megmentsék a bőrüket. Éjszakára behúzódtak egy iskolaépületbe, hogy majd ott verik vissza a támadást. A parancsnok szólt a norvégoknak, akik a

gyorsreagálású erőt adták a környéken, és kétszáz emberrel, lánctalpasokkal és légitámogatással megindultak a völgy ellen. De végül nem volt szükség a felmentő seregre, mert az ellenség eltűnt – talán éppen azért, mert ekkora erőt tudtak felmutatni, amikor elhozta a szükség.

A hazai utasítás szigorúan korlátozta, mit lehet csinálni és mit nem. A politikusok is azt várták el a parancsnokoktól, hogy minden egyes embert hazavigyenek. A katonák egyébként sem engedhették meg maguknak, hogy halálos ellenségeket szerezzenek Baglanban. A PRT így aktívan kerülte a konfliktust, mert nem volt más választása. Nem minden parancsnok volt ilyen, de összességében ez volt a jellemző. Ezzel kétségtelenül sok jóindulatot szereztek maguknak: sok afgán mondogatta, hogy szereti a magyarokat, mert nem piszkálják az embereket, szemben például az amerikaiakkal.

De akadt olyan parancsnok is, aki szerint az otthoniak óvatossága, a nulla áldozat elve túlzott volt. „Eddig se mentem bele nagyon kockázatos ügyekbe, és nem is kívánok, de egy háború közepén nem lehet ilyen elvárásokat támasztani. Már az ittlétünk is veszélyes. Az az elvárás, hogy senkinek ne essen semmi baja, a helyzet tökéletes alulértékelésére vall" – mondta egyikük. Volt olyan parancsnok, akit ez a nyomás talán túlságosan óvatossá és defenzívvé tett. És feltehető az a kérdés is, hogy a konfliktuskerülő hozzáállás nem könnyítette-e meg az ellenállóknak, hogy megnöveljék befolyásukat. A PRT részéről biztosan nem ütköztek komoly ellenállásba.

A MAGYAROKTÓL NEM KELL TARTANI

A Humveek megkerülik néhányszor a tábort, a falakon belül, körbe-körbe, el a főkapu mellett, végig az autómosó és a javítósátrak mellett, a hátsó kapuig, aztán vissza, előre a gyülekezőtérre, az indulásra várva a napfelkelte előtti sötétben.

A feladat az, hogy Pul-i Khumrit északkelet felé elhagyva felkeressenek egy falut Nahrín járásban, ellenőrizzék, hogy az őszi parlamenti választásokra kijelölt szavazóhely – a falu mecsetje – rendben van-e. Majd hogy ugyanezt elvégezzék még néhány szavazókörben Baglani Dzsadídban is, és útközben beszélgessenek a helyiekkel. Az út egész naposnak ígérkezik, nem különösebben veszélyesnek, de azért teljesen problémamentesnek sem: az északi főút mentén fekvő, főleg pastuk lakta települések instabil, félig-meddig ellenséges vidéknek számítanak, ahol az elmúlt évben rendszeresek voltak az összecsapások az ellenállókkal. A konvoj páncélozott, alaposan felfegyverzett amerikai terepjárókból áll.

A tábort elhagyva a konvoj északnak, majd északkeletnek tart. A főúttól keletre holdbéli táj kezdődik: a poros, üres hegyláncok és kanyonok fantasztikus színeket öltenek a fakó hajnali fényben. Időnként a hegyek oldalába kapaszkodó épületek tűnnek fel a vádik és vízfolyások felett, gyerekek és öregemberek terelgetik az állatokat az út mentén. Kíváncsian nézik az elhaladó konvojt, mintha még soha nem láttak volna idegeneket, holott a PRT viszonylag gyakran ellátogat erre. Messze keletre, a völgyeken túli járásokat már csak többnapi úttal lehet elérni. Elszigetelt, ritkásan lakott vidékek, távol az út mentén folyó háborútól – oda a magyarok alig-alig mennek.

A Humveek szenvednek a pokoli terepen, ráznak, a felfüggesztések nyikorognak a csöndben figyelő tájban. Az egyik átkelőnél a tavaszi áradásban megduzzadt folyó elmosta a hidat, a kocsik a köveken másznak át nagy nehezen, dőlve-himbálódzva, hogy az ember beveri a fejét a Humvee oldalából kiálló kiszögellésekbe, a sisak nagyot koppan az ajtó belső oldalán.

Az idő törtrésze alatt el lehetne mindenhova jutni, ha az utak nem volnának ilyen rémesek, ha léteznének egyáltalán. Így szinte minden jelentősebb út félnapokat vesz igénybe, hegyi kirándulássá, sivatagi expedícióvá változik.

Az első település, Kubi, szép kis falu, túl a hegyeken és a sivatagon. Öntözött földek, csordogáló csatornák közt fekszik, kis, barátságos vályogházak állnak szétszórva a zöldben, a bokrok és a fák felett egy emelkedésen. A nedves föld párás illatot áraszt magából. Bibliai idill. A házak közül kíváncsi afgánok bámulják az érkező konvojt, a gyerekek odasereglenek, a lányok, a nők pedig úgy eltűnnek a házakban, mintha soha nem is léteztek volna. A férfiak hosszú lebernyegben, papucsban, fejükön kis födővel vagy kendővel, szakállasan-bajuszosan, csípőre tett kézzel, barátságos érdeklődéssel nézik a kocsiból kiemelkedő fegyveres európaiakat. A konvojt vezető Tóth Attila százados kikászálódik a Humvee jobb első üléséről, és odamegy a férfiak egy csoportjához. Azok bizonytalanul előrefelé mutogatnak. Arra van a mecset, ahol a szavazókört kijelölték. A százados is bizonytalanul néz: a Humveek előtt véget ér az út, csak egy vízzel félig ellepett ösvény kanyarog előre. Most gyalogolhat végig a mocsárban. Ő, még három katona meg a tolmács elindulnak előre, egy helyi férfi mutatja az utat.

A félig elárasztott földön keresztülvágni újabb kaland, az afgán tolmács végig panaszkodik, hogy ő nincs ehhez felöltözve. Végül odaérnek a mecsethez, ami tulajdonképpen csak egy kis, kocka alakú épület, tornya sincs. Itt újabb férfiak gyülekeznek kíváncsian. Rövid párbeszéd következik: Tóth megkérdezi, hogy ez a mecset-e a kijelölt szavazókör. Az afgán férfiak bólogatnak. Az egyik katona kattintgatni kezd kis digitális kamerájával, lefényképezi a mecsetet, meg a víz alá került földet. Az afgánok az árvízre panaszkodnak. A harcok mellett ez a legnagyobb probléma Baglanban – a tavaszi áradás rengeteg embernek elmosta a házát, a boltját, a földjét. Sokan meg is haltak. A százados azt mondja, majd megpróbálnak bevonni valami segélyszervezetet, amelyik segíthet a parasztokon. A PRT lehetőségei kis büdzséje miatt korlátozottak.

A beszélgetés amúgy kicsit döcögősen megy, mert bár udvariasak a magyarok, Tóth kicsit merev, nem az a mosolygós fajta. Az afgánok nyilván megszokták a fegyvereseket, mégis nehéz elhessegetni az érzést, hogy a

Magyar oszlop valahol Baglanban

nagydarab katonák, a mellkas előtt keresztbe fektetett puska és a sisak összhatása nem kelt bennük kimondottan jó érzéseket. De nem ellenségesek; ezen a környéken a lakosoknak nincs különösebb bajuk a NATO-val, vagy legalábbis a magyarokkal nem. Nahrín nyugodt vidék. A lakosság nagy része tádzsik, elvileg az új rend támasza. Fegyveres ellenállás nincs. A tálibokat mindig is utálták erre, ezek az emberek már akkor is harcoltak ellenük, amikor Amerika és szövetségesei még nem voltak sehol.

A katonák visszaindulnak a Humveekhoz. Egyikük egyszer csak bokáig süllyed az iszapba, káromkodva próbálja kirázni bakancsából a saras lét, cuppogva megy tovább az út szélén. Aztán a tolmács is belezuhan a fekete lébe, szitkozódva siet a magyarok után. Közben azon spekulál hangosan, hogy mi lesz az emberekkel, akiknek földjét elárasztotta a víz. „Nagy bajban lesznek, ha valaki nem segít rajtuk. Oda a termés, mit fognak csinálni? Felcsapnak útonállónak, mi más választásuk van?” A kocsik nagy nehezen megfordulnak a saras úton, és elindulnak vissza, nyugat felé, a főút irányába.

A következő megálló bent van a városban, a Baglani Központi Kórház.

A Humveek az épület mellett, az út szélén parkolnak le, a vízelvezető árok egyik oldalán, miután keresztülverekedték magukat a boltok és az autósok között, a gyalogforgalmon, le a mellékutcába. Itt is azonnal összegyűlnek a helyiek megnézni a látványosságot; a gyerekek kis csapatokba verődve, vihogva bámulják a külföldieket. A hangulat barátságos. A katonák azt mondják, a legtöbb baglani tudja, a magyaroktól nem kell tartani. De nem mondhatni, hogy a biztosítókatonák olyan barátságosak volnának az afgánokkal; a többség kicsit merev, morcos. Persze meleg van, és mindenki fáradt. De olyan is van, aki elbohóckodik a gyerekekkel, integet, mosolyog.

Az épület előtt vár az igazgató. Dr. Abdul Kaher Kanetnek hívják, fiatal, borotvált arcú, modern ember benyomását keltő afgán, fehér köpenyben. Tóth segélycsomagot ad át neki, gyógyszerek van benne. Az orvos körbevezeti, megmutatja, hogy a kertbe befolyt a víz, pallókon kell közlekedni. Megkérdezi, mi a helyzet a váróteremmel, amit a PRT ígért, hogy a betegeknek ne a napon, a hóban, az esőben kelljen üldögélni. Tóth azt mondja, még nem tudja: valószínűleg meglesz, de a jóváhagyás soká tart, minden kérelmet el kell bírálni, meg kell vizsgálni, van-e rá pénz; az afgán kormányszerveknek is alá kell írniuk, a PRT-parancsnoknak is. Dr. Kanet bólogat, aztán megkérdezi, nem tudnák-e a magyarok megcsinálni az egyetlen mentőautójukat, ami döglötten áll az épület mellett. Azt mondja, elég volna, ha odaadnák a pénzt, ők elintéznék a javítást. „Nem akarunk minden problémát rátok pakolni, tudnunk kell gondoskodni magunkról, ez a mi országunk" – mondja. De Tóth nem adhat neki pénzt: előírások vannak, a PRT lehet, hogy megjavíttatja a kocsit, de maga fogja intézni, nehogy valaki lenyúlja a támogatást.

Dr. Kanet megkéri, maradjanak teára, de Tóth siet: még sok helyet meg kell ma nézni. „Általában elfogadjuk a meghívást, de ma nagyon sok a dolgunk" – mondja szabadkozva. A katonáknak szocializálódni kell az afgánokkal, ha tehetik. Meghívást visszautasítani gyakran udvariatlanság, ráadásul butaság is, mert így lehet barátokat, szövetségeseket, információt szerezni. Odakint a katonák még kiosztanak néhány palack vizet a gyerekeknek, ami nagy viháncoláshoz vezet. Iszonyú meleg van.

A következő állomás egy iskola. Éppen előadás folyik: parasztoknak magyaráz egy segélyszervezet munkatársa valami mezőgazdasági kérdés-

Járőrön Pul-i Khumriban

ről. Tóth és a hadnagya egy ideig nézik az előadást, csinálnak pár fotót, a parasztok kíváncsian pislognak vissza. Kifelé menet Rangerek húznak el a ház előtt a porban, a platójukon rosszarcú fegyveresek állnak, mint valami rossz háborús filmben, AK-kkal, gránátvetőkkel. Egyiken-másikon kék ruha van, a többi civilben. Rendőrök. Megjelenik a helyi rendőrfőnök is: ápolt, fekete szakállú férfi, egy kis ezüstös csíkkal sötét hajában. Tekintetéből süt a magabiztosság. Al Pacinóra hasonlít egy kicsit. Határozott léptekkel, széles vigyorral lép oda Tóthoz, belecsap a tenyerébe, majd megcirógatja a százados szakállát. „Ááá, látom, szakállat növesztettél, remek, remek!" – nevet magabiztosan, bólogat, biztosítja Tóthot, hogy minden rendben van, látványosan kezet szorít mindenkivel, majd távozik. A százados mereven néz, mintha zavarba hozta volna az afgán rendőr lendületes, közvetlen fellépése.

Aztán kicsit eltéved a konvoj, nem találja a következő célt, egy leányiskolát. A GPS-koordináták megbízhatatlanok. Csoda, hogy tudnak tájékozódni. Nincsenek utcanevek, minden ugyanúgy néz ki, és furcsa módon mintha az afgánok se nagyon tudnák, mi merre van. Végül megkerül az iskola. Kendős nő dugja ki a fejét a kapun. Barátságos, de távolságtartó. Nem akarja beengedni a katonákat. „Félünk a táliboktól, nem akarjuk, hogy idegen katonákkal lássanak minket" – mondja. A tálibok néha felgyújtják a leányiskolákat, mert „nem értenek egyet" azzal, hogy a nőket oktassák. Ezért rejtőznek magas falak mögé, ezért ilyen óvatosak a tanárok. Tóth tudomásul veszi a választ, továbbindítja a konvojt. A következő megálló egy újabb leányiskola, ott is ez történik. Sokáig ki se jönnek, végül egy férfi portás jelenik meg, és kéri a magyarokat, távozzanak. A százados nem erőlteti, úgyis csak azt akarta ellenőrizni, hogy a szavazókörlet ott van-e, ahol mondták.

Dél felé jár az idő, a konvoj nyolc órája van úton, a katonák mégsem tűnnek különösebben fáradtnak. Csak az enyhén kókadt tekintetek árulkodnak arról, hogy nehéz munka ez, a rengeteg felszerelésben, a melegben, megállóról megállóra nyomni, úgy, hogy közben észnél is kell lenni.

*

Nem olyan könnyű belelátni a PRT életébe, a járőrözésekbe, a végtelen

hosszú utakba a Hindukus elfelejtett völgyeiben és platóin, az afgánokkal való bajlódásba, az őrködés és a tábori élet unalmába, átérezni a missziós katona mindennapjait. Szerencsére egyikük írt egy könyvet az élményeiről: Szabó Csaba 2009-ben volt kint, könyve, a *Fél év Afganisztánban* remek betekintés abba, hogy milyen is volt a magyar táborban, Camp Pannoniában megfordult magyar katonák sora.[59]

A Szabó által ábrázolt katona élete összességében unalmas, még ha időnként meg-meglódulnak is körülötte a dolgok. Az őrbiztosító század egyik tűzcsoportjában szolgál, élete az őrködés, a járőrözés és a táborban pihenés háromszögében zajlik. A rossz biztonsági körülmények megnehezítik a dolgát: sok út telik el félelemmel, dupla odafigyeléssel, hogy most, most, most jön a támadás. De a PRT nagyon óvatos. Így Szabó valódi bajba nem kerül, lőnie, menekülnie soha nem kell (bár nem minden társa ilyen szerencsés). Az ellenség folyton ott van a szemhatáron túl, az erőszak éppen csak elkerüli őt és társait: látják nyomait a Baglani Dzsadídban folyó harcok után a golyó lyuggatta házakon, egy felrobbantott Toyotán, de leginkább a műveleti központba folyton beérkező információkban, amelyek újabb és újabb fenyegetésekről és veszélyekről szólnak. De őt magát soha nem éri utol a baj, szembesülnie sem kell vele, csak egy-egy öngyilkos merénylőnek nézett, de feltehetően ártatlan afgán formájában időnként, akire ráparancsol, hogy ne jöjjön túl közel, hogy lassítson vagy forduljon vissza. Egy sérült német Mazarba kísérése már óriási dráma és izgalom. De így is nagyon kimerítő az egész: a lövészek néha ülve elalszanak a hosszú kinti feladatok után.

Rengeteg az üresjárat. A könyvben szereplő katonák, amikor pihenőnapot kapnak, főleg alszanak, filmet néznek a laptopjukon, vagy kondiznak. Időnként reklamálnak a nem túl változatos konyha miatt, amit egyszer néhány Pick szalámis zsemlével sikerül feldobniuk. Az unalomba csak a járőrök és más külső feladatok hoznak némi izgalmat, de egy idő után ezek is szinte teljesen összeolvadnak, egyiket a másiktól nem sok különbözteti meg. Szabónak ráadásul erős honvágya van, hiányzik neki a barátnője, a családja, a haverjai. Egyik kollégája állandóan a szabadságig hátralévő napokat számolgatja, de ő ettől csak még idegesebb lesz; barátnője a hosszú távollét alatt némileg elhidegül tőle. A kis tűzcsoport belső békéjét sem

mindig könnyű megőrizni: még igen messze a misszió vége, amikor egyik-másik katonának nemcsak Afganisztánból, de már egymásból is igencsak elege van. Amikor pedig végre hazajut szabadságra, azon agonizál, hogy mennyit mondjon el abból, ami odakint van: ha teljesen őszinte, akkor csak még jobban fognak érte aggódni.

Az afgánok – a tolmácsokat leszámítva – meglehetősen távolinak, idegennek és érthetetlennek tűnnek. A katona újra és újra rácsodálkozik a nyomorra, a szemétre, a félig csupaszon rohangáló gyerekekre, a kéregető emberekre, de leginkább a hentesnél uralkodó kétes higiéniai körülményekre. Nem bízik senkiben, még az afgán rendőrökben és katonákban sem. Persze miért is tenné: a parancsnokai is tele vannak bizalmatlansággal, és részben okkal. De egyébként sincs alkalma érintkezni a helyiekkel. A járőrnek integető-kiabáló gyerekeket bírja a leginkább, különösen, hogy némelyikük még pár magyar szót is megtanult. Arra nemigen hajlandó, hogy adjon is nekik valamit, egy üveg vizet, rágót, mert meg van nekik mondva, hogy az nem az ő dolguk, és ha egyszer adnak valamit, akkor nem fogják tudni többet levakarni magukról a kéregetőket. De közben úgy tűnik, hogy tényleg segíteni akar: elkötelezett amellett, amit csinál, és hiszi, hogy a PRT jelenléte és tevékenysége, a járőrözés, a kormányerők segítése, a fejlesztések az afgánok javára válnak, áttételesen pedig nekünk is jók, hiszen talán így sem lesz belőlük terrorista.

*

A helyiekkel való barátkozás, az afgánok gondjainak meghallgatása, a kisebb kérések teljesítése és a kisebb fejlesztési projektek végrehajtása nem is annyira azt a célt szolgálták, hogy az afgánoknak jobb legyen és hogy a tartomány fejlődésnek induljon. Legalábbis nem elsősorban. Ezeknek a feladatoknak végeredményben az volt a szerepe, hogy a katonák a saját biztonságukat garantálják. Durván fogalmazva: megpróbálták megvásárolni a jóindulatukat.*

* A nagyobb fejlesztési programok már túlmutattak ezen a szemponton. Ld. később.

Pul-i Khumri

A szimpátia megnyeréséhez a katonák ott segítenek, ahol tudnak: segélycsomagokat osztogatnak (a hősugárzótól kezdve az aggregátoron át a foci- és röplabdán keresztül a homokzsákokig, az élelmiszerig és a ruhákig mindent, amit a helyiek használni tudnak), kisebb fejlesztési programokat bonyolítanak le (a helyi médiát segítik, vízelvezető rendszert, gyaloghidat húznak fel, kutat ásnak), segítik a helyi rendőrséget (akár azzal, hogy mecsetet építenek a parancsnoknak, akár azzal, hogy rádiót vagy meleg ruhát visznek ki a rendőri ellenőrző pontokra).

„Ha magad mellé tudod állítani az embereket, akkor béke lesz. Ha nem, akkor téged fognak megszállóként azonosítani, meg keresztesként, meg mindenként, csak nem akként, hogy te nekik jöttél segíteni" – mondja Sándor Tamás. „Hogy a segélyezés megfelelő módszer-e erre? Igazából nincs más. Az, hogy te ott járőrözöl, az nem az afgánról szól. Az arról szól, hogy már megint itt vannak az idegen katonák. Mondja meg a járási kormányzó, hogy mi kell az embereknek, hogy megnyugodjanak. Hogy hova ássuk a kutat. Ezzel elejét lehetett venni különböző dolgoknak. Megnéztük, hogy melyek a legveszélyesebb helyek, melyek azok, ahol javult a biztonság az

elmúlt időben, és akkor azt mondtuk, hogy talán itt kell egy lökés… Ahol meg zűrzavar van, ott meg próbáljunk meg esetleg kisebb CIMIC-dolgokat [osztásokat]. Ez alku tárgyát képezhette: azt mondtuk, hogy ha éjszaka nincs fegyveres az utcán, akkor lesz kút.” 2010-ben a CIMIC-költségvetés nagy részét Baglani Dzsadídban költötték el, hiszen ott volt a legnagyobb a forrongás.

„A kis dolgok is nagyon sokat számítanak” – mondja egy katona. „Akár az, hogy odaadom a vacak honvédségi bakancsomat egy szerencsétlennek, aki egyébként papucsban jár, vagy kiosztok egy pár csomag rágót, és a gyerek ott elrágcsálja. Ez mind tök jó. És közben mutatom neki a magyar zászlót itt a vállamon. Mindjárt könnyebb a szüleivel is, jobb a kapcsolat – aztán lehet, hogy legközelebb szólnak, ha valahol bomba van, mert hogy a magyarokat ne bántsák. Vagy amikor a lázas gyereknek Algopyrint adott a doki – éppen hogy csak nem álltak neki szobrot emelni nekünk. Esetleg csákót hajtogatni az újságból, amit szerkesztettünk, a gyerekek imádták, az első jó felhasználása volt, úgyse tud senki olvasni” – mondja kacsintva.

A katonák hozzáállása az afgán emberekhez korántsem mindig harmonikus. A Magyar Honvédség sok szempontból kifejezi a magyar társadalmat, annak sok előítéletét és búját-baját. Sok katona számára az afgánok egyszerűen csak „cigányok” voltak, akiknek nem kell más, „csak a segély”. „Néha csinálhatnánk jobban is: annyi mindent el lehetne érni kicsit több odafigyeléssel, hogy nem úgy fogom a puskát, hogy leveszem a sisakomat, hogy szakállt növesztek, hogy kedves vagyok a gyerekekkel, hogy kiosztom ezt a néhány tollat, labdát, rágót; hogy nem zavarom el egyből a kocsi mellől, hanem elökörködök vele egy kicsit” – ismeri el egy katona. Volt katona, aki még egy műmosolyt sem tudott az arcára erőltetni, sokuk teljesen mereven bámulta az afgánokat napszemüvege mögül, holott még az alapfelkészítésen is elmondják nekik, hogy vegyék le, ha a helyiekkel érintkeznek. De sok katonának meg könnyen jött a mosoly és a figyelmesség, és még a legprimitívebbnek tűnők közt is sok volt, aki tényleg segíteni akart. És még a legvérfagyasztóbb kommenteket megeresztők is képesek voltak néha egészen meglepő figyelmességekre.

A különböző segélyek kiosztogatásával az egyik probléma az, hogy nehéz

Segélyosztás

róla meggyőződni, hogy valóban eljut azokhoz, akiknek szüksége van rá, illetve ha eljut, akkor náluk is marad. Nem mindig van rá lehetőség, hogy a PRT közvetlenül a rászorultaknak adja oda a segélyeket. Néha a helyi hatóságokra, faluvezetőkre kell támaszkodni. A falvak vezetői, a rendőrök és más hatalmasságok pedig néha megpróbálják lenyúlni a kiosztott cuccokat, még a gyerekektől és a legszegényebbektől is. Az is elképzelhető, hogy a segélyek egy része az ellenállókhoz jutott. „Ezt mi nem tudjuk lekezelni. Próbálunk a helyi vénekre, a súrára támaszkodni, ők ismerik a helyieket, az igényeket. De teljesen kivédeni nem tudjuk” – ismeri el Török Lajos őrnagy, a PRT-8 CIMIC-főnöke.

A katonák mindent bedobtak. A segélyezés és a mosolyság-integetés mellett csináltak roadshow-kat, szerkesztettek újságot és szórólapokat. A parancsnok tartott időnként egy beszédet a helyi tévében, és kérdés-válasz műsort is csináltak a rádióban. De igazi ereje azoknak a történeteknek van, amelyekben a katonák tényleg segítettek valakin. A tizenkilenc éves Hafizulla a mai napig élénken fel tudja idézni a napot, amikor testvérére, az ötéves Rahmatullára

(nem az igazi nevük) véletlenül ráömlött egy palack égő benzin. A kisfiút életveszélyes sérülésekkel vitték Mazar-i Sarífba. „Mazarban azt mondták, hogy nem tudnak vele mit csinálni. Hogy lehetetlen. Aztán visszahozták ide, és a PRT orvosai megmentették. Hónapokig kezelték, és most már jól van. Ha ránézel a kezére, össze van rajta zsugorodva a bőr, és csak sántítva tud járni, de él és még biciklizni is tud. Jövőre iskolába megy. A magyarok mentették meg" – mondja Hafizulla. Egy ilyen történet, ha elterjed, egymaga többet ér, mint sok segélyosztás, roadshow vagy szórólap.

Az egyik elmulasztott lehetőség az orvosok és felcserek egy kicsit kreatívabb használata. Egy-két alakulatnak eszébe jutott, hogy egy-egy délutánra kiküldjön néhány magyar katonaorvost az afgánokat megvizsgálni, kisebb nyavalyáikat kezelni, gyógyítani, de rendszert soha nem csináltak belőle. Pedig ezzel óriási jóindulatra lehet szert tenni a katasztrofális egészségi állapotban lévő, állandóan kisebb sérülésekkel, ilyen-olyan problémákkal küzdő helyiek körében. Amelyik felcser – például Hajnóczy Csaba az OMLT-3-ból – próbálta, rögtön látta, hogy mennyire hálásak, akár csak egy seb kitisztításáért, újrakötéséért, valamennyi orvosság kiosztásáért. Az ilyen hírek pedig gyorsan terjednek. De a PRT hol arra hivatkozott, hogy nincsen rá kapacitása, hogy az orvosoknak védelmet nyújtson, hol meg arra, hogy nagyobb szükség van rájuk odabent a táborban.

Hogy mindennek pontosan mennyi haszna van, nehéz mérni. A katonák próbálkoztak közvélemény-kutatásokkal, de az eredmények néha megmosolyogtatóak voltak. „Az utolsó nem volt rossz, mert a tartományi fővárosban most már el tudják helyezni, hogy milyen nemzetiségűek vagyunk" – mondja Király Miklós őrnagy, a psyops részleg főnöke a PRT-8-ban, az irónia legcsekélyebb jele nélkül, mintegy három és fél évvel a PRT beindítása után. „Falun még ezt se nagyon – ott csak azt, hogy PRT és hogy külföldi katonák vagyunk. Tény, hogy annyira nem adja magát a dolog, mert például Humveekat használunk, ami nem is annyira szerencsés, tekintve, hogy az amerikaiak megítélése a béka feneke alatt van…" Nehéz megmondani, hogy miért kóvályognak ennyire a sötétben az afgánok, végül is a PRT 2006 óta ott van, és gyakorlatilag folyamatosan mászkál, még a tartomány távolabbi részeire is. Lehet, hogy egyszerűen mindegy nekik: annyi katona van ott.

A terepjárón pedig lehet, hogy hiába lobog a picike magyar zászló, és hiába van ráírva, hogy „HUN PRT", ha a latin betűket úgysem ismeri a többség. De a kutatások mégiscsak hasznosak voltak Király szerint, mert voltak, akik megjegyzéseket firkáltak a margóra. „Olyanokat írtak rá, hogy járőrözzünk többet ezen meg ezen a környéken, mert sok a betörés. Vagy hogy járjunk nyitott konvojokkal, hogy meg lehessen előzni a katonai járműveket. Mostanában a biztonság a fő gond" – mondta 2010 tavaszán.

Egy katona, ha megismerte az afgánokat, egyébként is érezni fogja a hangulatot. „Mi nemcsak megépítjük a projekteket, hanem kezeljük is őket" – mondja Boldizsár Gábor ezredes, a PRT-8 parancsnoka. „Visszamegyünk, karbantartunk, ha kell, és olyankor látjuk, hogy hogyan reagálnak az emberek, hogyan viselkednek. Így mérjük a hatást. A mindennapi párbeszéd része, hogy apropó, mi van a sulival, vannak tanárok, hozzunk füzeteket? Érzi az ember a hangulatot. Volt, hogy odamentek a tolmácshoz és megkérdezték, hogy te, ez muzulmán? Mármint én. Nem, mondja a tolmács. Ja… Pedig olyan rendes embernek tűnik. Én azt tapasztaltam, hogy el lehet nyerni a bizalmukat. És adott esetben majd kapsz egy telefont, hogy inkább most

ne gyertek, mert támadás készül. Nem biztos, hogy a tutit fogja elmondani neked, de lehet, hogy annyit igen, hogy most ne gyere oda."

Rózsa Tibor ezredes, a PRT-3 parancsnoka több kérdés-válasz műsort is csinált egy rádióban. „Félórás műsor volt, hetente kétszer, alkalmanként 10-20 kérdéssel, egy-két hónapig ment. Főleg a fejlesztésekről meg a saját sorsukat érintő dolgokról kérdeztek persze. Nem mindenki tudta, hogy magyarok vagyunk, sok afgánnak minden külföldi amerikai. Volt, aki azt kérdezte, mit keresünk mi itt, miért nem megyünk haza. De szerintem a többség pozitív volt. Talán valamivel több, mint a fele" – mondja.

Saját tapasztalatom az, hogy a PRT kivívott magának egyfajta tiszteletet Baglanban. Sok afgán, akivel beszélgettem, méltatta, hogy a magyar katonák jellemzően udvariasak, figyelmesek, és ahogy többen is megjegyezték, sokat mosolyognak. Jó megítélésükbe bizonyára belejátszott az is, hogy a PRT nem harcolt, ezért függetlenül attól, hogy pontosan mennyit is segített az afgánoknak, kárt biztosan nem csinált. De ahogy egyre romlottak a biztonsági körülmények, és egyre világosabbá vált, hogy az afgánoknak tett ígéreteit – demokráciáról, igazságosságról, fejlődésről – a nemzetközi közösség nem tudja betartani, úgy lehetett egyre több csalódott és dühös hangot is hallani. És a csalódás alól a magyar katonák sem tudták magukat kivonni.

EZ ITT NEM EGER VÁRA

A PRT körül gyakorlatilag folyamatosan romlott a biztonsági helyzet, bár a téli időszakok általában valamivel nyugodtabbak voltak. A második váltás 2007 tavaszától őszig tartott, és tagjai öt-tíz támadást is elszenvedtek, egy katona meg is sebesült: jobb alkarján átment egy repesz. A 2008 tavaszáig kint lévő harmadik váltást már több mint egy tucatszor próbálták meg felrobbantani. A támadások egyre szofisztikáltabbak lettek, de a magyaroknak mindig szerencséjük volt: sok pokolgép rosszkor robbant fel, vagy nem robbant fel rendesen, vagy időben észrevették. „Volt olyan, hogy métereken múlott, hogy nem a Mercedes alatt robbant fel, hanem előtte. De az elejét így is szépen rendbe rakta" – mondja Rózsa Tibor. Az ellenállók időnként rajtaütöttek a főúton haladó katonai konvojokon és a rendőrállomásokon is.

2007. október 29-én két rakétát lőttek ki a táborra, de mind a kettő a falakon kívül csapódott be. A katonák még abban sem voltak teljesen biztosak, hogy ők voltak a célpont, nem pedig a hegy alatt fekvő cementgyár, esetleg a nem messze lévő kormányzói iroda. A támadás, noha kisebb médiaspekuláción és ijedtségen túl semmilyen kárt nem okozott, aláhúzta a tábor sebezhetőségét: a tényt, hogy egy magas hegygerinc aljában fekszik, ahonnan simán támadható aknavetőkkel, ha a gerinc felett a kormány elveszítené az ellenőrzést.

Egy héttel később egy öngyilkos merénylő felrobbantotta magát a baglani cukorgyár megnyitóján, a robbanásban legalább 75 ember meghalt, köztük 59 gyerek. A halottak közt volt hat afgán parlamenti képviselő is. Egy ENSZ-vizsgálat szerint ráadásul a robbanás utáni pillanatokban a pánikba esett biztonsági őrök tüzet nyitottak az egymást tipró emberekre, további áldozatokat okozva.[60] Azóta sem derült ki, hogy ki volt a felelős, de a gyanú a Hizb-i Iszlámira, a fő baglani ellenálló szervezetre vetült. Magyarok nem voltak a helyszínen, és érdekes módon a tartományi vezetés köreiből sem, ami némi spekulációra adott okot arra, hogy pontosan ki és mit tudott.

Furcsa, de mintha senki nem próbálkozott volna azzal, hogy a romló tendenciát megfordítsa. „Senki nem foglalkozott a biztonsági helyzettel" – mondja Rózsa Tibor. „A rendőrség csinált ezt-azt, de nem volt koordináció senkivel. A kormányzó tartott szerdánként egy biztonsági értekezletet, ahol óriási szpícseket nyomtak, de soha nem történt semmi. Mindig csak olyan dumát nyomtak, hogy minden milyen rendben van. Gittegylet volt az egész."

Rózsa megpróbált lépni. Az Erős Kéz 1 és 2 hadművelet, amelyben magyarok és Kunduzból lehívott afgán katonák és helyi rendőrök vettek részt, tisztogató műveleteket indított Baglani Dzsadídban. A PRT nem vehetett részt a művelet offenzív részében, így főleg útellenőrző pontokat létesítettek az afgánokkal közösen, illetve járőröket küldtek a célterületekre. A rendőrök átvizsgáltak egy csomó házat, pár embert letartóztattak, begyűjtöttek valamennyi fegyvert is. De 2008 tavaszára megint elkezdtek szétesni a dolgok.

A PRT negyedik váltása keményebbre fogta a tempót. A csoport élére két különleges műveleti tiszt, a szolnoki 34. zászlóaljat vezető Simon Attila ezredes és helyettese, Sándor Tamás alezredes került. Ők pesszimistán szemlélték a helyzetet. „Látszott, hogy egyre kevésbé működőképes az, hogy osszunk békét és segítsünk és minden szuper, és hogy béke van és nincs nagy gáz" – mondja Sándor. „Régebben nem volt beazonosítható, hogy a támadások specifikusan ellenünk irányultak volna. Ez akkor kezdett megváltozni. Tudható volt, hogy a *magyar* járőrre lőnek, a *magyar* járőr ellen tesznek le pokolgépet. Láttuk, hogy ez itt nem afgán leszámolás, nem belviszály, hanem minden egyértelműen arra utalt, hogy mi itt mint ellenség kezdünk felkerülni a palettára."

Sándor úgy gondolta, hogy a PRT eddig nem volt elég kemény. A két magyar *special forces*-os katona kinevezésével párhuzamosan az északi régió NATO-parancsnokságának élére egy német harckocsizó tábornokot neveztek ki, aki hasonlóan határozott nézeteket vallott. 2008 nyarán így már egymást követték a biztonsági műveletek a Pul-i Khumritól északra fekvő területeken. Fegyvereket kerestek, robbanóanyagot, ellenállókat. A németek kezdtek komoly bajba kerülni Kunduzban, és meg voltak róla győződve, hogy ennek részben az az oka, hogy a magyarok túlságosan engedékeny politikát folytatnak a szomszédban. „Az északi parancsnokság, amit a németek vezettek, folyton kritizált minket, hogy mi nem vagyunk elég harcosak, intenzívek, agresszívak, hogy túlságosan az újjáépítésre koncentrálunk és az aktív műveletek nincsenek végrehajtva" – mondja Sándor. A németeket részben Baglanból ütötték folyamatosan az ellenállók, aztán oda is vonultak vissza. Onnan csempészték fel a fegyvereket is, át a zónahatáron. A mindenkori PRT-parancsnoknak innentől folyamatos fejfájást jelentett, hogy a két ellentétes elvárásnak és parancsnoki láncnak – az óvatosabb és a szabályok által megkötött kezű magyarnak és az agresszívabb, egyre romló biztonsági helyzettel szembenéző helyi NATO-parancsnoknak – megpróbáljon egyszerre megfelelni.

Simon és Sándor részben azzal próbálták levakarni magukról a németeket, hogy keményebbre vették a jelenlétfenntartó járőröket. Időnként belementek tisztogató műveletekbe is, már amennyire ezt a harcot, a házkutatást és az afgánok letartóztatását tiltó mandátumuk lehetővé tette. A norvégok, a németek és az afgánok jelentették az izmot, a magyarok a külső gyűrűt adták. Komoly volt az igénybevétel. „Az őrbiztosító század nullára volt hajtva. Szükségjárőröket kellett szervezni a törzsből, hogy a lövészek pihenhessenek. Érdekes volt látni a pénzügyes tisztet a géppuska mögött járőrfeladaton" – mosolyog Sándor. Az *Operation Viking*en, amit a magyarok terveztek és amelyben a magyar parancsnok irányította a norvég századot, négy fegyverrejtekhelyet is felszámoltak két nap alatt. Egy másik alkalommal egy egész szakasz magyar lövész ment el egy műveletre a norvégokkal Bagdis és Fariab tartomány határára, ahol a norvégok egy manőverben tizenvalahány ellenállót intéztek el. Camp Pannoniában a törzset kellett befogni járőrre, nehogy a kintieknek feltűnjön, hogy az őrbiztosítók elhúztak az ország másik végére. („Az nem lett volna jó. Ez itt nem Eger vára" – mondja Sándor.) Ekkor még ráadásul nem voltak páncélozott Humvee terepjárók (2008 őszén jöttek meg), a katonák a kis Mercedesekkel erőlködtek. Ezekben pedig olyan pokoli meleg volt, hogy időnként menet közben ki kellett nyitni az ajtajukat és lábbal kitámasztani, hogy az ember ne fulladjon meg odabent.

A német különleges műveletiek kétszer is lerepültek Mazarból, hogy berúgjanak pár ajtót. Az első alkalommal le is lőttek valakit, akiről azóta sem derült ki, hogy civil volt-e vagy sem. Ráadásul nem szóltak előre

senkinek, hogy ők most lejönnének keménykedni. Másodjára már szóltak, de csak Sándornak, az afgánokban ugyanis nem bíztak meg. A kormányzót meg a rendőrfőnököt pedig az ezredesnek kellett értesítenie, de csak az utolsó pillanatban, nehogy kiszivárogjon az akció híre, és a célszemély – a 2007-es cukorgyári robbantás szervezője – meglépjen. Sándor harminc perccel a rajtaütés előtt szólt a kormányzónak, hogy melyik járásban lesz az akció, de a fickó még így is meglépett. Ráadásul a kormányzó megsértődött, hogy kihagyták a buliból, és hogy a NATO a tudta és jóváhagyása nélkül akciózik a területen. Annyira mérges lett, hogy állítólag utasította a járási rendőrfőnököt, hogy lőjék le az érkező NATO-helikoptereket. Ebből természetesen botrány lett.

Az első tragédia június 10-én ütött be, amikor a PRT tűzszerész-csoportjának egy útszéli bombához kellett kimennie. A magyarokat az amerikaiak és az afgán rendőrök riasztották, hogy egy afgán teherautó házilag készített robbanószerkezetre futott Nahrín járásban, a főúttól nem messze. A tűzszerészeknek meg kellett vizsgálni a helyet, hogy nincs-e még egy bomba valahol. Az egység parancsnoka a 29 éves Kovács Gyula főtörzsőrmester volt, aki három másik katonával és egy tolmáccsal együtt ment ki a helyszínre. Kovácsot Magyarországon a legjobbak között tartották számon. Meg is találták a bombát, amit először a tűzszerészrobottal próbáltak megmozdítani. A robot elvágott két vezetéket a robbanószerkezeten, de kiemelni nem bírta: feltételezések szerint 25 kilónál is nehezebb lehetett. Kovács ezután úgy döntött, személyesen megy oda a bombához, ami azonban néhány perccel később felrobbant, ő pedig azonnal meghalt, hiába volt rajta védőruha.

Lehet, hogy a bomba csapda volt: a vizsgálat megállapította, hogy a robbanószerkezet alatt rejtőzött még egy másik is, amit feltehetőleg távirányítással hoztak működésbe – utólag megtalálták azt a drótot, amivel felrobbantották. A merénylők talán csak arra vártak, hogy a tűzszerész megközelítse a szerkezetet. Az biztos, hogy voltak ellenállók a helyszínen, mert a helyszínen lévő katonákat tűz alá is vették egy mintegy háromszáz méterre lévő épület- és facsoportból. Az események fenti rekonstrukciója csak hozzávetőleges, mert a vizsgálóbizottság jelentését tíz évre titkosították.[61]

A második tűzszerész egy hónappal később, július 12-én halt meg. A Ko-

Járőr Pul-i Khumri felett.

vácsot váltó, és még csak néhány hete szolgáló Nemes Krisztián századost és embereit szombat reggel hat óra körül értesítették az afgán rendőrök, hogy két bombát találtak a Kunduz felé vezető főúton, a tábortól mintegy ötven kilométerre északra. A magyarok értesítették a németeket, akik lejöttek Kunduzból biztosítani, még egy jelzavaró (jammer) kocsit is hoztak, nehogy távirányítással robbantsák fel a bombát. Az utolsó percek kissé homályosak, de annyi biztos, hogy Nemes egy afgán rendőrt követve letért az útról, majd rálépett egy robbanószerkezetre, ami azonnal végzett vele. Utólag többen feltették a kérdést, hogy a százados kellő óvatossággal járt-e el, amikor biztosítás és védőruha nélkül próbálta meg felderíteni a célt, illetve elhagyta a főutat egy olyan helyen, ahol alaposan feltételezhető volt, hogy robbanószerkezet van. Afganisztánban egyébként is veszélyes az út mellett mászkálni, hiszen szinte minden tele van szórva aknákkal.

A magyar álláspont szerint a tűzszerészekre utaztak. Az első robbantást megelőző időszakban két csalibombát találtak a magyarok – a robbanóanyag helyén homok volt. Ezeket azért fektethették le, hogy kifigyeljék, hogyan dolgoznak. A honvédségi vizsgálat azt állapította meg, hogy a tűzszerészek merénylet áldozatai lettek, nem pedig balesetéé – az ellenség el akarta őket kapni. NATO-pletykák szerint a tálibok akár tízezer dollárt is készek fizetni egy tűzszerész életéért. Havril András vezérkari főnök egyenesen azt mondta, hogy a *magyar* tűzszerészek voltak a célpontok, mert annyira jól végezték a munkájukat. De minderre igazából nincsen bizonyíték, és az ellenállóknak valószínűleg bármilyen szövetséges tűzszerész jó lett volna. Természetesen elképzelhető, hogy így történt, de megítélésünk szerint a meglehetősen szedett-vedett baglani ellenállás 2008-ban még nem mutatott olyan fokú szervezettséget és professzionalizmust, hogy kifejezetten a magyar PRT tűzszerészeire vadásszon.

A két tűzszerész halála majdnem összeütközésbe hozta a PRT-t a tartomány egyik legfontosabb tényezőjével, a Baglani Dzsadídot vezető Amír Güllel. Sándor részben őt tette felelőssé a két incidensért. „Gül járási kormányzó volt, óriási tiszteletnek örvendő egykori mudzsahed, kulcsfigura a szovjetek elleni háborúban. Szerintem rendelkezett akkora befolyással, amivel ezeket az eseteket megakadályozhatta volna, vagy minket legalább előtte informáljon. A Gyula halála után elmentem hozzá és megmondtam neki, hogy azt várom tőle, hogy stabilizálja a biztonsági helyzetet a járásban. Mert az nem járja, hogy nem lehet használni a két főutat, hogy merényletek vannak, hogy a konvojokat fenyegetik. Vagy megpróbálja megoldani ezt a dolgot, és akkor elővesszük a fejlesztési projektjeit, és megpróbálunk velük olyan haladást elérni, hogy ő itt el tudja magát adni ezek alapján. Vagy pedig kénytelenek leszünk német, norvég, amerikai segítséggel megcsinálni azt, ami neki volna a dolga, és stabilizálni ezt a környéket. Ez után a beszélgetés után volt is egy hónap, amikor nyugalom volt, tehát ő próbált valamit. És akkor beindítottunk pár projektet, amit egyébként későbbre terveztek. Lett kút, iskolának tanfelszerelés, padok, illetve a kormányzati hivatal meg lett csinálva rendesen, amit ő folyton kért" – mondja Sándor.

„Ezután következett a második haláleset. Engem sokkolt, mert szentül meg voltam róla győződve, hogy sikerült vele egy normális kapcsolatot kialakítani. Azt gondoltam, hogy értesíteni fog minket, ha valami készül. Nyilvánvalóan nem várható el tőle, hogy egyedül stabilizálja a környéket, ezt a rengeteg szervezetet ő nem tudja megállítani. De az, hogy semmi információnk nincs, ráadásul ugyanaz történik meg, ami már egyszer megtörtént, holott a tűzszerészek semmi offenzív feladatban nem vettek részt, éppen ellenkezőleg, a civileket védik… Úgyhogy mondtam, hogy na jó, most egy komolyabb beszélgetésnek kell következnie. És kértem tőle egy találkozót a robbantás helyszínén. Nem volt túl boldog, kereste a kibúvókat. De végül eljött. Megjelent egy ilyen páncélozott terepjáróban, de olyan fullextrásban, amilyen nekünk sem volt, meg is kérdeztem, hogy fú de szép kocsi, honnan van… Aztán mondtam neki, hogy most megtisztítja a területet, és nekem innentől arról is van infóm, ha egy fűszál megmozdul. És amíg ez nem történik meg, addig mi minden fejlesztést leállítunk. A következő atrocitásnál pedig lezárjuk a főutat mindkét irányból, és senkit nem engedünk ki vagy be szigorú átvizsgálás nélkül. Emellett full katonai jelenlét lesz mindenhol. Persze ez blöff volt. De volt valamennyi alapja: az amerikaiak egy éjszakai műveletre készültek, meg az északi parancsnokság is akart csinálni még egy nagyobb tisztogatást. Szóval egy ideig fenn tudtuk volna tartani a blöffet. Amir Gül el is kezdett pörögni, hogy ő ebbe belebukhat. És megint egy csöndesebb időszak következett – de megint csak időszakos. És ekkor kiderült, hogy Amir Gül legalább annyira fél a táliboktól, mint bárki más. Presztízsharc folyt a helyi szervezetek között, és ennek volt a részese ő is, de már igazából nem tudta ellenőrizni az eseményeket. Próbált mindenkinek megfelelni, de az én elvárásom, hogy ő tartsa féken a járást a kapcsolatrendszere segítségével, ekkor már nem volt reális. És nekünk, a PRT-nek, fel kellett rá készülnünk, hogy Baglanban kőkemény harcok lesznek" – mondja Sándor.

Az első tűzszerész halála a PRT-parancsnok, Simon Attila fejébe került. Simont az ÖHP és a Honvéd Vezérkar felelőssé tette az incidensért, álláspontjuk szerint ugyanis nem kellett volna kiengednie a katonát. A vezetőség szerint a tűzszerészek feladata egyedül a PRT biztonságát érintő bombafenyegetések elhárítása volt, erre a bombára pedig ez nem vonatkozott, hiszen

távol volt a tábortól, és nem volt a helyszínen magyar katona vagy civil.[62] Simont nem sokkal később hazahívták, feladatait a parancsnokhelyettes, Sándor vette át.

Simonra egyébként is panaszkodtak. Sok alatta szolgáló katona mondta, hogy az ezredes nem tudott bánni a beosztottjaival, ordibált velük. Ezt nem mindenki tolerálta jól, és volt, aki panaszkodott rá hazafelé. Még olyan pletykák is megjelentek az újságokban, hogy a táborban „lázadásközeli állapot" alakult ki. Ezt Sándor egy erőteljes hangú nyílt levélben cáfolta, amikor átvette a parancsnokságot, de az biztos: sokan megkönnyebbültek, amikor Simon nem jött vissza szabadságáról.[63] Simon maga nekem azt mondta: ő kemény katona és egyenes ember, Afganisztán pedig hadműveleti terület, ahol nincsen kecmec. „Ez egy nagyon kemény munka, és sajnos nem mindenki van a helyzet magaslatán egy misszión. És van, akinek nem tetszik, ha van egy kőkemény parancsnoka" – mondta.

Sándor szerint Simon felelősségre vonása Kovács haláláért nem volt igazságos. „Nem tehetett róla. A bomba a Nahrínból Khost wa Ferengbe vezető úton volt. Nem tudom, kinek kellett volna felszedni, ha nem nekünk. Erre vállalkoztunk: a mozgás biztosítása a saját és szövetséges erők számára a főútvonalakon, beleértve a járási főútvonalakat is. Tehát nem csak az Uranuson, a Plutón és a Zodiacon [a három műút NATO-kódneve]. A németek ezzel számoltak: hogy a magyar tűzszerészek Baglanban megoldják a mozgásbiztosítás ezen részét. Más parancsnok alatt is pontosan ez történt volna" – mondta Sándor.* Simon maga pedig úgy vélte, hogy a hazai vezetőségnek egyszerűen kellett egy fej Kovács halála miatt, és vele vitették el a balhét, szerinte igazságtalanul.

„A Gyula elvesztésénél megzuhant mindenki" – mondja Sándor. „Tűzszerész meghalhat bárhol a világon… de nem a Gyula. Olyan profi volt az az ember… Annyira figyelt mindenre. Lenyűgöző volt. Én örülnék, ha olyan jó lehetnék a saját szakmámban. Mit lehet ilyenkor csinálni? Elmondani, hogy van holnap is. Hogy nem azért halt meg, hogy bezárjuk a kapukat és rettegjünk a saját életünkért. Ezt ő sem akarná. Mert akkor feleslegesen halt meg. Hanem hogy a magyar katona menjen és folytassa emelt fővel és megmutassa, hogy mi végrehajtjuk a feladatot, akárhány hónap van még hátra, és nem fog változni semmi, nem leszünk kint kevesebbet, nem fogunk végrehajtani kevesebb feladatot. A Krisztián után már nehezebb volt ezt elmondani persze…"

A tűzszerészek egyébként is veszélyes játékot játszottak. Túl azon, hogy minden tele volt a tálibok által lerakott robbanószerkezetekkel, meg a szovjet időkből ottmaradt aknákkal, az afgánok jelentős részének hozzáállása hihetetlenül laza volt. Képesek voltak odamenni egy aknához és elkezdeni piszkálni, sőt játszani vele. „Egyszer éppen a rendőrfőnökkel teáztunk valahol, és bejött egy rendőr, hogy találtak egy aknát kint az úton" – meséli egy katona. „Kérdeztük, hogy pontosan milyen akna meg mik a részletek. Na, aszondja az arc, *no problem, no problem*. Kimegy, visszajön egy zacskóval, amit *letesz az asztal közepére*, de így rendesen a teás poharak közé, kinyitja a zsákot, és ott van a taposóakna, négy kiló trotillal megszerelve. Mondtuk neki, hogy vigye már ki a ház elé és hagyja ott egy kicsit…"

A baglani főtűzszerészről, Ahmad Dzsanról („Johnny bácsiról") olyan pletykák járták, hogy részben a saját maga által lerakott bombákat szedegeti fel, így öregbítve saját hírnevét. Egy magyar tűzszerész mesélte, találtak olyan robbanószerkezetet, amiben pont olyan szigetelőszalagot találtak, amilyet korábban ők maguk adtak Ahmad Dzsannak. Egy alkalommal, amikor a tűzszerészeket egy feltételezett pokolgéphez hívták ki, egyszer csak megjelent Ahmad Dzsan, nagy dérrel-dúrral keresztülgyalogolt a biztosításon (elvileg senki nem mehet a helyszínre, csak a munkát végző tűzszerészek), odament a bombához, hipp-hopp eltávolította belőle a gyutacsot, zsebre vágta, majd elégedetten távozott. A magyar tűzszerészek, akik addig a robottal próbálták megközelíteni a szerkezetet, szájtátva bámultak. Úgy érezték, az afgánok bohócot csináltak belőlük és valószínűleg saját maguk rakták oda a bombát. Ez is belejátszott abba, hogy a tűzszerészekkel igen óvatosan bántak Kovács és Nemes halála után – úgy érezték, hogy túl sok helyről leselkedik rájuk veszély.

* Azt a véleményt a Külügyminisztérium is osztotta, hogy a NATO-szabályok szerint az útvonalak nyitva tartása a szövetséges csapatok előtt a PRT-t fenntartó vezető nemzet, vagyis a magyarok feladata

2008-ban már nem is mentek ki többet, és óvatosságból még sokkal később is korlátozták, visszafogták a munkájukat, ha a bombafenyegetés nem a tábor közvetlen biztonságát érintette. A vezetés féltette a katonákat, és tartott attól is, hogy még egy haláleset alááshatja a misszió hazai támogatását. „Mi csak meg akarjuk óvni a katonákat. Ezt masszívan elvárja tőlünk a katonai vezetés és a társadalom. Ebben a misszióban a nulla áldozat az elfogadható" – mondta 2010 májusában Nemes Tamás alezredes, a PRT parancsnokhelyettese. Pedig a közvélemény meglehetősen nyugodtan fogadta az eseményeket. Nem volt hisztéria, és egy szem szocialista országgyűlési képviselőn kívül senki nem követelte, hogy hozzák haza a katonákat. Sok tűzszerészt mindez persze rettenetesen frusztrált, hiszen attól odakint még nem lett kevesebb a bomba, hogy őket féltették a vezetőik.

A regionális NATO-főparancsnokságnak sem tetszett, hogy a PRT-re nem lehet rábízni egy csomó feladatot, és helyettük a németeknek vagy a belgáknak kell lemenniük. „Nem is értették a németek, amikor a Krisztián halála után mondtam nekik, hogy nem megy ki többet magyar tűzszerész" – mondja Sándor. „Szerencsém volt, hogy egy olyan magyar szabály mögé tudtam bújni, hogy nincs első osztályú tűzszerészünk, csak másodosztályú, ő pedig nem mehet ki ilyen feladatra. Azzal is takaróztunk egy ideig, hogy a tűzszerészek nincsenek olyan mentális állapotban, hogy kimenjenek, mert egy hónap alatt elveszítettek két parancsnokot. A németek folyamatosan reklamáltak, de hát ez van."

2008-ból még egy esetet érdemes kiemelni, ami filmbe illő: szeptemberben rálőttek egy konvojra a Pul-i Khumrit Kabullal összekötő főúton, fönt a Szalang-hágón. A toronygéppuskást két találat is érte, a fején és a mellkasán, de a sisak és a mellény megfogta a lövedékeket. Igaz, a cigarettásdobozt szétnyitotta a zsebében az ütés. „Brutálisan jó lövész lehetett az" – mondja elismerően Sándor, aki maga is ott volt a konvojban. „Két rövid sorozatot hallott a gyerek. Tizenkét lövés találta el a kocsit, hat a tornyot, kettő pedig őt – és ez mozgó célpontra leadott lövés volt. Mondjuk, a fő gond az volt, hogy nem maradt cigije a visszaútra…" A katonának még volt annyi lélekjelenléte, hogy visszalőjön – Sándor azt mondja, két sorozatban lőtte

el a százas hevedert. Saját bevallása szerint el is találta az ellenséget, bár inkább nem mentek föl a hegyoldalba ellenőrizni.

Az igazság az, hogy hiába próbálkozott a két szolnoki a keményebb fellépéssel. „Úgy adtuk át a tartományt az ötös váltásnak, hogy minden sokkal rosszabb volt, mint az elején, akármennyit görcsöltünk" – ismeri el Sándor. „Művelet ide vagy oda, építkezés ide vagy oda, csak azt tudtuk megállapítani, hogy a biztonsági helyzet csak romlott – már megint. És ez nagyon frusztráló volt nekünk, még akkor is, ha nem úgy mentünk oda, hogy hat hónap alatt meg fogjuk nyerni a háborút." Sándor Tamás az ősszel hazarepült, a parancsnokságot ikertestvére, Sándor Zsolt ezredes vette át a szolnoki 88. zászlóaljtól. Ez alkalmat adott egy csomó zavarba ejtő helyzetre, tekintve, hogy a két testvér teljesen ugyanúgy néz ki.

2008. október 27-én egy öngyilkos merénylő felrobbantotta magát a Pul-i Khumri-i rendőrkapitányságon, megölve két amerikai katonát és megsebesítve egy magyart. „Egy rendőregyenruhába öltözött arc odalépett az amerikaiakhoz, rájuk mosolygott, aztán felrobbantotta magát. Azt hiszem, utóbb kiderült, hogy még a rendőrtréninget is megcsinálta" – emlékszik vissza egy katona. A két amerikai tragikus halálán túl a robbantást követő percek leginkább bohózatba illőek: mindenki olyan gyorsan próbálta elhagyni a helyszínt, hogy egy magyar tisztet ottfelejtettek. „Állt ott ilyen hülyén, várva a második robbantást, mert ugye gyakran kettő van egymás után, kocsi nélkül, ugye, hadonászott ott, hogy valaki vegye már fel, aztán végül egy afgán rendőrautóba beengedték" – mondja egy katonatársa nevetve. A támadás eredményeképpen az ott dolgozó magyar európai uniós rendőrtiszteket ideiglenesen kivonták Baglanból, és áthelyezték a biztonságosabb Mazar-i Sarífba. És hogy a PRT se aludjon jól, még karácsony előtt kilőttek a táborra két BM-1-es rakétát.

A járások egy részét civil európai számára ekkor már őrültség volt megközelíteni is, mert haramiák garázdálkodtak az utakon. A helyiek is állandóan útonállókra, hivatásos emberrablókra panaszkodtak. „Fegyveresek jönnek le a hegyekből, a messzi járásokból, rajtaütnek az utazókon, betörnek a házakba" – mondta egy helyi újságíró, Mohammad Zarif 2008 őszén. Fej-

lesztési szervezetek komolyan fontolgatták, hogy az európai munkatársakat kivonják a tartományból, és Mazarból irányítják tovább a programokat.

A körülmények romlása magával vonta a PRT felszerelésének a fejlesztését is. A puha Mercedeseket már korábban bepáncélozták, ahogy tudták, elsősorban úgy, hogy kevlárszőnyeget raktak rájuk, hogy védjék őket a repeszektől, meg golyóálló mellényeket raktak ki oldalra. Ezek félmegoldások voltak. „A kevlárfóliát tépőzárakkal rögzítették, úgyhogy ilyen Batman-szárnyként lobogtak utánunk, ha túl gyorsan mentünk" – nevet Sándor Tamás. Később a páncélzatot még jobban megerősítették, tettek páncéllemezeket az ajtókra meg a tetőre, golyóállóra cserélték az ablakokat. Aztán vettek olyanokat, amelyek már eleve magasabb fokú védelemmel voltak ellátva. Végül 2008 őszére szereztek az amerikaiaktól Humveekat, egy jól manőverezhető kis páncélozott terepjárót, bérleti alapon. Ezekkel már lehetett dolgozni, bár műszaki állapotuk rengeteg fejfájást fog okozni az elkövetkező években. Viszont kevlársisakja még ekkor is csak az őrbiztosító századnak volt, a többiek a régi típusú acélbiliben nyomták, holott azt igazán nem lett volna nehéz beszerezni.[64] Cserébe viszont előkerült néhány veszedelmesebb géppuska is: a Humveekra szovjet 12,7 mm-es DSK-kat szereltek. Ezekkel már lehetett csúnyán nézni.

AZ AFGÁNOK KOMFORTÉRZETE

Bár Magyarország afganisztáni tevékenységének éveken keresztül az volt az egyik legfontosabb eleme, hogy fejlesztési programokat bonyolítson le, a nagyon kevés nemzetközi fejlesztési tapasztalattal rendelkező magyar állam világos koncepció, stratégia, intézményrendszer és pénz nélkül vágott neki ennek a feladatnak.[65]

A magyar fejlesztési stratégiát nehéz a különböző kormányzati megnyilatkozások sűrűjéből kibogozni. A kormánynak nincsen egységes Afganisztán-stratégiája, ami megválaszolná azt a kérdést, hogy pontosan miért is vagyunk Afganisztánban és mit akarunk ott elérni, és ezen belül hogyan gondoljuk Baglan fejlesztését. Azt a dokumentumot, amit 2009-ben a PRT-ért felelős kormánybizottság összehozott (három évvel azután, hogy megjelentünk Baglanban), aligha lehet ennek nevezni. A *Magyarország afganisztáni szerepvállalása, középtávú stratégiai kitekintés* című dokumentum inkább politikai helyzetértékelés, mint stratégia, és annyira általános, hogy gyakorlati kérdések megválaszolására teljesen alkalmatlan, fejlesztési terveket nem lehet rá alapozni.[66] A dokumentum, ami legközelebb áll ahhoz, hogy fejlesztési stratégiaként értékeljük, a Külügyminisztérium 2008-as fejlesztési pályázatának mellékleteként jelent meg, *Fejlesztési irányelvek a baghlani Tartományi Újjáépítési Csoport keretében 2008–2009-ben* címmel.[67] Ez a dokumentum, amelyet részben az afgán kormány nemzeti fejlesztési stratégiájára támaszkodva dolgoztak ki, a következő fejlesztési területeket jelölte meg: mezőgazdaság és vidékfejlesztés, oktatás, egészségügy, infrastruktúra-fejlesztés, biztonság és önkormányzatok, valamint a nemek közötti egyenlőség előremozdítása és a környezetvédelem.

A nemzetközi fejlesztés egy szakma, amit egyetemeken tanítanak, de Magyarországon nincs ilyen oktatás, kevés a szakember, a nemzetközi elvek is alig honosodtak meg. A Külügyminisztérium kebelén működő főosztály – a Nemzetközi Fejlesztési Főosztály vagy NEFEFO – 2003-ban kezdett el működni három fővel, jórészt az uniós elvárások miatt. Előtte szinte egy-

általán nem foglalkozott ilyesmivel a magyar állam. „Papíron tizenhatan vagyunk, gyakorlatilag tizennégyen, ebből egy afgán referens van, akihez ráadásul még hozzátartozik tucatnyi más régióbeli ország is" – mondta Tomaj Dénes főosztályvezető 2009 decemberében. Az akkori referens egy törékeny fiatal nő volt, akiről fel sem merült, hogy kiengedjék Afganisztánba. Ez – bár érthető – behatárolta, hogy mekkora hatékonysággal tudott ténykedni. A NEFEFO sajátos súlytalanságban létezik a Külügyminisztériumon belül. Érdekérvényesítő képessége minimális, a munkatársak túl gyakran cserélődnek. A PRT indulása óta eltelt öt évben hat afgán referens volt a főosztályon.

Az államigazgatáshoz hasonlóan a civil fejlesztési szervezeteknél sem volt elég tapasztalt és kompetens szereplő, aki képes megfelelni a pályázati feltételeknek. Strapabíró, képzett szakemberekkel egyre jobban állunk. De szervezet, amely programok végrehajtására képes, alig van. Ehhez jelentős önerőre, állandó stábra és kapcsolati rendszerre is szükség van. Négy-öt olyan szervezet van, ami képes ilyen programokat végrehajtani és finanszírozni. Amikor a Külügyminisztérium 2006 őszén kiírta az első pályázatot, egyedül a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet és a Baptista Szeretetszolgálat adott be értékelhető munkát.

*

Amikor 2006 nyarán biztossá vált, hogy lesz afganisztáni magyar PRT, megindult a gondolkodás a fejlesztési tevékenységről. Hazai gyakorlat és egyértelmű nemzetközi példa híján senki nem tudta, hogyan is kellene belefogni az egészbe. Az első hónapokban mindenki kapkodott, úgy kellett döntéseket hozni arról, hogy mit csináljanak Baglanban, hogy szinte senki sem járt a helyszínen. A 2007–2008-ra kihirdetett évi 500 millió forintos fejlesztési keret egyszerű bemondásra dőlt el. „A hollandok az átadás előtt azt mondták, hogy ők évi 2 millió eurót költöttek, ez alapján határoztuk meg mi is ezt az összeget. Noha később úgy tűnt, a helyi tapasztalatok és a korábbi fejlesztéseik alapján, hogy az akkumulált értéke nagyobb volt, mint 2 millió euró" – mondja Tomaj. Hollandia valóban jóval többet költött ennél, a tartományra volt egy 1,3 és egy 5 millió eurós keretük 2004 és 2006 között.[68]

Az 500 millió forintos büdzsét felosztották a hazai minisztériumok között. Ma sem tudni, hogy ezt a döntést miért hozták meg, és a pénzt milyen szempontok szerint osztották szét. Olyan indoklások hangzottak el, hogy az egész erőfeszítésnek összkormányzatinak kell lennie, nem lehet az egészet a külügy vagy a honvédelem nyakába varrni, valamint hogy a különböző fejlesztési területek – mint például a mezőgazdaság, az egészségügy és az oktatás – automatikusan kijelölték azt is, hogy melyik minisztériumot kell bevonni a feladatba. „Meg kellett néznünk, hogy miket kell nekünk csinálni, milyen igények vannak, és ez határozta meg, hogy milyen minisztériumok hajtsák végre a projekteket. Alapvető volt a mezőgazdaság, ez hozta látókörbe az FVM-et" – mondja Bali József, a HM védelempolitikai szakállamtitkára. Számunkra ez a logika nem világos: egy szakterület hazai gondozása nagyon különbözik attól, hogy az adott terület fejlesztése egy félig-meddig háborús övezetben mivel jár.

A katonák évente 72-75 millió forintot kaptak a büdzséből. Az FVM 2007 és 2009 között 178 millió forintot kapott mezőgazdasági és vízgazdálkodási projektekre. A rendőrség is nagyot szakított: évi 100 millió forintot kaptak, hogy rendőröket állomásoztassanak a PRT-ben, akik majd az afgán rendőröket képzik. Az Oktatási Minisztérium 2008–2009-re 50 millió forintot kapott, hogy diákokat hozzon Magyarországra. A gazdasági és az egészségügyi tárca is kapott pénzt, de ők elismerésre méltó módon belátták, hogy nem tudnak vele mit kezdeni. Az egészségügy átadta a pénzt a HM-nek, a gazdasági minisztérium pedig nem használta fel semmire. Ennek ellenére – érthetetlen módon – újra kaptak, 6 millió forintot 2009-ben, de azt megint nem költötték el.[69]

A minisztériumok bevonása sajátos és teljesen példa nélküli rendszer volt. A rendőrség még érhető, hiszen a biztonsági erők képzése speciális szaktudást igényel. Az FVM-é szintén. De az EüM jelenlétét csak nagyon faramuci érveléssel lehetett megindokolni azzal, hogy egészségügyi projekteket is kell csinálni.

A civil szervezetek számára fennmaradó keret minden évben attól függött, hogy mennyit hagytak meg a minisztériumok. Ezt a maradékot, aminek felhasználása pályázati úton dőlt el, külső forrásokkal sikerült megtoldani. A külföldi pályázatokkal majdnem egyharmadával tudták megnövelni a

fejlesztési forrásokat 2007 és 2009 között, összesen mintegy 800 millió forinttal.[70] Ezekkel együtt 2007 és 2009 között Magyarország mintegy 7,9 millió eurót fordított Baglan fejlesztésére.

Ez az összeg már nem olyan rossz, de igazából még mindig nagyon kevés, ráadásul egyre kevesebb lett. A forint vásárlóértéke csökkent, 2010-ben pedig még a nominális összeget is a felére csökkentette a kormány a gazdasági válság miatt. Holott az elmúlt években a nemzetközi közösség éppenséggel egyre többet próbál fordítani Afganisztánra. Nemzetközi viszonylatban, más PRT-kkel összehasonlítva a magyar források közepesek voltak, ám az északi régió többi országához – Németország, Norvégia, Svédország – mérten igen szerények. A norvég PRT például a kezdeti magyar források majd tízszeresét – évi kb. 20-22 millió eurót – fordítja fejlesztésekre.[71] Természetesen nem lehet Magyarországot és a gazdag északi országokat összehasonlítani, de mégis mindenki ezt tette, és ezekből az összehasonlításokból sosem jöttünk ki jól. Az ENSZ adatai szerint a nemzetközi közösség 2001 és 2009 között 147 millió dollárt költött el Baglanban, ami ezzel az egyik legbőkezűbben támogatott afgán tartománynak számít. Magyarország az adományozók között az első tízben sem szerepel.[72]

Az afgánok és a szövetséges partnerek is elégedetlenek voltak. A kritikákat jól példázza a Wikileaksen kiszivárogtatott amerikai diplomáciai távirat, amely szerint a magyar erőfeszítések szerények és sokkal nagyobb aktivitásra és több pénzre lenne szükség.[73] A források szűkössége a PRT legnagyobb problémájává nőtte ki magát a romló biztonsági helyzet mellett, az afgánok igényeinek ugyanis ennyi pénzzel nem tudtak megfelelni.

Kolosszális aránytalanságok voltak a rendszerbe kódolva. Az állam évi félmilliárd forintot szánt fejlesztésre, de ahhoz, hogy mindezt katonailag biztosítani tudja – hogy legyen lövész, aki megvédi a minisztériumi szakembert, amikor kimegy az afgánnal megbeszélni az iskolaépítést –, mintegy tízszer annyit, évi körülbelül 5 milliárd forintot kellett költeni.*

* 2010-ben mintegy 12 milliárd forintot költöttünk az afgán vállalkozásra, és ebből nem több mint 600 millió – 5 százalék – ment fejlesztésre, a többit a katonák magukra költötték. 2011-ben az arány még ennél is rosszabb volt: 19 milliárd összesen és kevesebb mint 300 millió fejlesztésre. Igaz, ennek jelentős része nem a PRT-re, hanem a többi katonai alakulatra ment el.

„Vannak az amúgy sikeres magyar jelenlétnek csúnya árnyoldalai. Nem kell 250 fős PRT-t fenntartani. A harmaduk járőrözik, a többi meg a lábát lógatja. Mennyit költünk ezekre az emberekre? És mennyit költünk a fejlesztésre? Ez teljesen aránytalan" – mondta Iklódy Gábor, a Külügyminisztérium politikai igazgatója 2010 tavaszán. Iklódy persze túlzott, amikor azt mondta, hogy a PRT kétharmada csak a lábát lógatja. De abban igaza volt, hogy fejlesztési szemmel nézve a dolog el volt csúszva a katonai oldal felé. Ezzel még a HM is egyetértett. „A fejlesztést át kellene adni. Ahhoz túl drága a magyar katona, hogy kísérgesse a tanácsadót a téglagyárhoz. Tízszeresét költjük a katonai komponensre, mint a fejlesztésre, ezt a személyzetet át kellene csoportosítani" – mondta Bali József szintén 2010 elején.

Ez a téma folyamatosan napirenden volt, mégsem változott semmi. A külügy is ludas volt, hiszen nem erőltette a civil oldal megerősítését, se saját embereinek a kiküldésével, se fejlesztési szakemberek szerződtetésével. Pedig ezt még maguk a katonák egy része is üdvözölte volna. Volt olyan PRT-parancsnok, aki nem is értette, hogy miért kell nekik fejlesztéssel foglalkozniuk, amikor ők katonák. „Mennyire gondolja komolyan ezt az egészet a Magyar Köztársaság?" – tette fel a kérdést Boldizsár Gábor ezredes, a PRT parancsnoka 2010 őszén. „Mert hogy mi ott vagyunk egy Pista bácsival [Tölli István nagykövet, a Külügyminisztérium képviselője] meg négy rendőrrel… Érti: biztonság, gazdaság, kormányzat a hármas feladatrendszerünk. Ebből melyikhez ért a katona? Ez nem egy katonai misszió, vagy nem csak." 2010 végén felmerült, hogy a katonák fejlesztési projektjeik végrehajtásába jobban bevonják az amerikai USAID-et vagy az Ökumenikus Segélyszolgálatot, esetleg teljesen átadják nekik a projekteket, de a könyv zárásakor még nem lehetett tudni, hogy ebből mi valósul meg.

A feladatok és a pénz széttagoltsága nem lenne probléma, ha volna valamilyen fórum a koordinációra. De ez mindvégig hiányossága maradt a magyar aktivitásnak, legfeljebb informálisan működik, kint a terepen. A PRT-kormánybizottság és a fejlesztési szakértői munkacsoport ezt a szerepet nem tudta jól betölteni. A civil szervezetek tevékenysége senkivel nincs egyeztetve, holott ez kulcsfontosságú, ha el akarjuk kerülni, hogy a különböző szervezetek egymás lába alá kerüljenek, illetve ha a különböző projekteket megpróbálnánk egymásra építeni. És már csak azért is volna

értelme a civileket jobban bevonni, mert jelentősebb helyi tapasztalattal rendelkeznek, mint a félévenként cserélt katonák. Egy rendes irányító- és koordináló sejt létrehozását többen is sürgették, például Mátyus Sándor kabuli nagykövet, de a dologból soha nem lett semmi.

Igaz, néha a civilek sem álltak szóba egymással. Ennek a legszélsőségesebb példája az volt, amikor Katona Magda, egy Afganisztánban tevékenykedő alapítvány vezetője feljelentett két másik magyar civil szervezetet az afgán hivatalos szerveknél azt állítva, hogy azok keresztény térítő tevékenységet folytatnak. „Felbolydult a helyzet, be kellett mennem nekem is a helyi hatóságokhoz magyarázkodni. Tölli István, a PRT civil képviselője benézett az irodánkba, hogy valóban ástunk-e keresztelőmedencét az udvaron" – mondja Venczel Zoltán, a Baptista Szeretetszolgálat korábbi afganisztáni projektvezetője.

A minisztériumok – különösen a két nagy, a külügy és a honvédelem – szintén nem értették meg egymást túl jól. A külügy úgy érezte, hogy a honvédelmi tárca magának akarja az egész feladatot, holott igazából csak a katonai dolgok tartoznak rá, ráadásul a hátuk mögött csinál mindent. Egy magas beosztású külügyi tisztviselő arra panaszkodott nekünk 2008-ban, hogy volt olyan katonai felajánlás, amiről a sajtóból értesültek. A HM viszont úgy látta, hogy a Külügyminisztérium „lenyúlja" majdnem az összes pénzt, viszont ő maga nem csinál semmit: nem küld ki Baglanba szakértőket, fejlesztési embereket, az egy szem nagyköveten túl. A tárcaközi együttműködés egyébként sem erőssége a magyar közigazgatásnak, és ez ezúttal sem volt másképp.

*

A katonák és a civilek közt voltak súrlódások bőven. Voltak olyan katonatisztek, akik egyáltalán nem értették, mit csinálnak Baglanban magyar civilek, biztonsági kockázatnak tekintették őket, és nem látták be, hogy a munka elvégzéséhez szükség lehet rájuk. Zsigmond Kálmán ezredes, az első PRT parancsnoka kifejtette, hogy civilre nincs szükség a táborban, a katonák mindenhez értenek, és ha kell, a fejlesztési feladatokat is meg tudják oldani.

2009-ben egy parancsnokhelyettes afelől érdeklődött barátságtalanul az egyik szervezet munkatársainál, hogy mit csinálnak Afganisztánban, amikor a Külügyminisztérium honlapja figyelmezteti a magyar állampolgárokat, hogy az országban háború van és ne utazzanak oda. Biztonsági akkreditációnak akarták alávetni a területen dolgozó civileket, holott azoknak egy része már régen ott volt, amikor a katonák megérkeztek.

A HM sokáig abba sem akart belemenni, hogy vészhelyzet esetén a civilek mentésében a katonák részt vegyenek (leszámítva a minisztériumi alkalmazottakat), holott a PRT alapfeladatai közé tartozik a „civil szakértők, tanácsadók elhelyezése, ellátása és védelme".[74] De a HM csak a minisztériumi munkatársakat tekintette civil szakértőnek. Illetve úgy érezték, hogy a civilek ebben sem hajlandók együttműködni. „Vannak NATO-előírások a kiürítésre vonatkozóan" – mondja Szabó László ezredes. „De ahhoz, hogy ezt végre tudjuk hajtani, kellenek információk: hol lakik az illető, hogy tudunk oda eljutni, mi a telefonszáma stb. Vannak formanyomtatványok, amiket ki kell tölteni. És ezt a papírt nem mindenki volt hajlandó kitölteni, ami elég nagy feszültséget okozott. Akarták, hogy védjük őket, de nem akartak együttműködni. Tény, hogy a HM vitatta, hogy ez a mi feladatunk-e, vita volt ebben a Külügyminisztériummal. De a külügy hogyan várja el a katonáktól, hogy védje meg a szerződéses partnereit, ha nem tudja őket rávenni arra a procedúrára, ami alapján mi a védelmet nyújtjuk?" A dolog csak évekig tartó huzavona után oldódott meg.

Voltak olyan parancsnokok, akik még a táborban lakó civil képviselővel, egy nagyköveti rangú diplomatával sem tudtak mit kezdeni. Holott Tölli István, a második CIVREP a helyi nyelvet, a dari perzsát folyékonyan beszélte, és mivel éveket volt kint, jóval több tapasztalata volt, mint a félévente cserélődő katonáknak. Persze parancsnoka válogatta, és sok katona jól ráérzett arra, hogy a közös munka mennyi lehetőséget rejt magában. De ez a hozzáállás gyakran megnehezítette az együttműködést. „Ott vagyunk évek óta egymás árnyékában, és mintha nem is egy országban lennénk" – mondja egy civil résztvevő.

A civilek sem könnyítették meg a dolgot. Sokuk alapállása az volt, hogy a katonákat el kell kerülni, mert az ő biztonságukat csak a függetlenség

szavatolhatja. Ha az afgánok teljesen különválasztják őket a harcoló felektől. A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet még azt is fontolóra vette, hogy kivonul Baglanból, ha oda magyar katonák érkeznek. „Egy csomó helyi így is azt hiszi, hogy a katonáknak dolgozunk. Ők nem értik azt a megkülönböztetést, hogy mi a PRT *civil* részei vagyunk" – mondja Bálint Gábor, a MÖSZ stratégiai igazgatója. Egy alkalommal egy helyi férfi felajánlotta Bálint egyik munkatársának, hogy ő szívesen kémkedne a magyar katonáknak – azt hitte, hogy a MÖSZ csak egy fedőszerv, ami mögött a magyar katonai hírszerzés rejtőzik. A fejlesztési munka alapja a helyiekkel való bizalmas viszony és együttműködés. Ha azt hiszik a szakemberekről, hogy kémek, akkor nemcsak a lázadókkal kerülhetnek bajba, de a lakosság bizalmát is elveszíthetik. A segélyszervezetek helyzete egyébként is nagyon megnehezedett Afganisztánban 2001 után. Ez részben az erőszak általános növekedésének köszönhető, de annak is, hogy a különböző kormányellenes csoportok elkezdték őket célpontnak tekinteni. Összemosták őket a katonákkal, vagy egyszerűen csak pénzkereseti lehetőséget láttak elrablásukban.

A problémák bizonyos fokig a minisztériumi alkalmazottak esetén is felmerültek: ketten is panaszkodtak nekünk, hogy a katonák akadályozták a munkájukat már-már paranoiába hajló óvatosságukkal és akadékoskodásukkal. „Én értem, hogy ez egy műveleti terület, és hogy ő itt parancsnokként miért felelős. De azt nem szabad elfelejteni, hogy ez itt egy tartományi újjáépítési csoport, ami azért jött létre, hogy a civilek itt dolgozhassanak" – mondja Ladányi Éva, az Oktatási Minisztérium képviselője, akinek saját bevallása szerint különösen nehéz dolga volt a katonákkal. Sokukat valóban jellemezte egy olyan fokú bürokratikus óvatosság, amit kívülről elég nehéz volt megérteni. De a legtöbb katona hihetetlenül figyelmes, udvarias és segítőkész volt, már-már zavarba ejtően, és a civil életből teljesen szokatlanul. Mi magunk soha semmilyen valódi konfliktusba nem kerültünk velük a Baglanban töltött pár hónap alatt.

*

Afelől semmi kétség, hogy az afgánok akarták a fejlődést. Mindig lehetett hallani egy-két arrogáns véleményt, hogy az afgánoknak igazából mindegy, mert „így éltek mindig és ezután is így fognak", meg hogy ők „elvannak" a földjükön a birkáikkal, és valójában nincs is rá igényük, hogy iskolába járassák a gyerekeiket és javítsanak a sorsukon. Ettől mi sem áll távolabb a valóságtól. Az afgánok nem hülyék, és még csak nincsenek is annyira elzárva a világtól, mint azt sokan gondolják. Az ország már a múlt század derekán is nagy fejlődésen és modernizáción ment keresztül: az ipar és az elektromosság már az ötvenes években megjelent, ahogyan a modern államigazgatás, a népoktatás és a liberális nézetek, amelyek Kabult a hetvenes évek második felére egy kellemes és gyorsan modernizálódó várossá változtatták, ahol a nők rövid szoknyát hordtak és nem takarták el az arcukat. Az ország napjainkbeli, siralmas állapota inkább tükrözi az elmúlt harminc év háborúit, mint Afganisztán természetes elmaradottságát és elzárkózottságát.

Az afgánok többsége nagyon is akarta, hogy legyenek kutak, ahol könnyebben juthatnak vízhez; árvízvédelmi rendszerek, amelyek megvédik a földjüket olvadáskor; utak, amelyeken könnyebben eljutnak a városba; csatornahálózatok és új mezőgazdasági technikák, amelyekkel öntözhetik és gondozhatják a földet; kórházak, ahol kikúrálhatják magukat azokból a betegségekből, amelyek rengeteg embert elvisznek annak ellenére, hogy már régen gyógyíthatóak (például a tbc); és iskolák, ahova elküldhetik a gyerekeiket, ideértve a leányokat is, hogy legalább nekik majd egyszer jobb legyen. Kellettek a munkahelyek, amiket csak a fejlődés hozhatott. Mi soha egyetlen afgánt sem hallottunk panaszkodni a túl gyors fejlődésre; a panasz inkább mindig az volt, hogy miért nem fejlődnek a dolgok gyorsabban. Élni kellett valahogy, és az a kilátástalan nyomor, ahol nem volt semmi, csak az üres föld, ahol faekével kell megművelni a száraz talajt, mert nincsenek gépek, se öntözőrendszer, csak egy csomó elszórt akna, nos, ez nem kínál se jelent, se jövőt.

Az afgánok tudták mindezt. A tálibok, akik büntették a kormánnyal és az idegenekkel való együttműködést, még ha az iskolát, kórházat, utat is hozott volna a falvakba, és tiltották a nők oktatását, szétrombolták a fejlesztési

projektek egy részét éppen a jövő és a külvilág teljes elutasításával vívták ki maguk ellen az afgánok többségének ellenszenvét. Lehetett a társadalom jelentős része bármilyen konzervatív, többségük számára a hagyományokhoz való ragaszkodás egyáltalán nem az életről való lemondást jelenti.

A problémák nem is olyan idegenek és távoliak, mint gondolnánk. Egy tanár mesélte Pul-i Khumriban, hogy a leánydiákoknak nagyon fontos az internet, de csak két internetkávézó van az egész városban, és oda nem akarnak járni, mert tele vannak férfiakkal, csak néhány helyet tartanak fent a nőknek, és a keveredés nem ildomos. Ezért kellene egy olyan internetkávézó, ahova csak nők járhatnak. Ez az afgán fejlődés dilemmáinak jó példája: a vallás és a hagyomány speciális igényeket is teremt, de maga az alapigény mindennapi: kell az internet.

*

A fejlesztési programok, amelyekkel a magyarok előrukkoltak, sokfélék voltak, de döntően infrastruktúra-fejlesztést és szakképzést jelentettek. A kérdésért felelős tárcaközi bizottság ötletelése eleinte egészen fantasztikus elképzeléseket is produkált. Nagy Károly, a bizottság titkára például azzal rukkolt elő, hogy dolgozzanak ki „e-pontokat", amelyek segítségével internetes távoktatást folytathatnának az afgán gyermekek számára.[75] A programból szerencsére végül semmi nem lett, mert mindenki utópisztikusnak találta.

Ez a könyv nem tud részletes áttekintést nyújtani a magyar fejlesztésekről, inkább csak a főbb irányokat és a hozzájuk kapcsolódó problémákat mutatjuk be. A katonák két fő területre koncentráltak, az afgán nemzeti fejlesztési tervből kiindulva: az egészségügyre és az oktatásra. Úgy érezték, itt nem nagyon lehet rosszul elkölteni a pénzt, akkorák a hiányosságok, illetve így meg tudják mutatni, hogy mennyivel jobbak a táliboknál, hiszen ők ezeken a területeken semmit nem tudtak felmutatni.[76]

Az egyes beruházásokról úgy döntöttek, hogy ráböktek valamire a tartomány hivatalos fejlesztési tervében, és azt megpróbálták egyeztetni a hivatalos szervekkel és az érintett járás vezetőivel. Nettó értelmetlenséget így nemigen lehetett építeni, vagy legalább az afgánokra lehetett hárítani a felelősséget, ha valami nem sült el olyan jól. Sajnos a tartományi fejlesztési terv korántsem egy átgondolt szakmai dokumentum. Inkább egy hosszú kívánságlista, amibe az afgánok belepakoltak mindent, amiről úgy gondolták, hogy fontos lehet, meg még egy csomó minden mást is. Semmi garancia nincs rá, hogy a tervből kiválasztott beruházások valóban jó helyre kerülnek, tényleg a legfontosabb helyi igényeket elégítik ki és hatékonyan megvalósíthatók. Egy nemzetközi fejlesztési szervezet munkatársa nekünk azt mondta, hogy szerinte az afgánoknak, főleg járási szinten, semmilyen koncepciójuk nem volt. „A helyi súravezető nagy iskolát akart, mert ő ott a nagy ember, az oktatásügyi minisztérium képviselője meg kis iskolát. De egyik se tudta megmondani, hogy miért. Nem voltak érveik" – mondja.

Ahogy az sem biztos, hogy ami végül megépül, az tényleg működni is fog. Az, hogy az oktatási minisztérium és a kormányzó megígérte, hogy az épülő iskolában majd lesz tanár, akit rendesen fizetnek is, önmagában nem jelentett semmit – az afgánok mondtak mindent, aztán vagy úgy lett, vagy nem. Mégis, nem elhanyagolható eredmények születtek: 2010-ig a katonák építettek öt iskolát és felújítottak hetet, illetve építettek kilenc kis egészségügyi épületet és felújítottak egyet, összesen 791 ezer dollár értékben.[77] Ezek persze kis projektek, amelyek nem hasonlíthatóak a nagy országok eredményeihez: a németek építettek egy kórházat Kunduzban, amely egymagában került egymillió dollárba. És a kis méret önmagában nem feltétlenül baj: egyáltalán nem biztos, hogy egy nagy intézményt az afgánok fenn tudnak tartani, hisz gyakran a kicsikkel is nehezen boldogultak. Például a hollandok által épített sajtgyár és cukorgyár hol működött, hol nem.

A katonák emellett építettek könyvtárat, médiaközpontot, mecsetet, vizesblokkot és vécét, utakat, járdát, gyalogoshidakat, vízelvezető árkokat, árvízvédelmi rendszert, kutakat, kis vízerőművet, védőfalakat és kerítéseket, víztározót és még egy csomó más kis dolgot; áramot vezettek egy kis kórházba, felújítottak mecsetet, járási kormányzóságot és diákszállót; és kiosztottak rengeteg ruhát, cipőt, generátort, számítógépet, szkennert, fényképezőgépet és fénymásolót, könyvet, bútort, iskolafelszerelést, pokrócot, sportfelszerelést, szögesdrótot, homokzsákot és bástyát, sőt még egy csomó afgán és magyar zászlót is.[78] Ezeknek egy részét a fejlesztési költségvetés-

ből fizették, egy részét pedig a CIMIC-költségvetésből, amelynek az volt a célja, hogy olyan programokra fordítsák, amelyekkel meg lehet szerezni a helyiek jóindulatát.

A honvédség fejlesztési szerepvállalása felvetett egy fontos problémát. Tapasz-talat és intézményrendszer híján a feladatot a civil–katonai együtt-mű-kö-dési és lélektani műveleti alegységnek (a CIMIC-nek) adták át, ami feltehetőleg még jobban ráerősített arra a koncepcióra, hogy a fejlesztési döntéseket részben biztonsági megfontolások alapján kell meghozni. Ez azért volt kényes, mert a klasszikus fejlesztési tevékenység lényege az, hogy egy-egy projekt végrehajtásakor a legfontosabb szempont a szükség. Nem oda kell iskolát építeni, ahova a helyi hadúr kéri, hanem ahol a leginkább szükség van rá. A katonáknál viszont egy-egy projekt végrehajtásánál az egyik legfontosabb szempont az volt, hogy mennyiben növeli az ő biztonságukat. Ezt minden PRT-parancsnok, akitől megkérdeztük, elismerte. Ez érthető is, viszont a fejlesztést potenciálisan vakvágányra viheti. Ez még akkor is igaz, ha fejlesztéseiket mindig a tartomány vezetőivel egyeztetve és a hivatalos afgán tartományi fejlesztési tervvel összhangban választották ki. De legalábbis megkérdőjelezheti az egész vállalkozás értelmét, hiszen ha a PRT, ami azért van ott, hogy fejlesszen, arra használja a fejlesztést, hogy magát védje, nem pedig arra, hogy az afgánokon segítsen, akkor egy fokig a saját értelmét kérdőjelezi meg. Hiszen akkor a legegyszerűbb az volna, ha összepakolna és hazamenne, mert akkor nem kellene aggódnia a biztonság miatt.

„Nézze, ez egy Koszovó nagyságú terület, és ott több tízezer katona van, Baglanban meg néhány száz, hát ennyi puska meddig szavatolja a mi biztonságunkat? Itt jött be az a vízió, hogy az a legjobb biztonság, ha a helyiek védenek meg minket" – mondja Szabó László. „Nem torzítja el ez a fejlesztést? Ha így kikockázzuk és kisakkozzuk, akkor igen. De azt is figyelembe kell venni, hogy ezeket a projekteket az afgán tartományi fejlesztési tervből vettük ki, és összhangban voltak a helyi igényekkel is." Volt olyan PRT-parancsnok, aki úgy vélte, hiú ábránd a biztonsági megfontolásokat kivenni az egyenletből egy olyan területen, ahol konfliktus folyik. A biztonságot ők természetsze-rűen szempontnak tekintették, hiszen az mindent befolyásolt, akár tetszett, akár nem, „Ha elfordulunk [és nem építünk semmit], akkor ezzel demonstráljuk a helyiek felé, hogy elfelejtettük őket, és ezzel táptalajt adunk az ellenállóknak" – mondja Sándor Tamás. „Ha túlságosan is erre fókuszálunk, akkor meg azzal csinálunk ellenállót, mert a többiek azt mondják majd, hogy nézzétek meg Baglani Dzsadídot, ott megtámadják a magyarokat, és egyből mennek is fejleszteni. Nehéz volt ezeket mérlegelni. De szerintem megtaláltuk az egyensúlyt, hogy a mi biztonságunkat is szolgálja a dolog, meg a tartomány fejlődését is."

Ennek az állításnak a legegyszerűbb próbája az, hogy az ember végignézi Baglan járásait és az ott megvalósított projekteket.[79] Pusztán a rászorultság elve alapján a fejlesztések valamelyest a szegényebb térségek felé tendálnának, vagy legalább nagyjából eloszlanának a járások között. A katonák erre az utóbbira törekedtek, nehogy valaki megsértődjön – persze már ez is egyfajta politikai-biztonsági kalkuláció, de valószínűleg ennyi egyensúlyozás elkerülhetetlen. A beruházások térképe alapján ezt sikerült is tartaniuk. Ha a biztonsági szempontok túlzottan előtérbe kerültek volna, akkor feltehetően nagyobb hangsúlyt kaptak volna a pastuk által sűrűn lakott területek, hiszen az volt a legtöbb baj forrása. De a katonák nem próbálták meg a pastu lakosságot megvenni kilóra a fejlesztési pénzekkel (valószínűleg úgysem sikerült volna). A fejlesztéseket tehát nem vitte el drasztikusan egy irányba a forrongás és a biztonsági szempontok túlzott szem előtt tartása.

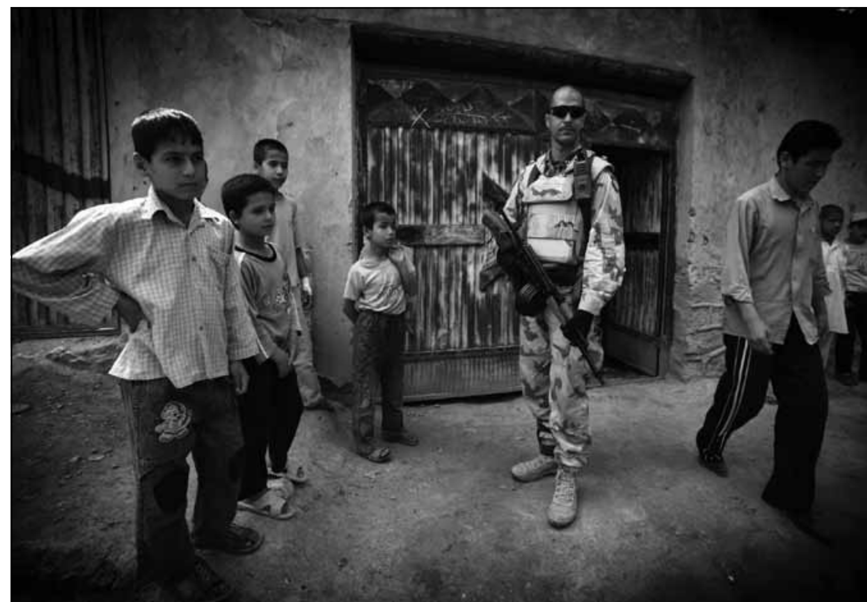
A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium állat-egészségügyi és termesztési programokra, illetve a vízügyre koncentrált, saját szakembert küldve Afganisztánba. Kiss Zoltán, az FVM illetékes osztályvezetője tapasztalt, keménykötésű, pragmatikus típus, aki nagy lelkesedéssel és kreativitással vetette magát a feladatba, és évente négy-öt alkalommal is kiment Baglanba, alkalmanként több hétre, a munkát felügyelni. Kissék először a baglani szarvasmarha-állományt sújtó tbc- és brucellózisproblémát próbálták megoldani, és vagy ötezer marhát oltottak be. Aztán elindítottak egy programot, ami ötven gazdát silókukoricával látott volna el, hogy rendesen tudják takarmányozni a marháikat. Árvízvédelmi rendszer kiépítésébe is fogtak, de ez csak 2008 végére készült el, mert váratlan komplikációkba ütköztek.

„Át akartunk vágni egy folyókanyart. Ott a helyi törzs tagjai, a Gádik azt

mondták, hogy de akkor ők hogyan fogják használni azt a kétszáz hektár földjüket, ami ott van, és hogy mi építsünk nekik hidat. Nem építettünk hidat, ők meg erre elkezdtek fenyegetőzni, hogy akkor micsoda vérfürdőt fognak rendezni" – emlékszik vissza Kiss nevetve. „A Simon volt a parancsnok, ott kiabált nekem, hogy te jó ég, mit csináltatok már megint, ezek itt küldözgetik a leveleiket, hogy majd nekimennek a vaskapunak. Le is állíttattam a projektet, hogy én nem fogom veszélybe sodorni a vállalkozót. Közben azért tárgyaltunk, mert az emberek azért akarták a folyószabályozást, mert óriási árvizek voltak ott tavasszal, de akkorák, hogy csónakkal kellett járni. Végül rendeződött a dolog, mert a helyiek megijedtek, amikor felbontottam a szerződést." Kiss sejtette, hogy a Gádik nem viccelnek. Amikor 2009 tavaszán interjút csináltunk vele a Kossuth téren, éppen akkor érkezett vissza Baglanból, ahol napokig hallgatta a géppuskaropogást a táboron kívülről, ahol két rivális fegyveres csoport éppen egymást lőtte.

Ez a kis perpatvar jó példája annak, hogy milyen problémákat okozhat, ha az ember beleavatkozik a helyi közösségek életébe, még akkor is, ha a legnagyobb jóindulattal teszi. A fejlesztések gyakran újabb konfliktusokhoz vezettek az egymással szemben bizalmatlan helyi közösségek között. Mindenki magának akarta a segítséget, de annyira, hogy inkább a szomszéd se kapjon semmit, ha neki nem jutott. „Egyszer bejött három falu, és próbálták megbeszélni, hogy hova épüljön egy kút" – emlékszik vissza Sándor Tamás. „És összevesztek rajta. De annyira, hogy együtt nem is akartak bejönni, csak külön-külön. Megkértük a kormányzót meg a mollát, hogy oldják meg a dolgot, de sehogy se lehetett őket közös nevezőre hozni. Végül arra jutottak, hogy építsünk nekik *három* kutat, holott csak 1-2 km-re voltak egymástól. Pedig mi még azt is felajánlottuk, hogy építünk egyet gyorsan, aztán majd később még kettőt, de még abban sem tudtak megegyezni, hogy hol legyen az első. És hát így nehéz… Mi van, ha építünk egy iskolát, és a haragosok két hónapra rá felgyújtják?"

Az Oktatási Minisztérium ösztöndíjakkal próbálkozott: diákokat hozott Magyarországra ötéves egyetemi képzésre. Ezt a programot még a Külügyminisztérium indította el 2007-ben, de aztán átkerült az OM-hez. Az első diá-kokat politikai alapon választották ki, baglani hatalmasságok fiatal ro-

konai voltak (Isakzai kormányzó fia és két unokaöccse – úgy látszik, végül sikerült kibuliznia a dolgot). Később kitaláltak egy felvételi rendszert, de a 2008-as osztály legalább egyik tagjáról így is kiderült, hogy valaki egészen más, mint akit felvettek – vagy megvették a nyertestől a helyet, vagy kényszerítették rá, hogy adja át. A későbbi társaságba is kerültek politikai nyertesek: például Haqbin kormányzó öccse. Az sem volt evidens, hogy profitál-e a programból a tartomány, hiszen feltételezhető, hogy a jelenlegi afgán viszonyok mellett az ösztöndíjasok mindent el fognak követni, hogy ne kelljen hazamenniük.

Janbaz Janan, a gödöllői Szent István Egyetem docense, aki Afganisztánból érkezett Magyarországra a hetvenes években, szkeptikus. „Nekünk az ösztöndíj, az itteni kapcsolatok a menekülési útvonalat jelentették. E nélkül teljesen reménytelen lett volna a sorsunk. Viszont az is igaz, hogy a mi oktatásunkra fordított pénzek elvesztették értelmüket. Ilyen képzésre akkor van nagy szükség, ha az országban béke van, ha van munkalehetőség, [ha] nyugalom van" – mondja Janan. Egy társa, Naim Nurgal, aki Janannal

együtt érkezett Magyarországra, úgy véli, az akkori ösztöndíjasok talán öt százaléka lehet ma Afganisztánban.[80] Éppen az OM programilletékese, Ladányi Éva mesélt nekünk egy jellemző sztorit, bár az éppenséggel nem az ő álláspontját erősítette: egy magyarországi egyetemen tanító afgánt próbált rávenni, hogy menjen el a baglani főiskolára vendégtanárnak. A férfi csak annyit válaszolt, hogy dehogy megy, hát lelövik! Az persze nem kérdés, hogy maguk az ösztöndíjasok jól járnak, és természetesen ez is valami; egyébként Baglanban kellett volna maradniuk, és az most nem sok kilátással kecsegtet. Ösztöndíjprogramot az FVM is csinált, bár nem az afgán büdzséből, hanem a sajátjából, a Mezőgazdasági és Élelmezési Világszervezet támogatásával; 2009-ben nyolc diákot vettek fel Afganisztánból, ötéves agrármérnöki képzésre. Közülük kettő teljesen eltűnt, ami talán jól mutatja az afgán ösztöndíjprogramok hatékonyságát. Valószínűleg továbbálltak valahova Nyugat-Európába.

A legreménytelenebb feladatot az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium végezte. Évente két-három rendőrt küldtek Pul-i Khumriba, hogy segítsék az afgán rendőrök kiképzését. Ez alapvetően nem volt rossz ötlet, mert a rendőrképzés, és különösen a korrupció elleni fellépés az afgán rendezés egyik legfontosabb kérdése. De a magyar erőfeszítéseket a legnagyobb jóindulattal is csak úgy nevezhetjük, hogy csepp a tengerben.

„Nehéz volt, mert ha erővel próbálkozom, akkor nem jutok sehova, sőt lehet, hogy haza se jövök. Abban reménykedtünk, hogy képzéssel, tanítgatással el lehet érni valamit. De a korrupciót ők egyszerűen nem tekintették problémának, náluk ez az élet része" – mondja egy neve mellőzését kérő magyar rendőrszakértő, aki hosszú időt töltött kint – nevezzük, mondjuk, Gazsó őrnagynak. A magyarok, kicsi költségvetésük miatt, még azzal sem igen tudtak hasznára lenni a rendőröknek, amivel nagyobb országokból érkezett kollégáik: nem igazán tudtak nekik hasznos cuccokat osztogatni. „Kérdeztük, hogy mi kell, amikor kimentünk, azt mondták, minden, semmink sincs. Bár mondták, hogy forgalomirányító botot meg fényvisszaverő mellényt ne vigyünk, mert azt több tonnát kaptak az amerikaiaktól meg a hollandoktól meg a németektől. A németek még ilyen kiselejtezett hadibiciklit is hoztak nekik, szép zöldre festve. Az amerikaiak meg Ford Rangereket.

Mi nem tudtunk ennyi mindent osztani, csak egy alap-rendőrfelszerelést azoknak, akik a tanfolyamunkon részt vettek: bilincset, teleszkópos botot, rendőrövet, ilyeneket."

A rendőrtanfolyamon 2009-ig majdnem ezer rendőr ment keresztül – az afgán káosz miatt volt, aki többször is.* A tanfolyamok két-három hétig tartottak és alapkiképzést tartalmaztak: számítógépes tanfolyam, taktikai képzés, kábítószerekkel kapcsolatos jogi és gyakorlati ismeretek, titkos információk gyűjtése (ez volt a legnépszerűbb), de még írás-olvasás is, hiszen a közrendőrök közt sok az analfabéta. Gazsó szerint a hallgatók többsége „teljesen normálisan viselkedett. Tanulni akartak, vágytak arra, hogy valahova eljussanak".

De az afgán rendőrség fő problémáit – a kétséges lojalitást, a korrupciót, a lopást, az erőszakoskodást – ezek a tanfolyamok aligha tudták érdemben orvosolni. Ráadásul kimondottan feszesnek sem lehetett őket nevezni, mert sok kiképző ideje nagy részét a táboron belül töltötte. A Külügyminisztériumban legkésőbb 2009-re ki is alakult a vélemény, hogy a programot meg kellene szüntetni vagy le kellene építeni, mert szinte semmi értéket nem ad hozzá az afgán erők munkájához, viszont horribilis összegekbe kerül. A százmillió forint a fejlesztési büdzsé ötöde volt, ennyiből Baglanban öt iskolát vagy rendelőt lehetne építeni. A programnak még reprezentációs haszna sem volt: Barakzai tartományi kormányzó hónapokkal beiktatása után értesült a képzésről, amikor Budapestre látogatott és ott valaki elmondta neki.

Végeredményben a legnagyobb nyom, amit Magyarország az afgán rendőrségen hagyott, egy fegyver volt. A honvédség húszezer-ötszáz darab AMD-65-ös gépkarabélyt adott nekik ajándékba. A magyar fejlesztésű, futurisztikus külsejű kis Kalasnyikov azóta is ott lóg sok afgán rendőr oldalán – már amelyik nem vándorolt így vagy úgy a tálibok kezébe. Állítólag még a pakisztáni fegyverbazárokban is be lehet szerezni. Igaz, a rendőrök nem voltak oda túlságosan az AMD-ért: a deszantfegyver rövidebb csöve és az egymáshoz túl közel ülő irányzékok miatt pontatlanabb, mint egy sztenderd

* Már korábban is volt magyar rendőrképzés, 2004-ben Kabulban. Az egy alkalmanként háromhetes program volt, amin körülbelül ezer tiszt vett részt.

Kalasnyikov, könnyen túlmelegszik a markolata, illetve kihajtható tusa sem helyezkedik olyan stabilan a vállba.[81]

A Külügyminisztérium a baglani képviselőjének, Tölli Istvánnak is rendelkezésére bocsátott évi 10 millió forintot. Ez kis összeg, viszont gyorsan, rugalmasan, minimális bürokráciával el lehetett költeni, a helyi igényekhez igazítva. A teljesség igénye nélkül egy példa Tölli ténykedésére: 2009-ben és 2010-ben kétezer nőnek fizetett fejenként 40 dollárt, hogy egy faültetési programban vegyen részt, amelyet a *Roots of Peace* nevű amerikai civil szervezet finanszírozott. A 40 dollár a résztvevők önrésze volt, amit amúgy ezek a nők nem tudtak volna kifizetni.[82] A nagykövet általában is megpróbált a nőkre fókuszálni. „Évi tízmillió forintot költök rájuk, ezt még senki nem csinálta itt. Rosszabb a helyzetük, mint Szaúd-Arábiában, vért izzadtam, míg be tudtam egyet nyomni a magyarországi ösztöndíjasok közé" – mondja. Fűtést szereltetett a Pul-i Khumri-i női börtönben, vitt be varrógépet, hogy tudjanak dolgozni és legyen valami pénzük. „Szerintem a kilencven százalékuk ártatlan – azért kapnak öt évet, mert megerőszakolta őket valaki, és akkor az házasságtörés. Van, aki ott szül meg. Egy csomónak az amnesztiát is elintéztük."

A civil fejlesztési oldal legkomolyabb szereplője a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet. A MÖSZ 2001 óta van jelen Afganisztánban, helyi irodával, 20-30 főállású helyi alkalmazottal és hosszabb időt kint töltő magyar szakemberekkel. A MÖSZ végzett humanitárius segélyezést, például a rendszeres tavaszi árvizek esetén, de épített egy tanárképző központot, felújított vagy épített több iskolát és rendelőt, egy téglagyárat, kis vízerőműveket, valamint nyújt szakképzést: szőnyegszövőnőknek, asztalosoknak, parasztoknak.[83] A pénz nagy részét a Külügyminisztériumtól nyerte pályázaton, plusz tudott nemzetközi pénzeket is szerezni. A nemzetközi szereplők bevonása némi külső kontrollt és professzionalizmust is vitt a rendszerbe. Míg a Külügyminisztérium jellemzően a füle botját sem mozgatta a benyújtott projektjelentésekre, az EU visszakérdezett, utánajárt, a helyszínen megszemlélt. Az afgán alkalmazottakra való támaszkodás, a rajtuk keresztül végzett munka hatékonyabbá, a helyi igényekre és körülményekre érzékenyebbé is teszi a MÖSZ-t.

A szervezet tevékenységét nem lehet eléggé méltatni: nyugatiként Baglanban dolgozni 2008-ra kimondottan veszélyessé vált. Még az afgán alkalmazottak is sokat kockáztattak, egyik-másik ellenálló csoport utazott rájuk, feltételezve, hogy az anyaszervezet majd fizet értük váltságdíjat. Afganisztánban 2008-ban 110 munkatársat raboltak el, 31-et pedig meggyilkoltak a tálibok vagy ismeretlen fegyveresek.[84] Van olyan szervezet, ami fel is függesztette munkáját az állapotok miatt. „Egyre kevesebbszer hagyjuk el az irodát" – mondta 2008 őszén Bálint Gábor. „Csak rövid és szervezett utakat teszünk, váltogatjuk az útvonalainkat, a munka nagy részét pedig a helyi kollégáinkra bízzuk, annyira veszélyessé vált a vidék. Végszükség esetén a Mazar-i Saríf-i irodába tudunk menekülni, a nagyvárosban biztonságosabb." Pár napig lógtunk a MÖSZ-ösökkel Baglanban, és a feszültség szinte tapintható volt, még az afgán kollégák is idegesek voltak egy kicsit. Az egyik fejlesztési projektet meglátogatva a sofőr százhússzal száguldott át a vidéken, mert „ez a környék nem annyira biztonságos" – valaki utat épített arrafelé és a tálibok többször megfenyegették a dolgozókat, hogy hagyják abba a munkát. Bálint még arra is ügyelt, hogy a kocsit mindig orral a kapu felé parkolja le az iroda magas fallal elkerített udvarában, „arra az esetre, ha hirtelen kell távozni."

A MÖSZ sok kis projektet csinált. De ezek is sokat jelentettek azoknak, akik közvetlenül részesedtek belőlük, például az etehadi menekülttáborban létrehozott szőnyegszövő műhely. A tábor reménytelen hely: sivatagos területen fekszik, lapos, homokszínű, jellegtelen házak állnak a semmiben. Nyolcszáz család élt itt, sokan egy évtizede hagyták el otthonukat, táborról táborra jártak, és lehetett tudni, hogy már soha nem fognak hazajutni, mert nem volt hova. Néhányan találtak ideiglenes munkát a táboron kívül, ők voltak a szerencsések. Egy 44 éves Szalima nevű nő a MÖSZ szőnyegszövőjében dolgozott, amikor 2008 végén felkerestem. Azt mondta, 25 éve menekült el otthonából, nincs hova hazamennie, és az államtól semmilyen segítséget nem kapott, pedig neki kell eltartania mindenkit. „A férjem vak, a két lányomat pedig elhagyta a férje" – mondta, miközben a keze egy pillanatra sem hagyta abba a munkát, tekintetét alig emelte fel a szőnyegről, amin dolgozott. A tanfolyamon 140 táborbéli nő dolgozott, sokan özvegyek,

akiknek a férje meghalt a háborúban. A szőnyegek négyzetméterét száz dollárért is el tudják adni. „A műhely nélkül nem volna semmink” – mondta Szalima.

A baglani tanárképzőben 1200 tanárt képeztek 2008-ban, rendes tantermekben, szakkönyvekkel, számítógépekkel. Még internet is van. A diákok majdnem fele nő. Falak és fegyveres őrök őrzik, nehogy a tálibok felégessék. A nők oktatása sokaknak nem tetszik a környéken, persze főleg a férfiaknak. De a fiatal nők akarnak tanulni, és minden évben egyre többen vannak az iskolában. Négy elfátyolozott nő sietett be éppen az iskolába, kezükben könyvekkel, miközben Bálint Gáborral végigsétáltunk az udvaron – pedig ramadán volt éppen, és iskolai szünet.

A fejlesztési programok hatását nehéz mérni. Az orvosi rendelők haszna evidens, de egy iskoláé már nem annyira: nyilván jó, hogy tanítják a gyerekeket, de mi lesz velük utána? Önmagában javítani fogja az emberek életminőségét, ha az alapoktatást utána nem követi szakképzés? Ezért fontos a programokat összefüggésükben megtervezni, egymásra építeni. A fejlesztések beindítása gyakran újabb igényeket von maga után. Az újonnan épített iskolákat hamar bővíteni kell, mert alighogy elindul a tanítás, mindenki oda akarja küldeni a gyermekét, és az intézmény szinte rögtön megtelik. A tanárképző igazgatója, Abdulhak Rahmate, miután körbevezetett minket, arra kérte Bálintot, hogy fúrjanak egy kutat, mert nincs elég víz. Az építkezést magát a helyiek végzik, vagyis a MÖSZ munkát is ad: 2008-ban háromszáz embernek.

A legnagyobb probléma az, hogy Afganisztán egy feneketlen lyuk, amibe addig önti az ember a pénzt, ameddig akarja, a dolgok csak nagyon keveset változnak. És közben óriási a helyiek várakozása. Szinte mindennel a külföldiekhez mennek, mert csak az ő intézményeik és szervezeteik működőképesek. „Egyszerre kellett mindenhol minden. Állítólag az afgánoknak van idejük, de ez nem látszott. Ha az egyik faluban kutat építettünk, az a másik falunak is kellett. Ha baloldalt vittük az áramot, akkor a jobb oldal inkább tönkreteszi a vízierőművet, csak nehogy ott legyen áram, neki meg nem. Nagyon türelmetlenek voltak” – mondja Sándor Zsolt. „És ráadásul ezzel megbontottuk a helyileg működő társadalmat, a helyileg működő dolgokat.

Fogadó féllé degradáltuk le a helyi közösséget. Már nem is nagyon tudták elképzelni máshogy, hogy valami megvalósuljon, csak úgy, hogy a NATO finanszírozza. Nem mindig persze: Khindzsanban a lányiskola igazgatója azt mondta, hogy neki csak anyag kell, ő maga majd megépíti. És valóban, összefogtak a diákok szülei és megépítették az iskola védőfalát, amit az idő tönkretett. De találtunk egy olaszok által épített kórházat, amin nem volt már tető, mert tönkrement, és ott meg azt mondták a helyiek, hogy nos, ez akkor lesz, ha mi megcsináljuk…”

„Az egyik kategória a lakosság” – mondja Sándor Tamás. „Ezek az emberek küzdenek a napi megélhetésért. Egy üveg ásványvíz a nap fénypontja adott esetben. Minden, amit adtunk, óriási segítség volt, és az esetek 98 százalékában hálásak voltak érte. A másik kategória Haqbin kormányzó és csapata, akiknek semmi nem volt elég. Ő azt várta, hogy a sült galamb belerepül a szájába, hogy mindent tegyünk alá, páncélautót, testőrséget, építsünk még több iskolát, még több kutat, mert minden azon múlik, de ő ehhez semmit nem tett hozzá. A médiaközpont a legjobb példa. Jöttek azzal, hogy ők kétemeletes épületet akartak és ez csak földszintes, és hogy akkor át se adjuk, amíg nincs még egy emelet. Mi meg mondtuk, hogy semmi gond, ha nem kell, akkor beköltöztetjük a hajléktalanokat. De hogy akkor mégse, jó lesz az úgy, csak legyen benne számítógép meg nyomtató meg papír. És a harmadik kategória a tálibok meg a pastu közösség, akiket ez az egész nem érdekelt. Egyrészt tartották ők is a markukat, hogy legyen ott is fejlesztés, de attól függetlenül mi megszállók vagyunk. És ha arról volt szó, hogy bombát kell tenni az út mellé, akkor… Az a szerencse, hogy ebből a három kategóriából az első volt a legnagyobb, azok a szerencsétlenek, akik jutni akartak egyről a kettőre.”

A másik gond az, hogy az afgán államra építeni olyan, mint futóhomokra házat húzni. De megkerülni sem lehet őket, egyrészt mert a NATO azért van ott, hogy ezt az államot támogassa, másrészt az elkészült projektek nagy részét az afgánoknak kell majd üzemeltetni. Erre nem mindig képesek, és ez gyakran csak akkor derül ki, amikor már késő. „Tehetetlenek voltunk” – mondja Sándor Tamás. „Akkor épitek iskolát vagy rendelőt, ha van tankönyv és a minisztérium ad tanárokat és egészségügyi személyzetet. És nem egy

olyan suli van, ahol a mai napig nincsenek tanárok, vagy csak ideiglenesek, mert a folyamat végén derült ki, hogy még sincs. Holott azt mondták, hogy lesz. És áll üresen ott az épület. És hát mit tudunk csinálni? Mi nem tudunk ennél szigorúbban elbírálni. Minden összeállt, hogy építkezzünk. Minden papír megvolt és mindenki mindent megígért. De aztán visszamentél két hónap múlva, és még mindig csak az őr volt ott. Megkérdezted, hogy mi történt, és mondták, hogy hát még sincs izé, meg aki volt, azt elkergették… De nem tudom azt mondani, hogy nem építek klinikát, amíg nincs meg az orvos, mert lehet, hogy lesz."

Az ellenállók által ellenőrzött területeken is lehetett programokat csinálni, csak meg kellett találni a hangot az „illetékesekkel". Jó példa erre az egyik magyar civil szervezet iskolaépítési projektje Baglani Dzsadídban. Bár a falu nagyon örült volna a tervezett iskola felépítésének, sokan tartottak attól, hogy az ellenállók lerombolnák, sőt, már az építést is szabotálnák. Végül a szervezet afgán munkatársai a helyi vezetőkön keresztül kikérték a tálibok véleményét. A válasz az volt, hogy az iskola felépítését engedélyezik, csak annyi a kikötésük, hogy a munkát a helyi lakosság férfi tagjai végezzék, és az sem árt, ha a kiválasztásnál a hosszú szakállú férfiakat részesítik előnyben (a szakáll viselése a vallásosságra és a tálibokkal való szimpátiára utalhat, bár a gyakorlatban alig látni olyan pastu férfit, akinek ne volna szakálla). Ebbe a fejlesztők belementek. „Eleve az volt a cél, úgy lettek felvéve, hogy hátha akkor csendben maradnak" – mondja az egyik szervező. A tálibokat nem lehetett megkerülni: az egyik civil szervezet munkatársa mesélte, hogy amikor ki akart menni az egyik projekthez megnézni, hogy hogyan állnak a dolgok, az afgán munkatárs előretelefonált a helyi ellenálló parancsnoknak, hogy kvázi engedélyt kérjen tőle a hely felkereséséhez.

A projektek végrehajtását a fejlesztők a legtöbb esetben csak eltervezték és finanszírozták. Ha fel kellett húzni egy iskolaépületet, azt egy afgán vállalkozó végezte el, egy egyszerűbb versenyeljárás után. Sok helyről hallottuk, hogy a vállalkozók a pénz egy részét – talán harminc százalékát is – leadták az ellenállóknak, mint védelmi pénzt. Ezt nem tudjuk ellenőrizni, de hihetően hangzik. A különböző maffiáknak mindenféle bizniszben benne volt a kezük, és nehéz elképzelni, hogy pont az egyik legnagyobb pénzes

bödönt, a nemzetközi fejlesztéseket hagyták volna érintetlenül. Ez persze elég kínos, hiszen azt jelenti, hogy többek között a magyar adófizetők is finanszírozzák azt a fegyveres ellenállást, amit részben a magyar katonák próbálnak féken tartani, és ami több magyar életét is követelte. De azt is nehéz megmondani, hogy pontosan hogyan lehetne ezt elkerülni.

*

Mit sikerült mindezzel elérni? Az igazságos értékeléshez látnunk kell, hogy a közép-ázsiai országban folyó munka számos, Magyarországnál sokkal tapasztaltabb, jobb emberi és nagyobb pénzügyi erőforrásokkal rendelkező nemzetet is térdre kényszerített. Olyan nagy múltú szervezetek költöttek nemegyszer dollármilliókat hiábavaló, fenntarthatatlan programokra, mint az amerikai USAID, a brit DFID vagy a kanadai CIDA. Egy Afganisztánban sok éven át dolgozó külföldi szakembertől hallottuk, hogy a fejlesztési projektek 30-40 százaléka teljes kudarccal végződik, nemcsak az előkészítés hiánya vagy az átgondolatlan végrehajtás miatt, hanem azért, mert egy olyan országról van szó, ahol minden bizonytalan. A fejlődő országokban folyó nemzetközi fejlesztés és segélyezés általában is egy nehéz és ellentmondásos szakma, ami kevés igazán nagy sikerrel büszkélkedhet. Komoly irodalma van még annak a nézetnek is, hogy az egész úgy ahogy van, értelmetlen, mert a legjobb esetben is csak arra jó, hogy rászoktassa a fogadó országot a segélyre, és elejét vegye annak, hogy a maga erejéből álljon talpra. Ez talán túlzás, de mégis illusztrálja, hogy rendkívüli feladatról van szó, amit nem lehet tökéletesen csinálni. Ezért eleve irreális az az elvárás, hogy minden baglani magyar projektnek jónak és működőképesnek kell lennie, a fejlesztési erőfeszítéseknek pedig jelentős sikernek.

Ami a magyarok saját értékelését illeti, önmaguk munkáját a politikusok, katonai vezetők, közigazgatási szakemberek és civil szervezetek minden alkalommal sikeresnek állítják be. Ez persze nem reális, és valójában nem is készült átfogó felmérés a PRT fejlesztési tevékenységének hatékonyságáról, így teljes pontossággal képtelenség meghatározni az eredményeket és azonosítani a hibákat.

Hurráoptimizmusra biztosan nincsen ok: már csak a szúrópróbaszerűen megvizsgált projektek némelyikéről is kiderült, hogy az egész messze nem olyan nagy siker, mint amekkorának a gazdái beállítják. A katonák által épített hét rendelő közül 2009-ig egyetlenegyben indult csak meg a rendelés, ugyanis megelégedtek az afgán hatóságok ígéretével, hogy a klinikákon lesz orvos – aztán mégsem lett.[85] A MÖSZ egyik rendelőjét az átadás másnapján elfoglalta az afgán hadsereg, és azóta is harci támaszpontnak használja. Az etehadi menekülttábor mellett épített téglagyár – még egy MÖSZ-projekt – szintén nem működik, mert a rossz biztonsági körülmények között nem tudják fenntartani. Khindzsan járásban a főút mellett épített halastóba az afgánoknak kellett volna halat telepíteni, de ezt nem tették meg.

Voltak olyan programok, amelyekbe már belekezdeni is felesleges volt, mert nagyon kevés értéket termeltek ahhoz képest, amennyibe kerültek. Megítélésünk szerint ilyen volt például a korábban említett rendőrképzés. A Demokratikus Átalakulásért Intézet 40 millió forintot fordított arra, hogy afgán képviselőket és más illetékeseket hozzon Magyarországra, hogy felkészítést tartson számukra demokráciáról és államigazgatásról. Nem világos, pontosan mi hasznára is válhatna az afgán képviselőknek a magyar átalakulás tanulmányozása. A kezdeményezés valószínűleg nem lett volna teljesen haszontalan, ha rendszert csinálnak belőle, hiszen a magyar–afgán szimpátiák megerősítése, a kapcsolatok elmélyítése egyes képviselőkkel talán erősíthette volna a magyarok helyzetét Baglanban. De így nem tűnik túl hasznosnak, pláne magas költségéhez képest. A delegáció egyik tagja úgy is döntött, hogy ő nem megy haza, és Frankfurtban eltűnt.

A fejlesztések hatékonyságának egy másik fokmérője az, hogy a teljes összegből mennyit költöttek el Baglanban és mennyit Magyarországon. Egy gyakori kritika szerint a külföldi segélyszervezetek túl sokat fordítanak saját magukra, és ezért a pénz jelentős része bérek, utazási költségek, biztonság, biztosítás, konzultáció, eszközbeszerzések és más kiadások formájában végeredményben az adományozó ország gazdaságába vándorol vissza. Nincsen pontos kimutatás arról, hogy a magyar fejlesztések esetén a pénz hogyan oszlott meg, de egyes számítások szerint a 2007 és 2009 között elköltött pénz mintegy háromnegyede jutott el Baglanba.[86] Sajnos, ezt nem tudjuk

pontosan összehasonlítani más PRT-k arányaival, de megítélésünk szerint nem olyan rossz. A fejlesztések egy részét a katonák végzik, akik egyébként is ott vannak, illetve magát az építkezést – ha infrastruktúra-fejlesztésről van szó – afgán vállalkozókkal végeztetik el. A legalacsonyabb hatékonysággal a rendőrképző program működött: az első három rendőr éves személyi kiadása – utazási, felszerelés-, bér- és egyéb költség – megközelítőleg 50 millió forintot tett ki, ami az IRM afgán költségvetésének a fele, az egész fejlesztési büdzsének a tizede (!). Igaz, 2009-ben a rendőröket átsapkázták európai uniós rendőrökké, amivel legalább annyit elértek, hogy onnantól az EU fizette a napidíjukat.*

Mindezzel együtt a magyar erőfeszítések egyenlege szerintünk egy szelíd pozitívumot mutat. Afganisztán annyira szegény ország, hogy még a legkisebb dolog is segít. A pénzt nehéz rosszul elkölteni. Ha valami – egy iskola, egy kis rendelő, egy gyaloghíd, egy kút – elkészül és használják, az jó. Nem virágoztatják fel az egész tartományt, és valószínűleg nem túl sok embert tántorítanak el attól, hogy lázadónak vagy haramiának álljon (a kitartóan romló biztonsági körülmények ezt sugallják). De használóiknak, a közvetlenül körülöttük élő kis közösségnek biztosan sokat segítenek.

Az afgánok részéről sok hálás hangot lehet hallani. „A magyarok segítenek mindenben, amivel csak tudnak. Például építettek egy rendelőt Dusiban, hát az a legnagyobb problémánkat oldotta meg" – mondja Abdul Fatah, egy 49 éves földműves egy Zolfokar nevű településen, Dusi járásban. Núria a dusi rendelőben dolgozik mint szülésznő, és azt mondja, 80–100 ember is megy oda naponta. „Ez a rendelő nagyon sokat jelent az embereknek. Ha nem lenne itt, az összes páciens mehetne Pul-i Khumriba kezelésre. Igaz, műtéteket itt nem tudunk csinálni, mert nincsenek megfelelő eszközeink. De nagyon hálásak vagyunk érte a PRT-nek" – mondja. „Jók a magyarok. A felszerelésünk harmadát tőlük kaptuk, három számítógépet, negyven széket és asztalt, könyveket, papírt-írószert, még az iskola falát is újraépí-

* Bizonyos szempontból a rendőrök kiszúrása nem teljesen igazságos: végeredményben a többi fejlesztési program biztosítását ellátó katonák bérét, fegyvereit és egyéb költségeit is ki kell fizetni valamiből, csak éppen azt nem itt számolják el, hanem a PRT katonai büdzséjében.

tették” – mondja Abdul Habib Hamdard, a khindzsani leányiskola igazgatója. „Nagyon hálásak vagyunk a PRT-nek a segítségért és a támogatásért, sok mindent építettek a járásban, segítőkészek, jól boldogulunk” – mondja Abdul Halím, Dusi járás kormányzóhelyettese. Ez csak néhány a sok hálás vélemény közül, amit hallottunk az elmúlt két évben.

Nem mindenki ilyen boldog persze, hiszen nem mindenhova jutott a segítségből. 2008-ban még olyan emberekkel is találkoztunk, akik nem is hallottak a magyar PRT-ről – vagy lehet, hogy csak nem tudták megkülönböztetni őket a többi külföldi katonától. Egy visszatérő vélemény az, hogy vannak beruházások, de össze sem lehet hasonlítani azzal, ami például Kunduzban történik, ahol a németek vannak. „Az emberek felmennek oda, látják, itt meg még áram sincs éjszakánként, pedig csak Pul-i Khumriban két gát is van a folyón. Nincs elég gyógyszer a rendelőkben és a kórházakban, csak ezek a szép új épületek, de mindnek hiányos a felszerelése. Az épületek nem fogják meggyógyítani az embereket. Pul-i Khumriban csak egy rendesen felszerelt kórház van. És nehéz őket fenntartani a közbiztonság miatt… a tálibok néha megfenyegetik az orvosokat és a tanárokat” – mondja Feraidún Rusztaki, egy értelmiségi Pul-i Khumriban. „Kaptunk számítógépeket, de csak ott állnak az asztalon, mert nincs áram. A legtöbb iskolában víz sincs” – mondja egy tanár Baglani Dzsadídban.

„Hallottuk, hogy azért vannak itt, hogy támogassák a békét és építkezzenek, de itt nem csináltak semmit. Utak kellenének, hidak, de nagyon rossz a közbiztonság, sok a fegyveres, így nehéz” – mondja Abdul Moszaver, egy boltos Baglani Dzsadídban. A legtöbb ember ezen a környéken csak a biztonságra tudott gondolni. „Mondták, hogy jönnek a magyarok, hogy segítenek biztosítani Baglant, de az én környékemen mindig megy a harc, mindig csak ölik egymást. Errefelé mindenkinek fegyvere van. Először ezt kellene megoldani, a biztonságot, a fejlesztés csak utána jöhet” – mondja Abdul Kahar, egy 35 éves boltos. Olyan is volt, aki a magyarokat vádolta a káoszért, azzal érvelve, hogy az ő felelősségük volna a rend fenntartása, és abból semmi nem valósult meg.

És végül azok se voltak maradéktalanul boldogok, akiknek már jutott valamennyi támogatás, hiszen mindig volt még mit csinálni. „Nézze, én azt

hallottam a PRT-ről, hogy azért jöttek, hogy segítsenek az afgánokon. De itt csak egy hidat építettek, másról nem is hallottunk a környéken. Kellene egy út is, nagyon rosszak az utak” – mondja Szaid Aziz, egy farmer Szangboran településen, Dé Szala járásban. „Hát nem lehet őket összehasonlítani a többi PRT-vel, az biztos. Nincs annyi pénzük. Ezt tudjuk. A NATO hozta őket ide, de akkor miért nem kérnek több pénzt Amerikától, az Európai Uniótól? Vagy miért nem adják át valaki másnak a fejlesztést? Ez egy nagy tartomány és nagyon kellenének a fejlesztések” – mondja dr. Fajszal, a tartományi tanács egyik tagja Pul-i Khumriból.[87] A tanács tagjai arra is panaszkodnak, hogy a PRT nem beszéli meg velük rendesen, mit és hova szándékoznak építeni, a kormányhivatalok munkatársai meg nem mindig helyiek és ezért nem ismerik olyan jól a tartomány problémáit, mint ők. Nehéz igazságot tenni: mindig mindenki fel akar kerülni a térképre.

BÉKEFENNTARTÁS HÁBORÚBAN

2009-ben kezdett világossá válni, hogy a PRT körül rohamosan fogy a levegő. Hiába a fejlesztések, a járőrözés, a jó vagy legalább normális kapcsolat a sok helyi tényezővel, a biztonsági helyzet drámaian megromlott Baglanban. Az ellenállók teljesen uralmuk alá vonták a folyó nyugati partján fekvő településeket, és onnan intéztek támadásokat a főút ellen. Az út biztonságát a PRT nem tudta garantálni, mozgástere leszűkült. Mohammed Barakzai, a kormányzó hiába rimánkodott, hogy küldjenek neki még katonát. „A tálibok olyanok, mint a mikróbák. Erős antibiotikum kell. Ha nem intézzük el őket most, akkor később még sokkal több katonára, több fegyverre lesz szükség, és valószínűleg több lesz az áldozat is" – mondta egy amerikai újság tudósítójának 2009 őszén.[88] Barakzai a PRT-t is megpróbálta rávenni, hogy legalább tűztámogatást nyújtsanak az afgán katonáknak, amikor megindulnak a tálibok ellen, de ezt a kérést a parancsnoknak el kellett utasítania. Az afgán kormány az összes északi PRT-t és név szerint a németeket is kritizálta, amiért nem urai a helyzetnek.

Mindez problémát jelentett a magyarok számára, és már nemcsak katonai szempontból, de diplomáciailag is. Magyarország szövetségesi lojalitásból és a diplomáciai tőkeszerzés érdekében vállalta be a PRT-t, de 2010-re ennek nem sok hozadéka maradt. A régió NATO-főparancsnokságán egyre kevésbé voltak elájulva a magyaroktól. A PRT korlátozásai és gyengesége miatt nemhogy egyedül nem tudta megoldani a biztonsági problémákat, de még segíteni se nagyon tudott. A helyzet romlásával egyre kevésbé érdekelte az embereket, hogy a magyaroknak milyen megkötéseik vannak. A németeknek szintén megvolt a maguk baja a hátországgal, de ők mégis sokkal keményebben bevállalták a dolgokat. A központ persze tudomásul vette a PRT korlátozásait, hiszen mi mást tehetett volna. De azért húzták a szájukat, a magyaroknak pedig folyton magyarázkodniuk kellett, hogy miért vonják ki magukat a 2009 után fölgyorsult műveletekből.

Az amerikaiak szintén nem voltak oda attól, hogy a baglani vezető nemzet ilyen óvatos. A háború irányítását 2009-ben átvevő amerikai parancsnok, Stanley McChrystal tábornok azt mondta, azt várja a PRT-ktől, hogy katonailag is vállaljanak szerepet a rendezésben. Az amerikai nagykövet, Karl Eikenberry pedig egy diplomáciai táviratban ekképpen jellemezte Magyarország talán legfontosabb külföldi szerepvállalását: A magyar PRT nem sokat foglalkozik […] a problémákkal. Nincs engedélyük fegyverhasználatra, kivéve az önvédelmet, alig tesznek annál többet, mint járőröznek a főutakon, és nem vállalkoznak kábítószer-ellenes tevékenységre". Eikenberry szerint a magyarok csak arra összpontosítanak, hogy „sértetlenül térjenek haza", miután elvégezték a kis léptékű fejlesztési munkából a rájuk eső rövid feladatokat.[89]

A magyar vezetés próbált ellenállni. „Két szinten is jelentkezett nyomás. A régió főparancsnoka részéről a magyar PRT-parancsnok felé, és az én szintemen, a politikai szinten is" – mondja Szekeres Imre. „De ezeket mi mindig a leghatározottabban elutasítottuk. Ezek a katonák nem erre vannak kiképezve, nem olyan a felszerelésük, és a magyar törvények nem teszik lehetővé, hogy harcoljanak. Én ezt a konfliktust mindig vállaltam. Egyébként sokszor a magyar parancsnokokban is volt ingerencia, az egyiknek a vezérkari főnökkel együtt kellett megmondani, hogy nem, mert elragadta a hév, és harcolni akart." 2009 után, amikor a magyarok egy másik alakulattal, a műveleti támogató és összekötő csoporttal elkezdtek offenzív műveleteket is bevállalni, a dolog valamivel kevésbé volt kínos, de alapvetően nem változtatott a helyzeten.

2009 szeptemberében egy öngyilkos merénylő felrobbantotta magát egy járőr mellett, de a katonák gyakorlatilag karcolás nélkül megúszták a támadást. Még a szembe jövő kocsiban ülő merénylő arcára is emlékezni vélnek, amin a robbanás előtti pillanatokban „boldog, nyugodt, átszellemült kifejezés" ült. Az összeroncsolódott Toyota azóta ott áll a PRT udvarán – nem sok maradt meg belőle. Az utasoknak kétségtelenül óriási szerencséjük volt, tekintve, hogy egy nagyobb bomba még egy szuperpáncélozott MRAP-et is képes elpusztítani, hát még egy gyengén páncélozott polgári autót.

2010. február 7-én egy páncéltörő gránát telibe találta a PRT egyik Hum-

vee-ját, megsebesítve két katonát. Az első gránát az egyik oldalsó ablakot találta el, ami speciális rétegezése miatt felfogta a robbanás erejének nagy részét, és megakadályozta, hogy a töltet behatoljon az utastérbe. A második és a harmadik lövés mellément. „Szinte leblokkoltunk, el kellett telnie pár másodpercnek, amíg felfogtuk, hogy ez bizony a valóság. Csengett a fülünk, röpködtek a repeszdarabok, oldalra néztem, és már jött is a következő, de az már nem ért célt. Nekem pedig hál' istennek megvan kezem-lábam" – mondta Lengyel László százados, aki az anyósülésen ült és mindkét karján megsérült.[90] Az elkövető, akit a rendőrök elfogtak, azt nyilatkozta a sajtónak: Allah parancsolta neki, hogy lőjön a magyarokra. Kijelentését szimpátiatüntetések követték, bár volt, aki tudni vélte, hogy a Hizb-i Iszlámi szervezte őket. A fickót, aki egy pakisztáni madrasszában szedte össze nézeteit, végül tisztázatlan körülmények közt szabadon engedték.

A legkomolyabb rajtaütés a PRT-t eddigi története során 2010. augusztus 23-án érte. Ekkor a PRT nyolcadik váltásának hazafelé utazó állományát támadták meg, amint a páncélozott Toyotákból és Humveekból álló konvoj Pul-i Khumritól északra haladt Mazar-i Saríf felé, a kora reggeli órákban. Az egyik Toyotát eltalálta egy páncéltörő gránát, amit az út széléről indítottak el. A robbanás azonnal megölte Pappné Ábrahám Judit törzsőrmestert, és életveszélyesen megsebesítette Kolozsvári György vezénylő zászlóst, aki néhány héttel később belehalt sérüléseibe. A támadásra riasztott magyar alegységet szintén megtámadták, egy Cougar terepjárót el is talált egy RPG, és bár a páncélzatot nem ütötte át, a jármű belül tüzet fogott, hogy ásványvizes palackokkal álltak neki eloltani. A támadást alaposan megszervezték, és komoly erőket vett igénybe: a felmentő sereget körülbelül egy kilométeres vonalon vették tűz alá a főúton. „Végig hallgattuk, ahogy kopognak a lövedékek a páncélon" – mondja egy katona. A hírekben akkor megjelentekkel szemben a magyarok nemcsak hogy visszalőttek, de jelentős veszteségeket is okoztak a támadóknak.

A támadást példátlan figyelmeztetés követte. Zabiulla Mudzsahid, a tálibok szóvivője azt mondta: a magyarok számára semmi haszonnal nem jár ez a háború, az csak az Egyesült Államok érdeke; ha pedig nem vonják ki csapataikat, további támadásokra számíthatnak. A hazai vezetés hozzáállására

némileg jellemző, hogy Wagner Péter, aki a figyelmeztetésre először felhívta a figyelmet blogján, dühös levelet kapott a HM-től, hogy miért kellett neki Mudzsahid számára szereplési lehetőséget biztosítani.

A rajtaütést követően a HM pánikszerűen nekiállt megfelelő mennyiségű kevlársisak beszerzésének. Addig csak az őrbiztosító századnak volt kevlárja, a többiek a régi acélbilivel dolgoztak, holott még a legmodernebb kevlár is csak 200-250 dollárba kerül. Ez a hiányosság érthetetlen, tekintve, hogy ekkor már jó ideje számolni kellett ilyen támadásokkal. Talán a leglátványosabban cáfolja meg az előző honvédelmi vezetés időről időre megismételt állítását, hogy a magyar katonák a feladathoz és a veszélyeztetettségi fokhoz illő felszereléssel dolgoznak Afganisztánban. Voltak próbálkozások már 2009-ben is a felszerelés beszerzésére, de valahogy soha nem lett belőle semmi. Az biztos, hogy senki nem törte a nyakát azért, hogy a katonák minél gyorsabban megkapják a sisakot. 2010 decemberére végre vettek ötszáz darabot a Bundeswehrtől.* Ezzel párhuzamosan érkeztek újabb MRAP (szuperpáncélozott) terepjárók is.

Kevlár és MRAP ide vagy oda, a romló biztonsági helyzetben a PRT anakronisztikussá vált. Az erőszak az addig megszokottakhoz képest elszabadult. Amíg 2009-ben még csak havi öt-tizenöt támadással kellett számolni a tartományban, ez 2010 őszére elérte a havi negyvenötöt. Ezeknek csak elhanyagolható része irányult közvetlenül a PRT ellen: a vezérkar statisztikái szerint 2010-ben kilenc komoly támadást intéztek a PRT ellen, fegyveres lesállást vagy pokolgépes támadást. A katonák szerint ez a helyi tényezőkkel ápolt jó kapcsolataiknak, a PRT respektjének köszönhető. Lehet, de ilyen körülmények között békefenntartásról szó sem lehetett, már csak a súlyosan csorbult mozgásszabadság miatt sem. A 2010 tavaszán megindult nagy hadműveletekbe, amelyeket az afgán kormányerők és a NATO a tartomány

* Igaz, ezzel még nem volt vége a történetnek. A stop.hu 2011 februárjában a birtokába került honvédségi dokumentumok alapján azt írta, hogy a sisakok rossz minőségűek voltak, és a honvédség annak ellenére döntött megvásárlásuk mellett, hogy a bevizsgáláson életveszélyesen behorpadtak. A HM válasznyilatkozatában mindezt tagadta, és leszögezte, hogy a lehető legjobb sisakokat vásárolták. Ld. Életveszélyes sisakot kaptak a magyar katonák Afganisztánba. Stop.hu, 2011. február 24. http://stop.hu/articles/article.php?id=828757

megtisztítására indított, korlátozásai miatt a PRT nem tudott bekapcsolódni, még támogató elemként se nagyon. A szövetségesek erőltették volna a dolgot, sokkal keményebb fellépést vártak. Olyannyira, hogy a kérdés 2010-ben minden magyar tábornoki vagy miniszteri viziten felmerült, eredménytelenül. „Hát elég komoly szellemi erőfeszítés volt kimaradni a háborúból. Leidenberger tábornokkal, az északi régió parancsnokával az első negyven napom ilyen vitákkal ment el" – mondja Boldizsár Gábor ezredes, a PRT nyolcadik váltásának parancsnoka.

Az ezredes az üllő és a kalapács közé szorult. A szövetségesek mindenképpen többet akartak, de ő úgy érezte, nem tud mit tenni a hadműveletek sike-réért a mandátum megsértése nélkül. „Nézze, szárnybiztosítási műveleteket mi is elvégeztünk" – mondja. „Ha Sahabuddinban verekedtek, és le kellett zárni a főutat, én azt megtehettem, mert nekem egyébként is feladatom, hogy a főutat biztosítsam. Nálunk szálltak le a helikopterek, hozzánk vitték be a sebesülteket, felajánlottuk a tábor javítókapacitását, felderítőrendszerét, hozzánk bárki bejöhetett." A járőröket megszaporították a tartományi fővárosban, hogy kipótolják az offenzíva miatt kiesett rendőri erőket, és a csendben rozsdásodó BTR-eket is kivezényelték járőrre és lőgyakorlatra, hadd visszhangozzanak kicsit a hegyoldalak.

A lövészeket persze frusztrálta a helyzet. Őket arra képezték ki, hogy lőjenek, és most ott ültek, miközben a németek, az amerikaiak meg az afgánok odakint szívtak, a magyar OMLT-ről nem is beszélve. „Rohadtul utáltuk. Úgy éreztük, hogy a hasznunkat vennék. Pláne a BTR-ek 30 mm-es gépágyújának, érted. Az nem beszél félre" – mondja egy katona. „Mindenki alig várta, hogy lőhessen, aki meg nem lőhetett, az nagyon csalódott volt."

Boldizsárnak egyébként is majd meghasadt a feje a problémáktól, amiket a szűk mandátum jelentett. Tavasszal megjelent a táborban egy amerikai előretolt sebészcsoport, hogy akkor ők most ide beköltöznének, mert a kezdődő hadműveletekben minden bizonnyal sok lesz a sebesült, és ők fogják őket összevarrni. Csak az volt a gond, hogy nem lehetett tudni, a PRT jogilag adhat-e nekik támogatást. „Bejöttek a Jasonék, ami tök jó volt, csak éppen senki nem tudta, hogy ők NATO vagy Tartós Szabadság hadművelet. Még ők maguk sem. Azt mondta az őrnagy, hogy két nappal azelőttig még

Német katonai helikopter száll le a PRT mellett

a NATO-val voltak, csak aztán szóltak nekik, hogy vegyék le a karszalagot. Ami nekik mindegy is volt, mert orvosok, nekem viszont elég nagy bajt jelentett, még botrány is lehetett volna belőle" – mondja Boldizsár. A Tartós Szabadság hadművelet egy tisztán amerikai misszió, nem a NATO égisze alatt zajlik, és ezért a PRT felhatalmazása nem terjed ki rá – sőt, explicite el van tiltva attól, hogy ilyen műveletekben részt vegyen. Szerencsére végül kiderült, hogy „Jasonék" a NATO-val vannak, úgyhogy beengedték őket, és be is költöztek a kis focipályán felállított sátrakba, ahol szaporán varrogatták össze az egyre tempósabban beérkező sérülteket.

Nyáron a németek leküldtek egy zászlóaljnyi harcoló erőt Baglanba, hogy elvégezze azt a munkát, amit igazából a tartományfelelős magyaroknak kellene. A katonák beköltöztek a Puzei Sán-i helyőrségbe, és onnan kezdtek el járőrözgetni – és vérezni is. 2011 februárjáig kilenc embert is veszítettek.

A PRT-t nem csak a háború csinálta ki. Hozzájárult a kormány érdekte-

lensége is. A megtisztított területeken lett volna mit fejleszteni vagy akár segélyezni. Valamennyi osztogatással megpróbálkoztak a hadműveletek szüneteiben, de a PRT-nek nem volt akkora büdzséje, hogy a rendezésben érdemben részt tudjon venni. Ez eleve kicsi volt, de 2010-re kevesebb mint a felére csökkent. Ráadásul a kormányváltás miatti bürokratikus fennakadások oda vezettek, hogy a katonák egész évben nem kapták meg a fejlesztési pénzt. Boldizsárnak a mintegy 70 millió forintos CIMIC-költségvetéssel kellett gazdálkodnia végig. Amikor az afgánok és a NATO vele akarták kifizettetni két új harci támaszpont árát, az ezredes a szívéhez kapott. „Kétszázötvenezer dollárba került a két támaszpont. Nekem az egész tartományra volt ennyi pénzem, illetve egy kicsit több" – mondta a kezét széttárva.

„A műveletekben nem tudunk katonailag részt venni, a fejlesztésre pedig nincs pénz. Bezárult a kör" – foglalta össze keserűen Tölli István 2010 októberében. A nagykövet ráadásul úgy volt kénytelen hazajönni néhány hónappal később, hogy nem volt, aki átvegye tőle a posztot, mert a külügy képtelen volt időben embert találni arra a helyre, ami közben a magyar diplomácia egyik legfontosabb feladatává nőtte ki magát. Még a pályázatot is csak 2011. január 6-án írták ki, amikor Tölli már rég Budapesten volt. Mindez egyenes következménye volt annak a hozzáállásnak, amellyel Magyarország az egész misszióba belement: kevés pénzzel, kevés igazi elszántsággal és valódi stratégia nélkül, jelentős részben a megúszásra játszva. A katonák csinálgatták, ameddig a lehetőségek engedték, összességében nem rosszul. Amikor a helyzet keményebbre fordult, a dolog elakadt. 2011-re a HM, lényegében az egyedüli állami szereplő, amelyik komolyan vette az ügyet, 200 millió forintra akarta emelni az addigi 150 millió forintos CIMIC-költségvetést, hogy a többi minisztérium részéről kiesett fejlesztési pénzeket pótolja. De ez az összeg nem elég arra, hogy a lyukakat betömje. Nehéz volna azt állítani, hogy a magyar állam mindent beleölt volna ebbe a vállalkozásba. A PRT még egy honlapot sem tudott magának összehozni négyéves működése alatt.

Ezt az afgánok is észrevették. A baglani lakosság már évek óta tudatában volt annak, hogy nem biztos, hogy a legjobb PRT-t fogta ki magának. A magyarokat ugyan általában szerették, de arra elég hamar rájöttek, hogy nincs túl sok pénzük, és így nem lesz egyhamar Eldorádó. A kormányzó sikerességét pedig részben azon mérték, hogy mennyi pénzt tud a tartományba pumpálni. Ahogy pedig egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a magyarok se a biztonsággal, se a fejlesztésekkel nincsenek nagyon Baglan hasznára, úgy fogyott el a vezetés türelme. 2010 októberében a kormányzó nyíltan kijelentette: Magyarország talán jobban tenné, ha átadná a PRT-t egy gazdagabb országnak. Ekkor már a magyar PRT volt az egyetlen, amelyik ragaszkodott ahhoz az illúzióhoz, hogy ez egy viszonylag nyugodt környezet, ahol nem kell harcolni, viszont el lehet járőrözgetni és fejlesztgetni félgőzzel, a dolgok majd kialakulnak maguktól.

Budapesten nem tudtak mit kezdeni a kialakult helyzettel. Voltak olyanok – például Benkő Tibor vezérkari főnök –, akik úgy vélték, a PRT-t ilyen körülmények között nem lehet fenntartani, és az egész alakulatot haza kellene hozni. A tábornok ehelyett harcoló és kiképző feladatokra helyezte volna a hangsúlyt. Benkő szerint a PRT harci korlátozásainak feloldása nem jelentett volna megoldást. Úgy látta, a honvédség nem tud egyszerre kétfajta feladatot ellátni, harcolni és fejleszteni egy időben. Egyrészt azért, mert erre jelenleg nincsenek meg a technikai, anyagi és személyi lehetőségei. Másrészt pedig azért, mert egy harcoló alegység kiküldése önmagában még nem növelné olyan mértékben a biztonsági körülményeket, hogy a PRT folytatni tudja eredeti feladatait. „Vagy adok, vagy ütök. A PRT esetében a kettőt együtt nem lehet" – mondta 2011 januárjában.

Eleinte a PRT felszámolásával értett egyet Hende Csaba honvédelmi miniszter is. Hende első afganisztáni útjáról meglehetősen rossz benyomásokkal jött haza. „Azt mondta, látta a gyűlöletet az afgánok szemében" – mondja egy honvédelmi illetékes. De az amerikaiak hallani sem akartak a távozásról, és ezt erőteljes formában a magyar kormány tudtára is adták 2010 végén, amikor egy delegáció Washingtonba utazott. Úgyhogy a PRT csak lógott tovább a levegőben, a különböző erők kiegyenlítették egymást. Se előre, se hátra. Az apparátus már 2010 elején elkezdte vizsgálni, mit lehetne csinálni a megváltozott körülmények közepette, de nem tudták feloldani ezeket az ellentmondásokat. Végül úgy döntöttek, hogy folytatják tovább változatlan szabályokkal, aztán majd meglátják.

Hogy igazságosak legyünk: valóban nem evidens, mit lehetne csinálni Baglannal. Az ellenállást feltehetően fel lehet számolni elég emberrel, pénzzel, szervezéssel. De kétséges, hogy Magyarországnak, a NATO-nak és az afgán kormánynak rendelkezésére állnak-e ezek az eszközök. Ezek hiányában pedig a tartomány nem nagyon kínál mást, mint még többet az eddigi szenvedésből, PRT-vel vagy anélkül, harcoló alegységgel vagy anélkül.

Első ránézésre nem túl dicső történet ez. De ha a saját szemszögünkből nézzük, a tartományi újjáépítési csoport összességében mégis pozitív sztori, hiszen a hadsereg és a magyar nemzetközi fejlesztési szervezetek messze nincsenek ekkora feladatokhoz szokva. Önmagukhoz képest jelentős vállalkozás, ami végződhetett volna sokkal rosszabbul is. A magyar kormány által megszabott szűk kereteken és lehetőségeken belül sokat segített az afgánoknak, ha azoknak az erőknek nem is állhatott az útjába, amelyek a tartomány sorsát végül is meghatározták. A végtelen afgán szegénységben és káoszban talán elveszett, de amit elvégzett, azt nem kell szégyellnie.

A katonák, akik kint voltak a területen, soha nem áltatták magukat. A PRT minden váltása hagyott maga után a táborban egy kis emléktáblát valamilyen mottóval, ami leginkább kifejezte tevékenységüket. A legjobbat, egy Bethlen János-idézetet a 2010 őszén távozó nyolcadik váltás hagyta; kifejezte az egész missziót: „Mi is tudtuk volna, mit kellene tennünk, de cselekedtük azt, ami lehetséges volt.”[91]

MEGYÜNK, MINT A GÉP – A KÜLÖNLEGES MŰVELETI CSOPORT

Három perc.
Ha nem lenne olyan sötét, már lehetne látni a falut.
Két perc.

De fekete minden, csak a hegyek körvonala látszik a Chinook nyitott ajtaján keresztül, ahogy húznak el a dübörgő helikopterek mögött.

Egy perc, egy perc, mutatja a pilóta hátrafelé.

Gyomorgörcs.

Harminc másodperc. Már készen áll mindenki, mindjárt leszáll a madár.

Go, go, go, go, go!! – reccsen a rádióba, ahogy nagy zökkenéssel landol a Chinook a falu mellett, és már ugrál is mindenki kifelé a hátsó ajtón át bele a feketeségbe, és már rohan az előre megbeszélt célpont felé, te ehhez a házhoz, te arra figyelsz, mindenki tudja, merre megy, mindenki tudja, kit követ, és még jó, mert a vaksötétben úgysem látna semmit, a rotorok zakatolásától úgysem hallana semmit, és egyébként is, a pilóta már fordul hátra, az utolsó mutatja, hogy rendben, a géppuskás az ajtóból mutatja tovább, hogy *mehet!,* és már emelkedik is fel a madár és már ott sincs, harminc másodpercig, ha tartott az egész, dudududu, már rohannak be a faluba, ezeknek esélyük nincs, csak néznek fölfelé, hogy mi zúdult le rájuk az égből.

*

A Kabultól harminc kilométerre délnyugatra fekvő Wardak tartomány különösen undorító hely. Erre kanyarog az egyes főút, Afganisztán legfontosabb közlekedési artériája. 2008-ra itt is nagyon megromlott a biztonsági helyzet, a lázadók átlagosan hetente egyszer felégettek rajta egy konvojt, teljesen lehetetlenné téve a normális közlekedést. A tartomány a Hindukus lábánál helyezkedik el, a völgyeket szinte teljes egészében a tálibok tartották ellenőrzésük alatt, és már-már a fővárost fenyegették. Wardakban hasonló okok táplálták az ellenállás tüzét, mint Baglanban, csak sokkal magasabb

volt a hőfok. Az amerikaiak 2009 elején körülbelül 1200 katonát küldtek a lázadók felszámolására. Őket afgán kormányerőkkel, francia kiképzőkkel, valamint egy magyar speciális alakulattal egészítették ki. Utóbbiak a Magyar Honvédség elitalakulatából, a szolnoki 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóaljból kerültek ki.[92]

Történetünk idején a különleges műveleti csoport (KMCS) jelentette az afganisztáni magyar szerepvállalás csúcsát, a katonai részvétel folyamatos növekedésének végpontját. A KMCS rendkívül komoly dolog, amihez még csak hasonlóval sem próbálkozott a honvédség több mint fél évszázada. De ezekről a speciális műveletekről és végrehajtóikról keveset tudunk. Én magam teljesen véletlenül bukkantam rájuk. Egy francia OMLT-vel erőlködtem éppen Wardakban 2009 nyarán, amikor az egyik helyőrség bejáratánál megláttam lengedezni a magyar zászlót. „Mi a…?" De a katonáknak szabályosan leesett az álla, amikor besétáltam a körletükbe, ráadásul egy viszonylag jó állapotban lévő kék ingben.

A KMCS-ről odahaza szinte senki nem tudott, legalábbis a hadseregen és egy maroknyi katonai-biztonsági szakértőn kívül. A honvédelmi minisztérium egy szűkszavú közleményt adott ki arról, hogy a fiúk léteznek és a szokásos nemzeti kötöttségek nélkül működnek valahol Afganisztánban. Ebből néhányan levonták a következtetést, hogy a KMCS harcol vagy ehhez hasonló missziókat végez. De részletek soha nem jelentek meg, és nem szerették nagydobra verni, mit csinálnak pontosan, hiszen ezeknek az alakulatoknak a tevékenységét minden ország szereti a nyilvánosságtól elzárva kezelni.

A magyar különleges műveleti zászlóalj egy ejtőernyős alakulatból nőtt ki, korábban mélységi felderítőknek hívták őket. A különleges műveleti képességek kialakítását az elmúlt öt évben kezdték meg, elsősorban amerikai támogatással. A zászlóalj 1990-ben vette fel gr. Bercsényi László, a Franciaországban üstökösszerű katonai pályát befutott kuruc hős nevét.*

* A szatmári béke után Franciaországba menekült gróf jellemző módon odakint többre vitte, mint idehaza. Katonai sikereiért Franciaország marsallja lett, és a francia hadsereg legrégebbi, ma is aktív alakulata, az általa 1720-ban alapított 1. huszárezred ma is őrzi nevét: *les hussards de Bercheny.*

Kétéves kiképzésüket egy amerikai Mobile Training Team segíti: ezeknek a kis amerikai alakulatoknak az a feladata, hogy szövetséges országok katonaságának nyújtsanak kiképzést és felkészítést, ez esetben például merülést, ejtőernyős ugrást, hegyvidéki hadviselést, terroristaellenes képességeket és felderítést.

Az első század 2007-ben állt fel, és 2010-re a zászlóalj már arra is készen állt, hogy maga tartson képzéseket más szövetséges országok katonáinak. Sok katonájuk Amerikában is elvégzett különböző tanfolyamokat. Fegyverzetük is megkülönbözteti őket a honvédség alaplövészeitől és felderítőitől: például nem a tiszteletre méltó AK-63-ast használják, hanem az amerikai karabélyt, az M4-est, és fejlettebb híradórendszerrel dolgoznak. Wardak az első olyan missziójuk, ahol különleges képességeiket is használniuk kell, bár korábban is bevetették őket Afganisztánban, például a kabuli könnyűgyalogszázad részeként, a tartományi újjáépítési csoportban, illetve Irakban, kiképzőfeladatok ellátására.

A magyar vezetés számára okozott némi agonizálást, hogy elszánja magát az afganisztáni KMCS létrehozására. „Ott egy mentális küszöböt kellett átlépni" – mondja egy vezető kormányzati tisztviselő, aki részt vett a döntés előkészítésében. „Addig mi voltunk a NATO latrinatisztítói. Hogy mi nem vagyunk hajlandók tíz harcolót küldeni, inkább küldünk háromszáz latrinatisztítót, hogy egy súlyban legyünk. De ez egy régi álom volt a katonák részéről, és volt egyfajta várakozás is az amerikaiak felől."

A politikai prioritások felülírták a félelmeket. A magyar–amerikai kapcsolatokban 2008-ban feszültséget okozott, hogy a kormány elkötelezte magát a Déli Áramlat földgázvezeték mellett, ami orosz földgázt szállítana Európába, és az Európai Unió és az Egyesült Államok által támogatott Nabucco vezeték versenytársa. „Az óriási gáz volt, a szavahihetőségünket vonta kétségbe az amerikaiaknál. Hogy mi kiegyeztünk az oroszokkal és elárultuk az ameri-kaiakat" – emlékszik vissza az előbb idézett illetékes. „A Déli Áramlat-aláírás előtt két-három nappal voltam kint Washingtonban Daniel Friednél, az európai ügyekért felelős külügyi államtitkárnál, hát leüvöltötte a hajat a fejemről, persze a diplomácia eszközeivel. Hogy ők nagyon sajnálják, mert szerintük ez nekünk nem jó üzlet, de persze elfogadják, mert a saját dolgainkról mi döntünk. De hogy akkor nekünk talán egy

másik irányba kellene elmozdulnunk. Végül megenyhült, és azt is mondta, hogy nagyon becsüli, hogy mi egyáltalán eljöttünk ide, mert például a görögök, akik szintén aláírtak az oroszokkal, azóta a telefont sem veszik fel."

„Szóval, ez nagy ügy volt, és a szavahihetőségünk forgott kockán. Ez belejátszott abba, hogy jelentősebb erőket küldjünk Afganisztánba. Voltak kockázatelemzések, és végül arra jutottunk, hogy ha mi ki merjük mondani, hogy megyünk, akkor a katonák meg tudják csinálni. Hogy nekünk most le kell valamit tennünk az asztalra, és igen, képesek vagyunk rá, és akarunk menni az amerikaiakkal. Az is ott volt, hogy akkoriban a Fidesz nagyon sokat tárgyalt April Foley-val, az amerikai nagykövettel. Atlantistábbak akartak lenni az atlantistáknál. Hogy a kormány milyen bizonytalan, de ők nem. És erre a kormány azt mondta, hogy mi sem vagyunk rosszabbak a Deákné vásznánál" – mondja a tisztviselő.

Valójában ez csak egy lökés volt a sok közül. Harcoló alegység kiküldése akkor már egy éve napirenden volt. 2006 után folyamatosan nyomás nehezedett a NATO-tagállamokra, hogy növeljék erőiket az országban. Szekeres Imre Gyurcsány Ferenc miniszterelnöknek írt 2007-es levelében, amelyben a 2008 utáni időszak afganisztáni terveit ismerteti, három opció szerepelt: a tartományi újjáépítési csoport (PRT) megtartása (annak mandátuma 2008 végén lejárt volna); a PRT felszámolása, helyette harcoló alegység küldése Dél- vagy Kelet-Afganisztánba; vagy a PRT megtartása *és* kisebb harcoló alegység küldése. További két opció volt a PRT felszámolása és egyéb, kevésbé jelentős szerepek vállalása Kabulban vagy az ország más részein. Ezeket a HM nem támogatta, attól tartva, hogy az ország tekintélyének árthat, ha kisebb erőkkel vesz részt a műveletekben, vagy legalábbis kevésbé látványosan.*

* Érdekes, hogy a bürokratikus csatározásokban jártasnak tekintett Szekeres Imre milyen érveket vet be az afganisztáni jelenlét csökkentése ellen: a PRT feladása, ahelyett más PRT-kbe való beszállás, támogatás esetére költségemelkedést jósol, holott saját PRT működtetésénél jelentősebb költségigényű feladatot elképzelni sem igen lehet, legalábbis ezen a részvételi szinten. Szintén figyelemre méltó, hogy a kormány már 2007 elején, kevesebb mint fél évvel a PRT beindítása után azon elmélkedett, hogy jelentően kiterjeszti a magyar katonai szerepvállalás méretét vagy természetét.

A levélben érezhető a honvédelmi miniszter bizonytalansága, annak latolgatása, hogy a diplomáciai előnyöket és a politikai-biztonsági kockázatokat hogyan lehetne a legjobban egyensúlyba hozni. Szekeres szerint a harcoló alegység küldése mellett az szólt, hogy ezzel az ország teljesítené a NATO elvárásait, úgy az Afganisztánban egyre romló biztonsági helyzetnek megfelelően nagyobb hangsúlyt fektettek a komolyabb feladatokra, a sokkal veszélyesebb déli, keleti régióban; hogy az ország és a honvédség elismerést váltana ki a NATO-ban és „nem adna teret az utóbbi időkben felerősödő hangoknak [brit, kanadai és holland részről], mely szerint egyes tagállamok [köztük Magyarország] csak alibi tevékenységet folytatnak a viszonylag békés északi és nyugati területeken"; valamint hogy „új területen biztosít tapasztalatokat a Honvédség számára, mely elősegíti a további fejlesztéseket, és új képességeket teremt." Szekeres ugyanakkor tartott a belpolitikai kockázatoktól, a nehéz kommunikációtól „az eleve feltételezett veszteségek miatt", „a súlyos személyi sérülés veszélyétől, esetleges halálos áldozatoktól", illetve hogy a „hazai viszonyoktól még inkább eltérő természeti környezetben kell tevékenykedni (sivatag, magas-hegység [sic])".[93]

Az előnyök között Szekeres azt is megemlítette, hogy a különleges műveletiek bevetése „elejét [venné] az esetleg negatív amerikai észrevételeknek a [Honvédség] különleges műveleti erőinek alkalmazhatóságával kapcsolatban". Az amerikaiak jelentős támogatást nyújtottak a Bercsényi fejlesztéséhez, és nem tetszett nekik, hogy addig még soha nem vetették be őket igazán éles misszión. „Az amerikaiak nyilván nem a két szép szemünkért segítettek" – mondta egy honvédelmi illetékes 2010-ben, amikor a kormány úgy döntött, megduplázza a KMCS létszámát.

*

A Wardakba telepített különleges műveleti csoport 2009-ben egy tucat magyar katonából állt, akiket négyhavonta váltottak, és egy amerikai csoporttal együtt dolgoztak. Feladatuk ugyanaz volt, ami a szövetséges erő egészének: a főút nyitva tartása a konvojok előtt, és ezzel Kabul védelme. Ennek érdekében a KMCS úgynevezett *capture-or-kill* (elfogni vagy meg-

ölni) műveleteket hajtott végre, amelyeknek az volt a célja, hogy azokat az ellenálló-hálózatokat, amelyek bombatámadásokkal, rajtaütésekkel a főutat zargatták, felszámolja. NATO-erőként a KMCS-nek nem volt rá jogosultsága, hogy saját maga rúgja be az ajtókat, és letartóztassa vagy megölje ezeket a tálib vezetőket – magyar katona hadiállapot híján ilyet egyébként sem csinálhatna külföldön. A katonák tehát egy afgán rendőrszázaddal együttműködve hajtották végre ezeket a műveleteket. Feladataik közé tartozott a rendőrszázad kiképzése, a műveletekre való felkészítése is.[94]

Az természetesen csak illúzió volt, hogy a műveleteket az afgán rendőrök csinálják, a magyarok és az amerikaiak „támogatásával". Valójában ezek magyar–amerikai műveletek voltak, amire afgán rendőröket is magukkal vittek, mert a NATO-szabályok és az afgán törvények ezt megkövetelték. De sokszor csak a baj volt velük. Megbízni ugyanúgy nem lehetett bennük, mint baglani kollégáikban. A szövetségesek egy idő után rászoktak, hogy bevetés előtt elvették tőlük a mobiltelefont, mert egyikük egyszer művelet közben bukott le, hogy a tálibokkal sms-ezik – az alegységet meg is támadták az ellenállók. Hogy a pontos feladatról csak közvetlenül indulás előtt tájékoztatták őket, az alapvető lett. Gyakran még azt is csak az utolsó pillanatban közölték velük, hogy indul a művelet, és ez nem csak egy gyakorlat. Próbálták őket szűrni valahogy, de ahogy egy amerikai tiszt fogalmazott, „itt mindenki fizet mindenkit".

A katonáknak maguknak kellett gondoskodni a tábor kialakításáról is. A legtöbb különleges alakulathoz hasonlóan a magyar KMCS-t is elzavarták a helyőrség legtávolabbi pontjára. Ez viszonylag gyorsan otthonos kis szegletté nőtte ki magát, kis házikókkal, lőtérrel és mellette takaros sorokban parkoló Humveekkal és MRAP-ekkel. A helyőrség nem volt rossz hely, de persze olyan jó se: időnként beaknavetőztek a tálibok, és az ember szaladhatott a bunkerbe kucorogni, amíg a tüzérek vissza nem lőttek, és be nem mondták az *all-clear* jelzést. A Honvéd Vezérkar összesen tíz ilyen belövést tart számon az elmúlt két évben, de nem tudni, hogy ez mennyire megbízható statisztika: Wardakban voltak olyan helyőrségek, amelyek egy hét alatt kaptak ennyit (igaz, a tálibok általában még a tábort se találták el).

A bevetések kétfélék voltak: kapcsolattartás a lakossággal vagy rajtaütés.

A kapcsolattartás sok tekintetben nehezebb, mint a rajtaütés: Afganisztán olyan, mint egy kaleidoszkóp, alig-alig lehet eligazodni a bonyolult törzsi és politikai összefüggések káoszában, irtózatosan nehéz felmérni, hogy ki kivel van, ki mond igazat és ki nem. A KMCS olyan területekkel, településekkel foglalkozott, ahol valami probléma volt: ahova a felderítők szerint lejártak a tálibok, vagy ahonnan időnként megaknavetőzték a helyőrséget. Begurultak a páncélozott terepjárókkal, és mindenféle ajándékok vagy pénz osztogatásával próbáltak információra és barátokra szert tenni – de egyúttal mutatni is az erőt. (– „Innen belőttek a táborunkba pár napja, polgármester, mi a helyzet? – Á, nem innen vannak a tálibok, a hegyen túlról. Mi se akarjuk, hogy idejöjjenek, mert akkor a repülőgépek lebombáznak minket. – Hát, az előfordulhat. Szóval kik voltak azok, akik lőttek?") Volt, ahol kisebb fejlesztési projekteket is kezdeményeztek, hogy a helyieket az oldalukon tartsák]. Volt, ahol egyből nekiálltak kutyákkal átkutatni a házakat.

Az együttműködési szándék vegyes volt: a legtöbben túlságosan féltek a táliboktól ahhoz, hogy megkockáztassanak információt adni a katonáknak. Az informátorokat, ha lebuknak, megölik a tálibok. De mégis volt mindig egy-egy ember, aki beszélt: akár pénzért, akár személyes meggyőződésből. Volt olyan, akinek megölték a családját a tálibok, és így akart bosszút állni. Volt olyan, aki ki akart vándorolni Amerikába a családjával együtt, és ehhez kért segítséget. Fizetni volt a legkönnyebb: az amerikaiaknak volt dollárjuk, amennyi csak kellett. Részben ezen információ alapján tervezték meg, kik azok a fickók, akik ellen mozdulni kell, és hol vannak. „Az egész felderítőmunka messze nem olyan kúl, mint a filmekben" – mondja az amerikai tiszt.

Ami viszont olyan, mint a filmekben, az a *capture-or-kill*, az igazi, helikopteres rajtaütés, pláne ha éjszaka hajtották végre. Ezek tálib vezetők, pokolgépkészítők, különböző fegyveres szervezetek fontosabb tagjai ellen irányultak. Mindent részletesen begyakoroltak a táborban, még indulás előtt, mindent megnéztek a térképen, a terepasztalon, de olyan aprólékossággal, hogy kint a területen már mindenki pontosan tudja, hogy merre kell indulnia, hova, melyik házhoz kell szaladnia, mit kell csinálnia. A rendőrökkel külön el kellett bíbelődni: volt olyan, akinek egyáltalán nem volt alkalmas cucca a bevetéshez, papucsban jelent meg, rossz volt a fegyvere, nem volt

nála elég lőszer, nem tudta, hogyan kell ülni és viselkedni a helikopterben. A bevetéseket jellemzően éjszaka hajtották végre, helikopterrel vagy terepjárókkal, és általában nagy erőkkel, légitámogatással együtt, hogy az ellenségnek esélye se legyen. A cél jellemzően az volt, hogy az ellenséges vezetőt élve, lehetőleg puskalövés nélkül elfogják és beszállítsák a bázisra.

Indulás után a helikopterek teljes sötétben manővereznek a hegycsúcsok és hegygerincek között, és viszonylag gyorsan elérik a célterületet – Wardak nem olyan nagy. A Chinook csak annyi időre száll le, hogy a végig nyitva lévő hátsó ajtón át a katonák kiugráljanak a vaksötétbe, aztán rohanjanak is a célépületek felé. Ez az egyik legkockázatosabb pillanat. Annyi minden elromolhat. Volt, hogy a helikopter teljesen rossz helyen szállt le, és több mint egy kilométert kellett rohanni a célterületig. Volt, hogy a pilóta egy hegyoldal szélén rakta le a gépet, hogy az első kilépő két métert zuhant a vaksötétben, és csak a szerencsének köszönhető, hogy nem törte ki a nyakát. Volt, hogy a helikopternek a rotorja vagy a lába sérült meg a landoláskor, és úgy kellett kiugrálni belőle, hogy a pilóta közben félig a levegőben tartotta a gépet.

De ha minden rendben megy, a helikopter már húz is el, már mindenki szalad a cél felé, mindenki tudja, hova kell menni, vagy legalább azt, hogy ki után kell szaladni. Van, aki az épületek tetején foglal el pozíciót: a parancsnok, a híradós; a falu felett pedig egy pár Apache helikopter a biztonság kedvéért, még feljebb néha egy F-16-os. A többiek körbeveszik a célépületeket, van, aki biztosít, van, aki dörömböl az ajtón, aztán ha nem nyitják ki, robbantják az ajtót vagy lelövik a zárat, és már szaladnak is befelé a katonák, elöl a rendőrökkel, szobáról szobára, szekrényről szekrényre, hol van a célszemély. Úgy zúdulnak be, mint egy orkán, az emberüknek legtöbbször kapcsolni sincs ideje, hát még ellenállni, még magához sem tért, már kint van a ház előtt a többivel, már egy másik házhoz mennek a katonák. Jön be a rengeteg ember, a repülőgépek a levegőben, a helikopterek lövik a hegyek oldalát, remegnek a házak, senkinek nincs kedve ellenállni. Az egész művelet a meglepetés és az elsöprő agresszió keveréke. A KMCS legtöbb váltása úgy csinálta végig a négy hónapos missziót, hogy egyszer sem sütötte el a fegyverét, mert nem volt rá szüksége.* A tálibok üzengettek befelé a táborba, meg hergelték őket, hogy csak jöjjenek, elintézik őket – de amikor mentek, azt már inkább nem várták be.

Fotóval vagy a helyszínre kivitt informátorral választják ki a célszemélyt – az informátoron csuklya van vagy símaszk, nehogy felismerjék. Az embert, ha megvan, a rendőröknek kell megbilincselni. Aztán irány a kiemelőpont, biztosítás körbe, a begyűjtött arcok a földön fekszenek, amíg meg nem jön a helikopter, és már nyomás is vissza táborba – vagy a következő faluba. Ha fegyvert, robbanóanyagot találnak, azt felrobbantják, vagy szétlövik az Apache-ok az égből.

De szinte sose megy úgy minden, ahogy kellene. Néha időben kapcsolnak a tálibok, hogy jön a NATO, szétspriccelnek többfelé, húznak el motoron a kis hegyi ösvényeken a sötétben. Néha megneszelik, hogy valami készül és még a művelet előtt kislisszolnak, hogy inkább le is fújják az egészet. Van, hogy több házat is meg kell nézni, míg meglesznek. És hát személyije senkinek nincs, és mintha mindenki ugyanúgy nézne ki, pláne a sötétben. Kit is keresünk? A műveletek így a legjobb esetben is bizonytalan kimenetelűek, pedig az ellenség még csak nem is lőtt vissza. Négy, nyolc, tizenkét, tizenhat óráig is eltarthatnak. Közben esetleg mást is kell keresni, főleg fegyverlerakatot: találtak lőszert, gránátot, magyar karabélyokat, orosz géppuskákat, meg robbanóanyagot és rádiót is. Az ellenállók okosak, a legvadabb helyekre rejtik el a dolgaikat. Például barlangokba, amiket egyébként vécének használnak, hogy a szag megzavarja a bombakereső kutya szaglását. Lehet, hogy teljesen rossz volt az információ. Lehet, hogy átépítették a területet és meglepetésként hat minden. Minden bevetés tervezés és improvizáció keveréke. Az is lehet, hogy nem a megfelelő személyeket hozták el: az elfogottakat az amerikaiak a bázison megvizsgálják, kihallgatják, és néha úgy döntenek, hogy mégsem ők kellenek: ezeket ajándékokkal, kárpótlással, bocsánatkéréssel elengedik. Még olyan is volt, aki azt

* A Honvéd Vezérkar mindössze egy harcérintkezést tart számon a KMCS egész eddigi tevékenységi idejére

mondta: neki megérte, mert még sose repült. De van, aki megy a sittre, ott pedig lehet, hogy csak akkor kap enni, ha a rokonai visznek neki. Bár az elfogott személyeket elvileg mind az afgánoknak kellene átadni, legalább egy olyan személy volt, akit az amerikai tengerészgyalogosok vittek el.

Mindez némi aggodalomra ad okot. Az éjszaka közepén elragadott embereket a megbízhatatlan, korrupt és nem éppen humánus afgán igazságszolgáltatásnak adják át. Még a táliboknak is joguk van a tisztességes elbánáshoz, arról nem is beszélve, hogy egyáltalán nem biztos, hogy mindenki, akit elfognak, valóban részt vett a fegyveres ellenállásban. A Human Rights Watch (HRW) nevű New York-i emberi jogi szervezet 2008-as jelentése idéz egy esetet, amikor megfigyelőinek a jelenlétében egy bíró harminc perc ülésezés után, a védelem és a megfigyelők szerint bizonyítékok és tanúk hiányában tíz év börtönre ítélt egy vádlottat.[95] Az afgán titkosszolgálat ügynökeivel kapcsolatban felmerült a vád, hogy verik és kínozzák az ellenálló tevékenységgel vádolt személyeket, köztük olyanokat is, akiket NATO-országok fogtak el és adtak át nekik.[96]

A problémát még az amerikai katonaság is elismerte. A 2009 szeptemberében megjelent McChrystal-jelentés, amit az afganisztáni NATO-erők parancsnoka, Stanley McChrystal tábornok írt, úgy fogalmaz, hogy „Afganisztánnak olyan fogva tartási mechanizmusokat kell kiépítenie, amelyek tiszteletben tartják az afgán emberek [jogait]. Ennek hiánya a misszió sikerét veszélyezteti."[97] Azt szintén igen részletesen dokumentálták az elmúlt években, hogy az amerikai katonaság esetenként milyen embertelenül bánt az afganisztáni és iraki hadszíntéren elfogottakkal. Nem tudjuk, hogy a magyar katonák együttműködésével elfogott afgánoknak mi lett a sorsuk, akár az afgánokhoz, akár az amerikaiakhoz kerültek, de a körülmények alapján elképzelhető, hogy nem minden esetben jártak el velük szemben tisztességesen.

Az, hogy az ellenállók nem vállaltak nyílt ütközetet, nem jelenti egyúttal, hogy a munka veszélytelen volt. Ahogy a reguláris alakulatokra, a különlegesekre is elsősorban a rejtett pokolgépek, az aknatámadások jelentették a veszélyt. A KMCS második váltását egyszer fel is robbantották a főúton, a hegyek lábánál, de úgy, hogy a 16 tonnás szuperpáncélozott MRAP terepjáró felrepült az égbe, majd végigpattogott a főúton, mint egy matchbox, és több mint ötven méterre állt meg a robbanás pontjától. A masszív és okos páncélozásnak hála mindenki komoly sérülés nélkül megúszta. Egy gyengébben védett Humveenak, amit a magyarok használnak, esélye sem lett volna.

Azok az ellátásbeli problémák, amelyek a többi magyar alakulatot érintették, a KMCS-t sem kímélték. A lőszerellátástól kezdve a harctéri morfiumon keresztül egészen a fegyverekig majdnem mindennel volt gond, főleg az első időkben. Néha annyira nem volt lőszer, hogy nem tudták mivel gyakoroltatni az afgán rendőröket a lőtéren. Az első váltásnak még magának kellett megvennie a kiegészítőket az M4-es karabélyokra, mert a honvédség nem adott se lézert, se vöröspontos irányzékot. Az amerikaiak nagyon sokat segítettek, gyakran informális alapon.

Az amerikai tiszt, akitől ezeknek az információknak a jelentős része származik, csak méltatni tudta azoknak a magyaroknak a professzionalizmusát, akikkel együtt dolgozott. Bevetésük áttörést jelent annak a Magyar Honvédségnek, ami az elmúlt húsz évet inkább csak túlélési üzemmódban töltötte. Ez egyértelmű siker, és 2011-ben még egy KMCS indult Afganisztánba.

KONKLÚZIÓ

Hogyan lehet ezt az egészet értékelni?

A magyar katonák teljesítették azt, amit elvállaltak, helytálltak a legnehezebb feladatokban is. Nincsen okuk szégyenkezni, és sokuk találékonyságban, kitartásban, empátiában nemcsak felvette a versenyt a nagyobb és gazdagabb országok katonáival, de példát is mutathatott nekik. A sok gyermekbetegség és hiba ellenére a vállalkozás elismerésre méltó: egy olyan hadsereg, ami hatvan éve nem vívott háborút és nem vett részt ehhez hasonlítható expedíciós feladatokban, összességében helytáll egy olyan konfliktusban, ami innen több ezer kilométerre zajlik, hihetetlenül nehéz földrajzi és klimatikus viszonyok, bonyolult politikai és teljesen idegen kulturális körülmények között. Ami a legfontosabb: a honvédség 2010 végéig csak négy katonát veszített el, és ez persze néggyel több annál, mint ami jó volna, de ahhoz képest, hogy hetedikéve vagyunk Afganisztánban, nem sok. Ennél majdnem minden NATO-ország nagyobb veszteséget szenvedett, és nem csak azért, mert mindenki annyival keményebben belemegy a sűrűjébe, mint a magyarok. A harci feladatokat is vállaló alegységeknek eddig még igazi sérülésük sem volt, ami a szerencse mellett dicséri szakértelmüket is (bár volt pár katona, aki rácsapta a kezére a néhány száz kilós Humvee-ajtót).

Hogy a szakértelem, a leleményesség és az elszántság nem mindig volt elég – különösen a PRT esetén –, arról nem is annyira a terepen lévő katonák tehetnek, mint inkább az ország alacsony politikai tűrőképessége; a Magyar Honvédség gyenge felszereltsége és alacsony harci képességei, amelyek nem tették lehetővé, hogy agresszívabb stratégiát válasszanak; a pénzhiány, ami megkötötte a kezüket a fejlesztések, a felszerelés modernizálása területén; és a sok tekintetben lassan alkalmazkodó politikai és katonai vezetés. Nem feltétlenül igaz, hogy az ország lehetőségei annyira korlátozottak lennének, hogy automatikusan ennyi és csak ennyi pénzt tudott volna erre fordítani: Csehország, egy csak valamivel fejlettebb ország, mintegy kétszer annyit költött PRT-re, mint Magyarország.[98] Tény, hogy a 2006 után állandósuló költségvetési válság kétségkívül megkötötte a politikusok kezét. De a költségvetési válságról ki tehet? Csak ők. Ez nem külső körülmény.

A pénznél alapvetőbb probléma a politikai elit hozzáállása a külpolitikai és honvédelmi kérdésekhez. Mint egy magyar NATO-tiszt megfogalmazta, Magyarországon azokban a kérdésekben van nemzeti egyetértés, amelyek senkit sem érdekelnek igazán. A Magyar Honvédség az egyik ilyen kérdés. Az elmúlt években, évtizedekben alig-alig voltak, akik komolyan elgondolkodtak azon, hogy mit is kezdjen az ország húsz-harmincezer katonával egy olyan érában, amikor nincs reális külső katonai fenyegetés, viszont olyan katonai és biztonsági szövetségek – a NATO és az Európai Unió – tagjai vagyunk, amelyek feladatuknak érzik a globális válságok kezelését is a klasszikus területvédelmen túl. Még akkor is, ha az elmúlt tizenöt év liberális intervencionalizmusára részben épp az afganisztáni háború patthelyzete tehet pontot. A politikai pártok képviselői, az Országgyűlés honvédelmi bizottsági tagjai is csak elvétve mutattak bármiféle érdeklődést a misszió iránt.

A Honvédelmi Minisztérium és a katonai vezetés gyakran megkésve vagy utólag reagált a problémákra. Amikor 2008-ban meghalt két tűzszerész, egyszerre lett pénz a legmodernebb páncélozott járművek és robotok beszerzésére. Kevlársisak után akkor kezdtek el rohangálni, amikor két katona is meghalt egy támadásban. A honvédség átgondolatlan, nagyrészt leépítésekből álló reformja és alulfinanszírozottsága, az afganisztáni misszió ezekből fakadó nehézségei egyenesen következnek az érdektelenségből és a koncepciótlanságból. A 2006 utáni években az államigazgatás még az egyébként meglévő stratégiai gondolkodási képességének nagy részét is elveszítette, hiszen szinte permanens politikai válsághelyzet volt az országban. Az ilyesmire az apparátus különösen érzékenyen reagál. Jórészt ugyanez az érdektelenség, koncepciótlanság és pénztelenség jellemezte a PRT fejlesztési tevékenységét is.

A vezetők érdektelensége persze részben függvénye annak, hogy általában a magyar közvéleményt sem igen érdekli, hogy mi történik határainkon túl. És ha érdekli is, abban nem igazán hisz, hogy felelősséget is kellene vállalnia a világ problémáiért, saját, közvetlen bajain túl. A vezetők gyak-

ran – helyesen vagy helytelenül – úgy érezték, hogy kezüket megköti a közvélemény érdektelensége, ellenszenve az áldozatokkal és sok pénzzel járó külföldi szerepvállalásokkal szemben. És persze ők maguk is itt nőttek fel, ebben a közegben, részét képezik a köznek és minden nyavalyájának. Ez nagyon megnehezíti, hogy a honvédség a jelenleginél komolyabb békefenntartó feladatokat, vagy az afganisztánihoz hasonló, igazából már a béke-kikényszerítés kategóriájába tartozó feladatokat lásson el. Ha valaki a magyar szerepvállalást évek óta tartó folyamatában nézi, sokszor az az érzése támadhat, hogy a szövetségesi feladatokat teljesítjük, de csak anynyira, amennyire kell, és csak azért, mert muszáj. Túlélésre játszva. Ahogy egy Afganisztánt többször is megjárt magyar tiszt fogalmazott, „olyan magyarosan".

Az elmúlt évek részvétele jól megmutatta azt is, mire képes és mire nem a Magyar Honvédség, személyi állományát, technikai ellátottságát és működési szabályait tekintve. A könyv zárásakor két műveleti támogató csoport, két különleges műveleti csoport és egy tartományi újjáépítési csoport alkotta a magyar katonai erőfeszítések gerincét, és jó részük még 2010 végén is finoman szólva szerény és idejétmúlt felszereléssel tevékenykedett. A harci feladatokat is ellátó alakulatra egyre nehezebb volt összeszedni az embereket, mert a honvédség nem rendelkezik olyan felkészültségű szárazföldi erőkkel, hogy durván két szakasznyi katonát simán és rendszeresen ki tudjon adni ilyen feladatokra. Benkő Tibor vezérkari főnök azt mondta, hogy 2011 elején háromezer ember hiányzott a honvédségből. A jogszabályok, amik mellett dolgozni próbálnak, gyakran útban vannak, mert a hazai munkára vagy békefenntartásra tervezték őket, nem háborúra, a bürokrácia pedig sokszor nem érti – vagy nem akarja érteni – a kinti körülményeket és problémákat. Akár területvédelemre, akár komolyabb missziózásra szánja Magyarország a hadseregét, ez így kevés lesz.

A hadseregen belüli rossz kommunikációról már szóltunk, de ugyanez elmondható az egész magyar államigazgatásról is. Miniszterek, államtitkárok, főosztályvezetők mind-mind gondoltak valamit a magyar szerepvállalás feladatairól. A saját szakterületét láthatóan mindenki jól ismerte, ám a többi szereplő tevékenységéről és céljairól gyakran csak félinformációk álltak

rendelkezésére. Ez sokszor bizalmatlansághoz és széthúzáshoz vezetett. Ez biztosan nem vált a munka javára.

Más kelet-európai országokkal összehasonlítva a magyar részvétel mérete és értéke vállalható és arányos. A cseheknek egy tartományi újjáépítési csoportjuk, egy műveleti támogató és összekötő csoportjuk és egy különleges műveleti csoportjuk van Afganisztánban, hasonlóan hozzánk. Viszont ők többet költenek fejlesztésre, és katonáik száma 2011-ben körülbelül hétszázra nő a magyar ötszázzal szemben. Ez nagyjából tükrözi is a cseh gazdaság és fegyveres erők valamivel nagyobb teljesítőképességét.* A lengyelek és a románok hozzájárulása nagyobb, mint a miénk, de ezek nagyobb országok, nagyobb hadsereggel. A szlovák hadsereg és honvédelmi költségvetés nagyjából akkora, mint a magyar, de afganisztáni részvételük kisebb és kevésbé szofisztikált. A térségbeli többi ország hozzájárulása nagyjából arányosan kisebb, leszámítva Észtországot, ami az egész szövetségből kiemelkedik: stabilan egy harcoló századot tart Helmandban, Afganisztán legveszélyesebb részén, holott Európa egyik legkisebb országa. Igaz, ennek meg is van az ára: 2010 végéig nyolc katonát veszítettek.

Mégis, talán lehetett volna többet költeni, államháztartási hiány ide vagy oda: többet fejlesztésekre a koldusszegény afgánoknak, hogy a végén ne akarjanak tőlünk, „egész Afganisztán legrosszabb PRT-jétól" megszabadulni, és főleg több és jobb felszerelést a katonáknak, akik közül gyakran még azoknak is maguknak kellett megvenniük kulcsfontosságú eszközöket, akiket a Magyar Honvédségből hatvan éve először kértek arra, hogy harcban is kockáztassák az életüket. És lehetett volna jobban odafigyelni: az újabb, modernebb eszközöket, fegyvereket gyorsabban beszerezni, a fejlesztésnek átgondoltabban, rugalmasabban, ambiciózusabban nekifogni, az egész missziós rendszert gyorsabban és alaposabban átidomítani, főleg a 2009 után kialakult helyzetre. Nem lehet mindent a pénzhiányra fogni.

Ami a nyilvánosságot illeti, az egész művelet súlyos deficitet szenved, de leginkább a különleges műveleti csoport. Az ő munkájukat övező, gya-

* Nominálisan a két hadsereg kb. ugyanakkora, de a csehek mintegy harmadával többet fordítanak honvédelemre

korlatilag teljes hallgatás nem igazán indokolt. A HM szerint ezt a katonák biztonsága és az ország terrorfenyegetettségének minimalizálása indokolja. Ezek legitim érvek. De valójában nem világos, hogy a nyilvánosság kizárása ténylegesen mit tesz hozzá biztonságunkhoz, hiszen azok, akiktől leginkább tartanunk kell, úgyis tudják, hogy a magyar katonák ott vannak és mit csinálnak – hogy mást ne mondjak azért, mert magyar zászló van a terepjáróikra tűzve, amelyekkel két éve járják a hegyeket. A különleges képességek jellege egy fokig talán indokolhatja a titkolózást. De az internet korában ezek irreális elvárások. Kevés ilyen alakulat van, amit valóban teljes homály övezne – csak próbáljuk meg beütni a nevüket a Google-ba.

A legfontosabb, hogy a nyilvánosság kontrollja alól egy különleges alakulat sem vonhatja ki magát pusztán azért, mert ez a neve és mert speciális feladatokat lát el. Sőt, annál kevésbé, különösen, ha a háború és a feladat, amiben bevetik, annyira ellentmondásos, mint az afganisztáni. Háborút vívni nem szabad titokban, mert az a legnagyobb hibák és igazságtalanságok táptalaja lehet. Ez minden fegyveres alakulatra igaz, különösen a harcolókra. Alapos figyelemmel kell követnünk a munkájukat, éppen azért, mert annyira érzékeny. A nyilvánosság nyomása legalább arra jó lehet, hogy a katonák gyorsabban megkapják azt a felszerelést, amire szükségük van. Azt pedig, hogy Magyarország elfogadhatónak érzi-e azokat az erkölcsi buktatókat és kompromisszumokat, amelyekkel a háború elkerülhetetlenül jár, csak akkor tisztázhatjuk, ha a nyilvánosság tud róluk.

De talán a legfontosabb, hogy a jó oldalon állunk. A NATO afganisztáni stratégiája lehet, hogy elhibázott; talán már az elejétől az volt. Még az is lehet, hogy az egész vállalkozás nem éri meg; hogy a remény és a cél, amit kifejez – Afganisztán stabilizálása az afgánok érdekében és a mi saját érdekünkben – nincs arányban azzal a sok élettel és pénzzel, amit felemészt. Ha ez vitatható is, én azt hiszem, ahhoz kevés kétség férhet, hogy a magyar katonák most már lassan hétéves jelenléte összességében az afgánok javát szolgálta. A fejlesztések, ha mégoly szerénynek is számítanak ebben a végtelenül szegény országban; a kísérletek a rend megőrzésére, ha végül – megfelelő erő híján – nem is tudták fenntartani a békét Baglanban; a sok segély, ha feneketlen lyuk is az afgán szegénység, amibe örökké lehetne önteni a ruhákat, a takarókat, az ennivalót; a legitim kormányerők támogatása a határban lófráló és a védtelen lakosságot terrorizáló bűnözőkkel és fegyveres maffiákkal szemben, akik egy eszelős ideológiát akarnak a normális életet akaró afgánokra erőltetni, vagy egyszerűen csak jól élni a rájuk kivetett sarcból – ezek jó dolgok.

Magyarország nem megszállni és kirabolni ment oda, hanem segíteni. Nem önzetlen jószívűségből, hanem azért, mert a szövetségeseiért ezt meg kellett tennie. De ettől a segítség még segítség marad. Annak az afgán parasztnak, akinek a magyar katonák által ásatott kútnak köszönhetően nem kell reggelente 16 kilométert gyalogolnia, hogy megitassa az állatait, mindegy, hogy mi a NATO miatt vagyunk ott. És ha egyszer végig lehet menni a főúton úgy, hogy az embernek nem kell attól félnie, hogy elrabolják – és valójában még csak nem is valami jól hangzó ideológia miatt, hanem egyszerű váltságdíjért cserébe –, akkor azt azoknak a magyar katonáknak is köszönheti, akik segítettek az ellenállókat távol tartani az úttól. Mi pedig egy picit talán tanulunk arról, hogy Magyarország nem elszigetelten lebeg a semmi közepén, hanem a világ része, aminek problémái őt is érinthetik, és amiknek a megoldásáért ő is felelős. És hogy ha számítani akar szövetségeseire, akkor időnként neki is ki kell értük állnia. Még akkor is, ha olykor nehéz és veszélyes, és morális buktatókkal van tele. Ezek jó tanulságok egy olyan ország számára, amely a nyitott határok korában is riasztóan bezárkózik, szinte csak önmagára figyel, és annyi gyanakvással és cinizmussal szemléli a világot.

A KÖNYVBEN SZEREPLŐ FORRÁSOK JEGYZÉKE

1 Phillip Knigthley: The First Casualty: The War Correspondent as Hero and Myth-Maker from the Crimea to Kosovo. Johns Hopkins University Press, 2002
2 Winston Churchill: My Early Life. 1874–1904. Touchstone, 1966.
3 Ahmed Rashid: Taliban. IB Taurus, 2008 és Ahmed Rashid: Descent Into Chaos: How the war against Islamic extremism is being lost in Pakistan, Afghanistan and Cetnral Asia. Allen Lane, 2008.
4 A tálibok nőellenes politikájáról ld. The Taliban's War on Women. A Health and Human Rights Crisis in Afghanistan. Physicians for Human Rights. Boston, 1998. http://physiciansforhumanrights.org/library/documents/reports/talibans-war-on-women.pdf
5 Inside the Veil, BBC World Service, 2001. június 27., http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1410061.stm
6 Lawrence Wright: The Looming Tower. Penguin, 2006
7 Ahmed Rashid: Descent Into Chaos
8 Antonio Giustozzi: Decoding the New Taliban. Insights from the Afghan Field. Hurst & Co. 2009.
9 Anthony Loyd: Another Bloody Love Letter. Headline Review, 2007.
10 Ahmed Rashid: Descent Into Chaos. A pakisztáni titkosszolgálat és a tálibok közti kapcsolatról ld. Matt Waldman: The Sun in the Sky: The relationship between Pakistan's ISI and Afghan insurgents. Crisis States Research Centre, June 2010. http://www.crisisstates.com/download/dp/DP%2018.pdf
11 Afghanistan: Behind Enemy Lines. Dispatches, Channel 4, 2010. február 1.
12 Afghanistan NGO Safety Office, Report Issue 36, 16-31 October, 2009
13 Afghanistan NGO Safety Office, Report Issue 53, 1-15 July, 2010
14 Afghanistan NGO Safety Office, Report Issue 40, 16-31 December, 2009
15 Helicopter Rumour Refuses to Die. Institute for War & Peace Reporting, 2009. november 2.
16 Az elképesztő intrikákat és helyezkedéseket, amelyek megelőzték az amerikaiak és a velük szövetséges Észak-atlanti Szövetség győzelmét 2001 őszén, legjobban a Times tudósítója ismertette. A beszámoló érdekes bepillantást enged az afgán háborúskodás pragmatikus, ideológiától szinte teljesen mentes és a túlélést mindennél előbbre helyező világába. Lásd Anthony Loyd: Another Bloody Love Letter. Headline Review, 2007.
17 Taliban's growth in Afghanistan's north threatens to expand war. McClatchy, 2009. augusztus 28.
18 A Bage Samal-i csatáról ld. Isten után a magyarok. Origo, 2010. október 21.
19 Troops fear corruption outweighs progress of Afghan forces. Stars and Stripes, 2009. december 9.
20 uo.
21 Afghan civilian deaths ‚rise'. BBC, 2010. január 13.
22 Icasulties.org
23 Violence Up Sharply in Afghanistan, Report Finds. New York Times, 2010. június 19.
24 United Nations Assistance Mission in Afghanistan
25 Greetings From Hungary! Russell in Afghanistan Update #5. 2009. október 13. http://russellgaleti.wordpress.com/2009/10/13/russell-in-afghanistan-update-5-13-october-2009-greetings-from-hungary
26 Ld. pl. Families fault combat rules. Deaths blamed on restrictions in Afghanistan. Stars and Stripes, 2010. szeptember 4. és más újságcikkek.
27 Doug Reed to return to 'normal life'. The Telegram News. 2010. július 9.
28 Afghanistan NGO Safety Office, Report Issue 47, 1-15 April, 2010
29 Afghanistan NGO Safety Office, Report Issue 50, 16-31 May, 2010
30 Afghanistan NGO Safety Office, Report Issue 50, 16-31 May, 2010
31 Afghanistan NGO Safety Office, Report Issue 58, 16-30 September, 2010
32 A Bage Samal-i csatáról részletesen ld.: Isten után a magyarok. Origo, 2010. október 20.
33 Afghanistan NGO Safety Office, Report Issue 47, 1-15 April, 2010
34 Afghanistan NGO Safety Office, Report Issue 66, 16-31 January, 2011
35 uo., ld. még: Afghanistan NGO Safety Office, Report Issue 56, 16-31 August, 2010
36 Már keresik az Afganisztánba induló katonaorvosokat. Népszabadság, 2002. december 13.
37 Ezt a sztorit Bajnai Gordontól hallottam, és már ő sem tudta garantálni, hogy valóban megtörtént, nem csak egy jól hangzó történet-e.
38 A NATO folyton kritizál. Magyar Hírlap, 2000. április 6.
39 NATO tells Hungary to modernize its military. The Washington Post, 2002. november 3.
40 NATO's Price: Shape Up or Ship Out. Foreign Affairs, 2002 november/december
41 MTI, 2007. január 12. http://index.hu/kulfold/hirek/295554/
42 2003 januárja és 2004 júniusa között a magyarok kétharmada-háromnegyede ellenezte Irak megtámadását, és csak kevesebb mint ötöde támogatta. A magyar katonai részvételt kétharmad-egynegyed arányban utasította el a hazai közvélemény. Ld. Gallup, 2004. június 30. http://www.gallup.hu/Gallup/release/irak040630.htm
43 „My fellow citizens of the world: ask not what America will do for you, but what together we can do for the freedom of man." John F. Kennedy beiktatási beszéde. A teljes szöveget ld. itt: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/kennedy.asp
44 Szabó Csaba: Fél év Afganisztánban. Ad Librum, 2010.
45 Interjú Szenes Zoltán volt vezérkari főnökkel
46 Befejezték vagy abbahagyták? Népszabadság, 2008. január 5.
47 Interjú Bali József HM-szakállamtitkárral, 2010. április 7.
48 2011-es adat. Ld. Kern Tamás: A 2011-es védelempolitikai költségvetés a gazdaság-politikai stabilizáció fogságában. Századvég, 2010.
49 2009. évi CXXX. törvény a Magyar Köztársaság 2010. évi költségvetéséről: http://www2.pm.gov.hu/web%5Chome.nsf/portalarticles/39DCE3A07E382FDDC1257 6A400311182/ $File/2010kvtv.pdf

50 Kern Tamás: A 2011-es védelempolitikai költségvetés a gazdaságpolitikai stabilizáció fogságában. Századvég, 2010.

51 A magyar honvédelem mint franciakrémes. Index.hu, 2011. február 25. http://index.hu/belfold/2011/02/25/a_honvedelem_mint_franciakremes/

52 Jelentés a PRT szemrevételező csoport afganisztáni látogatásáról. Külügyminisztérium, Biztonságpolitikai és Non-proliferációs Főosztály, 268/T/KÜM/2005. 1294/BPNF

53 Interjú Havril András volt vezérkari főnökkel

54 http://www.hm.gov.hu/honvedseg/mh_tartomanyi_ujjaepitesi_csoport

55 The National Risk and Vulnerability Assessment 2005, Ministry of Rural Rehabilitation and Development, Afghan Central Statistics Office, 2007. In: Baghan Provincial Development Plan, Baghlan Provincial Profile, Ministry of Rural Rehabilitation and Development. http://www.mrrd.gov.af/nabdp/Provincial%20Profiles/Baghlan%20PDP%20Provincial%20profile.pdf

56 uo.

57 Female Afghan Outlaw Comes in From the Cold. Institute for War & Peace Reporting, 2008. július 9.

58 Dr. Ambrus Péter: Az igazi misszió. Alexandra, 2010

59 Szabó Csaba: Fél év Afganisztánban. Ad Librum, 2010.

60 http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7102390.stm

61 http://www.hm.gov.hu/honvedseg/missziok/osszefoglalo_az_afganisztani_biztonsagi_helyzetrol

62 Ezt Tömböl László vezérezredes, az akkori ÖHP-parancsnok mondta nekem 2010 nyarán

63 „Nincs lázadásközeli állapot". Világgazdaság, 2008. július 23. http://www.vg.hu/kozelet/vg_online/kozelet_-_belfold/080723_afganisztan_misszio_232805

64 A stop.hu 2011 februárjában azt írta a birtokába került honvédségi dokumentumokra hivatkozva, hogy az új sisakok rossz minőségűek voltak, és a HM annak ellenére döntött megvásárlásuk mellett, hogy a bevizsgáláson életveszélyesen behorpadtak. A tárca válasznyilatkozatában mindezt tagadta, és leszögezte, hogy a lehető legjobb sisakokat vásárolták, pontosan ugyanazokat, amiket a német katonák is használnak Afganisztánban. A stop állításaiban az a furcsa, hogy a kevlár elvileg nem horpad, nagy nyomás vagy ütés hatására törnie kell. Ld. Életveszélyes sisakot kaptak a magyar katonák Afganisztánban, Stop.hu, 2011. február 24. http://stop.hu/articles/article.php?id=828757

65 Ez a fejezet bőven merít Wagner Péter 2010-es tanulmányából, ami a legátfogóbb értékelése a magyar fejlesztési erőfeszítéseknek Baglanban. Wagner Péter: Az afganisztáni nemzetközi fejlesztési együttműködés magyar eredményei és tapasztalatai. Magyar Külügyi Intézet, 2010. http://www.kulugyiintezet.hu/letoltes.php?letolt=10116

66 http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/534F1052-1EAF-4B89-8F2D-3B4DC651CF25/0/AFG_strat_1118.pdf

67 „A Magyar Köztársaság Külügyminisztériumának pályázati felhívása »Fejlesztési projektek megvalósítása az afganisztáni Baghlan tartományban a magyar vezetésű Tartományi Újjáépítési Csoport keretében« tárgyában. IX. sz. melléklet. Fejlesztési irányelvek a baghlani Tartományi Újjáépítési Csoport keretében 2008–2009-ben". A Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma, 29–36. o. http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/FC0DEF50-2A2B-4176-8056-064809245A20/0/090911_baghlan_ujjaepites.pdf

68 Humanitarian and Reconstruction Assistance to Afghanistan 2001-05: From Denmark, Ireland, the Netherlands, Sweden and the United Kingdom. Chr. Michelsen Institute, 2005. október, 78. o. www.oecd.org/dataoecd/54/56/35559322.pdf

69 PRT-források felhasználása 2008, 2009. NEFEFO.

70 Wagner Péter: Az afganisztáni nemzetközi fejlesztési együttműködés magyar eredményei és tapasztalatai. MKI Tanulmányok, T-2010/14. 24. o.

71 Afghanistan: Education aid – an apparent success story in Faryab province. 2010. augusztus 29. http://www.speroforum.com/a/38882/Afghanistan---Education-aid--an-apparent-success-story-in-Faryab-Province

72 United Nations Development Programme, Development Assistance Database Afghanista. In: Wagner Péter: Az afganisztáni nemzetközi fejlesztési együttműködés magyar eredményei és tapasztalatai.

73 Tehetetlen az afganisztáni magyar alakulat. Index, 2010. december 7.

74 http://www.hm.gov.hu/news/10977/mh-tartomanyi-ujjaepitesi-csoport-(mh-prt)

75 Az „egész országra kiterjeszthető, [a] hosszú távú fejlődést megalapozó [és] az internet-penetráció rohamos növekedését […] biztosító", az afgán realitások fényében meglehtősen hihetetlen elképzelésnek az lett volna a lényege, hogy a tartományban műholdas csatlakozású e-pontok hálózatát építik ki, az e-pontok körül wifi-hálózatot fejlesztenek, a rendszert felhasználva pedig internetes távoktatást folytatnak a gyermekek számára. Javaslat a magyar vezetésű tartományi újjáépítési csoport által megvalósítandó fejlesztési programok, segélyezés koncepciójára. XLVI-3/66/1/2007. MEH Kormányzati Iratkezelési Főosztály

76 Interjú Rózsa Tibor ezredessel, a PRT-3 parancsnokával és Molnár Mihály őrnaggyal, a PRT-7 CIMIC-főnökével

77 PRT CIMIC-részleg

78 PRT CIMIC-részlet. A Honvédelmi Minisztérium honlapja ezekről a fejlesztésekről és osztásokról viszonylagos rendszerességgel beszámol.

79 PRT CIMIC-részleg

80 „ Ilyen képzésre akkor van nagy szükség, ha az országban béke van". Volumen, 2010. április. http://www.globalance.hu/files/VOLUMEN_2010_apr_OK.pdf

81 One Poor Choice in Arming the Afghans, and Its Repercussions. New York Times, 2010. október 26. http://atwar.blogs.nytimes.com/2010/10/26/one-poor-choice-in-arming-the-afghans-and-its-repercussions/ Az AMD-65 hívei szerint az afgánok egyszerűen rosszul használták a fegyvert, ami persze elképzelhető. A kérdés részletes vitáját ld. itt: http://wagnerpeter.blogspot.com/2010/10/amd-65-os-az-afgan-konfliktusban.html és itt: http://wagnerpeter.blogspot.com/2010/10/amd-65-rol-kalasnyikovhu.html.

82 Wagner Péter: Az afganisztáni nemzetközi fejlesztési együttműködés magyar eredményei és tapasztalatai.

83 Egy részletesebb listát találhatunk a szervezet oldalán: http://www.segelyszervezet.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=165&Itemid=100&lang=hu

84 Agency Coordinating Body for Afghan Relief, http://www.acbar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=5&Itemid=9

85 Bali József, a Honvédelmi Minisztérium szakállamtitkárának előadása. „Magyarország Af-ga-nisztánban – három év után. A civil–katonai együttműködés Baghlán tartományban". Magyar Külügyi Intézet, http://www.hiia.hu/index.php?menu=32&konferencia=6084, 2009. október 16. „ Elmondása szerint a PRT által eddig a tartományban épített hét rendelőből mindössze egyben folyik a betegek ápolása, mivel az üzemeltetésért felelős afgán fél egy idő után beszüntette a többi működését." Bali maga elég flegmán reagált, amikor megkérdeztük, hogy biztosan jó-e akkor ez az egész így. „Arról nem tehetünk, hogy eltűnt az orvosi személyzet, ez egy ilyen dolog" – mondta.

86 uo.

87 Ezeket az interjúkat részben én készítettem 2010 februárjában, részben pedig egy afgán munkatársunk 2010 decemberében. Sok afgán csak egy nevet használ.

88 Taliban's growth in Afghanistan's north threatens to expand war. McClatchy, 2009. augusztus 28.

89 Tehetetlen az afganisztáni magyar alakulat. Index, 2010. december 7. A távirat teljes szövege itt olvasható: http://drotontul.blog.hu/2010/12/08/itt_az_egesz_tavirat

90 Csengett a fülünk, röpködtek a repeszek. Blikk, 2010. február 25.

91 Jókai Mór: Török világ Magyarországon. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1989

92 A Wardakban dúló háborúról részletesen lásd: A pokol országútján. Playboy, 2009 október. http://drotontul.blog.hu/2009/12/14/a_pokol_orszagutjan_1

93 A Magyar Köztársaság Honvédelmi Minisztere Gyurcsány Ferenc úr, a Magyar Köztársaság miniszterelnöke részére, Budapest, 2007. február 7. Nyt. szám: 425/3/2007. Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Iratkezelési Főosztály

94 Mivel a műveletek jellegénél fogva itt szinte mindent titok övez, ez a beszámoló nem törekedhet teljességre. Az itt közölt információk egy amerikai különleges műveleti tiszttől származnak, aki egy időben a magyar KMCS-vel dolgozott, valamint egy, a missziót részletesen ismerő magyar katonai forrásból. Mindketten nevük mellőzését kérték, az amerikai az általános nyilatkozati szabályok miatt, a magyar pedig azért, mert egyáltalán nem hatalmazták fel rá, hogy nyilatkozzon.

95 Arbitrary Justice. Human Rights Watch, New York, 2008. http://www.humanrightsfirst.org/wp-content/uploads/pdf/USLS-080409-arbitrary-justice-report.pdf

96 Afghan intelligence officer bragged about torture, documents show. The Canadian Press, 2010. szeptember 8. http://www.theglobeandmail.com/news/politics/afghan-intelligence-officer-bragged-about-torture-documents-show/article1699987/ valamint Afghan prisons 'not torture chambers,' Canadian general testifies, Globe and Mail, 2010. szeptember 9. http://www.theglobeandmail.com/news/politics/afghan-prisons-not-torture-chambers-canadian-general-testifies/article1701516/

97 COMISAF's Initial Assessment. Headquarters, International Security Assistance Force, Kabul, Afghanistan, 2009. augusztus 30. http://media.washingtonpost.com/wp-srv/politics/documents/Assessment_Redacted_092109.pdf?hpid=topnews

98 http://www.mzv.cz/prtlogar/en/media/download/factsheets.html